

VOJENSKO-TEORETICKÝ ČASOPIS

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2

ROČNÍK 22 (54)

Mgr. František Šulc

Bílá kniha a příprava na obranu státu**BÍLÁ KNIHA
O OBRANĚ**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 3–14, ISSN 1210-3292

The White Paper and Preparing State Defence**Abstrakt:**

Bílá kniha o obraně byla schválena vládou dne 18. května 2011. Článek popisuje okolnosti jejího zpracování, význam ve struktuře strategických dokumentů pro zajištění obrany ČR, a poukazuje zejména na skutečnost, že řada významných opatření, které Bílá kniha o obraně vytyčila, se postupně realizuje v praxi. Autor, jenž byl členem zpracovatelské komise a plnil funkci redaktora Bílé knihy o obraně, ve svém příspěvku tím reaguje na některé názory, které tvrdí, že tento dokument nesplnil očekávání a že je pro budoucnost ozbrojených sil a celého rezortu Ministerstva obrany jen málo použitelný. Autor zobecňuje svoje zkušenosti z tvorby a implementace tohoto dokumentu a uvádí doporučení, které by bylo vhodné v budoucnu při tvorbě obdobného dokumentu využít.

Abstract:

The White Paper on Defence was approved by the Government of the Czech Republic on 18 May 2011. The article describes the circumstances of document development and its substance and role in the family of the defence strategic documents. In addition, the article highlights some important measures of the White Paper that has been implemented in practice. The author who was a member of the committee, responsible for development, and an editor of the White Paper, responds to some voices, claiming that the document has not come up to expectations and it is not usable for the future of the Czech Armed Forces. The author presents his lessons learned from the development and implementation of the document and describes some recommendations for the future.

Klíčová slova:

Bílá kniha o obraně, strategický dokument v oblasti obrany, Obranná strategie České republiky, vojenská strategie, Ministerstvo obrany, obranné schopnosti, ozbrojená síly, plánování, akvizice.

Key words:

White Paper on Defence, defence strategic document, Defence Strategy of the Czech Republic, military strategy, Ministry of Defence, defence capabilities, armed forces, planning, acquisition.

Sepsání tohoto textu mě přinutilo podívat se do poznámek a do e-mailů, které jsme si vyměňovali s Alexandrem Vondrou, Jiřím Šedivým (tehdejším náměstkem generálního tajemníka NATO), Lubošem Dobrovským, ředitelem SOPS Ivanem Dvořákem a dalšími v létě 2010. Je to po těch necelých třech letech velice zajímavé a poučné čtení. Tehdy nastupujícímu ministrovi obrany Alexandru Vondrovi bylo totiž jasné, že se musí udělat celá řada opatření a z diskuzí vyplynulo, že bez obšírnějšího materiálu, který bude analýzou i koncepčním zadáním, bude při realizaci opatření panovat pouze zmatek. Právě v červenci a v srpnu 2010 se rodila Bílá kniha o obraně, kterou vláda schválila 18. května 2011. [1]

Procesní i obsahové debaty běžely v úzkém kroužku několik týdnů. Procházeli jsme jednotlivé zahraniční materiály, sbírali zkušenosti a snažili se nalézt model, který bude funkční tak, aby ve velice krátkém čase (jeho nedostatek byl jedním z limitujících faktorů) vznikl dokument, který bude poskytovat rámec a vyjadřovat širší konsenzus nad otázkami obrany České republiky. Na vysvětlenou co je míněno konsenzem – nejde o to, že každý musí souhlasit se vším a vše popsané se bezesbýtku musí zrealizovat. Důležitý je směr a cíl, ke kterému se dospívá po některé z řady možných cest.

V srpnu bylo jasné obsazení komise, která bude přípravu zastřešovat a navrhopvat ministrovi obrany Alexandru Vondrovi opatření, která budou dále diskutována s experty i politiky. Důležitá byla podpora konceptu a úzká spolupráce s tehdejším náčelníkem generálního štábu armádním generálem Vlastimilem Pickem (pozdějším 1. náměstkem ministra obrany) a s jeho kolegy. Bílá kniha neměla být v žádném případě „naoktrojována“ malou skupinou zbytku, ale – i přes rizika a nutnost hledání kompromisů – dokumentem, který bude nejdůležitějšími aktéry uvnitř i vně rezortu Ministerstva obrany akceptován a který, ideálně, bude jejich vlastnictvím.

V následujícím textu se budu věnovat několika aspektům přípravy a realizace Bílé knihy. Nejprve popíši, proč jsou strategické dokumenty zapotřebí a „rodinu“, do které Bílá kniha zapadá. Poté se budu věnovat východiskům, která jsou zdrojem příležitostí i omezení a procesní stránce přípravy dokumentu, konkrétním opatřením a jejich realizaci necelé dva roky po přijetí Bílé knihy, a na závěr zmíním několik doporučení, která vyplynula z procesu zpracování a obhajování dokumentu.

Strategické bezpečnostní dokumenty

O slovu strategie, jeho významu, historii a chápání bylo popsáno velké množství literatury a není cílem se jím v tomto textu do větší hloubky zabírat. Pouze kvůli této úvaze nad strategickými bezpečnostními dokumenty si dovolím několik poznámek. Slovník spisovného jazyka českého [2] vykládá slovo strategie jako: „...umění vést válku, velké válečné operace; způsob vedení války; válečné umění... součást vojenské vědy zabývající se způsoby vedení války; umění řídit činnost nějakého kolektivu zaměřené na dosažení hlavních cílů...“

Česká vojenská encyklopedie u slova „strategie“ [3] uvádí: „Označuje koncepční organizaci a řízení určité činnosti za účelem ovlivnění budoucích podmínek a dosažení definovaných cílů. Strategie bývá chápána jako obecný postup nebo umění koncepčně dosahovat stanovených cílů pomocí identifikovaných prostředků, metod a nástrojů v určitém časovém rozvrhu.“ S vojenským uměním encyklopedie strategii spojuje

až při výkladu spojení „vojenská strategie“. [4] Přitom již v době starověkého Řecka šlo primárně o umění či schopnosti generála při vedení války. V době říše římské slovo strategie nikterak významněji používáno nebylo. Ke změně dochází přibližně v 6. století za císaře Justiniána, kdy je strategie chápána jako způsob, jakým generál brání svou zemi a poráží nepřátele. [5]

Vojenská encyklopedie v dalším výkladu spojení „vojenská strategie“ spojuje strategie s politickými cíli státu (ostatně podobně jako to implicitně činí definice byzantská), což je významné pro uvědomění si, že politika a válka jsou součástí jednoho kontinua. Beatrice Heuserová ve své zásadní knize *The Evolution of Strategy*, popisuje své úsilí jako „zkoumání toho, jak lidé přemýšlejí o spojnici mezi politickými cíli a použitím síly, nebo hrozby silou...“, což označuje za Strategii s velkým „S“. [6]

Tento text není určen k rozboru slova strategie, ale výše uvedené považují za důležité pro chápání právě Bílé knihy, respektive dalších bezpečnostních *strategických* dokumentů. Bezpečnostní politika státu je totiž popisována právě bezpečnostními dokumenty a obě se dá chápat jako součást strategického vládnutí, [7] což je základní požadavek na politickou elitu, respektive nutný předpoklad k přežití státu. V jedné z definic strategie se objevuje i slovo „koncepční“, tedy adjektivum slova „koncepce“, které znamená „pojetí, chápání“. Dá se tedy říct, že prostřednictvím dokumentů typu Bílá kniha, Bezpečnostní strategie, Obranná strategie a podobně politická entita (například stát) vyjadřuje své pojetí Strategie (*ad* Beatrice Heuserová), která směřuje k zajištění bezpečnosti (obranu), či k expanzi nějaké komunity.

Za významný považují nejenom politický rozměr přemýšlení o válce, ale i provázanost jednotlivých kroků, v našem případě bezpečnostních dokumentů. Všechny totiž musejí vycházet ze stejného pojetí, a proto, metaforicky řečeno, se dají popsat jako „rodina“, jejíž každý člen sice může jít svou cestou, ale existuje kořen, který všechny spojuje. Tímto kořenem není jeden dokument, ale právě „pojetí, chápání“ Strategie. I proto byl od počátku přípravy Bílé knihy kladen takový důraz na úzkou (a přínosnou) spolupráci s Ministerstvem zahraničí, experty na zahraniční a bezpečnostní politiku, a dokument byl ještě jako nedokončený konzultován s politickými reprezentanty. A i přes obtíže, které tento způsob přípravy s sebou může nést (příprava „kabinetní“ je vždy snazší, nicméně výsledek, respektive jeho akceptace je poměrně nejistá), jde o jediný správný postup.

Proč Bílá kniha

Alexandr Vondra přicházel na ministerstvo ve chvíli, kdy došlo k synergii několika negativních trendů:

- Začal se projevovat efekt vstupu do Severoatlantické aliance a profesionalizace ozbrojených sil – obrana České republiky se v myslích nemalé části obyvatelstva přenesla na někoho jiného (NATO a pouze profesionály). Tím se oslabovala vazba mezi společnostmi, která si vojáky zřizuje a platí kvůli zajištění vlastní bezpečnosti, a vojáky, kteří začali cítit, že se posouvají na okraj zájmu, byť odvádějí práci jak nejlépe dovedou a, možná paradoxně, podle průzkumů veřejného mínění požívají vysoké důvěry.
- 11. září 2001 bylo vykládáno jako zahájení války, střetu civilizací, nicméně jelikož se v Česku přímo nic neodehrálo, pocit ohrožení byl oslaben a rozhodně

se nedal srovnat s pocitem ohrožení v jiných spojeneckých zemích (Spojené státy, Británie či Francie).

- Operace v Iráku a později v Afghánistánu se staly předmětem ideologických a politických sporů rozdělujících společnost. V důsledku toho v České republice neuspěla substituce „blízké obrany“ za „vzdálenou obranu“, takže nasazení vojáků v zahraničí bylo přes veškerou snahu viděno spíše jako negativní stránka spojenectví, cosi zbytečného, než jako cosi vitálního a spojeného přímo s obranou země. Výkřiky o „žoldácích“, „okupantech“ a podobně vojáky v zahraničí roztrpčovaly a prohlubovaly jejich nedůvěru ve společnost a v politiku (i když zaznívaly z úst jen několika málo lidí). Negativní dopad měly hysterické debaty při (ne)schvalování zahraničních misí v prosinci 2008 a v lednu 2009.
- Upozorňování a podezření na možná korupční chování, zpochybňování každého rozhodnutí především v oblasti akvizic a nejasnosti ve směřování vedly k pochybnostem o účelnosti vydávaných prostředků na obranu. Vzhledem k tomu, že velká část společnosti nevidí vojáka jak je rok dlouhý (výsledkem je otázka: proč mám platit něco, co neexistuje?) a má – s výjimkou přírodních katastrof (což ovšem není primární funkce armády) – minimální pocit ohrožení, je snadné obětovat výdaje na obranu ve prospěch čehokoli jiného, viditelnějšího, například školství, sociálních výdajů atd.
- Kvůli ekonomické krizi se zvýšil tlak na restrikcí v oblasti veřejných výdajů a samozřejmě obranný rozpočet byl, i z výše uvedených důvodů, jako první na ráně. Stačí vzpomenout na, až populistické, volání po drastických škrtech v obranném rozpočtu bez jakékoli analýzy jen na základě pocitu, slučování ministerstev obrany a vnitra atd. atp. Finanční problém v obranné oblasti byl ovšem mnohem hlubší. Od dob ministra Tvrdíka byla struktura a úkoly rezortu MO nastaveny na rozpočet ve výši dvou procent HDP, ovšem tuto metu se podařilo dosáhnout naposledy v roce 2003 (v roce 2012 se vydávalo cca 1,1 % HDP). Celkové výdaje kapitoly 307 se až do roku 2009 pohybovaly mezi 50-55 miliardami korun a pak nastal pokles až na dnešních lehce přes 42 miliard. Významné je, že v jiném ukazateli – podílu výdajů kapitoly MO na státním rozpočtu – dochází ovšem ke kontinuálnímu poklesu už od roku 2004 (z 6,48 % v roce 2003 na 3,72 % v roce 2011). Nedostatek finančních zdrojů je tak dlouhodobě řešen odkládáním potřeb a miniaturizací organizační struktury a snižováním počtu osob, což ovšem k větším úsporám nemůže vést. Vojáci ztratili víru v to, že někdo je schopen, či ochoten situaci řešit.

Výše uvedené trendy samozřejmě nejsou vyčerpávající, ale dle mého názoru nejvýznamnější. Navíc neexistovala aktualizovaná ucelená „rodina“ bezpečnostních strategických dokumentů, které by reagovaly na překotný vývoj (nejenom v ekonomické oblasti) po roce 2008, 2009. Zvláště ve chvílích, kdy je tlak na hledání řešení nejvyšší, je dobré se na okamžik zastavit a promyslet a provázat jednotlivé kroky. Toto přemýšlení nesmí samozřejmě trvat dlouho, ale přesto je nezbytné odolat pokušení vše začít okamžitě a překotně řešit. Příprava Bílé knihy trvala déle než sedm nádechů, které jsou dle Hagakure mnicha Cunetoma Jamamota dostačující pro jakékoli rozhodnutí, ale oněch necelých deset měsíců od prvních konkrétnějších debat, přes horečnou činnost pracovních skupin a komise, konzultací až po schválení vládou se nedá považovat za zbytečné otálení.

Jistou nevýhodou bylo, že se s Bílou knihou začala pojit mnohá, až nerealistická očekávání, že se stane nástrojem k řešení všeho, a navíc ve velice krátké době. To vycházelo z ne zcela dobrého chápání toho, k čemu bezpečnostní strategické dokumenty slouží (proto i teoretický úvod k tomuto textu), ale především z frustrace a pocitu, že je nutné učinit změny. Bylo nutné očekávání mírnit, protože nenaplněná (a je jedno, že i nerealistická) očekávání obvykle vedou pouze k prohloubení frustrace.

Bílá kniha, která se týká především zajištění obranné části bezpečnosti státu, vyšla z popisu strategického prostředí, hrozeb a zájmů České republiky, které formulovali experti ať už z rezortů Ministerstva obrany a Ministerstva zahraničních věcí, či dalších. To je základ pro další části, které se již v konkrétnější podobě dotýkají oblastí zajišťujících a podporujících obranu státu a jsou zachyceny ve struktuře Bílé knihy. [8] Během přípravy dokumentu nebylo zcela jednoduché udržovat správnou rovnováhu mezi abstraktním a konkrétním. Často debaty samozřejmě sváděly k tomu, že je nutné uvést již v Bílé knize konkrétní opatření, konkrétní struktury do největšího detailu, a podobně. [9] V tu chvíli by ovšem měl materiál stovky stran a jeho dokončení by se neúnosně prodlžovalo. Zároveň ovšem bylo jasné zadání – nesmí jít o obecný dokument, pod kterým si každý dokáže představit cokoli, takže na konec bude jeho praktická hodnota nulová, ale o materiál, který určí priority a konkrétní řešení (nastaví vhodný rámec), a zároveň umožní flexibilitu (možnosti dojít vícero cestami ke stejnému/podobnému výsledku) při realizaci.

Významné bylo přesvědčení, že je nutné co nejotevřeněji provést analýzu stavu a bez příkras popsat, co z této analýzy vyplývá pro bezpečnost České republiky. Jedině tak je možné dojít k relevantnímu a obhajitelnému výsledku. A zde se znovu propojuje umění obrany a přípravy na ni s politikou. Rezort Ministerstva obrany je jedním z konkurujících si hráčů při rozdělování veřejných financí. [10] Zvláště ve chvíli, kdy je nedostatek finančních zdrojů, je velice nutné být schopen obhájit požadavky (pokud neexistuje zvýšený pocit ohrožení). Argument, že je nemožné plánovat v prostředí nejistoty a že tím automaticky dochází ke zvýšení ohrožení, může obstát pouze částečně, protože s touto obtíží se nepotýkají pouze ozbrojené síly, ale téměř všichni hráči. Součástí obhajoby musí být i stanovení minima, kdy se příprava na obranu stává neefektivní (v případě potřeby nedojde k podání očekávaného výkonu), stanovení priorit (finančních zdrojů bude vždy méně, než je potřeba) a udržitelnosti.

Bílá kniha je proto koncipována jako materiál, který analyzuje a souhrnně popisuje doporučení. Konkrétní rozpracování ovšem nechává na změnách stávajících právních a vnitřních předpisů. Naplňování doporučení je poměrně snadno kontrolovatelné. Bílá kniha byla také připravována s tím, aby byla strukturovaná, a tedy přehledná, aby vysvětlovala teoretické pozadí jednotlivých aspektů obrany, které se poté projevují prakticky, a aby byla jakýmsi „datovým zrcadlem“ rezortu ukazujícím jednotlivé trendy.

Opatření a jejich realizace

Občas se objevuje názor, že se přijala Bílá kniha a nic se neděje. Tento postoj vyjadřuje frustraci, o které jsem psal výše, ale zároveň i neinformovanost či nechut se zajímat. Někdy pramení i z nepochopení zvoleného přístupu. Nyní proto uvedu některá navrhovaná opatření a stav realizace, [11] přičemž se samozřejmě nedá zastírat, že uvádění některých kroků v život nabralo zpoždění.

1. Obranná strategie

V návaznosti na Bílou knihu byla připravena a 26. září 2012 vládou schválena nová Obranná strategie ČR, [12] která je obsahově provázána s dalšími strategickými dokumenty a nahradila Vojenskou strategii ČR z roku 2008. Dokument poskytuje zadání pro tvorbu Plánu obrany ČR a má být vodítkem pro další entity podílející se na zajištění obrany státu. Aktualizována by měla být nejpozději za deset let. O realizaci Obranné strategie bude vláda informována ve dvouletých cyklech. Jedním z úkolů vyplývajících z vládního usnesení k Obranné strategii je aktualizace Plánu obrany ČR.

2. Plánování

V květnu 2011 byla ustavena Rada ministra obrany pro plánování jako poradní orgán ministra obrany, především pro projednávání strategických záležitostí v rámci obranného plánování. Jejími členy jsou vrcholní představitelé Ministerstva obrany. Rada, které ministr nepředsedá (ale všechny dokumenty jsou mu předkládány ke schválení) [13] by se dala přirovnat k představenstvu společnosti.

Její zřízení bylo motivováno především třemi úvahami – za prvé, je zapotřebí orgán, který se bude zabývat všemi aspekty plánování, samozřejmě včetně změn v rozpočtu v daném roce a jejich promítání do budoucnosti; za druhé, musí být zajištěna vyšší flexibilita a neformálnost, než je tomu například u kolegia ministra obrany, a konečně v maximální možné míře má přispět k zajištění kooperace jednotlivých vrcholových představitelů, jinými slovy, aby hráli s otevřenými kartami a vzájemně se nepřekvapovali. Rada má svůj pracovní orgán složený ze zástupců členů rady, kteří se scházejí každý týden a jsou iniciátory návrhů, a těmi, kteří hledají maximální možný konsenzus. To neznamená, že dokumenty nemohou být předkládány s rozporu.

Rada zároveň dohlíží na realizaci Bílé knihy o obraně. Dle mého názoru pomalu nastává čas, kdy bude vhodné začít přesouvat schvalování materiálů stále ve větší míře na kolegium ministra obrany, které ovšem předtím musí být zúženo, aby se zvýšila jeho flexibilita. Radě by tak zůstal jako hlavní úkol zabývat se všemi aspekty obranného plánování, což je velice široká oblast. Důležité je, aby se vrcholní manažeři shodovali na směřování rezortu a aby všechna opatření byla realistická, [14] co nejefektivnější. To se týká nejenom restriktivních zásahů v rozpočtu (potažmo v plánu), ale i jeho zvyšování.

Rada za necelé dva roky projednávala a doporučovala ministrovi ke schválení zásadní dokumenty týkající se třeba přechodného plánovacího cyklu, ročních a střednědobého plánu, koncepční materiály, restrukturalizační kroky a podobně. Stejně tak letos bude velice důležité schvalování plánovacích dokumentů, protože ještě stále – i po letech snažení – nenastala situace, kdy by bylo možné říct, že je plánovací systém ve stavu plně pokrývajícím potřebu, například v oblasti cílů. Nicméně je důležité, že deficity jsou pojmenovávány a odstraňovány.

3. Koncepční a legislativní materiály

20. prosince 2011 schválil ministr obrany Koncepci přípravy personálu rezortu Ministerstva obrany na období 2012-2018. Jedná se o strategický dokument komplexně se zabývající přípravou ozbrojených sil, civilního personálu, žáků a studentů vojenských škol a příslušníků aktivní zálohy.

V loňském roce byla ministrem obrany schválena Koncepce informatizace rezortu obrany (KIRO 2012), která je základním koncepčním dokumentem pro rozvoj

komunikačních a informačních služeb podporujících procesy řízení rezortu MO a procesy velení a řízení v AČR. Obsah KIRO 2012 se promítl do střednědobého plánu. Taktéž loni byla schválena Koncepce kybernetické obrany rezortu Ministerstva obrany.

16., respektive 23. ledna 2013 vláda schválila tři koncepce: přípravy občanů k obraně státu, aktivní zálohy a mobilizace. [15] Jedná se o materiály, které komplexně reagují na změnu bezpečnostního prostředí v souvislosti s profesionalizací ozbrojených sil a dalších složek, a přitom nutností stále zajistit připravenost státu a jeho obyvatel na krizové stavy a různé stupně ohrožení. Jejich realizace se neobejde bez změn v zákonech a dalších normách.

První z nich vyžaduje úzkou součinnost a podporu orgánů státní správy a samosprávy, nestátního sektoru a akademické obce. Kromě definování cílového stavu v oblasti provádění přípravy občanů k obraně státu obsahuje výčet opatření k zajištění integrovaného a komplexního přístupu orgánů státní správy a územní samosprávy při řešení přípravy občanů na celé spektrum možných situací a stanovuje odpovědnost a časový rámec plnění jednotlivých opatření.

Druhá stanoví základní východiska a směry pro tvorbu, rozvoj a nasazení aktivní zálohy. Jedním ze základních principů koncepce je dosáhnout stavu, kdy postavení vojáka v aktivní záloze bude srovnatelné se službou vojáka z povolání. Dosažení požadovaných schopností vojáků nebo jednotek aktivní zálohy bude rozloženo v delším časovém období.

Třetí stanovuje provedení mobilizace v nových podmínkách vycházejících z principu odložené potřeby. Stanovuje zásady, principy, postupy a pravidla pro postupné převedení ozbrojených sil do válečné organizační struktury, jejich doplnění osobami a majetkem. Důležité je zavedení mimořádných opatření, která by umožnila vládě v době míru, před vyhlášením stavu ohrožení státu, včas reagovat na vznik a vývoj krizové situace.

Letos na jaře bude předložena ke schválení Koncepce ekonomického řízení v rezortu MO (Koncepce ER). Návrh koncepce vychází ze závěrů Bílé knihy o obraně, reaguje na zavedení řízení pomocí cílů, na změny procesů v rámci rezortu, především v oblasti centralizace akvizičního procesu a integrace majetkových hospodářů do řízení oběžných aktiv a reprodukce majetku. Koncepce taktéž reaguje na integrovaný informační systém státní pokladny (IISSP).

V roce 2013 bude předložena vládě, parlamentu a prezidentovi zásadní změna branné legislativy, která reaguje na proměny bezpečnostního prostředí a zahrne zkušenosti sbírané od počátku tisíciletí. [16] Předkládán je nový zákon o Vojenské policii, ze kterého je bohužel obvykle reflektována pouze změna struktury, nicméně materiál, vzhledem k BKO, obsahuje velké množství dalších úprav. Ve schvalovacím procesu jsou či do něj budou zaslány návrh zákona o službě vojáků v záloze a o některých právních poměrech vojáků v záloze, [17] návrh zákona o vojenském letectví, návrh zákona, kterým se mění zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, návrh zákona, kterým se mění zákon 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), návrh zákona, kterým se mění zákon 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. Novelizace či vytváření nových zákonů v takovém rozsahu je samozřejmě riskantní, ale vzhledem k provázanosti jednotlivých norem je to zcela nezbytné. V roce 2013 bude pokračovat i zvýšená aktivita v oblasti nelegislativní. Například by měla být vládě předložena národní strategie vyzbrojování. [18]

4. Schopnosti

V souladu s Obrannou strategií ČR je k plnění stanovených politicko-vojenských ambicí ČR a úkolů vyplývajících z právních norem vytvářen jeden soubor sil a prostředků využitelných při plnění vojenských úkolů i pro podporu civilních orgánů v krizových situacích nevojenského charakteru. Jednotky jsou budovány modulárním způsobem tak, aby v závislosti na charakteru operace mohly vzájemnou kombinací vytvářet potřebná úkolová uskupení (brigádní, praporní, rotní).

Z důvodu optimalizace procesů a organizačních struktur velení a řízení byla zahájena příprava přechodu na dvoustupňový systém velení a řízení zpracováním návrhu organizačních struktur prvků velení a řízení AČR a na převod působností. Dojde tak k restrukturalizaci a redukci Generálního štábu AČR, zrušení tzv. operačního stupně velení a řízení (velitelství společných sil, velitelství sil podpory) a následnému vytvoření administrativních prvků řízení pozemních a vzdušných sil s nižšími počty lidí. Dojde rovněž k reorganizaci a převedení veškerých podpůrných činností do nově vytvořených agentur logistiky, zdravotnictví, KIS a personalistiky.

Pozemní protivzdušná obrana (PVO) k ochraně a obraně vzdušného prostoru v rámci národního posilového systému protivzdušné obrany (NaPoSy PVO) ČR prioritně využívá PLRK 2K12 KUB, který je limitován životností munice (2017-2020). Byl ukončen projekt obranného výzkumu a vývoje – náhrada raket 3M9 PLRK 2K12 KUB (realizace v letech 2009-2011), jehož cílem byl návrh náhrady stávající rakety 3M9M3 s cílem získat systémové a technické znalosti o použitelnosti nových raket (na základě závěrů BKO byl projekt ukončen bez další návaznosti). Ve výzbroji AČR zůstávají 2K12 KUB až do ukončení životnosti raket, bez další modernizace. Postupně by ovšem měla začít obměna kompletu za systémy krátkého dosahu (SHORAD).

Vrtulníkové letectvo plní úkoly bojové podpory 22. základny letectva dislokované v Náměšti nad Oslavou, a to vrtulníky typu Mi-24/35. V souladu s Bílou knihou o obraně již došlo k vyřazení nejstarších sedmi kusů Mi-24 a dále se bude pokračovat dle doporučení, tedy rozvojem oblasti víceúčelových transportních vrtulníků.

K lednu letošního roku měly být začleněny speciální síly do struktury Armády České republiky. Z praktických důvodů došlo ovšem k posunutí termínu až na 1. leden 2014.

5. Ekonomické řízení

Bílá kniha o obraně stanovuje „Vytvořit systém funkčního controllingu“ jako jedno z opatření v oblasti ekonomického řízení. Důvodem zavedení controllingu je snaha o řízení nákladů v rezortu MO v duchu „3E“ (účelnost, efektivnost, hospodárnost). K vytvoření funkčního systému controllingu bylo v rámci ekonomické sekce vytvořeno oddělení controllingu, které zpracovalo návrh realizace controllingu.

6. Personální oblast

Bude upraven systém řízení kariér vojáků z povolání. Jedním z hlavních principů je postup v kariéře na základě stanovené rozhodné doby výkonu služby ve služebním zařazení. Dalším principem je jmenování do vyšší vojenské hodnosti na základě komisionálního posouzení kvalit vojáka. Tímto způsobem by mělo dojít k objektivnějšímu výběru vhodných kandidátů na postup do vyšší vojenské hodnosti, a tím zpravidla i do vyššího služebního zařazení. S tímto postupem bude také spojeno vyšší platové

ohodnocení tak, aby se postup v kariéře „vyplatil“, a ne jako doposud, kdy jsou vojáci někdy za vzestup „trestáni“ nižším příjmem.

V plánu legislativních prací vlády na rok 2013 je zahrnuta novela zákona č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech. Vychází z předpokladu, že je nutno odlišit charakter jednotlivých misí a odlišit délku trvání výkonu služby nezbytné pro splnění podmínek pro nárok na status válečného veterána. Dále tato novela reflektuje snahu o rozšíření okruhu osob i na osoby civilní, neboť do oblastí, do kterých jsou vysíláni příslušníci ozbrojených sil a bezpečnostních sborů, jsou v určitých případech vysíláni rovněž civilní zaměstnanci organizačních složek státu či bezpečnostních sborů (například jako zdravotnický personál, tlumočníci nebo národní experti).

7. Akviziční systém a správa majetku

Probíhá v Bílé knize avizovaná reforma akvizičního systému. Byl vytvořen Národní úřad pro vyzbrojování MO jako nástupnická složka sekce vyzbrojování MO a Centrální nákupní úřad MO. Cílem modifikovaného procesu pro nabývání majetku, služeb a stavebních prací je zefektivnit a urychlit celý akviziční systém s důrazem na maximální hospodárnost, účelnost a efektivnost vynakládaných veřejných prostředků při dodržení zásad transparentnosti a nediskriminace. Plná účinnost systému se předpokládá od 1. července 2013 v závislosti na změně organizačních struktur Ministerstva obrany.

Je zaváděn **institut majetkových hospodářů** – odborných prvků rezortu MO pro hospodaření s určenými druhy majetku ve všech fázích jeho životního cyklu (nabývání, hospodaření a užívání, vyřazení, naložení s nepotřebným, rušení), včetně výkonu všech souvisejících úkonů (stanovení odpisů, evidence, katalogizace, skladování, zásoby, apod.) Účinnost nového systému hospodaření a nakládání majetku se také předpokládá k 1. červenci 2013.

30. listopadu 2012 byl předložen vládě informační materiál o procesu optimalizace vojenských újezdů s konkrétními návrhy katastrálního členění vyčleňovaného území a princip převodu státního majetku z vojenských újezdů na obecní pro nově vznikající obce. Vláda projednala materiál a schválila svým usnesením ze dne 5. prosince 2012. Přípravuje se také novela zákona 222/1999 Sb. a zvláštní zákon výčtového charakteru, který bude konkrétně řešit nové katastrální členění, nové hranice újezdů a přehled převáděného státního majetku na obecní. Optimalizace má vejít v platnost k 1. lednu 2015 (respektive 1. lednu 2016 pro vojenský újezd Brdy).

Změny se dotknou i čtyř zdravotnických příspěvkových organizací – Ústřední vojenské nemocnice – Vojenské fakultní nemocnice Praha, Vojenské nemocnice Brno, Vojenské nemocnice Olomouc a Ústavu leteckého zdravotnictví Praha. Na podzim roku 2012 byla schválena strategie rozvoje těchto zdravotnických zařízení. Dle strategie budou zachovány všechny tři vojenské nemocnice s tím, že v některých oblastech bude provedena restrukturalizace lůžkové péče a upraven teritoriální rozsah služeb na základě hlubší specializace jednotlivých vojenských nemocnic.

Ministerstvo obrany je zakladatelem dvou státních podniků, zabývajících se opravárenskou činností – VOP CZ, s.p. a LOM Praha, s.p. Ministerstvo obrany ve spolupráci s vedením státních podniků zpracovalo strategie jejich dalšího rozvoje a rozhodlo o jejich transformaci. Záměr transformace byl schválen vládou. V současné době je transformace realizována.

V rámci optimalizace hospodaření útvarů a zařízení přímo podřízených Ministerstvu obrany byl zaveden centralizovaný nákup, což se projevilo mimo jiné úsporami v oblasti nákupu energií, telekomunikačních služeb a informačních technologií. Tyto úspory dosáhly objemu ve výši cca 15 procent nákladů. V současné době je také připravován projekt centralizace nákupů některých komodit u státních podniků.

8. Organizační změny

Vloni byla schválena nová organizační struktura rezortu Ministerstva obrany. Ministerstvo je koncipováno jako strategický, koncepční, normotvorný a správní orgán. Činnosti výkonného charakteru budou převedeny a centralizovány v nově vytvářených agenturách, čímž dojde k soustředění dosud roztříštěných činností, zajištění obsluhy celého rezortu v dané oblasti, racionalizaci souvisejících provozních a obslužných činností a dosažení personálních a finančních úspor. V souladu s rozhodnutím vlády budou realizována opatření ke zjednodušení agend a zrušení duplicit ve výkonu státní správy jak na mezirezortní, tak i vnitrozrezortní úrovni.

Výše uvedené není vyčerpávající výčet opatření, která se v návaznosti na Bílou knihu spustila. Jedná se také o zkratku, protože detailní vypisování obsahu jednotlivých dokumentů a změn by zabralo desítky stran.

Mým záměrem bylo ilustrovat, že tvrzení Bílá kniha je „mrtvá“, „nerealizuje se“ a podobně, jsou daleko od reality. Možná vycházejí ze záměrné nevědomosti, možná z toho, že ne všechna opatření měla šanci se projevit. Každopádně Bílá kniha umožnila správný metodický postup – od celku k detailu a jednotlivé její odstavce, které mnozí lidé považovali za příliš obecné, se začaly rozpracovávat do detailnějších materiálů. A ještě jedna důležitá věc se ukazuje – díky strukturovanému materiálu se dá snadno systematicky kontrolovat plnění jednotlivých doporučení a sledovat provázanost kroků.

Několik postřehů na závěr

Asi by nemělo vůbec žádného smyslu nyní vést úvahu nad potřebností dokumentů typu Bílá kniha pro kvalitní přípravu obranu státu. Pouze zmíním pět podmínek, které považuji za nejdůležitější:

- a) nesmí jít o samoúčelné slohové cvičení, materiál se musí zakládat na kvalitní analýze a musí být správně metodicky uchopen;
- b) dokument musí být připravován v otevřeném procesu (nesmí jej dávat dohromady pouze úzká skupinka „insiderů“) odborníky v uniformách i těmi, kteří profesionální vojáky nebyli;
- c) musí být realistický a provázaný s dalšími bezpečnostními dokumenty státu;
- d) politika a obrana státu (válka) jsou úzce provázané, proto je nutné hledat při stanovování bezpečnostní politiky maximální konsenzus a podporu napříč politickým spektrem pro realizaci dokumentu a
- e) musí být zajištěna kontinuita.

Příprava materiálu typu Bílá kniha musí mít hlubší smysl než že je v systému zaznamenáno, že se tak má do nějakého data stát. Dokument bez obsahu je zcela zbytečný i proto, že se tím dříve či později vyloučí bod e). Bezobsažnému dokumentu se také nedostane adekvátní pozornosti, mimo jiné i politiků, což má v dlouhodobém hledisku

na oblast obrany negativní dopad. Kvalitní metodologie a jasná struktura napomohou nejenom k přehlednosti a relevantnosti dokumentu, ale zároveň mohou sloužit edukačně (což je jedna z oblastí, ve které zaostáváme).

Otevřený proces, jehož se účastní nejenom vojáci a občanskí zaměstnanci Ministerstva obrany, experti ze státní a nestátní sféry, je důležitý. Pokud je dokument připravován primárně těmi, kteří obrazně řečeno mají „koně v dostihu“ (jsou součástí organizace, takže jejich zájem je logicky uchovat či zvýšit svůj vliv a moc) je pravděpodobné, že bude sloužit především zájmům těch, kteří jej připravují, a nikoli přípravě na obranu státu jako celku (nejde pouze o to, co je v dokumentu napsáno, ale i o to, co se tam nedostane).

Účast externích odborníků na přípravě zároveň zaručuje nabourávání stereotypního přemýšlení o bezpečnosti, které logicky vzniká v uzavřené skupině (jedno jak velké).

A konečně, otevřenost a přístupnost vytváří pocit vlastnictví, který je důležitý pro realizaci navržených opatření. Bylo třeba poměrně důležité, že byl členem komise pro přípravu Bílé knihy generál Petr Pavel, který se loni stal náčelníkem Generálního štábu AČR.

Nerealističnost dokumentu má přímý dopad na jeho věrohodnost a relevanci, což zpochybňuje smysluplnost přípravy a samotnou existenci. Provázanost s dalšími dokumenty naopak relevantnosti napomáhá, a navíc zvyšuje realizovatelnost. Předposlední bod není důležité nikterak rozvádět. A co se posledního bodu týče, o zajištění bezpečnosti státu je nutné pečovat a strategické dokumenty jsou jednou z cest, jak přípravu na obranu přizpůsobovat změnám okolního prostředí. V roce 1995 vyšla první Bílá kniha o obraně České republiky. [19] Od té doby byla zpracována řada strategických dokumentů různé úrovně. [20] Pokud je člověk prochází, zjistí, že byt' formálně navazují jeden na druhý, provázané příliš nejsou. A mimochodem, velkým problémem byla vždy realizace.

Bylo by správné, kdyby vedení Ministerstva obrany, které vzejde z voleb v roce 2014, navázalo na Bílou knihu o obraně, kterou vláda schválila v květnu 2011. Další materiál by měl být publikován v roce 2015 nebo 2016 a jeho příprava by měla respektovat pět výše uvedených bodů s tím, že schválením Bílé knihy práce začíná, nikoli končí. [21]

Poznámky k textu a literatura:

- [1] Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/plne-zneni-bile-knihy-o-obrane-55515/>; zde se dá zároveň nalézt plné znění dokumentu v češtině i angličtině.
- [2] Dostupné na <http://bara.ujc.cas.cz/ssjc/search.php?db=ssjc>.
- [3] Dostupné na http://doctrine.vavyskov.cz/_aplikace/cve/term/view/7164.
- [4] Dostupné na http://doctrine.vavyskov.cz/_aplikace/cve/term/view/4821.
- [5] HEUSER, Beatrice (2010), *The Evolution of Strategy. Thinking War from Antiquity to the Present*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 4. Mimochodem, tato byzantská definice strategie byla ve své době důležitá pro definici taktiky, která je podмноžinou strategie.
- [6] Ibid., s. 3
- [7] SÍLA, Jiří. 2.2. Strategické bezpečnostní dokumenty, s. 73 In BALABÁN, M. - DUCHEK, J. - STEJSKAL, L. (eds.), *Kapitoly o bezpečnosti*, Praha: Karolinum, 2007.
- [8] Která se mimochodem v průběhu procesu změnila minimálně. Ze schůzky „jádra“ Bílé knihy z 2. srpna 2010 vyplynula následující struktura: „Východiska, Strategické prostředí, Role a funkce, Obranné plánování a rozvoj schopností, Schopnosti a proces organizačních změn, Personální problematika, Finanční rámec a systém ekonomického řízení rezortu, Akvizice a hospodaření/nakládání s majetkem, Legislativa a Záměr implementace.“
- [9] Z některých diskuzí jsem měl pocit, že mnoho lidí očekává přesně nalinkovaný seznam kroků, které se budou uskutečňovat a pak již bude vše definitivní, neměnné. Vykládal jsem si to vždy tím, že je

to odraz určité únavy z neustále proklamovaných a prováděných reforem a mylné představy o tom, že se dá provést jedna změna a prostředím na věky petrifikovat. Změny každé organizace přitom jsou a musejí být kontinuální, protože je nezbytná její adaptace na to, co se odehrává v okolním prostředí. Pokud ke kontinuální změně nedochází, organizace přestává být efektivní a pro její záchranu je nutné provést změnu skokovou, která je nepoměrně riskantní, nebo se organizace zachránit nedá.

- [10] Byť samozřejmě s tou zvláštností, že na rozdíl třeba od zdravotní, či sociální oblasti patří obrana proti vnějšímu napadení k několika málo základním principům, na kterých stojí stát, například vnitřní pořádek, včetně řešení sporů, ochrana vlastnictví apod.
- [11] Viz *Bílá kniha o obraně*. Praha: MO ČR, 2011. Hlavní zjištění a doporučení, strany 12-19 a kapitola 11, Realizace Bílé knihy, strany 149-151.
- [12] Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vlada-schvalila-obrannou-strategii-cr-74858/>.
- [13] Rada rozhoduje hlasováním, ministři je vždy předkládána informace o počtu hlasů pro a proti, s odůvodněním proč ti, kteří hlasovali proti, s opatřením nesouhlasí.
- [14] Například kdykoli může přijít požadavek na zakoupení toho či onoho mimo plán v daném roce, ale kromě toho, jestli daná věc dává smysl z hlediska strategického, vojenského a jsou na ni volné peníze, je nutné brát v úvahu i to, zda je možné ji vysoutěžit a dodat v termínu požadovaném legislativou. Navíc je více než vhodné, když se vrcholní představitelé rezortu pobaví o dopadech každé zásadnější akvizice do budoucnosti, například z čeho budou pokrývány zvýšené náklady na výcvik, náhradní díly, servis. Jinými slovy, jaká je udržitelnost a zda se nejedná o výdaj, který bude relevantní po dobu životnosti, atd.
- [15] Dostupné na <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/vysledky-jednani-vlady--16--ledna-2013--102512/>; <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vlada-cr-schvalila-koncepci-aktivni-zalohy-a-koncepci-mobilizace-79042/>.
- [16] Plán legislativních prací vlády na rok 2013; příloha k usnesení vlády ze dne 6. února 2013 č. 84, strana 10.
- [17] Náhrada dnes již zastaralého zákona 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze.
- [18] Přehled námětů pro Plán nelegislativních prací vlády na 2. pololetí 2013; příloha k usnesení vlády ze dne 6. února 2013 č. 84, strana 14.
- [19] Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/1995%20Bila%20kniha%20o%20obrane%20CR.pdf>.
- [20] Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/bilakniha/dokumenty/ceske-dokumenty/dokumenty-46088/>.
- [21] Je to podobné, jako se vtipem o golfovém trávníku, kdy do Británie přijede Američan a nechá si od zahradníka vysvětlit, co vše dělá, aby byl trávník tak kvalitní. Pečlivě si zapisuje složení semen, hnojení, zalévání a tak dále. A když už chce, spokojený, že se mu podaří doma vytvořit stejně kvalitní trávník, zklapnout notýsek, zahradník mu položí ruku na rameno a dodá: „Abych nezapomněl, tohle opakuje tři sta let.“

Více než 20 let jsou ozbrojené síly ČR budovány a řízeny podle principů civilního řízení a demokratické kontroly. Zadaní úkolů a vyčleněný rozpočet si tedy nestanovují sami vojáci. Odpovědnost za vytvoření podmínek pro to, aby ozbrojené síly mohly adekvátně zajišťovat bezpečnost a obranu České republiky, leží především na politické reprezentaci. Odklad či zrušení vojenské schopnosti jsou nevyhnutelně spojeny s nárůstem rizika pro obranyschopnost země a bezpečnost jejích občanů. Jde tedy o politickou otázku, a je tudíž na politické reprezentaci České republiky, jakou cestu na oně pomyslné křižovatce zvolí a jakou míru rizika a politické odpovědnosti za budoucí deficit v obranných schopnostech převzme.

***Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky,
OKP-MO, 2011, 168 str.
ISBN 978-80-7278-564-3, s. 93.***

Jiří Šedivý, M.A., Ph.D.

Bílá kniha a má alianční zkušenost**BÍLÁ KNIHA
O OBRANĚ**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 15–22, ISSN 1210-3292

The White Paper Has the Alliance Qualifications**Abstrakt:**

V době formování týmu kolem designovaného ministra Alexandra Vondry na počátku léta 2010 nebylo pochyb o potřebě souhrnného koncepčního dokumentu, který by analyzoval a popsal situaci, nastavil směr a cíle dalšího rozvoje rezortu Ministerstva obrany, a tak stimuloval pokračování transformace české armády. Autor, který patřil mezi vedoucí pracovníky Ministerstva obrany, zde využil zkušenosti, jež získal při práci ve strukturách NATO. Na základě osobních zkušeností erudovaně a výstižně popisuje hlavní body této naší velmi nedávné vojenské historie.

Abstract:

At the time of forming the team around a designated defence minister Alexander Vondra, in the early summer 2010, there was no doubt that we need a complex concept document, able to analyze and describe the then situation, to readjust directions and goals for defence department, so that it could stimulate the follow-up transformation of Czech Army. The author, who used to be one of the leading Defence Ministry officials, thus made use of his experiences he gained in NATO structures. He gives an apt, well-founded, and first hand description of key points of this very fresh military history.

Klíčová slova:

Bílá kniha o obraně, plánování na základě schopností, chytrá obrana, znalostní management, management zdrojů, nový strategický koncept NATO, rozpočtové škrty.

Key words:

White Paper on Defence, capability based planning, smart defence, knowledge management, sources management, NATO new strategy concept, defence budget cuts.

Počátečních diskuzí o smyslu a charakteru dokumentu a jeho tematickém záběru jsem se účastnil na dálku z Bruselu, kde jsem dosluhoval poslední měsíce v centrále NATO. Měl jsem za sebou čerstvou zkušenost z vedení divize pro obrannou politiku

a plánování v mezinárodním štábu Aliance, v níž se sbíhají a protínají trasy procesů plánování a hodnocení rozvoje aliančních schopností spojenců i partnerů.

Bylo příhodné, že se naše úvahy nad obsahem budoucí Bílé knihy o obraně (BKO) v mnohém tematicky překrývaly s aktivitami a procesy v Alianci. Startoval tehdy první cyklus nového, respektive podstatně reformovaného systému obranného plánování NATO, na jehož přípravě jsme předchozí tři roky v naší divizi intenzivně pracovali a zavádění nového modelu koordinovali. Probíhaly diskuze o organizačních změnách v civilních a vojenských strukturách a agenturách Aliance, rýsovaly se kontury nové velitelské struktury. Sčítali jsme ztráty v obranných rozpočtech a plánech z první vlny dopadů finanční krize a odhadovali jejich dlouhodobý vliv na společnou kapacitu Aliance plnit i v budoucnosti úkoly a mise, ke kterým se NATO hlásí ve svých strategických dokumentech. Spojenci definovali priority pro rodící se koncepci tzv. chytré obrany. V rámci zvýšené pozornosti k účelnosti a hospodárnosti využívání zdrojů vyplynuly na povrch poměrně šokující zjištění ohledně špatného hospodaření se společnými prostředky zejména v programových investicích a existence hrozivého vnitřního rozpočtového deficitu či dluhu. To odstartovalo debatu o reformě managementu zdrojů a prioritizaci investičních programů v rámci společných rozpočtů. A neposlední řadě vrcholily přípravy na lisabonský summit včetně závěrečné práce na novém Strategickém konceptu NATO.

Pro naši práci doma byla většina těchto témat a problémů, které řešila Aliance, vysoce relevantní. Všude tam, kde to bylo možné, snažil jsem se během prací na Bílé knize případně v následné realizaci jejích závěrů aplikovat své zkušenosti z NATO. Soustředím se nyní na tři oblasti, které byly z mého pohledu nejdůležitější: obranné plánování, rozvoj schopností a struktura MO.

Obranné plánování

V obranném sektoru je plánování alfou i omegou. Dobrý plán by měl postihnout všechny hlavní oblasti činnosti a rozvoje rezortu, v jejich rámci zformulovat příslušné věcné cíle, uspořádat je v hierarchii priorit a na tomto základě zpracovat finanční rozvahu k jeho realizaci. Korekce plánu na základě finančních limitů následují až po zpracování věcné podstaty plánu. Plán je zároveň manažerským nástrojem sloužícím k řízení a kontrole realizace jednotlivých cílů. Měl by být na jedné straně maximálně fixován v kontextu daného rozpočtového předpokladu, ale zároveň potenciálně dostatečně pružný, aby mohl reagovat na případné „změny rozpočtového rámce“, jak se eufemisticky říká škrtům. Jde tedy o aplikaci metody řízení podle cílů. Kapitola k obrannému plánování patří v BKO sice k těm nejkratším, leč z mého pohledu je nejdůležitější. Popis plánovacích principů je v ní zpracován jasně a srozumitelně a zdá se, že tento přístup je v zásadě úspěšně implementován v praxi.

Po předchozím managementu jsme zdědili rozvrácené plánování. Střednědobý plán byl rozpadlý, fakticky neexistoval. Plánovalo se z roku na rok a v procesu dominovali rozpočtáři. Generální štáb disponoval jen omezenou plánovací kapacitou. Bylo zřejmé, že komplexní náprava tohoto stavu ve smyslu definování cílů, vytvoření mechanismu dělby práce a kompetencí v plánovacím procesu (kdo, co, jak, kdy, s kým), odpovídající organizační a personální opatření a konečně sestavení střednědobého plánu, bude vyžadovat delší čas a značné úsilí.

Proto jsme již souběžně se zahájením prací na BKO začali debatovat budoucí podobu soustavy hlavních cílů a hloubku detailu při jejich následném rozpracovávání na nižších úrovních (horizontální členění). Ohledně vertikálního členění cílů jsem od počátku prosazoval jejich definici a shlukování na funkčním základě, podle hlavních procesů (cíle první úrovně definované např. jako zajištění ochrany vzdušného prostoru, působení v operacích a misích, zajištění operační schopnosti brigádního úkolového uskupení, atp.). Bohužel zvítězil konzervativní přístup členění cílů podle struktury organizace. Nedostatky takto definované soustavy cílů se nyní projevují v praxi při aplikaci střednědobého plánu 2013 - 2017.

Práci na střednědobém plánu (SdP) jsem chtěl zahájit co nejdříve, nejpozději však v září 2011. Kvůli kompetenčním sporům (kdo povede proces) a nekonečným debatám o členění cílů jsme začali až počátkem roku 2012. Odpovědnost za koordinaci a řízení procesu přešla přechodně na mě jako 1. náměstka ministra. Vytvořili jsme koordinační plánovací tým složený z cca 25 plánovačů, zastupujících všechny základní složky resortu. Jednáním týmu jsem po dobu šesti měsíců předsedal na každotýdenních poradách. Nakonec se týmu podařilo plán postavit – byť s určitým zpožděním a s jistě řadou chyb. Zároveň – a je to mimořádný úspěch – jsme dosáhli shody na metodice a rozdělení plánovacích kompetencí v resortu. V neposlední řadě jsme se shodli na typu softwarové podpory. Tato zdánlivá maličkost byla ve skutečnosti poměrně složitým a kontroverzním problémem jak kompetenčním (přesvědčení některých o tom, že kdo kontroluje software, ovládá celý proces), tak technickým (interoperabilita zvoleného softwaru s dalšími systémy v resortu). Odpovědnost za koordinaci plánování je nyní zakotvena v gesci prvního náměstka. Střednědobý plán běží a je nutné průběžně vyhodnocovat zkušenosti z jeho provozu a systém doladovat.

V tomto kontextu nelze opominout Radu ministra obrany pro plánování. BKO ji ustanovila jako poradní orgán „pro projednávání strategických rozhodnutí ... integraci a synchronizaci civilních aspektů plánovacího procesu“, monitorování cílů plánovacího procesu a identifikaci a řešení rizik v jeho rámci. Cílem bylo systematicky zapojit top management ministerstva (členové Rady jsou zároveň manažeři cílů první úrovně) nejen do obranného plánování, ale také do realizace BKO v širším smyslu. Nepřiznaným, ale z mého pohledu důležitým momentem byl „pedagogický“ aspekt Rady. Ne všichni vrcholoví funkcionáři MO (zejména političtí náměstci) měli dostatečnou erudici či skutečný zájem o práci na implementaci BKO. Protože se v Radě o doporučeních ministři hlasuje a přítomnost člena Rady při hlasování je nezastupitelná, byla tím zajištěna nejen poměrně solidní účast na zasedáních, ale i to, že se členové chtě nechtě museli s projednávanou materií předem seznámit.

Rozvoj schopností

Resort obrany je v zásadě státní podnik poskytující veřejnou službu, jíž je obrana a bezpečnost. Schopnosti ozbrojených sil (OS) pak jsou základním a hlavním nástrojem pro výkon této služby. Ideálně by tedy mělo téměř vše, co se v resortu děje, směřovat k podpoře jejich rozvoje. Rámcem pro rozvoj schopností je obranné plánování.

V době nástupu týmu ministra Vondry na ministerstvo existovala již v podstatě dokončená ale neschválená Koncepce rozvoje Armády ČR (KRAČR). Byl to nesourodý hybrid, složený z náznaků koncepční analýzy, nářků na nedostatek prostředků

a technokratických popisů struktury sil. Dokument místo transformačních návrhů a prioritizace směrů rozvoje, vedoucích k zvýšení efektivity AČR, v zásadě konzervoval tehdejší stav (včetně podoby GŠ a třístupňové struktury C2) a udržoval iluzi vševojskového charakteru AČR. Namísto racionalizace investic a optimalizace organizačních struktur navrhovali autoři jako cestu k odstranění nerovnováhy mezi zdroji/prostředky a úkoly snížit politicko-vojenskou ambici. Celé to bylo održeno od plánovacích procesů NATO a řady konkrétních doporučení pro ČR vzešlých z aliančního plánování. Autoři sice hovořili o plánování na základě schopností (*capability based planning*) ale ve skutečnosti se soustředili pouze na kvantitativní strukturu sil. Píši o tom z toho důvodu, že duch KRAČR se čas od času projevil v argumentech vojáků během společných debat o rozvoji schopností v rámci příprav příslušné kapitoly BKO a poněkud komplikoval cestu ke sdílenému srozumění o předmětu diskuze a cílech našeho snažení.

Vzhledem ke klíčovému významu schopností ozbrojených sil jako hlavního nástroje rezortu obrany k naplňování svého poslání veřejné služby a s respektem ke složitosti této problematiky jsme věnovali příslušné kapitole mimořádnou pozornost. Myslím též, že žádná jiná z kapitol BKO neprošla takovým množstvím změn, jako právě tato.

Bylo nutné překonat řadu nedorozumění. Tím prvním bylo samotné chápání konceptu schopnosti v plném spektru nejen kvantitativních (struktura sil) ale též kvalitativních aspektů či složek, z nichž se schopnost skládá – koncept DOTMLPFI (viz BKO, s. 93). Dalším byla skutečnost, že BKO popisuje žádoucí (tedy ne existující či rozpočtově realistický) soubor schopností, který je nezbytný k naplnění politicko-vojenské ambice (na základě stanoveném v dokumentu *Vojenská strategie ČR*, 2008) a dosažení plné operační schopnosti ozbrojených sil.

A konečně poslední nedorozumění panovalo v otázce konceptu politicko-vojenské ambice. BKO jej vykládá jako „žádoucí cílový stav“ jehož dosahování je rozloženo v delším časovém období. Je to klíčový cíl, k němuž se vztahuje obranné plánování a jenž definuje náležité portfolio schopností a strukturu sil. Podobně jako před summitem v Lisabonu, kdy v aliančních debatách o dostatečnosti schopností spojenců dostat úroveň ambice NATO padaly návrhy na její snížení. Na konec byla úroveň ambice v novém strategickém konceptu a navazujících směrnících přeformulována, ale její podstata zůstala nezměněna. I v našich diskuzích se zvedly hlasy volající po snížení ambice v důsledku rozpočtových škrtů. Já jsem toto vždy důrazně odmítal jako sice nejpohodlnější a velmi krátkozraké řešení, které by znamenalo faktickou rezignaci na budování brigádního úkolového uskupení se všemi důsledky pro armádu. Prosazovali jsme místo toho důsledné přeskupení zdrojů v rezortu ve prospěch prioritních funkcí a cílů. Ambici jsme nakonec zachovali a stávající kvantitativní definici rozšířili o kvalitativní aspekty (viz *Obranná strategie České republiky* z roku 2012).

Nejnáročnější byl v tomto kontextu problém prioritizace schopností podle jejich potřeby ve vztahu k naplňování politicko-vojenské ambice. Jinak řečeno, šlo o „reality check“ ve smyslu konfrontace žádoucího s možným. Výsledkem je pyramida schopností (viz BKO, s. 120-121) rozdělená do čtyř úrovní důležitosti, od zcela nezbytných po doplňující – tedy zbytné. S tím též souvisel seznam opatření k utlumení, zastavení či dožití vybraných schopností. Smyslem toho bylo vyhnout se minulé praxi plošných škrtů, kdy se pod tlakem rozpočtové nouze ubíralo všem, a soustředit se na záchranu případně rozvoj důležitých, prioritizovaných schopností.

První reakce některých vojenských kolegů na žádost o identifikaci nejzbytnějších schopností bylo odmítnutí podílet se, jak jeden z členů týmu řekl, „na systematické destrukci schopností AČR“. Na konec se nám ale podařilo osvětlit si navzájem rizika plošného přístupu a dospět k závěrům a doporučením pro tuto oblast uvedeným v BKO. Důležitá je také skutečnost, že se s touto metodou identifikace priorit ztotožnila komunita plánovačů při sestavování SdP.

Struktura organizace a řízení MO

Desátá kapitola BKO věnující se organizaci logicky završuje celý dokument. Bez efektivních a racionálně postavených struktur, které musí vycházet z cílů organizace a respektovat její funkce, není možné plnohodnotně realizovat opatření vyplývající z předchozích kapitol Bílé knihy. Současná struktura MO působí nemalé ztráty efektivity a komplikuje racionální a pružné řízení rezortu. Důvodem je především „existence vedle sebe postavených, vertikálních a liniově řízených organizačních struktur, ... přebujelý a personálně nákladný aparát“, který si vytváří mnohdy „samoúčelné orgány s vlastní agendou a duplicitními procesy“ (BKO, s. 142). Nejsou jasné odděleny činnosti strategické a koncepční od administrativně-správních a podpůrných, existují mnohé duplikace procesů, dochází ke kompetenčním třenicím mezi složkami organizace, atd.

Naším cílem bylo navrhnout a realizovat model, který především očistí a odlehčí civilní úřad ministerstva od výkonných a podpůrných činností a tyto budou přesunuty do obslužných agentur. Je to přístup běžný v severských zemích, kde samotné ministerstvo čítá 150 až 200 úředníků, kteří se soustředí v zásadě pouze na podporu politického rozhodování ministra a s tím související koncepční aktivity. Personalistika, vyzbrojování, IT a správa majetku jsou obsluhovány k tomu příslušnými výkonnými agenturami.

K procesnímu modelu zobrazenému v BKO na straně 148 jsme se dopracovali ze dvou stran. Z dřívější doby existovalo několik auditů, které obsahovaly řadu cenných a použitelných informací a doporučení. Na jejich základě jsme nechali zpracovat návrh optimální struktury. Současně jsme v malé skupince několika členů vedení ministerstva uspořádali sérii brainstormingů. Naším cílem bylo popsat hlavní funkce a procesy a logicky je rozčlenit. Bez jakýchkoli svazujících předběžných podkladů či analýz jsme pojmenovávali obsah jednotlivých funkcí – ministrem počínaje, a k nim přiřazovali příslušné procesy, kreslili je na tabulích a řadili je do funkčních hroznů či procesních řetězců. Šli jsme cestou empirické logiky na základě naší bezprostřední zkušenosti s řízením MO. Konečný výsledek jsme nechali překreslit do standardního procesního modelu. Pozoruhodné bylo, že oba výsledky byly do značné míry totožné. Generální štáb jsme takto do detailu neřešili.

S náčelníkem generálního štábu jsme se shodli na obecnější směrnici (v duchu příslušných odstavců v BKO) k základním parametrům pro reformu generálního štábu a optimalizaci velení a řízení (C2). Realizaci jsme ponechali v jeho rukách. V úvodních debatách k této věci jsme nicméně zaznamenali určité pokusy posílit nezávislost GŠ na ministerstvu. Zástupci GŠ přišli s návrhem postavit vztah ministra a náčelníka generálního štábu podle modelu vztahu ministerstva vnitra a policejního prezidia. Zdůvodňovali to především nedávnou zkušeností s nestandardním zasahováním civilní části MO do vojenských záležitostí a obavou, že by se něco takového mohlo v budoucnu opakovat. Jakkoliv jsem těmto obavám rozuměl, návrh byl odmítnut. Takto radikální

krok by fakticky znamenal vydělení generálního štábu z ministerstva obrany a převod všech velitelských a řídicích pravomocí na jeho náčelníka. Byl by tak prakticky zrušen princip civilního řízení rezortu obrany.

Na základě procesního modelu jsme navrhli cílovou strukturu civilního úřadu. Byla koncipována kolem dvou hlavních pilířích činností a k nim přiřazených funkcionářích na úrovni náměstka ministra. První podporuje ministra v oblasti strategického a politického rozhodování. Druhý dohlíží na organizaci a zdroje. Hlavním kamenem úrazu se ukázal být koncept tzv. volných náměstků, kteří mají být vyjmuti z liniové struktury a pověřeni přímo ministrem řešením zásadních strategických projektů které navíc mohou být politicky citlivější. Příkladem může být reforma vojenského školství, reforma IT systému v rezortu, jednání o velkých zbrojních projektech (nadvuk), snižování počtu základen, atp. Tento přístup však byl nepřijatelný pro politické náměstky, kteří zpravidla odvozují svou „moc“ v rámci rezortu od počtu podřízených a výše podílu své působnosti na rozpočtu. Jde přitom o model běžný v mnoha státech EU a NATO, zejména těch, kde existují vícečetné vládní koalice, ale také třeba v Británii. K obdobnému modelu se též jednu dobu ubíraly úvahy nad připravovaným zákonem o státní správě resp. úřednících.

Přes všechny potíže se domnívám, že v současné době zaváděná organizační struktura sleduje původní záměr BKO, i když obsahuje řadu kompromisů. Prozatím nepřináší radikální přeskupení působnosti z gescí stávajících náměstků a jejich uvolnění pro potřeby řízení strategických projektů. Na druhé straně realizace řady momentů navržených v Bílé knize probíhá i v rámci tohoto kompromisu, vznikají podpůrné agentury, byl ustanoven Národní úřad pro vyzbrojování a podobně. Doufám jen, že současný stav je mezikrokem a ministerstvo se v budoucnu dopracuje do optimální organizační podoby navržené Bílou knihou. Nepřekvapí též, že se systém změnám brání; v tomto ohledu byly velmi nešťastné průtahy ohledně obsazení funkce ministra, které rezistenci nahrávaly.

I v této oblasti mi posloužila alianční zkušenost. Již zmiňovaná reforma obranného plánování NATO se potýkala s řadou problémů. Změna systému plánování měla být provázána s reformou struktury organizace, a to na základě principu *form follows function*. V BKO je tento princip podán takto: „Forma organizace tedy musí respektovat a následovat procesy a funkce, které vedou k naplňování daných cílů.“ (BKO, s. 142.) Není nutné zdůrazňovat, že v minulých reorganizacích tomu bylo mnohdy naopak: nejprve se vytvářely z různých důvodů nové struktury a až poté se vyplňovaly funkce.

I v Alianci jsme narazili na limity tohoto přístupu. Zatímco nový plánovací proces NATO celkem úspěšně funguje, navrhované organizační a strukturní změny související s jeho zavedením – v tomto případě zejména s cílem dosáhnout užšího provázání a synchronizace plánovacích procesů v civilní a vojenské části organizace – vyvolaly odpor zejména u těch spojenců, v jejichž systémech hrají vojáci tradičně silnou roli. Bohužel podobně jako v Alianci jsme i v našem případě – byť z jiných důvodů – zůstali ve snahách o organizační optimalizaci důsledně respektující funkčnost na půli cesty.

Poznámky na závěr

Práce na Bílé knize znovu potvrdily známou zkušenost, že proces řešení takto složitého úkolu může být přinejmenším stejně přínosný jako jeho konečný výsledek. V našem případě vyvolala Bílá kniha motivační a mobilizační efekt napříč rezortem. Ukázalo

se, že zde stále existuje silný intelektuální a expertní potenciál, který nebyl dostatečně využíván. BKO se stala jakýmsi hybatelem a byla pak radost spolupracovat v různých specializovaných skupinách a týmech s chytrými, zkušenými a pro věc zapálenými kolegyněmi a kolegy. Bylo také pozoruhodné, kolik zajímavých a využitelných návrhů k nejrůznějším otázkám spalo v zásuvkách jejich psacích stolů.

S naprostou většinou problémů, které jsme se snažili řešit, se již před námi někdo potýkal. V této souvislosti jsem si uvědomil absenci systematického *knowledge managementu*, tedy vytváření a kultivace institucionální paměti. Zejména v takto složitém prostředí, které je ve stavu stálé transformace, by nám existence možnosti porovnat současnost s minulostí a využít minulých zkušeností či nápadů, ušetřila spoustu času. Příkladem může být cílově orientovaného plánování, přičemž první pokusy o jeho zavedení se datují do počátku devadesátých let minulého století. Bohužel k tomu neexistuje systematicky shromážděná dokumentace a institucionální paměť se ztrácí s odchodem příslušných pracovníků.

Respektovali jsme základní poučku z teorie a praxe **managementu změny**, totiž že pro dosažení úspěchu reforem je nutné do jejich příprav od začátku zapojit ty, jichž se změna bude týkat, že je nezbytné vytvářet pocit vlastnictví projektu. Proto existovala řada smíšených pracovních skupin a *ad hoc* týmů a práce v nich byla vedena snahou o nalezení konsenzu. Myslím, že jsme v rezortu navodili bezprecedentní týmovou pracovní atmosféru a vzájemnou důvěru, a to zejména mezi civilním a vojenským vedením.

Bílou knihu se nám podařilo zpracovat v rekordně krátkém čase, byť mírným skluzem několika týdnů. Je nutné si uvědomit, že všichni, kdo se na vytvoření dokumentu podíleli, zároveň plnili své běžné pracovní povinnosti. I z toho důvodu nám nevyšel záměr vypracovat zároveň s veřejným dokumentem BKO neveřejný interní plán pro její realizaci; říkali jsme tomu pracovní *šedá kniha*. Na některá úskalí realizace jsem již poukázal: rezistence zevnitř rezortu, zdržovací taktika, partikulární zájmy či nedostatek erudice některých členů nejvyššího vedení, atp. Nutno též přiznat, že jsme složitost některých problémů, s jejichž hloubkou jsme se seznamovali mnohdy až v průběhu prací na dokumentu, prostě nedocenili. Nedokázali jsme také dostatečně komunikovat záměry BKO dovnitř rezortu. Na druhé straně zejména v armádě vyvolala BKO nekritická očekávání. Jakkoliv jsme se je snažili od počátku mírnit (viz například výborný článek Luboše Dobrovského v rubrice Bílá kniha army.cz); důsledkem je zbytečné zklamání, když se okamžité zázraky nedostavují.

Říká se, že sebelepší plán nepřežije bez úhony střet s realitou. Clausewitz hovoří o nečekaných, nepředvídatelných případně náhodných faktorech „které odlišují skutečnou válku od války na papíře“. Zavedl pro to pojem *frikce*. Nejzávažnější frikci, ale spíše ranou, kterou realita uštědřila implementaci BKO, bylo odstoupení ministra Vondry. Vzhledem k síle vládní většiny v poslanecké sněmovně vzešlé z voleb v roce 2010 jsme počítali se čtyřletým klidem na práci. Slibná byla též skutečnost, že po dlouhých letech stanul v čele rezortu kompetentní a politicky silný ministr. Jeho odstoupení vedlo k oslabení nejužšího týmu projektu. Jakkoliv byl tehdejší první náměstek Vlastimil Pícek do prací na Bílé knize a uskutečňování jejích závěrů plně zapojen a zhostil se realizace projektu s veškerou svou erudicí, neměl po dobu dlouhých téměř pěti měsíců po odchodu ministra dostatečné kompetence k některým důležitým rozhodnutím a realizace BKO tak nabrala další zpoždění.

Nečekaná též byla výše rozpočtových škrtů, se kterými se muselo ministerstvo obrany vyrovnat. Nezřídka jsme slyšeli názory, že Bílá kniha byla mrtvá již v momentě jejího schválení vládou, protože počítala s vyšším rozpočtem, škrtů neanticipovala, je příliš ambiciózní a podobně. Jde o naprosté nepochopení principů dokumentu a jeho metody. Právě naopak – Bílá kniha a její metodologie prioritizace je klíčovým nástrojem pro racionální a efektivní adaptaci ozbrojených sil a celého rezortu obrany v dobách rozpočtové nouze. Jsem jednoznačně přesvědčen o tom, že důsledné a nekompromisní naplňování Bílé knihy o obraně přináší prospěch armádě a obraně naší země a současně vytváří podmínky plnění našich spojeneckých závazků.

Bibliografie:

- CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce*. Praha: Academia, 2008. 756 s. ISBN 978-80-200-1598-3.
- DOBROVSKÝ Luboš. *Bílá kniha není kouzelný proutek* [on line]. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/bila-kniha/lubos-dobrovsky-bila-kniha-neni-kouzelný-proutek-48008/>.
- Bílá kniha o obraně*. (BKO) 1. vydání. Praha: MO-OKP, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3.
- NATO 2020: *Assured Security; Dynamic Engagement: Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO* [nový strategický koncept NATO]. Official text, 17 May, 2010. Dostupné na http://www.nato.int/cps/en/SID-E3F38AEE-87935037/natolive/official_texts_63654.htm?selectedLocale=en.
- Koncepce rozvoje Armády ČR*. (KRAČR). Praha 2009. Dokument nevstoupil v platnost.
- Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec* [on line]. Praha, září 2012, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/obrannastrategie-2012.pdf.
- Střednědobý plán 2013-2017 (SdP)* [zákl. plánovací dokument pro rezort, neveřejný dokument].
- Vojenská strategie* [on line]. Praha: MO-AVIS, 2008, 12 str. ISBN 978-80-7278-483-7. Vláda projednala a schválila 23. 7. 2008, usnesením č. 907. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/2008%20Vojenska%20strategie%20CR.pdf>.

Podle nového modelu je Ministerstvo obrany koncipováno jako důsledně strategický, koncepční, normotvorný a správní orgán s minimem působnosti výkonného charakteru. Činnosti výkonného charakteru, které přímo nesouvisí s funkcemi strategickými, koncepčními, normotvornými nebo správními, jsou centralizovány a přesunuty z jednotlivých organizačních útvarů Ministerstva obrany na podřízené agentury, které nejsou jeho součástí.

Generální štáb AČR je integrální součástí Ministerstva obrany. Jeho hlavním úkolem je zabezpečovat velení Armádě České republiky. Je maximálně osvobozen od správních a jiných činností, které přímo nesouvisí s jeho hlavní náplní.

Řídící činnosti, vykonávané dříve Velitelstvím společných sil a Velitelstvím sil podpory ve funkci operačního stupně velení a řízení, jsou převedeny na věcně příslušné organizační útvary Generálního štábu AČR nebo na velitelství podřízených svazků.

Činnosti koncepčního, normotvorného nebo správního charakteru, realizované v současnosti přímo podřízenými útvary a zařízeními Ministerstva obrany nebo velitelství sil, jsou naopak převedeny na věcně příslušné organizační útvary ministerstva, včetně Generálního štábu AČR.

Organizační struktura Ministerstva obrany je optimalizována a zjednodušena. V maximální možné míře jsou odstraněny byrokratické bariéry mezi jeho jednotlivými organizačními útvary, omezeny organizační přechody, odstraněny duplicity a zjednodušeno nastavení procesů. Funguje horizontální komunikace a koordinace.

***Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky,
OKP-MO, 2011, 168 str.
ISBN 978-80-7278-564-3, s. 143.***

PhDr. Jan Jireš, Ph.D.

Česká Bílá kniha o obraně po dvou letech

**BÍLÁ KNIHA
O OBRANĚ**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 23–26, ISSN 1210-3292

Czech Defence White Paper: Two Years After

Abstrakt:

Cílem tohoto textu není systematický popis přípravy, schvalování a implementace Bílé knihy o obraně, ani celkové hodnocení jejích přínosů a nedostatků. Chce pouze upozornit na několik vybraných problémových bodů, které dlouhodobě komplikují tvorbu strategických dokumentů v oblasti obrany a bezpečnosti v České republice a neumožňují vytvářet předvídatelné prostředí pro obranné plánování.

Abstract:

The purpose of this text is not a systematic description of preparation, confirmation and implementation of Defence White Paper, nor overall evaluation of its assets or failures. It only wants to draw your attentions to several problem factors that have got complicated the preparing of strategical documents in the field of defence and security in the Czech Republic and in fact they do not allow to form predictable surroundings for defence planning.

Klíčová slova:

Hierarchizace českých strategických dokumentů, Bezpečnostní strategie, Bílá kniha o obraně, Obranná strategie, nová Strategická koncepce NATO, Bezpečnostní rada státu.

Key words:

Hierarchy of Czech Strategy Documents, Security Strategy, Defence White Paper, Defence Strategy, new NATO Strategy Concept, National Security Council.

Příprava BKO

Bílá kniha o obraně (BKO) byla vytvářena ve výjimečné situaci a reagovala na výjimečné problémy spojené s prudkým poklesem výdajů na obranu. Příprava a schvalování BKO se odehrávaly v atmosféře akutní krize, vnímané jak civilním vedením ministerstva obrany a expertní komunitou, tak především samotnými vojáky AČR. Výjimečnosti situace a intenzivnímu pocitu krize pak odpovídal silný tlak na co nejrychlejší zpracování

dokumentu, a zároveň mnohdy přehnaná očekávání s dokumentem spojovaná, především ze strany vojáků.

Výjimečnost BKO pak spočívala i ve zvoleném způsobu její přípravy. Text nebyl připravován několika ministerskými úředníky za zavřenými dveřmi, ale jednalo se o v zásadě otevřený proces, do něhož byla zapojena i řada expertů působících mimo struktury ministerstva obrany. Do určité míry lze zvolený způsob přípravy BKO srovnat se způsobem zpracování nové Strategické koncepce NATO, jež probíhalo rovněž v roce 2010.

Proces přípravy BKO tak představoval téměř modelový příklad tvorby veřejné politiky v demokratické společnosti. Mezi členy patnáctičlenné komise, jež práci na dokumentu zastřešovala, byli zástupci ministerstev obrany a zahraničí, armády, akademické sféry a nevládních organizací. Komise ke své přibližně osmiměsíční práci využívala podklady připravované desítkami expertů z řad vojáků, úředníků relevantních rezortů a pracovníků zpravodajských služeb. Kromě toho dostávali průběžné informace i poslanci a senátoři. Návrh BKO projednala Bezpečnostní rada státu a byl konzultován také s prezidentem republiky. To vše dodává jejím doporučením značnou legitimitu.

Vodítko pro budoucnost?

Jakkoli byl proces přípravy BKO na české poměry průlomový, mnohem důležitější je, zda to povede k nastavení žádoucích standardů také pro budoucí tvorbu obranné politiky země. Bílá kniha z roku 2011 by zůstala užitečným dokumentem i tehdy, pokud by za několik let nenásledovala její nová aktualizovaná verze a pokud by některá doporučení, která obsahovala, zůstala nerealizována.

Bude ale mnohem lepší, pokud se stane počátkem nového přístupu k hodnocení stavu ozbrojených sil a rezortu obrany a k hledání řešení identifikovaných nedostatků. Bylo by žádoucí, kdyby i budoucí vlády zvolily podobný postup a z Bílé knihy se stal v pravidelných časových intervalech revidovaný a aktualizovaný dokument, posuzující výsledky dosažené od předchozí verze a stanovující agendu na následující období.

Nejasná periodicita a hierarchizace českých strategických dokumentů v oblasti bezpečnosti je dlouhodobým problémem, který snižuje předvídatelnost a věrohodnost české bezpečnostní a obranné politiky a zhoršuje možnost dlouhodobého plánování rozvoje schopností a ekonomického rámce bezpečnostního a obranného sektoru. Za dobu posledních dvaceti let, kdy jsou veřejné strategické dokumenty připravovány, se nepodařilo dostatečně jasně definovat jejich vzájemné vazby mezi nimi, periodicitu jejich aktualizací, používané názvy ani způsob jejich přípravy a schvalování.

Na jedné straně lze jistě tvrdit, že to dává tvorbě české bezpečnostní a obranné politiky potřebnou flexibilitu, totiž že jsou strategické dokumenty novelizovány na základě aktuální situace a potřeby. Na straně druhé ale nelze popřít, že je to spíš dokladem nekoncepčnosti, kolísavého zájmu, neschopnosti vytvořit předvídatelné prostředí a politické rivality.

V programovém prohlášení vlády Petra Nečase z roku 2010 se píše: „V návaznosti na schválení nové Strategické koncepce [NATO] a s ohledem na celkový vývoj mezinárodního prostředí bude vláda novelizovat Bezpečnostní strategii ČR. Ministerstvo obrany zároveň vypracuje Bílou knihu, která se stane podkladem pro přípravu nové Obranné strategie ČR navazující na Bezpečnostní strategii ČR.“ Z tohoto zadání sice

poměrně jasně vyplývá požadavek, aby byly všechny tři připravované dokumenty (Bezpečnostní strategie, Bílá kniha o obraně, Obranná strategie) vzájemně provázány a aby navíc byly všechny v souladu s novou Strategickou koncepcí NATO, která byla schválena v listopadu 2010.

Zároveň ale nebyl v programovém prohlášení (ani nikde jinde) stanoven přesný postup přípravy národních dokumentů a jejich vzájemná souvislost. Alianční Strategická koncepce i národní Bezpečnostní strategie a Bílá kniha tak byly zpracovávány souběžně. V budoucnu by mělo platit, že schválení Bezpečnostní strategie jako střežového vládního dokumentu vymezující základní principy bezpečnostní politiky, předchází zpracování podřízených rezortních dokumentů typu BKO.

V samotné BKO se uvádí, že optimální periodicita jejích novelizací je pět let. Obranná strategie z roku 2012, která z BKO vychází, zase explicitně uvádí, že se jedná o dokument s desetiletou platností. Bezpečnostní strategie z roku 2011 naopak předpokládanou délku své platnosti neuvádí. Záleží samozřejmě na preferencích a politické vůli budoucích vlád, zda budou respektovat předpokládanou periodicitu novelizací BKO a Obranné strategie, případně zda se ji pokusí definovat v případě Bezpečnostní strategie, a vytvořit tak smysluplný systém vzájemně propojených strategických dokumentů vytvářejících předvídatelný doktrinární rámec české bezpečnostní a obranné politiky.

V každém případě budoucí (pravděpodobně sociálnědemokratickou) vládu čeká rozhodnutí, zda převzít a dále rozvíjet koncept BKO. Pokud ano, novelizace BKO připadá přibližně na rok 2015. V rámci tohoto procesu by zároveň mělo dojít ke komplexnímu zhodnocení míry a úspěšnosti implementace BKO z roku 2011.

Závěry

Na jedné straně je tedy žádoucí vymezit předvídatelný rámec pro tvorbu doktrinárních dokumentů, kdy by byla předem známá periodicita novelizací klíčových dokumentů, jejich hierarchie a vzájemné vztahy, způsob zpracování a proces schvalování (projednání ve vládě, v Bezpečnostní radě státu, v parlamentních výborech).

Na straně druhé je ale nutné ponechat každé vládě dostatečnou flexibilitu, aby si bezpečnostní politiku dělala podle svého. Je sice žádoucí, aby u nás existoval dlouhodobý konsenzus na základním směřování zahraniční a bezpečnostní politiky země, zároveň by ale bylo nežádoucí obranu a bezpečnost odpolitizovat a technokratizovat. I při existenci základního konsenzu je totiž nutné průběžně stanovovat priority a obhajovat před veřejností investované veřejné prostředky, což je výsostně hájemství politiky.

Částečným příspěvkem k řešení tohoto dilematu je reforma Bezpečnostní rady státu, která by se měla stát skutečně funkčním, pravidelně (a často) zasedajícím a dostatečnými analytickými kapacitami vybaveným orgánem dohlížejícím na tvorbu a implementaci bezpečnostní a obranné politiky státu.

Bibliografie:

- JIREŠ, J. *Nová strategická koncepce NATO: mezi tradicí a inovací* [on line]. 29. listopadu 2010. Dostupné na http://www.natoaktual.cz/nova-strategicka-koncepce-nato-mez-tradici-a-inovaci-p09-na-analyzy.aspx?c=A101129_142807_na_analyzy_m02.
- Bezpečnostní strategie České republiky* [on line]. Praha: MZV ČR, září 2011, ISBN 978-80-7441-005-5, dostupné na <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/011.pdf>.

- Bílá kniha o obraně.* Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str., ISBN 978-80-7278-564-3 (české vydání). Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/plneni-bile-knihy-o-obrane-55515/>.
- Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec* [on line]. Praha, září 2012, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/obrannastrategie-2012.pdf.
- Programové prohlášení vlády ze 4. srpna 2010* [on line] Dostupné na http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf.
- Nová strategická koncepce NATO* [on line]. Oficiální portál Informačního centra o NATO, natoaktual.cz. Dostupné na http://www.natoaktual.cz/strategicka-koncepce-05z-na_analyzy.aspx?y=na_analyzy/strategicka-koncepce.htm.
- Active Engagement, Modern Defence* [on line]. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon. Dostupné na <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

Přístup vlády České republiky k zajištění obrany

Bílá kniha je vyjádřením úsilí vlády České republiky o dlouhodobou stabilizaci koncepčního zadání pro oblast v působnosti Ministerstva obrany, stanovení priorit jeho funkcí a k nim příslušných organizačních složek, zefektivnění činností a použití ozbrojených sil, přípravy, výcviku a vzdělávání personálu, vymezení principů obranného plánování, zajištění předvídatelného rozpočtového rámce a zefektivnění zapojení ostatních ministerstev do zajišťování obrany státu.

Cílem je definovat a systémově provázat opatření a postupy, které povedou k naplnění transformačních cílů zformulovaných převážně v předchozích koncepčních dokumentech. Poskytuje programový rámec pro optimalizaci struktur a procesů v oblastech v odpovědnosti Ministerstva obrany České republiky, již dosud bránily různé politické, ekonomické a organizační překážky.

K zajištění budoucí kontinuity v naplňování závěrů a doporučení *Bílé knihy* je nutné dosáhnout souladu demokratických sil v České republice v otázkách obrany. Cílem otevřeného a konsenzuálního postupu při vytváření tohoto dokumentu bylo pomoci takový soulad založit.

Jednou z nezbytných podmínek dlouhodobé udržitelnosti systematického a plánovatelného rozvoje Ministerstva obrany České republiky a jeho součástí je předvídatelný rozpočtový rámec. *Bílá kniha* formuluje jeho základní parametry.

Bílá kniha reaguje na dynamické proměny bezpečnostního prostředí v poslední dekádě a využívá zkušeností ozbrojených sil České republiky [1] z nasazování v zahraničí, z jejich působení při živelních pohromách v České republice a z výcviku a aktivit s partnery ze Severoatlantické aliance a Evropské unie.

Bílá kniha vychází z řady koncepčních dokumentů a programového prohlášení vlády. Základními východisky pro zajištění obrany ČR je aktivní účast v systému kolektivní obrany Severoatlantické aliance (NATO) a silná transatlantická vazba, rozvoj schopností v rámci Evropské unie (EU) pro zvládání krizí a spolupráce s partnerskými zeměmi. Specifickým požadavkem je podpora civilních orgánů v krizových situacích nevojenského charakteru a nutnost prohlubovat součinnost Armády ČR s prvky integrovaného záchranného systému ČR (IZS) a v rámci zákonem stanovených podmínek s Policií ČR při zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti.

Pozn.: [1] Ozbrojené síly České republiky (OS ČR) jsou pro účely Bílé knihy o obraně chápány odlišně, než jak jsou vymezeny zákonem č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, a rozumí se jimi Armáda České republiky (AČR), Vojenská policie, Vojenské zpravodajství, Vojenská kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž.

Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3, s. 26-27.

Luboš Dobrovský

Bílá kniha jako popis nouzového stavu ozbrojených sil**BÍLÁ KNIHA
O OBRANĚ**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 27–30, ISSN 1210-3292

The White Paper as a Description of Armed Forces Emergency**Abstrakt:**

Poté, co vláda ČR vyjádřila souhlas se závěry a cíli Bílé knihy o obraně, začalo MO i GŠ tyto a cíle naplňovat. Kdo však nesplnil své závazky byla vláda. Snížila obranný rozpočet a přiměla vedení armády hledat další nouzová východiska. Autor soudí, že jsme dospěli do okamžiku, kdy je nezbytné zahájit širokou debatu na téma odpovědnosti za obranu bezpečnostních zájmů republiky, stav ozbrojených sil a obranných schopností. Stránky Vojenských rozhledů jsou právě tím místem, kde bychom měli debatu o otázkách obrany státu zahájit.

Abstract:

Shortly after the Czech government gave its approval with conclusions and goals of White Paper on Defence, the Defence Ministry and the General Staff began to fulfil assigned objectives. The body that did not keep its word was the Czech government. Defence budget was reduced and military officials had to look for further emergency solutions. The author thinks that we are in a point when it is necessary to open a wide debate over the responsibility for country defence, the state of armed forces, defence capabilities. He concludes that this Military Review should be the best place to start with.

Klíčová slova:

Vláda ČR, Bílá kniha o obraně, snížení rozpočtu na obranu, nouzová východiska, odpovědnost za obranu bezpečnostních zájmů republiky, stav ozbrojených sil, obranné schopnosti.

Key words:

Czech government, White Paper on Defence, defence budget cuts, emergency solutions, responsibility for country defence, state of armed forces, defence capabilities.

V úvodním slovu k Bílé knize o obraně (BKO), schválené vládou usnesením 369 ze dne 18. května 2011, ministr obrany Alexandr Vondra říká, že Bílá kniha popisuje bez příkras současný stav, v němž se nacházejí ozbrojené síly, a pokračuje: „Není to příjemné čtení, ale bez upřímnosti nemůžeme přistoupit k řešení.“

Příjemné čtení to vskutku není. Ozbrojené síly jsou v daném okamžiku, kdy Bílá kniha o obraně vychází, v situaci, kterou nelze nazvat jinak než nouzovou. Ministerstvo obrany včetně generálního štábu nemá vzhledem k trvale vládami snižovanému rozpočtu na obranu žádnou perspektivní rozvojovou strategii odpovídající předpokládaným nárokům na realizaci rozvoje operačních obranných schopností. Naopak, jak ukazuje BKO, bude nezbytné utlumovat některé schopnosti, které jsou pro naplnění obranných úkolů nezbytné, a které na ministerstvo obrany, na ozbrojené síly, kladou zákony republiky a mezinárodní závazky vůči spojencům v NATO. Bílá kniha o obraně tuto situaci přiznává. Její tvůrci spolu s vedením ministerstva a s generálním štábem hledají způsoby dočasného řešení s nadějí, že vláda informaci o úpadku obranných schopností ozbrojených sil přijme jako podnět k takovému jednání, které oslabování obrany bezpečnostních zájmů republiky zastaví a umožní dostatečně včasnou nápravu varovného stavu. Autoři Bílé knihy o obraně nalézají dlouhodobě v rezortu zanedbávané možnosti úspor. Definují v rozpočtové nouzi možné změny struktur ozbrojených sil stejně jako celého přebujelého aparátu ministerstva; stanovují nezbytné minimální počty vojáků schopných naplnit požadavky kladené na obranu zájmů státu; vzhledem k nemožnosti investic v rámci nedostatečného rozpočtu utlumují sice potřebné, ale v souvislosti s dožívající technikou bezperspektivní schopnosti; racionalizují stupně velení apod. To vše s vědomím dočasnosti celého programu. To vše s nadějí, že vláda včetně nejvyššího velitele, prezidenta republiky, si bude vědoma velmi vážného varování, které Bílá kniha o obraně přináší.

Naděje, že si vláda uvědomí svou odpovědnost za obranu státu, se bohužel nenaplnila v očekávané míře. I když se ministru Vondrovi podařilo dosáhnout vládního rozhodnutí, že rozpočet ministerstva obrany bude stabilizován, byl stabilizován na úrovni, kterou BKO definuje jako rozpočet udržovací, neumožňující rozvoj obranných schopností, jako rozpočet, který obranné schopnosti postupně devaluje. Navíc se vláda v rozporu s původním závazkem krátce po schválení závěrů BKO rozhoduje snížit rozpočet o více než jednu miliardu korun. I s tím se vedení rezortu a velení ozbrojených sil pro danou chvíli snaží vyrovnat.

Ministerstvo obrany, Generální štáb Armády České republiky, jednotlivé součásti ministerstva, zahajují práce na naplnění úsporných procesů. Generální štáb AČR připravil novou strukturu dvoustupňového velení a řízení a směřuje k její realizaci. Vedení ministerstva připravilo novely zákonů, které, pokud budou schváleny, povedou ke stabilizaci a zprůhlednění kariér vojáků z povolání. Generální štáb v úzké spolupráci s personální sekcí MO připravil a realizuje dlouhodobě zanedbaný proces, jehož cílem je racionalizovat vzájemné proporce počtů vojáků v jednotlivých hodnostních sborech. K výrazné stabilizaci personálu směřuje nově připravený platový zákon. Vedení ministerstva se podařilo zavést systém, který zprůhledňuje a cenově racionalizuje akviziční procesy vyřazením nadbytečných prostředků. Ministerstvo se zbavuje zbytečných nemovitostí a racionalizuje činnost opravárenských závodů a výzkumných ústavů.

Vedení ministerstva obrany spolu s Generálním štábem AČR okamžitě poté, kdy vláda vyjádřila souhlas se závěry a cíli Bílé knihy o obraně, začalo tyto závěry a cíle naplňovat. Kdo však nedocenil své závazky vůči zákonem stanovené povinnosti držet slovo a dbát o bezpečnost státních zájmů České republiky, byla vláda. Fakticky snížila obranný rozpočet a přiměla vedení ministerstva a generální štáb hledat další nouzová východiska z již tak dostatečně v BKO popsaného neuspokojivého stavu. Nešlo jen

o rozpočet. Následovala nedostatečně, nepřesvědčivě zdůvodněná demise ministra obrany Alexandra Vondry a zcela nepochopitelné, dostatečně neprojednané jmenování paní Karoliny Peake do čela ministerstva, o jehož problematice, jak ukázalo jejích pověstných osm dní, neměla žádnou představu, natož zkušenost s jeho řízením. Po osmi dnech, v nichž se ministryni podařilo rozvrátit vedení úřadu, je odvolána a ministerstvo obrany je dodnes, tedy do okamžiku, kdy tuto kritiku vlády ve vztahu k obraně zájmů České republiky píšu, tedy 11. března 2013, bez faktické politické hlavy. Za celé dlouhé měsíce se premiérovi nepodařilo nalézt kvalifikovanou náhradu za chybějícího ministra obrany. Formálně převzal funkci ministra obrany sám Petr Nečas, ač je svými premiérskými povinnostmi zcela vytížen. Fakticky je ministerstvo řízeno prvním náměstkem Vlastimilem Pickem, tedy nepochitickým státním úředníkem, jehož pravomoci neumožňují přijímat zásadní rozhodnutí, kterých je ovšem k naplnění potřebných cílů třeba jako soli. Možnost jmenovat ministrem Vlastimila Picka, odborníka, který od počátku stál u Vondrou zahájených nápravných programů, vláda nevyužila.

Taková situace podle mého soudu neumožňuje ministerstvo efektivně řídit. Taková situace je navíc více než varovná. Taková situace nese v sobě riziko, že budou na poměrně dlouhou dobu zastaveny nebo alespoň zpomaleny usilovné snahy nalézat taková východiska z dočasného nouzového stavu, který popisuje právě Bílá kniha o obraně. A to nemluvím o nezbytné potřebě obratu, tedy o reálném vytváření podmínek potřebných k perspektivnímu, strategicky dobře připravenému rozvoji obranných schopností ozbrojených sil. Okamžik, kdy se tak stane, je zatím v nedohlednu. Situace, kdy v čele ministerstva obrany nestojí ministr, nutně vede k rozpakům všech, kdo svou práci za stav a rozvoj obranných schopností ozbrojených sil na velitelských a řídicích místech odpovídají. Však na tuto okolnost více než jednou poukázal i bývalý prezident republiky Václav Klaus.

Situace, kterou se zde stručně snažím popsat, mě vede k přesvědčení, že jsme dospěli do okamžiku, kdy je nezbytné zahájit kvalifikovanou širokou debatu na téma odpovědnosti za obranu bezpečnostních zájmů republiky a stav ozbrojených sil. Debatu odbornou i debatu politickou. Jedno z témat, na něž by debata mohla hledat odpověď, je otázka, kdo je za současný, a zejména budoucí stav obranných schopností ČR vskutku odpovědný. Je to snad pouze vláda nebo svou míru nenaplněné odpovědnosti nese i parlament, který k situaci mlčí? Za stavu, kdy vláda a parlament nedoceňují své povinnosti ve věci obrany státu, klade se zcela samozřejmě nebezpečná otázka, jaký je smysl existence, jaký je účel takto opomíjených ozbrojených sil, jaké schopnosti k zajištění naší bezpečnosti mají mít či dokonce, zda vůbec nějaké ozbrojené síly potřebujeme. V okamžiku, kdy toto číslo Vojenských rozhledů vyjde, bude již jméno ministra či ministryně obrany pravděpodobně známo. [1] Bude to s největší pravděpodobností někdo, kdo nebude mít za sebou žádnou politickou stranu a bude to někdo, kdo se bude teprve seznamovat s programy, které byly v době ministrování Alexandra Vondry založeny, a které vycházejí z nezbytných potřeb naší obranné politiky a obranné praxe, jak ji zaznamenala Bílá kniha o obraně a moderně zformulovaná Obranná strategie ČR.

Jsem názoru, že stránky Vojenských rozhledů jsou právě oním místem, kde bychom mohli a měli debatu o zásadních otázkách obrany státu zahájit a rozvinout. Bude ovšem nezbytné, aby se debaty účastnili nejen vojenští odborníci, ale především politici, zejména poslanci a senátoři. Kvalifikovaných odpovědí na otázky obrany se nedočkáme bez účasti akademické obce. Stránky Vojenských rozhledů by měly plnit odborné stati

učitelů nově moderně se rozvíjející Univerzity obrany a jejího Centra pro bezpečnostní a vojensko-strategická studia a vyšších velitelů ozbrojených sil. Jedině rozvojem politicko-strategického zvažování smyslu a účelu ozbrojených sil a odborného popisu jejich úkolů bude možné přimět veřejnost a vládu k posílení zájmu o ozbrojenou sílu, smysl jejich existence, jejich účel a k jejich racionálně zdůvodněné podpoře jako rozhodujícího garanta naší vnější bezpečnosti.

Poznámka:

- [1] 19. 3. 2013 byl jmenován do funkce ministra obrany Ing. Vlastimil Pícek, býv. náčelník Vojenské kanceláře prezidenta republiky, náčelník Generálního štábu Armády České republiky, první náměstek ministra obrany.

Bibliografie:

Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3 (české vydání). Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/plnenzeni-bile-knihy-o-obrane-55515/>.

Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. Schváleno vládou ČR 13. 11. 2002. Dostupné na <http://www.army.cz/images/Bilakniha/CSD/004.pdf>; <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=1572>.

Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec [on line]. Praha, září 2012, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/obranastategie-2012.pdf.

Účinné a racionální struktury řízení každé organizace musejí vycházet z cílů její činnosti. Forma organizace tedy musí respektovat a následovat procesy a funkce, které vedou k naplňování daných cílů. Současná organizační architektura Ministerstva obrany těmto principům neodpovídá. Mnohdy si naopak vytváří samoučelné orgány s vlastní agendou a duplicitními procesy.

Ministerstvo obrany a jeho součásti vykazují na všech úrovních svého systému řízení problémy, které vyplývají z existence řady vedle sebe postavených, vertikálních a liniově řízených organizačních struktur.

Výsledkem je složitý, přebujelý a personálně nákladný aparát, který výrazně zatěžuje Ministerstvo obrany operativními činnostmi a s tím související administrativou. Místo toho, aby se věnovalo koncepční práci, vykonává zbytečné byrokratické procedury, je zatíženo alibistickými postupy, nepřehlednými vnitřními předpisy a je nedostatečně integrované. Informační systémy se dají jen těžko využívat pro přímou podporu řízení. Horizontální komunikace a koordinace mezi jednotlivými liniemi organizace jsou na jejích nižších stupních téměř nemožné.

Důsledkem jsou problémy v součinnosti a koordinaci mezi dílčími složkami v působnosti Ministerstva obrany, nejasnosti v rozložení a dělbě pravomocí, povinností a odpovědností. Těžkopádný byrokratický proces omezuje pružnost a výkonnost systému řízení. Využívání moderních a ověřených nástrojů, a to zejména projektového a procesního řízení, je formální a neúčinné.

Odstranění těchto a dalších problémů a nedostatků proto vyžaduje razantní zásah do organizačních struktur Ministerstva obrany a jimi realizovaných řídicích a výkonných procesů. Nový organizační model vychází z analýzy procesů a funkcí Ministerstva obrany a složek v jeho působnosti s ohledem na hlavní směry a cíle jeho činnosti, tak jak jsou popsány v předchozích kapitolách. Pro jeho vytvoření byly využity výsledky procesních auditů vypracovaných pro ministerstvo v minulosti, analýza úřadů srovnatelných států a doporučení vzešlá z konzultací s experty NATO.

***Bílá kniha o obraně*. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3, s. 142.**

Ing. Pavel Zona, Ph.D., Ing. Vlastimil Galatík, CSc.

**Úkoly civilně-vojenské spolupráce
v kontextu Bílé knihy o obraně****BÍLÁ KNIHA
O OBRANĚ**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 31–38, ISSN 1210-3292

**The Goals of Civil-Military Cooperation in the
Context of White Paper on Defence****Abstrakt:**

Článek se zaměřuje na činnosti Armády České republiky pod národním velením na vlastním území, s důrazem na činnost složek civilně-vojenské spolupráce (CIMIC). Zdůrazněna je problematika působení ozbrojených sil, a především orgánů CIMIC v rámci integrovaného záchranného systému při řešení krizových situací, jako jsou živelní katastrofy, ekologické havárie apod. Vychází z úkolů daných armádě v Bílé knize o obraně. Tyto úkoly pak porovnává s aktuálně platnou legislativou a hledá vhodná opatření k jejich skutečnému naplnění. Proti zahraničním místům je problematika a úkoly CIMIC v souvislosti s působením AČR na vlastním území zatím téměř nepopsaná. Tento článek si klade za cíl otevřít diskusi na toto téma, mj. protože naše současná příslušná legislativa je již zastaralá.

Abstract:

This paper deals with the activities of the Armed Forces of the Czech Republic, under national command on our home territory, with the emphasis to the activities of civil-military cooperation (CIMIC) components. It puts stress on the issue of forces operations, those of CIMIC units in particular, within the Integrated Rescue System, during crisis situations, i.e. natural disasters, environmental accidents, etc. The paper comes out from the tasks defined by the Defence White Paper. Those tasks are compared with the legislation in effect, and the authors make some inquiries about suitable measures to implement them. Unlike missions carried out abroad, the CIMIC problems and tasks in ACR operations on home territory are nearly untouched. The paper aims to open discussion over this topic, among others, because our current relevant legislation is obsolete.

Klíčová slova:

Bílá kniha o obraně, integrovaný záchranný systém, národní velení, příslušná legislativa, aktivní zálohy, 103. středisko CIMIC/PSYOPS.

Key words:

Defence White Paper, Integrated Rescue System, national command, relevant legislation, active reserve, 103th CIMIC/PSYOPS Centre.

Dlouho očekávaným materiálem, který jasně ukáže jakým způsobem je zajištěna obrana České republiky, a zejména pak roli ozbrojených sil v tomto úsilí, se měla stát a snad se i stala Bílá kniha o obraně. Následující řádky nejsou zaměřeny na polemiku, zda je Bílá kniha příliš široká svým záběrem nebo naopak, co by měla ještě řešit. Jde spíš o to ukázat, jak lze ustanovení Bílé knihy interpretovat pro jednu operační funkci, dnes mimořádně zdůrazňovanou, což jsou otázky civilně-vojenské spolupráce (CIMIC). Přestože v Bílé knize není CIMIC zdaleka hlavním motivem, je jí věnována určitá pozornost, což si zaslouží další, hlubší rozpracování, což je cílem tohoto článku.

Úvod

Celá problematika je umocněna situací, kdy postupně končí nebo se výrazně omezuje působení AČR v zahraničních mírových operacích vedených v rámci koaličních závazků. Pozornost je tedy nutno zaměřit do oblastí spojených s klasickým úkolem ozbrojených sil, což je obrana a ochrana teritoria země a spojenců. Tento úkol, vzhledem k požadavku na co největší nasaditelnost útvarů, jsme možná trochu zanedbávali. Mimo klasické obranné úkoly je tedy nutné zajistit přípravu všech složek armády i na plnění dalších úkolů spojených s podporou civilních orgánů na vlastním území.

Jednou ze základních podmínek realizace komplexního přístupu (comprehensive approach) k vedení současných a pravděpodobně i budoucích vojenských operací je mnohem progresivnější přístup k civilně vojenské spolupráci. Vzhledem k měnícímu se prostředí, ve kterém se tyto operace vedou, je tento krok a s ním související celá řada úkolů a opatření nezbytný. To není jen otázka ozbrojených sil, které prochází neustálými změnami souvisejícími s nestabilním zdrojovým rámcem (tento problém je společný pro většinu ozbrojených sil zemí Aliance). Jedná se o obecně platný a nezbytný požadavek na všechny aktéry účastnící se operací pod řízením ozbrojených sil, ale i naopak pod řízením civilních orgánů.

Závěry, které lze učinit pro CIMIC sil Aliance v zahraničních operacích pod společným velením, platí do značné míry pro všechny aktivity, které vedou jednotlivé národní armády při řešení krizí na vlastním území. Úkoly a opatření, která byla uvedena v článku na téma role civilně-vojenské spolupráce v soudobých vojenských operacích, uveřejněného ve *Vojenských rozhledech* č. 1, 2013, vycházejí z analýz aliančních dokumentů a z dlouhodobé zkušenosti autorů s touto problematikou. Bez změny v chápání civilně-vojenské spolupráce, bez aplikace principů a zásad uvedených v novelizované doktríně CIMIC AJP 3,4,9, která byla přijata v únoru roku 2013, a pravděpodobně i celé řady dalších opatření, nebudeme schopni v rámci národních armád dlouhodobě kooperovat se stále rostoucí řadou nevojenských subjektů působících v prostoru vedení vojenských i nevojenských operací na vlastním území. To s sebou přinese nutnost zpracovat celou řadu nových dokumentů a přijmout také rozsáhlé změny stálých operačních postupů (SOP) řešících úkoly v nebyvalé šíři, jak už autoři konstatovali v předešlé stati.

Funkce armády při podpoře civilních orgánů

Bílá kniha o obraně vychází z principů a zadání Programového prohlášení vlády České republiky. Jde o souhrnný koncepční rámec, který definuje a zdůvodňuje roli a funkce českých ozbrojených sil a kritéria a směry rozvoje jejich schopností, včetně stanovení

nezbytného střednědobého rozpočtového rámce. Zároveň je směrnicí pro restrukturalizaci systému velení a řízení AČR a reformy MO. [1] Toto zadání Bílá knihy o obraně naplňuje, ale vzhledem k šíři zadání a nutnosti vytvořit „objemově“ únosný materiál je jasné, že se v mnohém jedná o deklarativní materiál. To tedy vyžaduje podrobné rozpracování řady statí do podoby konkrétních úkolů nezbytných k jejich naplnění.

Z hlediska zde popisované problematiky je zásadní pasáž pojednávající o funkci ozbrojených sil při podpoře civilních orgánů, kde je stanoven soubor úkolů plynoucích především ze zkušeností nabytých v minulých letech.

Ozbrojené síly ČR mohou být podle Bílé knihy použity:

- K podpoře funkcí integrovaného záchranného systému, tedy k zásahům v případě živelní pohromy, technologické katastrofy nebo jiných závažných situací, a to jak při bezprostředních záchranných činnostech, tak při následných likvidačních pracích.
- Její síly a prostředky jsou využívány v nezbytném rozsahu a podle dostupnosti k podpoře civilních orgánů jako asistence při řešení krizových situací jak na území státu, tak i v rámci mezinárodních záchranných a humanitárních operací. [2]

Vzhledem ke zkušenostem, které armáda získala při nasazení svých složek především při povodních v letech 1997 a 2002, ale i v dalších případech, připravuje pro tyto úkoly především zdravotnické, ženíjní a chemické útvary a jednotky nebo jejich části disponující potřebnými schopnostmi. Nově mohou být také povolány a nasazeny jednotky aktivní zálohy. To se dnes jeví především jako výrazné posílení pravidelných složek AČR právě při plnění těchto úkolů. Důležitou skutečností je, že jedním z jejich základních úkolů je vytvořit jednotky k řešení krizových situací na teritoriu krajů, zejména k pomoci při živelních a ekologických pohromách. [3]

Dalšími úkoly, které plní AČR při podpoře civilních orgánů, jsou:

- střežení objektů důležitých pro obranu státu,
- posílení Policie ČR při zajišťování ochrany státních hranic nebo plnění úkolů služby pořádkové policie či ochranné služby.

Mimo tyto, řekněme základní úkoly, poskytuje armáda i další služby v této oblasti. Jedná se o možnost letecké přepravy ústavních činitelů, leteckou zdravotnickou přepravu, zajištění dopravy na základě rozhodnutí vlády a zabezpečení významných kulturních, vzdělávacích, sportovních a společenských akcí. Jednotlivé složky armády lze dále použít i v jiných závažných situacích ohrožujících život, zdraví, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí, kdy pouze ozbrojené síly disponují vojenskou technikou vhodnou k odstranění ohrožení. [4]

Při formulaci těchto pasáží Bílé knihy autoři striktně vycházeli z litery platných zákonů. Bílá kniha navazuje na Vojenskou strategii ČR (2008) a Dlouhodobou vizi rezortu Ministerstva obrany ČR (2008). Je v souladu s Bezpečnostní strategií České republiky i se strategickou koncepcí Severoatlantické aliance z roku 2010. Opatření a úkoly obsažené v tomto koncepčním materiálu je nyní nutno rozpracovat a hlavně naplnit, a to v situaci, kdy nelze očekávat ani navýšení počtů osob v armádě, ani navýšení rozpočtu. Přitom navíc končí životnost celé řady technických prostředků a zbraňových systémů.

Jednou z cest k řešení stávajících problémů je rozvoj, případně udržení stávajících schopností, nebo i návrat ke schopnostem, které jsme vzhledem k dosud plněným úkolům

odsunuli do pozadí. Při tom je možné se v první řadě soustředit na ty schopnosti, které lze naplňovat s poměrně malými požadavky na finance a materiál. Na druhou stranu vyžadující rozvoj odborné připravenosti příslušníků ozbrojených sil. A tady se dostáváme k oblasti civilně-vojenské spolupráce, pro kterou stanovuje Bílá kniha úkol rozvíjet schopnost kooperace s civilními představiteli, vládními a nevládními organizacemi, záchrannou službou, policií, Hasičským záchranným sborem ČR a komerčními organizacemi. [5] Toto zadání se ale netýká pouze složky CIMIC, ale jedná se pochopitelně o úkol celé AČR jako celku.

Právní rámec použití ozbrojených sil při mimořádné či krizové situaci nevojenského charakteru a možnost uplatnění zásad CIMIC

Na všech úrovních krizového řízení je nezbytné pochopit možnosti, které má stát (vláda), orgány místní správy a samosprávy k využití ozbrojených sil pro řešení krizí na území příslušné odpovědnosti. Při výčtu těchto možností je nutno poukázat na skutečnost, že dosud platné zákony byly koncipovány v době, kdy ozbrojené síly ČR neměly plně profesionální charakter, organizace a tím i početní stavy osob a techniky byly zhruba dvojnásobné. Už z toho plyne, že zásadní změna legislativního rámce je v nejbližší budoucnosti nutná.

Nicméně zákon 219/1999 Sb. o ozbrojených silách uvádí, že AČR lze použít:

1. K posílení kapacit sil a prostředků Policie ČR při zajišťování ochrany státních hranic nebo k plnění úkolů služby pořádkové policie anebo ochranné služby (viz Bílá kniha).
2. K záchranným pracím při pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí, případně k likvidaci následků pohromy.
3. K leteckému monitorování pohromy a monitorování radiační a chemické situace.
4. K odstraňování jiného hrozíciho nebezpečí za použití vojenské techniky.
5. K plnění humanitárních úkolů civilní ochrany.
6. K zabezpečení letecké zdravotnické dopravy.
7. K zajištění letecké služby pátrání a záchrany
8. K zabezpečení letecké přepravy humanitární a zdravotnické pomoci.

Z hlediska problematiky, kterou se článek zabývá, jsou v tomto výčtu důležité především body 2, 5 a 8, které jsou více než ostatní úzce spjaty s otázkami CIMIC.

Použití AČR v souladu se zákonem číslo 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, je možné:

1. V případě, že se jedná o plánovanou pomoc na vyžádání při záchranných a likvidačních pracích jako ostatní složku integrovaného záchranného systému (IZS), vyčleněnými silami a prostředky (SaP) AČR pouze na žádost Operačního a informačního střediska (OPIS) generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru (GR HZS). SaP AČR budou nasazovány dle dohody o plánované pomoci. [6] O poskytnutí pomoci rozhodne ZNGŠ-Ř SOC MO. [7]

2. Nebo jako tzv. ostatní pomoc složkám IZS. Může být poskytnuta na žádost HZS kraje, krajského úřadu nebo MV při provádění záchranných a likvidačních prací vojenskými útvary a zařízeními ozbrojených sil ČR. O jejich nasazení rozhodne výhradně NGŠ AČR.

Přitom je nutno dodržovat následující zásady pro vyžadování a nasazení SaP AČR k plnění úkolů v rámci IZS k záchranným pracím. Použití Armády ČR mohou vyžadovat:

- hejtmani krajů a starostové obcí, v jejichž obvodu došlo k pohromě u NGŠ AČR,
- hejtmani krajů a starostové obcí nebo velitel zásahu a velitel jednotky požární ochrany, hrozí-li nebezpečí z prodlení u velitele vojenského útvaru, nebo u náčelníka vojenského zařízení, které jsou nejbližší místu pohromy, [8]
- hejtmani a starostové obcí s rozšířenou působností v souladu s příslušným poplachovým plánem IZS prostřednictvím OPIS IZS kraje,
- velitel zásahu na místě zásahu u velitelů a vedoucích složek IZS, v ostatních případech prostřednictvím místně příslušného OPIS IZS,
- HZS kraje, krajský úřad nebo MV jako ostatní pomoc. [9]

Pro naplnění těchto úkolů armáda vyčleňuje nezbytné SaP uskupené do odřadů podle typu a náplně práce. Jedná se o odřady pro nouzové ubytování, odřady pro pomoc technikou, odřady pro zabezpečování sjízdnosti, odřady pro terénní a zemní práce, odřady pro průzkum a detekci látek CBRN (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear), odřady pro dekontaminaci techniky a osob, zdravotnické odřady, veterinární odřady, letecké síly a prostředky pro záchranné práce a odřady pro evakuaci a humanitární pomoc, které jsou z našeho pohledu nejzajímavější a jejichž činnost především z hlediska zapojení složek CIMIC je rozpracována v další části.

Další směřování CIMIC v kontextu Bílé knihy

Jak již bylo uvedeno v první části článku Bílá kniha pro CIMIC stanovuje velmi jasně, i když poněkud stručně formulovaný úkol – *rozvíjet schopnost kooperace s civilními představiteli, vládními a nevládními organizacemi, záchrannou službou, policií, Hasičským záchranným sborem ČR a komerčními organizacemi*. Tento úkol je velmi úzce svázán i s úkoly, které má armáda při plnění úkolů spojených s řešením krize na vlastním území. Tedy podpora IZS v případě zásahů za živelní pohromy, technologické katastrofy nebo jiných závažných situací, a to jak při bezprostředních záchranných činnostech, tak i při následných likvidačních pracích. Deklarace takto pojatého úkolu je poměrně snadná a srozumitelná, nicméně jeho praktické naplnění je mnohem složitější a představuje celý komplex úkolů a opatření nezbytných pro jeho realizaci.

V předešlých částech stati jsme se zabývali úkoly, které má armáda plnit při mimořádných a krizových situacích nevojenského charakteru. Z uvedeného výčtu vyplývá především nutnost spolupráce se složkami, se kterými se prakticky cvičí nebo sdílují štábní procedury pouze v omezené míře. Jedná se o ojedinělá cvičení základních složek IZS s armádou, která jsou svou problematikou zaměřena poměrně úzce.

Z analýzy dostupných materiálů plyne, že se většinou jednalo pouze o cvičení zaměřená na dekontaminaci osob a techniky, dodávku vody a zajištění nouzového ubytování, případně záchranu nebo vyhledávání osob s pomocí vojenských kynologů. Jednoznačný prim v této oblasti (společná cvičení) má Jihomoravský kraj, kde v uplynulých letech proběhla poměrně rozsáhlá cvičení jako „Voda pro Znojmo“ nebo „Nákaza“, do kterých se zapojila armáda silami celých záchranných jednotek.

Ze zkušeností plynoucích z masivního zapojení armády do záchranných a humanitárních prací v průběhu povodní (1997, 2002) je však patrné, že největší problémy plynuly ze spolupráce mezi osobami postiženými mimořádnou událostí a organizacemi, které zajišťují pomoc, přičemž není podstatné, zda šlo o organizace vládní či nevládní. Jak již bylo výše řečeno, zákon 219/1999 nám mimo jiné stanovuje možnosti armády v této oblasti. Jedná se o použití při záchranných pracích při pohromách, nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí nebo k likvidaci následků pohromy. K plnění humanitárních úkolů civilní ochrany a zabezpečení letecké přepravy humanitární a zdravotnické pomoci. Při plnění těchto úkolů je možnost vzniku konfliktů nebo třecích ploch u všech aktérů poměrně značná, na druhou stranu zde existuje společný zájem, to je záchrana, ochrana osob, majetku, snížení či odstranění škod, tedy celý komplex společných činností. Proto je úkol k posílení civilně vojenské spolupráce v rámci AČR, tak jak jej definuje Bílá kniha, vysoce aktuální.

Požadavek na rozvoj schopnosti kooperace s civilními představiteli, vládními a nevládními organizacemi je prvořadý a lze jej naplnit souborem opatření týkajícím se přípravy vojáka, jednotky, útvaru a štábů všech stupňů. Níže uvedené možnosti zdokonalení CIMIC se dotýkají ozbrojených sil. Je evidentní, že toto se nemůže obejít bez přípravy v rámci všech aktérů společných vojensko-civilních aktivit. Vzhledem k šíři problematiky a možnostem autorů vyjádřit se k problematice v příspěvku přiměřeného rozsahu, budou tyto otázky řešeny v příštím článku k problematice. Co je tedy možno realizovat bez významnějších finančních nároků? Po oblastech, zvolených autory, může jít o následující opatření.

1. Vojenské školství a výcvik jednotlivce

Doplnit a rozšířit výukové programy v oblasti právní výchovy a znalostí fungování státní správy a samosprávy za krizových situací, při kterých je realizována civilně-vojenská spolupráce. Mělo by jít především o získávání návyků a dovedností při cvičeních a praktických zaměstnáních s využitím odborníků ze 103. střediska CIMIC/PSYOPS. Navýšit počty hodin s touto problematikou i u kurzů celoživotního vzdělávání.

2. Příprava jednotky (útvaru)

Vzhledem k měnícím se úkolům AČR zaměřit odbornou přípravu mnohem více než dosud na činnosti při mimořádných a krizových situacích nevojenského charakteru, zejména na činnosti v jednotlivých odřadech, pro které armáda své SaP vyčleňuje. Zvýšit pozornost spolupráci s vyčleněnými silami 103. střediska ve prospěch zasažených sil.

3. Příprava štábů

V souladu s předešlým bodem upravit systém štábních nácviků a zaměřit jejich tematiku na činnosti související s řešením krizových situací. S důrazem na schopnost

kooperovat s civilním sektorem, na schopnost plánovat a řídit činnost podřízených jednotek a útvarů v nebojových operacích. Do přípravy štábů a vedení štábních nácviků zapojit představitele vládních a nevládních organizací.

4. Příprava 103. střediska CIMIC/PSYOPS

Odbornou přípravu zaměřit na činnost příslušníků střediska v rámci krizových štábů jednotlivých stupňů, a tím dosáhnout zdokonalení znalostí a schopnosti. Zapojit příslušníky střediska do odborné přípravy jednotek a útvarů AČR v této oblasti. Při přípravě štábu střediska koordinovat své aktivity se štáby brigád a praporů. Posilovat i systém *Lessons Learned*, vzhledem k tomu, že příslušníci střediska získali za více než deset let existence útvaru obrovské zkušenosti s humanitární pomocí v zahraničí. Tyto zkušenosti je nezbytné využít a aplikovat především při činnosti v rámci odřadu pro evakuaci a humanitární pomoc při vyčleňování sil a prostředků AČR za plnění úkolů v rámci IZS.

5. Aktivní zálohy

V současné době se počítá s nárůstem jejich počtů a s tím spojeným rozšířením spektra úkolů. To posiluje možnost zaměřit přípravu jednotek dobrovolných záloh i na činnost v rámci jednotlivých odřadů a jejich zapojení do cvičení IZS s účastí armády. Také tímto způsobem lze dosáhnout navýšení schopností armády při řešení krizí na vlastním území.

Více konkretizované požadavky na schopnost kooperovat se záchranou službou, policií, Hasičským záchranným sborem ČR a komerčními organizacemi lze rozvíjet a naplňovat v kontextu pěti výše uvedených bodů. K získání skutečných praktických návyků a schopností je však nutná úzká spolupráce štábů s představiteli GŘ HZS, záchranné služby a policie. Zásadní roli při plánování společné přípravy mají oddělení krizového řízení a obrany na jednotlivých krajích a představitelé krajských vojenských ředitelství. Důraz je třeba položit na praktická cvičení, do kterých zapojovat představitele IZS, představitele krizových štábů na všech úrovních a příslušníky 103. střediska CIMIC/PSYOPS. V právní přípravě se zaměřit mimo již zmíněné oblasti na možnosti a pravidla spolupráce s komerčními organizacemi.

Závěrem

Bílá kniha o obraně přichází s konkrétními doporučeními, a zároveň popisuje, jak by mělo Ministerstvo obrany a organizace, které spravuje, fungovat. Vznikala ve spolupráci expertů jak z Ministerstva obrany, Armády ČR a dalších složek, tak z občanské sféry. Je vyjádřením toho, že obrana země není pouze záležitostí vojáků. Vyjadřuje ale také to, že řešení krizových situací spojených s živelními pohromami či ekologickými haváriemi není jen záležitostí stálých složek IZS. To samo osobně není nic nového, je to zakotveno i v zákonech, na které se text odvolává. Nově zvýrazněna nutnost kooperace s civilními orgány a organizacemi, které se na řešení těchto krizí podílejí. V něm se odráží i dílčí změna priorit, které před armádou stojí nebo budou v nejbližší budoucnosti stát. A možná se v něm odráží i snaha vedení armády akcentovat její „vnitřní“ roli. A to je právě místo pro rozvoj civilně-vojenských aktivit.

O tom jak získat „srdce a duši“ obyvatelstva v zahraničních misích bylo napsáno již mnoho. Problematika a úkoly CIMIC v souvislosti s působením AČR na vlastním území

je zatím polem neoraným. Tento článek si kladl za cíl otevřít diskuzi na toto téma, které je obsáhlé, nové a vzhledem k zastaralé legislativě i v mnohém problematické.

Poznámky k textu a použitá literatura:

- [1] *Co je Bílá kniha*. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/bila-kniha/co-je-bila-kniha/co-je-bila-kniha-44901>.
- [2] *Bílá kniha o obraně*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – OKP MO, 2011, s. 47.
- [3] *Úkoly aktivních záloh*. Dostupné na <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=7238>.
- [4] *Bílá kniha o obraně*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – OKP MO, 2011, s. 48.
- [5] Tamtéž, s. 103.
- [6] *Zákon č. 239/2000 Sb.*, § 21.
- [7] Zástupce náčelníka generálního štábu-ředitel Společného operačního centra MO.
- [8] *Zákon č. 219/1999 Sb.*, § 16.
- [9] *Zákon č. 239/2000 Sb.*, § 20.

Od roku 2007, kdy byly definovány v materiálu *Transformace resortu Ministerstva obrany České republiky* do současnosti platné politicko-vojenské ambice jako ideální soubor schopností Armády České republiky, došlo k dramatickým rozpočtovým škrtům. Z porovnání ambicí (chápaných jako cílový stav v budoucnosti) a zevrubné analýzy současné zdrojové reality a výhledu na příštích deset let ve všech třech oblastech zdrojů – lidé, peníze, materiál – vychází následující:

- V důsledku stárnutí české populace a snižující se konkurenceschopnosti Ministerstva obrany na trhu práce budou ozbrojené síly stále obtížněji získávat dostatek nových zájemců o vojenskou službu a nebude možné dosáhnout momentálně platné početní ambice 26 200 vojáků.
- Během minulých deseti let se v důsledku nekonceptních škrtů v rozpočtu a z nich plynoucích odkladů investic a kvůli nesystémovým investicím a předraženým zakázkám nahromadil deficit na výzbroji, technice, materiálu a nemovitě infrastrukturu. V současnosti podle kvalifikovaného odhadu dosahuje 80 až 90 miliard Kč.
- Do dvou krátkých časových období kolem roku 2015 a 2020 se soustředí potřeba velkých investic do obnovy a modernizace technické stránky řady zásadních vojenských schopností. Zejména investice plánované kolem roku 2015 dosahují dohromady několik desítek miliard korun a navíc je nelze – při současné výši a budoucím výhledu rozpočtu – rozložit v čase. V tomto období skončí pronájem nadzvukových stíhacích letounů JAS-39 Gripen, končí životnost raket protiletadlového raketového kompletu 2K12 KUB a radiolokační techniky protivzdušné obrany, bude potřeba modernizovat dělostřelectvo a končí životnost části bojových vozidel pěchoty BVP-2. Obdobný problém bude v příštích deseti letech s útočnými vrtulníky Mi-24/35.

Situace, v níž se nacházíme, je tedy kritická, není však bezvýchodná. *Bílá kniha* navrhuje řadu kroků směřujících ke konsolidaci sektoru Ministerstva obrany. Především lze prostřednictvím vnitřních opatření generovat úspory okamžité (ve výši stovek milionů korun) či střednědobé (ve výši několika miliard korun). Deficit, který vznikl nesystémovým odkládáním potřebných investic do budoucnosti, je však řádově vyšší. Naplnění politicko-vojenské ambice, jejímž vyjádřením má být dosažení plně operační schopnosti ozbrojených sil plánované do roku 2018, se jeví jako nerealné. Obdobně je ohrožena kapacita pro plnění mezinárodních závazků České republiky a plnění úkolů na území ČR v případě krizových situací nevojenského charakteru.

Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3, s. 13-14.

PhDr. Antonín Rašek, doc. Ing. Pavol Gavlas, CSc.

Rozdělení armády: Zkušenost Československa

20 let AČR

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 39–47, ISSN 1210-3292

The Army Divorce: A Czechoslovak Experience

Abstrakt:

Rozpadu republiky a následnému dělení armády nebylo možné zabránit. Vzhledem k vyspělosti obou národů celý proces probíhal poměrně kultivovaně. V armádě byla situace lepší než v jiných oblastech, protože byla budována jako armáda federální, vojáci měli federální myšlení, v žádném případě k rozpadu státu nepřispěli, ale ani mu nijak nezabráňovali. Autoři text o rozdělení armády koncipovali z hlediska aktuálních potřeb jako strategický přístup ke složitým problémům a jen zčásti se zabývají jeho politickými, legislativními, organizačními a personálními předpoklady. Cíleně také pomíjejí technickou stránku věci, kdy byl mj. rozdělen majetek v tehdejší hodnotě ve výši 418 miliard Kč.

Abstract:

The disintegration of the republic and the following army dissolution couldn't be prevented. As both nations were of higher cultural level, the process proceeded cultivable. The overall situation in the forces was better than in civil spheres, because military was formed as a federal army, and servicemen acted and thought in a federal way. They did not support state disintegration, but on the other side they did not prevent it. The authors composed the paper with strategical approach to problems, only partly paid attention to political, legislative, organizational, and personal matters. Intentionally they missed mechanic matters, e.g. the division state property, a total of 418 milliard Czechoslovak crowns.

Klíčová slova:

Československá armáda, Armáda České republiky, Armáda Slovenské republiky, dělení armády, národnostní otázka, Federální ministerstvo obrany, Generální štáb, personální kategorie, státní občanství, státní příslušnost, vojáci z povolání, občanskí zaměstnanci, mobilizační rozvinutí.

Key words:

Czechoslovak Army, Army of the Czech Republic, Army of the Slovak Republic, the division of army, national problems, Federal Defence Ministry, General Staff, personnel categories, nationality, citizenship, career soldiers, civilian employees, mobilization deployment.

Československá armáda byl kdysi dnes již těžko představitelný kolos. V lednu 1989 měla téměř 200 000 příslušníků. Po roce 1989, kdy byla zkrácena vojenská základní služba z 24 měsíců na 18, byl přijat zákon o civilní službě, a také v důsledku odchodu řady vojáků z povolání, klesl počet vojáků k říjnu 1990 na 150 000, i když tabulkové počty předpokládaly 190 000 funkčních míst. V roce 1992 ukončil po 74 letech svoji existenci samostatný československý stát. Se zánikem státu přestala existovat i jeho armáda. Nástupnickým subjektem po této armádě se stala Armáda České republiky, jež v době svého vzniku v roce 1993 měla přes 100 000 vojáků. [1]

Rozdělení armády jakéhokoli státu a v kterékoli situaci není jednoduché. Představuje souhrn vzájemně spjatých státních, společenských, politických, ekonomických, vojensko-technických, sociálně právních, organizačních a jiných úkolů. Ty je třeba kvalifikovaně řešit, plánovat a realizovat.

Řešení národnostní otázky v Československu v období let 1918-1992 a její vyústění do rozdělení státu

Hlavní zdroj nedorozumění mezi Čechy a Slováky spočíval v tom, že Češi si definitivně vyřešili svou identitu spojenou se státností vznikem ČSR v roce 1918, zatímco Slováci se domnívali, že pro ně nebyla za období existence společného státu vyřešena uspokojivě nikdy.

Analýza statistických údajů složení velitelského sboru, posluchačů vojenských škol, vojáků základní služby, sociologických průzkumů, postojů politické reprezentace i osobních zkušeností prokázala, že v období před rozdělením státu a armády nedocházelo v československé armádě ke konfliktům a převládaly pozitivní osobní i služební vztahy Čechů a Slováků. V tomto směru byla situace v československé armádě dobrá. [2]

Příčinou tohoto pozitivního stavu byly výsledky řešení národnostní problematiky v armádě, zvláště pokud jde o složení velitelského sboru na různých stupních velení armády i různých druhů vojsk. Na jedné straně v podstatě od téměř nulového stavu v době zrodu první republiky se na jejím konci podařilo tento problém až na nevýznamné výjimky vyřešit. Tento proces však trval příliš dlouho, což přispělo k jisté vzájemné nedůvěře.

A tak v obecnější rovině nebylo možno rozpadu státu zabránit. Ovšem vzhledem k určité míře řešení národnostní problematiky, dosažení jistého kladného stavu, a také vzhledem ke kulturní vyspělosti obou národů byl předpoklad, že rozdělení proběhne kultivovaně. V armádě byla situace lepší než v jiných oblastech, zvláště v politické, protože byla zjevně budována jako armáda federální, vojáci měli federální myšlení, a proto v žádném případě k rozpadu státu nepřispěli. Ale ani mu také pro svou loajalitu nezabráňovali. [3]

Proces rozdělení Československé armády na Armádu České republiky a Armádu Slovenské republiky

Programové prohlášení vlády České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 7. října 1992 již v preambuli uvádí: „Vývoj... ukazuje na stále zřetelnější vývoj k formování

dvou samostatných států. V tomto směru, na základě koaličních dohod mezi koaličními partnery, došlo k překonání zásadních odlišností v otázkách příštího státoprávního uspořádání.“ [4]

V době od přijetí programového prohlášení vláda důsledně dbala o plnění nejdůležitějších úkolů, které si předsevzala, a to:

- zabezpečení kontinuity všech procesů započatých po listopadu 1989 a pokračování v zahájených reformách,
- provedení výrazné redukce počtu i velikosti ústředních orgánů státní správy při současném přesunu kompetencí zrušených a redukovaných orgánů na zbývající ústřední orgány státní správy,
- zabezpečení přípravy podmínek pro fungování dvou států s mezinárodně právní subjektivitou.

K zajištění kontinuity právního řádu předložila vláda Federálnímu shromáždění 18 návrhů ústavních a jiných zákonů, mj. návrh ústavního zákona, kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních zákonů, návrh novelizace zákona o vymezení působnosti ČSFR ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti a zákona o rozdělení působnosti mezi ČSFR, Českou republikou a Slovenskou republikou ve věcech tisku a jiných informačních prostředků a návrh novelizace zákona o ochraně hospodářské soutěže. K zajištění legitimacy procesu případného zániku ČSFR a k realizaci příslušných politických dohod vláda připravila a Federálnímu shromáždění předložila návrh ústavního zákona o způsobu zániku ČSFR.

Pokud jde o armádu, vláda zabezpečila naplňování zásad vojenské doktríny ČSFR v souladu s ekonomickými možnostmi státu. [5] Armáda ČSFR dokončovala rozhodující část první etapy transformace a dosáhla rovnoměrné dislokace pozemních vojsk na území státu. Byl dobudován základ protivzdušné obrany a zpravodajského zabezpečení ve Slovenské republice.

Byl zpracován nový plán mobilizačního rozvinutí armády. Na území Slovenské republiky bylo na začátku října 1992 umístěno 27,9 % počtu armády. Od 1. 10. 1992 bylo doplňování vojáků v základní službě realizováno podle republikového principu. Armáda zahájila plánovitou likvidaci vojenské techniky z deklarovaných míst. Vláda přijala opatření umožňující převedení nevojenské části civilní obrany do kompetence republik k 1. 1. 1993. V Radě obrany státu byla projednána a přijata základní opatření armády k zabezpečení jejího rozdělení na dva samostatné subjekty při rozdělení ČSFR.

Proces rozdělení Čs. armády byl řízen až do doby vzniku republikových vojenských vrcholných řídicích orgánů v rozsahu dosavadních působností Federálního ministerstva obrany a Generálního štábu. [6] K tomu bylo přijato:

- stávajícími vládními zmocněnci organizačně vytvořit vrcholné vojenské řídicí orgány, které dnem rozdělení federace převezmou velení nad republikovými armádami,
- posílit organizační struktury vojenského velitelství Východ o ty, u kterých se zásadním způsobem mění rozsah působnosti – připravit a projednat smlouvu mezi Ministerstvem obrany České republiky a Ministerstvem obrany Slovenské republiky a na ně navazující dohody o vzájemné spolupráci,
- přemístit oboustranně vojáky v základní službě mezi republikami, mimo těch, kteří písemně požádají o dokončení vojenské služby ve stávajících posádkách,

- ve smlouvách mezi armádami zabezpečit vytvoření podmínek k přemístění vojáků z povolání do tří měsíců od vzniku republik na náklady příslušných republik,
- v době rozdělování armády nepovolávat a neprovádět cvičení se zálohami mimo krátkodobých cvičení.

Základním cílem řešení sociálních souvislostí a anticipace důsledků bylo dosáhnout toho, aby se armáda nestala při rozdělování československé federace destabilizujícím prvkem. [7] Proto byla vymezena tato základní kritéria:

1. Možnost příslušníků československé armády jako občanů **svobodně rozhodnout o své státní příslušnosti a o zájmu o vojenskou službu v příslušné republice** bez omezování těchto práv ze strany armády, tj. dodržet zákonně lhůty, které byly poskytnuty všem občanům i příslušníkům armády. To se ukázalo jako podstatné pro klidný průběh rozdělení armády.
2. **Garantovat platnost současných obecně závazných právních předpisů a zákonů a rezortních norem souvisejících se služebním poměrem k čs. armádě až do vydání zákonů a norem republik.** Z hlediska posílení sociálních jistot vojáků z povolání považovat za základní garantování zákona č. 76/1959 Sb., k zachování kontinuity služebního poměru a sociálních náležitostí při ukončení služebního poměru.
3. Včasným informováním vojáků z povolání a občanských zaměstnanců o přijatých organizačních změnách a předpokládaném personálním řešení **vytvořit potřebné podmínky k jejich rozhodování o dalších možnostech a perspektivách služebního /pracovního/ poměru.**

K 1. září 1992 bylo ve služebním poměru vojáka z povolání a v další službě 55 291 osob, z toho 2 854 žen. Funkce plánované v tabulkách počtů pro generály a důstojníky byly obsazeny vojáky z povolání na 83, 6 %, funkce pro praporčíky na 66,2 % a funkce pro poddůstojníky v další službě na 12 %.

V České republice sloužilo 8 685 vojáků z povolání slovenské národnosti, tj. 21,2 % ze všech vojáků z povolání na teritoriu České republiky. Ve Slovenské republice sloužilo 2 580 vojáků české národnosti, tj. 18,6 % ze všech vojáků z povolání na teritoriu Slovenské republiky. Z vojáků z povolání slovenské národnosti sloužících v České republice mělo 37,9 % manželku a zpravidla i děti české národnosti. Z vojáků z povolání české národnosti sloužících ve Slovenské republice mělo téměř shodně 38,3 % manželku a zpravidla i děti slovenské národnosti.

Kromě toho bylo v rozpočtovém úseku čs. armády zařazeno 34 693 občanských zaměstnanců, z toho na teritoriu České republiky 26 212 (75,5 %) a na teritoriu Slovenské republiky 8 481 (24,5 %) občanských zaměstnanců. [8]

Dalo se tedy předpokládat, že rozdělením armády vznikne problematická situace, protože řada vojáků české národnosti, vykonávajících službu na území Slovenské republiky, bude požadovat přestěhování do České republiky, a slovenští vojáci z povolání samozřejmě naopak. Tyto požadavky byly centrálně sledovány, protože do té doby meziposádkové směny bytů probíhaly bez ohledu na předpokládanou situaci.

K těmto problémům bylo možno přičíst ještě negativní sociální důsledky redisklace vojsk v letech 1990 až 1992, zvláště odloučenost vojáků z povolání od rodin, národnostní smíšenost rodin (z 36 491 manželství bylo 10 064, tj. 27,6 % smíšených), federalistické vědomí vojáků z povolání s možností přerůstání ve vědomí národní, větší či menší míra

ztráty profesionálních perspektiv, narušování vzájemných vztahů, zvýšení psychické zátěže apod.

Pro vojáky z povolání slovenské národnosti v českých zemích se situace dále komplikovala tím, že s dokončením redislokace se dalo předpokládat, že vzroste úsilí českých vojáků z povolání na Slovensku vrátit se do České republiky, protože dvě třetiny redislokovaných dojíždělo ze Slovenska za svými rodinami do Čech. Vznikala tím možnost národnostně determinovaných konfliktů mezi Čechy a Slováky s občanstvím České republiky, kterých mělo být – jak se dalo předpokládat – více než Čechů ve Slovenské republice. [9]

Proto se s vědomím varovné prognózy predikovalo, že přijetí státního občanství v jinonárodním prostředí nezabrání ani ve smíšených manželstvích konfliktům v armádě, na pracovištích manželek i mezi dětmi ve škole. Předpokládalo se, že konflikty mohou narůstat se zvyšující se pracovní konkurencí, a to i v případě odchodu z armády. Úsilí Slováků setrvat v Čechách se předvíдалo větší než Čechů zůstat na Slovensku, a proto bylo možno očekávat zvyšující se napětí spíše v české armádě.

Informační bariéry mezi Českou republikou a Slovenskou republikou mohly přispívat k šíření fám a rostoucí nesnášenlivosti. Vojenskopolitické a ideově výchovné působení mohlo tyto konflikty v mezilidských vztazích jen tlumit. Naštěstí na začátku a v průběhu dělení byl v armádě klid a stejně jako v minulosti bez vážných národnostních konfliktů. Pracovní a kolegiální vztahy mezi příslušníky armády české a slovenské národnosti se v podstatě neměnily. Pracovní atmosféra nebyla narušována a úkoly se dařilo plnit dobře a v daných časových termínech. Negativně se však hodnotila rozporná stanoviska české a slovenské politické reprezentace týkající se armády a jejího dělení. K ujasnění další činnosti armády a realizaci perspektivních úkolů to rozhodně nepřispívalo. Začaly se objevovat nepřilíh korektním způsobem vedené snahy zajistit si budoucí postavení.

Představa služby v armádě občanů druhého státu, tj. Čechů v Armádě Slovenské republiky a Slováků v Armádě České republiky bez požádání o státní příslušnost se ukázala jako nereálná. [10]

Vlastní proces dělení armády

Hlavními problémy dělení armády bylo řešení personálních otázek do té doby záměrně národnostně smíšeně budované armády, dělení zbraňových systémů, techniky, munice a materiálu rozmístěných podle odlišné vojenské doktríny, nevyhovující zájmům vznikajících národnostních republik, dělení jednotek UNPROFOR a řešení složitých problémů do té doby jednotné archivní služby. [11]

Po volbách v červnu 1992 zvítězila v českých zemích pravicově konzervativní koalice orientovaná na rychlou privatizaci dosud převážně státního majetku, kdežto na Slovensku levicověji orientovaná koalice profilující se výrazněji nacionálně a usilující také výrazněji o samostatnost. [12]

Zatímco Klausovo politické křídlo mělo jen nepatrnou převahu, Mečiarovo na Slovensku daleko významnější. Dalo se proto předpokládat, že ve Federálním shromáždění bude mít převahu levice a nacionálně orientované strany, což znepokojilo představitele pravice v českých zemích Václava Klause natolik, že dal přednost rozdělení státu. Situace pro vytvoření dvou samostatných států byla pro něho velmi příznivá, protože na Slovensku byla dokonce jedna ze stran, která o to otevřeně usilovala (Slovenská

národní strana), a také představitel vítězného Hnutí za demokratické Slovensko Vladimír Mečiar se netajil snahou dosáhnout větší samostatnosti. Obrazně řečeno, dral se však do dveří, které mu Václav Klaus s potěšením otevřel.

Na těchto dvou protagonistech politické scény také leží odpovědnost za rozdělení téměř tři čtvrtě století existujícího československého státu. Zvláště v souvislosti se skutečností, že se k této otázce nemohli vyslovit občané v referendu. Řešení personálních problémů dosud národnostně smíšené armády bylo v popředí pozornosti jak rezortu obrany a armády, tak politické struktury a občanské veřejnosti. Týkalo se především českých a slovenských důstojníků, ostatní národnosti byly v armádě zastoupeny jen marginálně.

Před rozdělením armády byla provedena analýza struktury velitelského sboru podle národnosti z hlediska jejich zařazení na konkrétním území. Zhruba 8 600 vojáků z povolání slovenské národnosti sloužilo na českém území, 2 580 českých důstojníků na slovenském území. Zájem o službu v té které armádě byl předběžně zjišťován anketou, v níž se vojáci z povolání měli rozhodnout o své budoucnosti do konce října 1992. Pro další službu v Armádě České republiky se rozhodlo 85 % slovenských vojáků z povolání, pro službu v Armádě České republiky se rozhodlo více než dvojnásobné množství českých vojáků sloužících na Slovensku, což potvrdilo prognózu Institutu pro strategická studia. Např. na Moravě sloužilo v tu dobu 851 vojáků z povolání slovenské národnosti, z nichž zatím 82 se rozhodlo odejít na Slovensko. Z 997 vojáků v základní službě bydlících na Slovensku požádalo o přeložení 665. Definitivní rozhodnutí však generálové, důstojníci, praporčíci a poddůstojníci z povolání mají právo sdělit do třech měsíců po rozdělení státu a armády, tj. do 31. března 1993. Sondážní výzkumy ukázaly, že většina vojáků z povolání hodlá sloužit tam, kde dosud slouží. Jen cca 10 až 15 % z nich uvažovalo o změně. Bez problému bylo rozděleno pět československých jednotek v rámci mezinárodních mírových sil v zahraničí.

Celkově se předpokládalo, že po rozdělení bude v Armádě České republiky sloužit 93 tisíc vojáků a v Armádě Slovenské republiky 46 tisíc. [13]

Vážným problémem byla tvorba řídicích systémů. Objektivně bylo jasné, že v České republice se Federální ministerstvo obrany přetvoří na Ministerstvo obrany České republiky a ve Slovenské republice se vytvoří ministerstvo nové. Stejně tak se měl federální generální štáb Československé armády přeměnit na Generální štáb armády České republiky a velitelství Východ a velitelství 1. divize protivzdušné obrany státu na velitelství Armády Slovenské republiky.

V tomto směru byla slovenská strana v nevýhodě, neměla aktuální zkušenosti s těmito řídicími strukturami. Jisté zkušenosti měli pouze důstojníci a generálové sloužící na Ministerstvu obrany ČSFR a na Generálním štábu ČSA. Byla jim však vyslovována jistá nedůvěra pro federalistické myšlení, zvláště z nacionálně orientovaných slovenských kruhů, zejména Slovenské národní strany a Asociace slovenských vojáků.

Vážným problémem byla kvalifikační struktura podle národností, která se nikdy z tohoto hlediska nesledovala, a proto ani nezajišťovala. Slovenské armádě v tu dobu chybělo 91 odborností vojáků z povolání. Proto byly zřízeny i rekvalifikační kurzy. Nebylo však v nich plně dosaženo původně stanovených cílů. [14]

Pokud jde o průběh rozdělování armády, nikde se neobjevily obavy, nemluvě již o náznacích, že by armáda mohla být za této situace zneužita. Ministr obrany Imrich Andrejčák k tomuto problému řekl: „Nepochybují o tom, že si velitelský sbor uvědomuje, co by znamenalo, a on tomu zabrání.“ [3, 15]

K 1. 1. 1993 sloužilo v Armádě České republiky 6 912 vojáků z povolání slovenské národnosti (18 % celkového stavu). Do Armády Slovenské republiky jich přešlo 778, tj. něco přes desetinu. V Armádě Slovenské republiky sloužilo 2 224 českých vojáků z povolání (15 % celkového počtu), z toho jich do Armády České republiky zatím přešlo 217, tj. o něco méně než desetina. Ve vojenských školách Armády České republiky studovalo 363 vojáků z povolání a 75 vojáků v další službě, kteří jsou občany Slovenské republiky. Na vojenských školách ve Slovenské republice studovalo 517 vojáků z povolání a 62 vojáků v další službě, kteří jsou občany České republiky. [15]

Závěr

Na základě analýzy přípravy, průběhu a důsledků rozdělení Čs. armády se dá shrnout, že již prohlášení federální vlády ze 7. října 1992 předpokládala rozdělení státu. Konečně se to dalo předvídat i z toho, že nejsilnější politické osobnosti československého státu – Václav Klaus a Vladimír Mečiar – místo funkcí ve federálních orgánech se stali předsedy republikových vlád. V přípravném období rozdělení státu předložila vláda návrh osmnácti ústavních zákonů, především zákona o způsobu zániku ČSFR a zákona o rozdělení majetku. Byly zpracovány:

- Program opatření proti živelnému a neústavnímu zániku federace a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi občany v souvislosti s řešením státoprávních otázek.
- Koncepce spolupráce České republiky a Slovenské republiky pro případ ústavního rozdělení ČSFR, a to zejména v oblastech zahraniční politiky, obrany, měnové, finanční, rozpočtové, celní politiky, dopravy, telekomunikací, pohybu osob a případně i celkové hospodářské politiky.
- V legislativě týkající se armády se předpokládalo před rozdělením společného státu z hlediska obrany přijmout tyto zákony: Návrh zákona o financování sociálního zabezpečení a o zdravotním pojištění vojáků z povolání, návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/1961 Sb., o obraně ČSFR, návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů, návrh zákona o péči o zdraví v Československé armádě a o vojenské zdravotní pojišťovně, návrh zákona, který se mění a doplňuje branný zákon, návrh zákona o rezervách a návrh zákona o federálních státních hmotných rezervách.

Základním cílem rozdělení armády bylo provést jej ústavně, klidně a kulturně, což se plně podařilo, i když bez referenda. Byla přitom využita řada historických zkušeností z analogických procesů, zvláště z rozpadu rakousko-uherské armády po první světové válce a především z hlediska anticipace možných problémů. Dělení bylo provedeno podle klíče 2 : 1, což byl poměr českého a slovenského obyvatelstva.

Toto dělení se až na výjimky osvědčilo. Stejně tak výběr slovenského generála Imricha Andrejčáka, u něhož se dalo předpokládat, že splní bez problémů rozhodnutí politických orgánů. A to i s vědomím, že měl federální přesvědčení, usiloval o jisté přetrvání společného velení a byl spíše pro pomalejší rozdělení armády. K bezkonfliktnímu rozdělení armády přispělo i chápající stanovisko NATO a neutrální vztah sousedních států.

Tvorba nových armád na základě principu státního občanství se osvědčila. Většina vojáků zůstala na místech, kde dosud sloužila. Neprojevilo se nebezpečí zneužití armády, a to zvláště proto, že celý proces byl řízen civilními orgány a pod jejich kontrolou.

A jaké je snad naučení z československé zkušenosti pro historii? Že je možné a proveditelné, aby došlo k pokojnému rozdělení jak státu, tak jeho armády.

Článek vznikl jako součást projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“ (VG20102013009).

Odkazy k textu a literatura:

- [1] Vývoj počtů vojáků v armádě od konce druhé světové války, dostupné na <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=3894> [10.11.2004].
- [2] HAVLÍČEK, J. K otázce formovania a národnostného zloženia veliteľského zboru československej armády v rokoch 1945-1948. *Historie a vojenství*, 1993, č. 2; HAVLÍČEK, J. Národnostné zloženie veliteľského zboru Česko-slovenskej armády v rokoch 1945-1948. *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948*. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín, 1994.
- [3] ANDREJČÁK, I. Jak se dělí armáda. Rozhovor Hospodářských novin. *Hospodářské noviny*, 17. 12. 1992.
- [4] *Programové prohlášení vlády České a Slovenské Federativní Republiky*. Praha, říjen 1992. Dostupné na: http://www.psp.cz/eknih/1992fs/tisky/t0119_00.htm.
- [5] ŠKRABAL, M. - VLACH, O. Přístupy k vypracování vojenské doktríny České republiky a Slovenské republiky. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 31-35, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN.
- [6] ŠTEMBERA, M. K některým problémům obrany rozděleného Československa. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 46-50, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN; VALACH, F. - Bodlák, M. Ke tvorbě strategie obrany po rozdělení státu. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 36-42, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN.
- [7] CVRČEK, J. Rozdělení armády a společenskovešdní poznání jako hodnota. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 27-30, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN.
- [8] RAŠEK, A. Dědictví a šance pro novou českou a slovenskou armádu. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 11-15, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN; RAŠEK, A. Armády se mohou rodit dělením. *Reportér*, 1992, č. 49; RAŠEK, A. Bezpečnostní rizika České republiky. *A-revue*, 1993, č. 2.
- [9] CVRČEK, J. Sociální výzkumy a jejich využití v Československé armádě. *Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci*. Červenec 1992; NOHEJL, V. Armády podle národností. (Na Slovensku jen slovensky. U nás se o změně uvažuje. Problém uměle vytvořený) *Svoboda*, list pro Moravu a Slezsko, 22. 2. 1995.
- [10] CVRČEK, J. Sociální výzkumy a jejich využití v Československé armádě. *Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci*. Červenec 1992; CVRČEK, J. Vzájemné vztahy společnosti a armády. Teoreticko-empirická studie. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1992.
- [11] ADAMEC, M. - SVOZIL, P. - ANAPASENKO, V. - ŠIMŮNEK, P. Problematika vyzbrojování armád nástupnických států. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 59-68, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN; Dozvuky armádního dělení: O článku ve slovenském deníku Pravda referují Hospodářské noviny. *Hospodářské noviny*, 6. 3. 1995, s. 4.
- [12] *Volby*. Sborník kolektivu autorů. Praha: Nakladatelství EGEM, 1993.
- [13] HOCHSTEIGER, T. Zkušenosti z dělení armád ve dvacátém století. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 99-104, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN.
- [14] *Armáda Slovenskej republiky 1994*, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky 1995; Slovenská armáda poškozena při dělení federace: O článku v deníku *Práca*, Bratislava 31. prosince 1994. *Zpravodaj ČTK*.
- [15] RAŠEK, A. Před patnácti lety se dělila i Československá armáda. *Listy*, 2008, č. 2, ISSN 1210-1222, dostupné na <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=082&clanek=020810>.

Bibliografie:

- ANGER, J. Vznik Slovenskej armády v roku 1939. Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín, 1994.
- ČEJKA, E. *Československý odboj na Západe*. I. diel. Autor Čejka, E. Praha: Správa sociálneho riadenia FMO, 1992.
- ČEJKA, E. *Československý odboj na Západe*, II. díl. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1992.
- JANDA, J. Cíle a programy v oblasti obrany státu. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), č. 9, s. 3-4, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN.
- JANOŠEC, J. Profesionalizace a dělení armády. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 87-91, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN.
- JAROŠ, L. K některým strategickým problémům výběrového řízení v Čs. armádě. Praha: SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ŘÍZENÍ FMO, 1992.
- JAROŠ, L. *K některým strategickým otázkám využití psychologických služeb v Čs. armádě*. Praha: Institut pro strategická studia, 1992.
- MĚCHÝŘ, J. *O novodobých dějinách Československa*. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1991.
- MIKŠÍK, O. Transformace společenskovo vědního poznání do praxe. *Výběr statí*, srpen 1992.
- NAVRÁTIL, J. K otázce výstavby Československé armády před rokem 1968. *Historie a vojenství*, 1992, č. 5.
- NĚMEC, J. Úvahy o profesionalizaci armád nástupnických států po zániku ČSFR. *Vojenské rozhledy*, 1992, roč. 1 (33), mimořádné číslo, s. 79-86, MK ČR 6059, MIČ 47751, bez ISSN.
- POKORNÁ, A. - HOFMAN, P. - STEHLÍK, E. *Československá armáda 1918-1938*. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1991.
- PURKRÁBEK, M. Profesionalizace Československé armády. *Mezinárodní politika*, 1991, č. 12.
- PURKRÁBEK, M. - RAŠEK, A. Sociální stránky a podmínky rozhodovacího procesu v armádě. *Výběr statí*, říjen 1991.
- RAŠEK, A. *Sociálně humanitní souvislosti obrany a výstavby armády*. In: Konference Obrana ČSFR, Brno, leden 1992.
- RAŠEK, A. Sociální souvislosti organizačních a dislokačních změn. *Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci*, červenec 1991.
- RAŠEK, A. Vojenské aspekty české politiky v Evropě. *Výběr statí*, duben 1993.
- ŠIMUNOVIČ, P. Národnostná otázka v Slovenskej armáde a česko-slovenských zahraničných jednotkách 1939-1945. Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií, Trenčín, 1994.
- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z. Postavenie Čechov v Slovenskej republike (1939-1945). *Historie a vojenství*, 1991, č. 1.
- Bezpečnost pro Evropu: Postoje veřejnosti a politické opce*. Výzkumný program Bezpečnost pro Evropu, středisko pro rozvoj zahraniční politiky. Prosinec 1992.
- Bezpečnostní politika České republiky. Výzkumný projekt. *Studijní sešity*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.
- Bílá kniha o obraně České republiky*. Redakce Impuls, MO ČR. Praha: VZÚ, 1995.
- Czechoslovakia on the Road to Reform Challenges and Opportunities for U. S. Policy*. The Atlantic Council of the United States, Task Force on Czechoslovakia, February 1991.
- Československá armáda: Fakta*. Praha: FMNO, duben 1990.
- Československá armáda: Fakta*. Praha: FMNO, červen 1990.
- Initial Report. Security for Europe Project*. Brown University, December 1992.
- Program opatření vlády ČSFR proti živelnému a neústavnímu zániku federace a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi občany v souvislosti s řešením státoprávních otázek*. Praha, říjen 1992.
- Přisahalí jsme republice*. Pamětní sborník k 50. výročí vzniku první československé vojenské jednotky v SSSR. Ústřední výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 1992.
- Ve slovenské armádě se nesmí mluvit česky. *Mladá fronta Dnes*, 23. 1. 1995.
- Zborník dokumentov k českým a slovenským dejinám*. Bratislava: Vysoká vojenská pedagogická škola, katedra historie, 1991.
- Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948*. Zborník vedeckých štúdií. Trenčín 1994.

Autor věnuje článek vzpomínce na tragicky zemřelého doc. Ing. Josefa Janošce, CSc., který představoval významnou osobnost bezpečnostní komunity v České republice a v zahraničí.

Twenty Years of the Army of the Czech Republic: How to Go On?

Abstrakt:

Hlavní charakteristiky ozbrojených sil České republiky – vedení, organizace, doktríny, personál a jeho příprava, zbraňové systémy, materiál a infrastruktura – se od jejího vzniku v r. 1993 nestále proměňují. Článek analyzuje tři hlavní prvky tohoto procesu: prvním jsou změny globálního bezpečnostního prostředí a jejich vliv na roli a úkoly ozbrojených sil. Druhý prvek představuje marginalizace bezpečnostní a obranné problematiky, což způsobuje nestabilitu ozbrojených sil. Posledním prvkem je vzrůstající úloha mezinárodních organizací při zajišťování bezpečnosti České republiky. V závěru autor shrnuje hlavní úkoly, jež stojí před naším politickým a vojenským vedením.

Abstract:

The main characteristics of the Armed Forces of the Czech Republic—leadership, organization, doctrines, personnel and its preparation, weapons systems, material, infrastructure—has been continuously adopted since their creation in 1993. This article analyses three main strands of this process: the first one constitutes the changes in the global security environment and their impact on the role and tasks of armed forces. The second strand reflects the marginalisation of security and defence policy agenda, influencing the instability of armed forces. The last strand focuses on the growing role of international organisations during the provision of security and defence of the Czech Republic. In summary, the author identifies main challenges ahead for Czech political and military leadership.

Klíčová slova:

Ozbrojené síly, vedení, doktríny, personál, zbraňové systémy, infrastruktura, globální bezpečnostní prostředí, bezpečnostní a obranná problematika, Washingtonská smlouva, Evropská unie, mezinárodní organizace.

Key words:

Armed Forces, leadership, doctrines, personnel, weapons systems, infrastructure, global security environment, security and defence policy agenda, Washington Treaty, European Union, international organisations.

Motto: There are fewer military threats to our territory, but more challenges to our security, from every direction.

Anders Fogh Rasmussen,
generální tajemník NATO

Významná výročí jsou vždy příležitostí pro bilancování, pro reflexi toho co se podařilo dosáhnout či naopak nebylo realizováno až tak úspěšně. Dvě dekády od vzniku samostatného státu a Armády České republiky by nemělo být v tomto případě výjimkou. Ambicí příspěvku je vyhodnotit některé zásadní vývojové tendence ovlivňující parametry AČR od roku 1993 a pokusit se o identifikaci některých zásadních výzev, se kterými se bude muset AČR a její velení při naplňování cílů bezpečnostní a obranné politiky státu v budoucnosti vyrovnávat.

Rozdělení ČSFR na dva demokratické státy představoval nový impuls rovněž pro formulování představ o efektivním způsobu zajišťování bezpečnosti a obrany země. I přes pozitivní vývoj armády v období bezprostředně po roce 1989, kdy nedošlo k naplnění černých scénářů o potenciálním zneužití armády proti demokratizačnímu procesu v zemi, bylo stále zřejmější, že bude nutné přistoupit k řešení nově vznikajících problémů. Obranná politika země byla v tomto období velmi zúženě zahleděna na výhradní ochranu a obranu zájmů v české kotlině. Z vývoje globálního bezpečnostního prostředí, z geografické polohy státu a z orientace zahraniční politiky však bylo stále zřejmější, že budoucí věrohodné zajištění obrany země se z důvodů omezených zdrojových možností neobejde bez širších mezinárodních záruk. Primární výzvou pro politické vedení rezortu obrany a velení armády bylo téměř po celé toto období od vzniku AČR do dnešních dnů (s výjimkou časového úseku bezprostředně po vstupu do NATO) zabezpečení potřebné a stabilní úrovně financování, které by umožnilo plánovat aktivity nad rámec roční rozpočtové perspektivy, usměrnit její rozvoj a obnovit podmínky pro zajištění dlouhodobé a plánovité výstavby schopností.

1. Stanovení výchozí linie – AČR 1993

AČR se 1. ledna 1993 nacházela v situaci, kdy prošla zásadním demokratizačním a restrukturalizačním procesem, který byl výsledkem vnitropolitických, ekonomických, ale i sociálních přeměn v naší společnosti po roce 1989. Schopnosti armády byly orientovány na samostatné zabezpečení obrany státu proti blíže nespecifikovanému protivníkovi.

Armáda v roce 1993 již nebyla nástrojem jediné vládnoucí, a navíc totalitní strany. Zásadně se změnilo její postavení a role ve společnosti. Byla depolitizována a do jisté míry se myšlenkově a hodnotově vyrovnala s dědictvím z období studené války. Je nutné však podotknout, že s obrovskou materiální zátěží v podobě postupně zastarávajících zbraní, vojenské techniky a materiálu, vojenských objektů a další podpůrné infrastruktury se armáda vyrovnává v podstatě do dnešních dnů. [1]

Činnost armády byla se vznikem samostatného státu v roce 1993 realizována v souladu se zásadami západních modelů civilního řízení a demokratické kontroly. Za tímto účelem byl nastaven odpovídající právní rámec, který definoval pravidla pro fungování jak moci zákonodárné, tak i výkonné. Armáda měla nastaven nový způsob řízení

a kontroly a měla jasně definované úkoly, které byly rozpracovány v prvních strategických a koncepčních dokumentech. Politické zadání pro armádu bylo možné spatřovat ve znění zákona o Armádě České republiky z roku 1993 a v roce 1993 vypracované „Koncepce výstavby AČR do roku 1996“.

Ne všechny aspekty nového způsobu řízení však byly vyřešeny okamžitě k 1. 1. 1993. V této oblasti přetrvávají některé nedostatky až do dnešních dnů, a to jak v oblasti právního, tak i praktického nastavení a fungování bezpečnostního systému státu, jehož optimalizace nebyla nikdy zcela dokončena. Se vznikem nového státu například zanikla Rada obrany státu, jako základní vládní nástroj pro koordinaci všech aspektů obranné a bezpečnostní politiky. Ke změně došlo až v r. 1998, kdy v souvislosti s aktuální možností začlenění země do Severoatlantické aliance byl článkem č. 9 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. opět ustaven obdobný orgán pod názvem Bezpečnostní rada státu (BRS), v čele s předsedou vlády. [2]

Armáda byla reorganizována, restrukturalizována a postupně i redislokována ve smyslu nově definované obranné doktríny státu. [3] I po roce 1993 čekají však na armádu další významné reorganizační a strukturální změny, které byly primárně vedeny za účelem balancování úkolů a existujících schopností s omezenými finančními prostředky. Reorganizace AČR v nejrůznějších podobách jsou charakteristickým rysem celého dvacetiletého období. Tento proces rovněž nebyl nikdy zcela ukončen. I v roce 2013 projde AČR strukturálními změnami, které jsou spojeny s redukcí systému velení a řízení, reorganizací podpůrného systému (zavádění tzv. agenturního systému) a omezováním počtu personálu.

Obranná doktrína z roku 1991 vycházela z předpokladu, že obrana státu není již zabezpečována v rámci koalice, ale samostatně. Podle této doktríny bylo hlavním úkolem armády v případě napadení země odrazit pozemní i vzdušný útok nespecifikovaného agresora z jakéhokoliv směru, a na jakoukoli část území státu. Doktrína respektovala **princip rozumné obranné dostatečnosti** spočívající na takové výstavbě vojenských kapacit, které jsou pro obranu státu pouze nezbytně nutné. Doktrína současně deklarovala, že stát je připraven poskytnout armádu k plnění úkolů v rámci mírových sil OSN, i k likvidaci následků ekologických a jiných živelních katastrof.

Armáda od roku 1989 do roku 1993 významně snížila své početní stavy, změnila strukturu personálu, způsob jeho přípravy a sociálního zabezpečení. Zatímco celkový počet vojáků v činné službě dosahoval v roce 1989 celkem 210 000 osob, [4] tak k 1. 1. 1993 po rozdělení státu disponovala armáda celkem 131 959 osobami. [5] Pro srovnání: MO ČR disponuje k 1. 1. 2013 21 742 vojáky z povolání a 8286 občanskými zaměstnanci. [6]

V roce 1993 byla rozmístěna armáda ve 200 posádkách (v roce 1989 to bylo posádek 205). Bojové útvary byly postupně rozmísťovány rovnoměrně po celém území státu, aby byla zabezpečena obrana teritoria ze všech možných směrů. Zjednodušena byla velitelská struktura a struktura sil (zrušena armádní organizační struktura, reorganizovány vševojskové divize, integrována protivzdušná obrana státu, reorganizovány jednotky teritoriální obrany a ochrany).

Ekonomická a sociální transformace, spojená se změnami priorit v alokaci celospolečenských zdrojů, nastavila pro AČR limitující zdrojové podmínky. Zásadní reorganizací prošly i složky ministerstva obrany, které pro armádu vytvářely koncepční a podpůrné zázemí (systém strategického plánování a alokace zdrojů, systém vyzbrojování, systém

správy majetku). V roce 1993 je možné zaznamenat výrazný pokles výzkumných, výrobních a technologických schopností obranného průmyslu, kterému se rozpadly odbytové možnosti (armáda omezila poptávku, původní východní trh s vojenským materiálem se po zrušení Varšavské smlouvy rozpadl a vývoz zbraní byl v tomto období politicky téměř neakceptovatelný).

Je potřebné zmínit, že si armáda začíná po roce 1993 postupnými krůčky zvyšovat kredit u občanské veřejnosti (dnes armáda disponuje nejvyšší mírou důvěry mezi státními institucemi). Přispělo k tomu relativně bezproblémové rozdělení federální armády mezi dva nově vytvořené samostatné státy, podíl armády při odsunu sovětských vojsk a první působení v zahraničních operacích a misích při řešení krizových situací v Kuvajtu a na Balkáně. V následujících letech to bylo dáno také působením armády ve prospěch obyvatelstva při povodních či jiných přírodních katastrofách.

I přes pozitivní průběh demokratizačního procesu bylo v roce 1993 patrné, že podoba armády bezprostředně po vzniku nového státu neodpovídá jeho zdrojovým možnostem a naplnění obranné doktríny státu postavené na samostatné obraně je zdrojově nereálné a politicky neprozíravé. Vývoj bezpečnostního prostředí a vojenství naznačoval, že vizi budoucnosti je mnohem menší, ale profesionalizovaná armáda.

2. Trendy ve výstavbě a použití armády

Pro činnost armády, výstavbu jejích schopností a použití, má zcela zásadní význam nastavení obranné politiky státu, do které se promítá vývoj globálního bezpečnostního prostředí, vývoj ve vojenství a technologický vývoj. V tomto smyslu je možné identifikovat několik významných trendů ovlivňujících výstavbu a použití AČR.

Jedná se o nestabilitu globálního bezpečnostního prostředí, marginalizaci obranné politiky ČR a posilování role mezinárodních organizací při zajišťování bezpečnosti ČR.

Nestabilita globálního bezpečnostního prostředí a její dopady na AČR

Činnost a rozvoj armády jsou významně ovlivňovány změnami globálního bezpečnostního prostředí, které determinuje chráněné zájmy státu, a tím i úkoly armády a způsob jejího použití. Ještě na začátku 90. let sice doznívala vlna politického optimismu o bezpečnějším světě, ale ten byl velmi brzy nahrazen obavami z nárůstu nestability mezinárodního bezpečnostního systému. Mezi základní bezpečnostní výzvy je možné zařadit rozpadlé (failed) či problémové (darebácké, rogue) státy, proliferaci zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, terorismus. Novým fenoménem se stává kybernetická bezpečnost. Poptávka po kredibilních vojenských schopnostech s ukončením studené války a blokového uspořádání světa v žádném případě neklesá, opak se stává pravdou.

Ochrana bezpečnostních zájmů ČR se postupně přesouvala mimo jeho bezprostřední geografické hranice. Změna charakteru bezpečnostního prostředí a pravděpodobné či reálné vojenské působení mimo území státu v odlišných klimatických, geografických a kulturních podmínkách změnila zásadním způsobem požadavky jak na kvalitativní, tak i kvantitativní parametry armády. Zatímco neexistence přímého vojenského ohrožení

ČR a jeho spojenců umožňuje omezovat počet personálu, množství zbraní a vojenského materiálu a rozsah podpůrné infrastruktury, tak charakter působení v zahraničních operacích vyžaduje posílení nasaditelnosti, mobility a interoperability se spojenci. Trendem je expediční charakter armád. Postupné rozšiřování spektra úkolů téměř bez geografických omezení vyžaduje univerzálnost v použití personálu, modularitu zbraňových systémů a vojenské techniky. Vedení bojové činnosti v novodobých konfliktech vyžaduje přesnější zbraňové systémy, potlačování kolaterálních škod a omezení vlastních ztrát. Zcela zásadní roli má sdílení informací téměř v reálném čase pro potřeby velení a řízení v rámci *Network Centric Warfare*. Na bojišti jsou integrovány senzory poskytující komplexní přehled o vývoji situace na bojišti (intelligence, surveillance and reconnaissance). Do popředí se dostává otázka ochrany sil a efektivní způsob bojové podpory a bojového zabezpečení. Mnohé aktivity a služby jsou v soudobých operacích zabezpečovány civilními bezpečnostními firmami (private security companies) a dodavateli (private contractors). Roste tak závislost armády na průmyslových subjektech. Požadavky na rychlost nasazení vyžadují dostupnost vzdušné strategické přepravy. V rámci operací působí obrovské množství dalších vládních či nevládních aktérů, se kterými musí příslušníci armády koordinovat aktivity v rámci naplnění vojenských a politických cílů konkrétní operace (komplexní přístup k operacím, tzv. *comprehensive approach*). Při kinetickém působení proti nepříteli se stále častěji začínají využívat bezpilotní bojové systémy.

Tyto obecné požadavky definují modernizační strategii armády, způsob přípravy a vzdělávání personálu a její organizační uspořádání. Současné schopnosti armády se musí těmto potřebám dále přizpůsobovat. Jedním z praktických kroků, jak reagovat na měnící se operační požadavky, bylo definitivní ukončení základní vojenské služby a otevření cesty k plně **profesionální armádě** 1. 1. 2005. Obavy, z toho, že se nepodaří dobrovolnou armádu financovat, se nenaplnily. Nicméně velkým rizikem pro armádu je udržení její atraktivnosti na trhu práce v dlouhodobé perspektivě. Vedle konkurenceschopného platu je nezbytné nabídnout zájemcům o práci v armádě i konkurenceschopnou vizi kariérového a osobního růstu s odpovídajícími pracovními podmínkami (kvalitní vedení ze strany velitelů, smysluplné cíle, moderní technologie a zázemí). Armáda potřebuje dlouhodobou stabilitu, bez které nelze nabídnout perspektivní pracovní příležitost a atraktivní podmínky pro odpovídající spektrum personálu. Požadavky na intelektuální, lidské, duševní a fyzické kvality se totiž musí dále zvyšovat. Opačný přístup nemá řešení.

Ze zdrojových a technologických důvodů je zcela jasné, že AČR nebude nikdy disponovat všemi potřebnými schopnostmi, pouze velmoci si budou moci udržet vyvážené kompletní spektrum všech schopností na nejvyšší možné technologické úrovni. Je patrné, že pro armádu bude nutné i dále prioritizovat své potřeby a vzdát se méně využitelných a neperspektivních schopností. Přístup postupného omezování všech schopností již není možné dále uplatňovat. To vede pouze a jen k technologickému zaostávání a celkovému prodražování chodu armády. Průmyslové a partikulární politické zájmy by neměly být primárním rozhodovacím kritériem.

Vedle působení v zahraničních operacích musí být armáda schopna zabezpečit čtyřicet hodin denně a sedm dnů v týdnu obranu vzdušného prostoru státu a přispět tak do vytvářeného jednotného obrazu o vzdušné situaci NATO. Vzdušný prostor ČR je součástí integrovaného vzdušného prostoru Aliance. Právě vzdušný prostor je jednou

z domén, ze které hrozí bezprostřední ohrožení bezpečnosti státu. Modernizace systému velení a řízení vzdušných sil, modernizace zastaralých senzorů a zachování schopnosti nadzvukového letectva, jsou v tomto smyslu prioritními požadavky.

Vedle pozemní a vzdušné domény je pro ČR nezbytné zabezpečit ochranu svého kybernetického prostoru. Armáda musí být schopna působit obranným a perspektivně i preemptivním způsobem ve spolupráci s ostatními národními i nadnárodními prvky kybernetické obrany.

Poslední segment, ve kterém si musí armáda udržet minimální úroveň schopností, je realizace nárůstu sil a prostředků, včetně přijetí spojeneckých vojsk na vlastním území v případě bezprostředního ohrožení bezpečnosti státu. Za tímto účelem je potřebné disponovat mechanismem, který umožní mobilizovat adekvátní schopnosti celé společnosti. Pro tyto účely není zdrojově možné udržovat a obnovovat veškeré materiální zabezpečení. Požadavky je potřebné prioritizovat na základě důsledné analýzy rizik a jejich dopadů.

Z vyhodnocení výše uvedených trendů je zřejmé, že se zásadním způsobem v očích veřejnosti snižuje význam armády při řešení bezpečnostních výzev na vlastním území státu. Tato skutečnost má dopad na veřejné mínění a na politické rozhodování v otázkách obranné politiky. Stárnoucí populace vnímá jako prioritu sociální a zdravotní zabezpečení. Perspektivní bezpečnostní výzvy nejsou vnímány jako bezprostředně ohrožující zájmy státu a jeho obyvatelstva. To vše klade zcela nové nároky na strategickou komunikaci s veřejností při obhajobě cílů obranné politiky státu a požadavků na zabezpečení činnosti a rozvoje armády.

Marginalizace obranné politiky a její dopady na AČR

Kromě velmi krátkého období před vstupem do NATO a bezprostředně po vstupu do této politické a vojenské mezinárodní organizace 12. března 1999 se otázky spojené s formulováním a realizací obranné politiky státu, definování politického zadání, prosazování demokratické kontroly a civilního řízení a zabezpečení stabilního financování armádních potřeb, dostávají do stínu řešení ekonomických a sociálních problémů státu. Armáda je základním nástrojem obranné politiky státu a velení armády demokratického státu se neobejde bez smysluplného politického zadání, které usměrní její činnost a rozvoj, dokáže objektivně posoudit oprávněnost vojenských požadavků, garantuje potřebné zdroje na jejich realizaci a zodpovědně rozhodne o případném nasazení armády při ohrožení bezpečnostních zájmů státu. Po rozdělení státu docházelo k postupnému útlumu zájmu politické reprezentace o obranu státu. Prioritně byly řešeny ekonomické a sociální otázky. Ruku v ruce s tímto politickým přehlížením problematiky obrany státu byla pak spojena i nestabilita v jejím financování. Politické vedení rezortu obrany odmítá v 90. letech nástroje střednědobého a dlouhodobého plánování, bez kterých však seriózní rozvoj armádních schopností nelze realizovat. Potlačené schopnosti strategického řízení a střednědobého plánování se dnes jen velmi obtížně opětovně vytvářejí. Armádní rozpočet se velmi často stává rezervou veřejných financí v případě ekonomických obtíží či ve vazbě na obnovu regionů např. po povodních v roce 2012.

Obrana státu bohužel nezískala v rámci politického soutěžení nádech nadstranickosti, tak jak tomu je v případě některých jiných států (Dánsko, Holandsko, Polsko, Německo, Francie, Rakousko). Nadstranickost armádní problematiky a obranné politiky představuje

v moderních demokraciích vysoce praktický princip, který umožňuje vytvoření střednědobého až dlouhodobého rámce pro rozvoj armády, stabilitu financování jejích potřeb a orientuje výzkumné, výrobní a obchodní strategie obranného průmyslu. Nadstranický charakter obranné politiky minimalizuje rozsah realizovaných změn s výměnou politického vedení země v důsledku regulérních výsledků společenské volby. [7]

K určitému obratu v zájmu politiků o otázky obrany došlo v souvislosti s přípravou země na vstup do Severoatlantické aliance, kdy bylo potřebné demonstrovat politickou vůli a podpořit tento záměr konkrétními kroky, např. zajistit financování armádních potřeb ve výši 2 % HDP. Současné ekonomické problémy státu však tlačí finanční prostředky pro pokrytí armádních potřeb hluboko pod tuto hranici (dnes se blížíme kritické hranici 1 % HDP). Nevhodné nastavení priorit politických stran v tomto ohledu ukazuje i současná situace, kdy ani po dvaceti letech od vzniku samostatného státu nedisponují politické strany dostatečným počtem odborníků na armádní problematiku, kteří by byli vybaveni potřebnými znalostmi a zkušenostmi pro politické řízení úseku obrany.

Marginalizace zajištění obrany státu v politické agendě tak do jisté míry přispěla k neefektivnímu, ne hospodárnému a neúčelnému fungování armády. Bylo by možné jmenovat celou řadu diskutabilních politických rozhodnutí či nerozhodnutí, která situaci armádě výrazně zkomplikovala či komplikují. Mezi nejvýznamnější důsledky patřila bezesporu neúčelná modernizace nad rámec reálných potřeb armády. Skladování nadpočetných letounů L-159 Alca dlouhodobě zatěžující hospodaření armády je toho příkladem. Politické ústupky při rozmístění armádních útvarů na území státu zabraňují hospodárnému využívání infrastruktury včetně infrastruktury letištní. Armáda např. stále financuje provoz letiště v Přerově, které z operačního pohledu v současnosti již nepotřebuje. Další oblastí je nevhodné vnímání priorit při udržování některých pro armádu méně potřebných schopností např. pouze částečná reorganizace záchranných útvarů či rozpačité rozhodování o nasazení sil a prostředků v operacích. I když tato oblast je v současnosti řešena mnohem pružněji dvouletým mandátem, který orientuje přípravu armády. Samostatnou kapitolou bylo kontroverzní politické rozhodování o umístění prvků raketové obrany na území státu či váhání při rozhodování o budoucnosti nadzvukového letectva.

Odpovědná zkušenostmi a znalostmi podložená a nadstranicky pojímaná bezpečnostní a obranná politika státu je zcela zásadním předpokladem pro stabilitu činnosti a rozvoje armády ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě. Krokem správným směrem by bylo obnovení vzdělávacích aktivit v oblasti bezpečnostní a obranné politiky, které by bylo určeno nejen pro pracovníky veřejné správy, ale i pro politiky.

Posilování role mezinárodních organizací při zajišťování bezpečnosti ČR a jejich dopady na AČR

Směrování zahraniční politiky ČR po roce 1993 vyústilo 12. března 1999 členstvím ČR v Organizaci Severoatlantické smlouvy a v květnu 2004 přičleněním do Evropské unie. Členstvím v mezinárodních organizacích se odpovědnost a úkoly armády vyplývající z platných zákonů sice nezměnily, ale významným způsobem se mění podmínky, za kterých je zajišťována obrana země. [8] Členství v NATO poskytuje ČR záruky kolektivní bezpečnosti. Obrana státu je tak postavena nejen na vlastních schopnostech,

tak i na schopnostech spojenců v souladu s čl. 5 Washingtonské smlouvy, který však nezbavuje země povinnosti rozvíjet vlastní věrohodné schopnosti v rámci spravedlivého sdílení břemene.

Členství v EU má primárně ekonomický význam, nicméně i EU se postupně emancipuje v oblasti obranné a bezpečnostní politiky, která je širěji zaměřena na zajišťování lidské bezpečnosti: potlačování chudoby, prosazování řádné správy věcí veřejných a lidských práv, podpora rozvoje a řešení základních příčin konfliktů. [9] Ambice bezpečnostní a obranné politiky EU podněcované primárně ze strany Francie, jsou ve značném nesouladu s reálnými vojenskými schopnostmi členských zemí EU. Vyplývá to z celkově nízké úrovně vojenských schopností evropského pilíře NATO, které jsou pod vlivem pokračujících ekonomických restrikcí v posledních letech a z toho vyplývajících plošného poklesu obranných výdajů napříč celou Aliancí dále omezovány. Poklesem obranných rozpočtů až o 20 % dochází k utlumování nákupů nové výzbroje a realizaci programů výzkumu a vývoje. Důsledkem je posun ve sdílení břemene společné obrany z pohledu obranných výdajů mezi US a zbytkem Aliance, ze 63 % na 72 % v průběhu posledního desetiletí. Pro Evropu je tak i nadále nenahraditelná silná transatlantická vazba, která by však díky uvedeným trendům mohla být oslabena (oslabení politické podpory pro Alianci v US).

Evropský pilíř NATO není v současnosti schopen efektivně vojensky působit zcela nezávisle na Spojených státech. Omezování výdajů evropských zemí na obranu oslabuje rovněž evropskou průmyslovou základnu, která se orientuje na civilní produkci a mimoevropské trhy. Nerovnováha ve schopnostech narůstá i v rámci evropského pilíře, kde výdaje na obranu Francie, Německa a Velké Británie) společně reprezentují více než 50 %. [10]

Z pohledu vojenských schopností disponuje ČR pouze jedním souborem sil, který je možné využívat ve prospěch krizového řízení obou organizací. Schopnosti armády jsou rozvíjeny v souladu s požadavky, které vycházejí z procesů obranného plánování obou organizací, NATO i EU.

Kromě bezpečnostních garancí pro ČR poskytuje členství v mezinárodních organizacích podněty pro tvorbu branných zákonů a návazných koncepčních a plánovacích dokumentů. Armáda prosazuje zkušenosti získané z působení ve velitelské struktuře NATO do vnitřních řídicích procesů. [11] Mezinárodní organizace vytvářejí platformu pro mnohonárodní spolupráci, a to jak při výcviku, cvičeních a vzdělávání, tak i při výstavbě schopností, výzkumu a vyzbrojování.

ČR není jen konzumentem bezpečnosti, ale i jejím poskytovatelem. V roce 2010 se zapojila do vyzbrojovacích programů vzdušného průzkumu AGS a do včasné vzdušné výstrahy a řízení NAEW&C. Svou účastí podporujeme unikátní a nepostradatelné schopnosti, bez kterých není možné úspěšné vedení současných i budoucích společných aliančních operací. Účast v mnohonárodních programech vytváří rovněž významný prostor pro zapojení průmyslu.

Armáda se od svého vstupu do NATO a EU zapojovala do mezinárodních iniciativ rozvoje schopností, v jejichž rámci nabízí své unikátní schopnosti v oblasti ochrany proti zbraním hromadného ničení, pasivních sledovacích systémů, zdravotnického zabezpečení, logistické podpory a nově i v oblasti vrtulníkového výcviku. V rámci iniciativy *Smart Defence*, která je odpovědí na pokles obranných výdajů posílením mnohonárodní spolupráce v rámci NATO, je Česká republika zapojena celkem do 23 projektů,

kterých je celkově 150; jsou ve třech skupinách, přičemž ve dvou projektech působí jako vedoucí země: *Multinational Logistic Partnership-Fuel Handling a Multinational Aviation Training Centre*.

ČR je zapojena obdobným způsobem i do mnohonárodních aktivit EU, Pooling&Sparring, např. projektu SALIS (sdílení kapacit strategické vzdušné přepravy).

Mnohonárodní spolupráce je v současnosti spojenci vnímána ne již jako příležitost, ale nezbytnost. V současném ekonomickém prostředí roste počet zemí, které nejsou schopny z finančních a technologických důvodů samostatně dosáhnout na některé strategické schopnosti (strategická letecká přeprava, tankování za letu, satelitní komunikace, průzkumné systémy, raketová technika a celá řada dalších oblastí). I když je potřebné si uvědomit, že v oblasti rozvoje schopností vytváří mnohonárodní spolupráce určitou závislost mezi spojenci. Jedná se o politicky velmi citlivé téma. Země se tak musí vzdát určité části autonomnosti svého rozhodování. Úspěch mnohonárodní spolupráce závisí rovněž na optimálním nastavení průmyslového zapojení.

Prestížní záležitostí pro ČR je existence jednoho z prvků velitelské struktury NATO na našem území, **Deployable Communication Modul** v Lipníku nad Bečvou. Jeho personál tvoří příslušníci AČR. Technické vybavení bylo pořízeno ze společných finančních prostředků NATO. Mezinárodní jednotka je plně nasaditelná a je určena k zabezpečení systému spojení v aliančních operacích.

Nejvýznamnějšího úspěchu dosahuje armáda při svém působení v zahraničních operacích, a to jak pod hlavičkou NATO, tak i EU, do kterých poskytuje široké spektrum schopností. Armáda vyčleňuje své schopnosti do pohotovostních sil obou organizací – **NATO Response Force** či **EU Battle Group**. Vzdušné síly se zapojují rovněž do *air policing* v rámci solidarity se zeměmi, které nedisponují vlastními letouny. Působení v zahraničních operacích a příprava na operační nasazení pohotovostních sil představují významný impuls pro posilování interoperability a urychlování transformace sil. Dle vojensko-politických ambicí je armáda schopna do zahraniční operace poskytnout brigádní úkolové uskupení na bázi mechanizované brigády. [12] Tuto ambici je nutné vnímat jako dlouhodobý cíl, protože reálná úroveň schopností této ambici neodpovídá.

Pro potřeby zahraničních operací jsou připravována a z jednotlivých druhů vojsk a služeb vytvářena tzv. **úkolová uskupení**, jejichž schopnosti jsou přizpůsobovány potřebám dané operace, možnostem armády a politické vůli tyto schopnosti poskytnout. Vysláním úkolového uskupení do zahraniční operace se přesouvá odpovědnost za operační použití na příslušnou vojenskou autoritu Aliance či EU. Armádní systém velení a řízení se tak dále omezuje pouze na zabezpečení udržitelnosti konkrétního úkolového uskupení v operacích.

Závěr: Hlavní úkoly

Z hodnocení základních parametrů vývoje AČR je zřejmé, že charakter armády a podstata jejího řízení se od roku 1993 postupně přizpůsobovaly novým podmínkám (změny ve vývoji bezpečnostního a operačního prostředí, ekonomický a technologický vývoj a vývoj ve vojenství). Zatím co od sametové revoluce do roku 1993 byl zásadní úkol armádu demokratizovat a nastavit její parametry pro plnění úkolů ve prospěch nově rodící se demokracie, tak v období po roce 1993 byla armáda přizpůsobována aktuálním potřebám a cílům obranné a bezpečnostní politiky a strategickým bezpečnostním zájmům státu.

Parametry armády – způsob velení a řízení, organizační struktura, výzbroj, personál, infrastruktura, materiální zabezpečení a doktrína – byly na jedné straně přizpůsobovány politicko-vojenským ambicím, na straně druhé byly uzpůsobovány disponibilním prostředkům. Nestabilita ve financování armádních potřeb byla zásadním fenoménem, se kterým se muselo vedení armády potýkat.

Mezi největší výzvy pro vedení armády v krátkodobé perspektivě bude patřit úspěšné dokončení připravených strukturálních a organizačních změn, které by měly stabilizovat armádu v rámci současného zdrojového rámce. **Armáda by měla zahájit činnost v nových strukturách 1. 1. 2014.** Ve střednědobém horizontu bude zásadní udržení konkurenceschopnosti armády na trhu práce a získávání personálu s potřebnými kvalitativními parametry. Snížení nároků v této oblasti by bylo velkou chybou. V dlouhodobé perspektivě bude potřebné pokračovat ve smysluplné a na prioritní úkoly směřované modernizaci. Držení širokého spektra schopnosti v požadované technologické kvalitě je utopie. V budoucnosti se bude muset armáda specializovat do oblastí, ve kterých poskytuje nejvyšší přidanou hodnotu pro zabezpečení kolektivní obrany NATO.

Zásadní zátěží pro armádu je obrovská vnitřní zadluženost jak v podobě zastarávající vojenské techniky, tak i infrastruktury a klesající úroveň materiálového zabezpečení včetně kritických položek např. munice. Nezbytná je další optimalizace hospodaření, omezování rozsahu využívané techniky a infrastruktury.

Z pohledu financování je absolutní výše obranných výdajů sice důležitým parametrem, ale vnitřní struktura těchto výdajů rozhoduje o tom, zda se podaří udržet technologickou úroveň a kvalitu personálu, či se vložené finanční prostředky pouze zkonsumují na zajištění běžného provozu. Velení armády by se mělo orientovat na generování výstupů za vložené prostředky, na měření výkonnosti a poskytování nejlepší hodnoty. Přičemž musí být schopno obhájit své požadavky a komunikovat věrohodným způsobem rizika, která vyplývají z jejich případného nenaplnění. Financování těchto potřeb a akceptace souvisejících rizik je záležitostí politického rozhodování.

Pokud změny v armádě od roku 1993 do roku 2013 byly činěny zpravidla pod tlakem ekonomických omezení, tak v budoucnosti se efektivní armádní velení neobejde bez dlouhodobé a politicky podporované vize svého dalšího rozvoje. Vize může být v čase dílčím způsobem korigována, ale musí poskytovat reálný nástroj řízení, proti kterému budou činěna veškerá zásadní tedy strategická rozhodnutí. Pouze tímto způsobem je možné směřovat k armádě, která naplní dlouhodobé cíle bezpečnostní a obranné politiky a souběžně poskytne přidanou hodnotu do systému kolektivní obrany.

Poznámky k textu:

- [1] U příležitosti podpisu Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (S-KOS) na pařížském summitu Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE) dne 19. 11. 1990 předložila ČSFR následující seznam počtů hlavních druhů výzbroje a vojenské techniky: 3315 bojových tanků, 4593 bojových obrněných vozidel, 3485 dělostřeleckých systémů, 446 bojových letounů a 56 bojových vrtulníků. Do 16. listopadu 1995 bylo zničeno celkem 4207 kusů smlouvou omezené techniky, z toho 1179 bojových tanků, 1470 bojových obrněných vozidel, 1498 dělostřeleckých systémů a 64 bojových letounů.
- [2] KHOL, R. (op. cit. 10), s. 24, 26; ŠESTÁK, O., PRSKAVEC, K., Struktura a dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu, *Vojenské rozhledy*, 2001, roč. 10 (42), č. 2, s. 21-27, ISSN 1210-3292.
- [3] *Vojenská doktrína ČSFR* byla vyhlášena Federálním shromážděním dne 20. března 1991.

- [4] Z tohoto počtu bylo celkem 61 405 vojáků z povolání (41 715 generálů a důstojníků a 19 690 praporčíků) a 148 595 vojáků v základní službě. V armádě pracovalo okolo 80 000 občanských zaměstnanců.
- [5] Z tohoto počtu bylo celkem 38 049 vojáků z povolání (27 316 generálů a důstojníků a 10 733 praporčíků) a 68 630 vojáků v základní službě. V armádě pracovalo 25 280 občanských zaměstnanců.
- [6] *Armáda České republiky v roce 2012*. MO ČR-OKP, 2013, ISBN 978-80-7278-607-7.
- [7] Od roku 1993 bylo vypracováno a vládami schváleno přes 20 vizionářských, strategických, koncepčních či doktrinárních dokumentů, jejichž smyslem bylo usměrnit obrannou politiku státu a definovat parametry armády potřebné pro její naplnění s vymezením potřebného zdrojového rámce. To naznačuje s jakou stabilitou je možné při výstavbě armádních schopností reálně počítat.
- [8] **Základním úkolem armády** je zajištění obrany území České republiky, vzdušného prostoru České republiky a obrany infrastruktury nezbytné pro obranu státu. *Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky*.
- [9] Mezníkem ve vývoji zahraniční a bezpečnostní politiky EU se stalo schválení **bezpečnostní strategie EU „Bezpečná Evropa v lepším světě“** v prosinci 2003. V roce 2005 pak vznik Evropské obranné agentury (EDA).
- [10] Z diskuze ministrů obrany NATO v Bruselu ve dnech 21.-22. února 2013.
- [11] V roce 2012 působilo v mezinárodních vojenských strukturách NATO a EU celkem 179 příslušníků AČR.
- [12] *Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec* [on line]. Praha, září 2012, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/obrannastrategie-2012.pdf.

Bibliografie:

- KRÁSNÝ, A. - PROCHÁZKA, J. Strategický management. In *Vojenská strategie*. Brno: Univerzita obrany, Ústav strategických studií. PIC MO, 2008, s. 261-312, ISBN 978-80-7278-475-2. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/bezpecnostni-temata/default.htm>.
- PERNICA, B. *Profesionální armáda v České republice: prvních pět let*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 2012, ISBN: 978-80-86729-72-5.
- HOĐÁNEK, O. - KRULÍK, V. - PROCHÁZKA, J. Ozbrojené síly ČR. In *Kapitoly bezpečnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Karolinum 2007, s.116-143. ISBN 978-80-246-1440-3. (aktualizace publikace v roce 2010).
- JANOŠEC, J. - PROCHÁZKA, J. - TŮMA, M. Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009). MO ČR-PIC MO, 2009, ISBN 978-80-7278. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/bezpecnostni-temata/default.htm>.
- Bezpečnostní strategie ČR*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011, ISBN 978-80-7441-005-5. Dostupné na <http://www.hzs.cz/soubor/bezp-strategie-2011-pdf.aspx>.
- Obranná strategie České republiky z roku 2012: Odpovědný stát a spolehlivý spojenec*. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vlada-schvalila-obrannou-strategii-cr-74858/>.
- Bílá kniha o obraně*. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str., ISBN 978-80-7278-564-3 (české vydání). Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/plneni-bile-knihy-o-obrane-55515/>.
- 10 let v NATO*. Konference v Senátu ČR. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/integrace-nato-eu/default.htm>.
- Vojenská strategie České republiky*. Usnesení vlády České republiky č. 907 ze dne 23. července 2008.
- Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany České republiky*. Usnesení vlády České republiky č. 908 ze dne 23. července 2007.
- Joint Operations 2030: Long-Term Scientific Study*. NATO Science and Technology Organization, 2011. ISBN 978-92-837-0128-6. Dostupné na <http://www.cso.nato.int/abstracts.aspx>.
- Active Engagement: Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisabon 19-20, November. 2010. NATO Public Diplomacy Division, Belgium, 2010.
- The Security Times*. Special Edition of the Atlantic Times. First German Cyber Security Summit. Berlin, September, 2012.

Ing. Miroslav Krátký, Ph.D., doc. Ing. Vojtěch Májek, CSc.

Protivzdušná obrana – 20 let od rozdělení Československa **20 let AČR**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 59–68, ISSN 1210-3292

Air Defence: 20 Years after the Split of Czechoslovakia**Abstrakt:**

Obrana vzdušného prostoru byla vždy životně důležitou schopností vojsk nutnou jak k odražení útočníka, tak prosazení cílů v útočných operacích. Článek se zabývá pouze jedním z „pilířů“ protivzdušné obrany (PVO), a to aktivními prostředky jejího pozemního segmentu. [1] Nejsou rozebírány aktivní prostředky vzdušného segmentu, prostředky průzkumu a systémy velení a řízení vzdušných sil. Autoři si kladou za cíl nejen pouze zrekapitulovat vývoj aktivních prostředků pozemní PVO na území České republiky s důrazem na posledních 20 let, ale rovněž připomenout význam tohoto druhu vojska pro efektivní obranu země.

Abstract:

The defence of air area was always of vital importance, both for fighting off an aggressor or enforcing our own goals in offensive operations. The article deals only with one of "pillars" of air defence (AD), namely by active means of its land elements. We do not deal with active elements of flying segments, reconnaissance means and command and control systems of Air Force. The authors not only recapitulate the development of active means of land AD elements on the territory of the Czech Republic with the emphasis on the past 20 years, but at the same time they would like to highlight the importance of this arms for effective country defence.

Klíčová slova:

Protivzdušná obrana, PVO, protiletadlová obrana, protiletadlový raketový systém, protiletadlové dělostřelectvo, rozdělení Československa, AČR.

Key words:

Air defence, AD, anti-aircraft defence, surface-to-air-missile system, anti-aircraft artillery, split of Czechoslovakia, ACR.

Na přelomu let 2012 a 2013 si připomínáme 20 let od událostí, které vedly k rozdělení společného státu Čechů a Slováků, jež se samozřejmě významně dotkly i silových rezortů bývalé České a Slovenské Federativní Republiky. Československá armáda byla

jednou z nejvíce „postižených“ složek státu – a to zejména vzhledem k historickým souvislostem a principům, na kterých byla předcházejících více jak 40 let budována. Poloha na západní hranici sovětského bloku a tím konsekventně prvosledový charakter jejích svazů a svazků předurčovaly dislokační architekturu s těžištěm umístěným v západní části území Československa. Tehdejší *Západní vojenský okruh* (válečně vytvářející *Československý front*) měl na svém území dislokováno 85 % tehdejší armády.

Pokud tedy mělo být realizováno dělení federálních složek v poměru „Česko: Slovensko / 2 : 1“, logicky to znamenalo masivní přesuny výzbroje, zabezpečovací techniky, ale i osob za vznikající česko-slovenskou hranici.

Nutno připomenout, že nivelace teritoriálních disparit ozbrojených sil byly započaty již před rozpadem společného státu, a to z důvodu rovnoměrného zajištění obranyschopnosti celého území Československa. Proces osamostatnění Slovenska nastartovaný slovenskými elitami v předvolební kampani 1992 (samotné volby se konaly 5. – 6. června 1992), povolební kroky politiků (zejména přijetí *Deklarace o nezávislosti slovenského národa* Slovenskou národní radou dne 17. července 1992) a konsekventním dojednáním „sametového rozchodu“ k 1. 1. 1993 proces přemístění části armády východním směrem jenom urychlily.

1. Úvod a historické konsekvence

Protivzdušná obrana jako bojová podpůrná činnost se začíná objevovat již s bojovým nasazením balonů v průběhu americké občanské války (1861-1865). Použití aktivních prostředků lze vysledovat v období prusko-francouzské války (1870) a další vývoj v předválečném období na počátku 20. století. Urychleného rozmachu dosáhla s nasazením prvních bojových letadel v průběhu první světové války, kdy polní kanony i kulomety byly modifikovány na protiletadlové verze a vytvářeny první speciální protiletadlové jednotky. I když málo efektivní, dostaly tyto složky své pevné místo ve vojscích a jejich význam se s nárůstem významu letectva prudce zvyšoval.

Přestože zejména první dekáda meziválečného období nepřála rozvoji ozbrojených sil obecně, postupně byly učiněny objevy a zavedeny patenty, které schopnosti PVO významně posunuly. Jednalo se zejména o prostředky radiolokačního průzkumu a také výpočtová zařízení (analogové střelecké počítače). Samozřejmě, zejména s nachylujícím se nebezpečím další války a usilovným rozvojem zejména německého letectva, byly zaváděny již speciální vysokokadenční protiletadlové kanony v širokém spektru ráží. Použití PVO v období druhé světové války již bylo standardní bojovou činností a vydalo by na samostatnou knihu.

Z poválečného období připomeňme zavedení a mohutný rozvoj protiletadlových raketových prostředků započatý v 50. letech 20. století, jež s různou intenzitou trvá dodnes, a také rozporuplné posuzování úlohy hlavních systémů v PVO. [2]

Československá armáda, která byla po Únoru 1948 budována dle sovětského vzoru, postupně nahradila zastaralé systémy a přešla téměř výhradně na sovětskou PL techniku. Od 60. let byly zaváděny raketové systémy pro protivzdušnou obranu státu („PVOS“) a od 70. let i do vojska PVO pozemního vojska („PVO PV“ – vznik roku 1960) vševojskových svazů, svazků a útvarů. V 80. letech 20. století se československá PVO právem řadila mezi vojska s nejmodernější výzbrojí, mohutnou kvantitou prostředků až do vševojskové jednotky v to, velmi dobrou vycvičeností a potenciálem rozvoje.

Na druhé straně byla limitována zejména braneckým způsobem naplňování neprofesionální armády, což se na sklonku předrevolučních událostí začínalo významněji projevovat i v jejích útvech a jednotkách.

Listopadové události 1989 a následný chod dějin tak na jedné straně zcela zvrátily naplánovaný rozvoj, na druhé straně však pravděpodobně urychlily procesy, ke kterým by dříve či později zejména v personální oblasti vojska muselo nutně dojít.

2. Pozemní PVO před rozdělením ČSFR

Vedle procesů, jež postupně postihovaly celou armádu tehdejšího Československa (připomeňme, že v roce 1990 byla délka základní vojenské služby stanovena na 18 měsíců a uzákoněna možnost civilní služby; obecně negativní postoje vůči polistopadové armádě s popularitou pod 50 %, pacifistické tlaky, odchod řady stále potřebných odborníků atd.), měly síly PVO další specifika, díky nimž se jak výše zmíněné „nivelační“ česko-slovenské, tak i později „rozdělovací“ operace potýkaly s řadou problémů. Zavedený princip exteritoriálního doplňování VZS se dařilo v krátkodobých cyklech překonat, ovšem za cenu velkých omezení v realizaci (byť i minimálního) výcviku. Připomeňme na tomto místě, že vojska PVO (a to jak PVOS, tak PVO PV) plnila permanentní bojový úkol ostrahy vzdušného prostoru („PoSy PVOS“), přičemž raketové útvary byly profesionální jen z cca 30 %. Paradoxně ještě na přelomu let 1990/91 (tedy jeden a půl roku po „sametové revoluci“ a řadu měsíců po odstranění hraničních zátarasů) plnily již značně personálně zdecimované útvary PVO úkoly ochrany západní hranice. Snad, ale možná právě jen díky tomu, se podařilo uchovat jádro vycvičenosti obsluh a hlavně odbornosti stálého stavu útvarů.

Budování systému protivzdušné obrany jak v segmentu obrany území PVOS, tak PVO PV bylo listopadovými událostmi a následným vývojem dramaticky zabrzděno, přičemž k dalšímu rozvoji a plánovaným akvizicím došlo už jen ve velmi omezené míře. Podstatné momenty lze dokumentovat např.:

- zrušením nákupu protiletadlového raketového systému 9K37 BUK pro armádní 171. plpr v Rožmitále pod Třemšínem a jeho rozšíření na brigádu (přeškolení velitelů a specialistů na tuto techniku již proběhlo),
- zrušením přezbrojení divizního 1. protiletadlového dělostřeleckého pluku 15. motostřelecké divize České Budějovice na protiletadlový raketový systém (PLRS) 9K331 TOR,
- zrušením reorganizace velitelských struktur 3. dPVOS včetně doplnění o 12 nových plro vyzbrojených protiletadlovými raketovými systémy kategorie S-300 a konsekventní změny v dalších útvech vojska,
- nerealizací náhrady zastaralých protiletadlových kanonů 30mm PLDvK vz.53/59 hybridními protiletadlovými komplety STROP II a 2K22 TUNGUSKA.

Jediným významným krokem bylo pořízení protiletadlového raketového systému S-300 PMU a jeho zařazení do sestavy 71. plrb jako 20. plro Kačice. Tato akvizice byla však už jen vynuceným krokem ministra obrany pana L. Dobrovského, který vyplýval z již uzavřeného kontraktu, vyškolených obsluh atd. Přesto se v tehdejších vládních garniturách jen velmi těžce zdůvodňoval...

Obecně se však dá říci, že kvantitativní i kvalitativní rozvoj sil byl zastaven a k nahrazení některých kompetencí začalo docházet až na přelomu tisíciletí.

Organizačně byla protivzdušná obrana na počátku 90. let 20. století tvořena především protivzdušnou obranou státu („PVOS“) která disponovala jak prostředky stíhacího letectva (11. slp. Žatec, 1. slp České Budějovice / 3. dPVO; 8. slp Brno/ 2. dPVO) tak prostředky pozemní PVO (PLRV, RTV), jejichž složení je uvedeno níže. Na plnění úkolů PoSy PVOS se také významnou měrou podílely vyčleněné síly a prostředky vojska PVO PV (plro KRUG od 82.plrb, sedm plrbat KUB, plrbat OSA od vševojskových armád a divizí a radiotechnické jednotky od 6.rtb, 1. a 4. rtpr). Je nutno dodat, že na úkolech obrany vzdušného prostoru se podílely i součásti stíhacího-bombardovacího letectva od svazů leteckých armád a dále jednotky vrtulníkového letectva.

K 1. květnu 1991 vzniká nové Velitelství letectva a PVO, s dislokací ve Staré Boleslavi. Pod toto velitelství patří 1. smls v Hradci Králové, 3. dlp Kbely, 1. dPVO Sliač, 2. dPVO Brno a 3. dPVO Žatec. Pozemní protiletadlovou raketovou obranu tvořilo PLRV dvou divizí (3. dPVO Žatec a 2. dPVO Brno, která k 31. říjnu 1991 vytvořila novou 1. dPVO Sliač). Do sestavy těchto dvou uskupení patřily následující svazky a útvary (za lomítkem příp. podřízenost vševojskovým svazům a svazkům před předáním do podřízenosti divizím PVO v roce 1991):

2. dPVO

- velitelství divize a jeho velitelské stanoviště;
- 76. plrb Brno (1 × plrs a 2 plro S-200 VEGA; 4 × plro S-125 NĚVA; 4 × plro S-75 VOLCHOV);
- 77. plrp Ostrava (4 × plro S-75 VOLCHOV);
- 186. plrb Pezinok (4 × plro S-125 NĚVA; 4 × plro S-75 VOLCHOV);
- 82. plrb Jihlava/ZVO Tábor (3 × plro a 3 × plrbat 2K11 KRUG);
- 251. plrp Kroměříž/4. A Písek (5 × plrbat 2K12 KUB);
- 2. plrp Janovice nad Úhlavou/2. msd Sušice (5 × plrbat 2K12 KUB);
- 4. plrp Jihlava/4. td. Havlíčkův Brod (5 × plrbat 2K12 KUB);
- 11. plrp Stříbro/19. msd Plzeň (5 × plrbat 2K12 KUB);
- 2. radiotechnická brigáda Brno (5 × radiotechnický prapor);
- zabezpečovací útvary a jednotky brigád a pluků.

3. dPVO

- velitelství divize a jeho velitelské stanoviště;
- 71. plrb Drnov (1 × plrs a 3 plro S-200 VEGA ; 3 × plro S-75 VOLCHOV; 8 × plro S-125 NĚVA);
- 185. plrp Kralovice (3 × plro S-75 VOLCHOV);
- 1. plrp Žatec/1. td. Slaný (5 × plrbat 9K33 OSA);
- 171. plrp Rožmitál pod Třemšínem /1. A Příbram (5 × plrbat 2K12 KUB);
- 20. plrp Mariánské Lázně – Klimentov/20. msd Karlovy Vary (5 × plrbat 2K12 KUB);
- 9. plrp Strakonice/9. td Tábor (5 × plrbat 2K12 KUB);
- 3. radiotechnická brigáda Chomutov (6 × radiotechnický prapor);
- zabezpečovací útvary / jednotky brigád / pluků.

Kromě výše uvedených sil byly u vševojskových svazků prostředky PVO určené primárně k obraně vojsk. V mírové době byly i tyto částečně vyčleňovány do pohotovostního systému („PoSy“) obrany vzdušného prostoru státu. V závislosti na dislokaci

dané divize byly tyto protiletadlové dělostřelecké pluky částečně zrámcovány, nebo zcela válečně vytvářeny podle tabulek válečných počtů („TVP“). Tvořily je zpravidla čtyři protiletadlové dělostřelecké baterie (pldbat) se šesti kanony 57 mm PLK S-60, nebo 57 mm PLK ČS (pouze 13. pldp), resp. čtvrtá baterie měla ve výzbroji 30 mm PLDvK vz. 53/59. Přehled uvádí následující tabulka:

Tab. 1: Divizní protiletadlové dělostřelectvo

útvár	svazek, dislokace	dislokace / pldp	pozn.
1. pldp	15. msd, Č. Budějovice	České Budějovice	jako 15. pěší divize zrušena 1994
3. pldp	13. td, Topolčany	Nitra	➔ ASR, zrušen 1991
10. pldp	14. td/md, Prešov	Poprad	➔ ASR, výcvikový
13. pldp	3. msd, Kroměříž	Bzenec	zrušen 1991
15. pldp	26. msd Kroměříž	pod TVP 3. msd / Kroměříž	vytvářeno válečně, postupně v 90. letech zrušeno
25. pldp	17. td, Topolčany	pod TVP 13. td / Nitra	
28. pldp	18. msd, Č. Budějovice	pod TVP 15. msd / Č. Bud.	
32. pldp	32. msd, Prešov	pod TVP 14. td/Poprad	
19. pldp	19. mod, Slaný	pod TVP 1. td /Žatec	

U vševojskových útvarů (jako prostředek jejich PVO) byly k protivzdušné obraně určeny protiletadlové raketodělostřelecké baterie (oddíly), tvořeny čtyřmi bojovými vozidly 9A34/35 protiletadlového raketového kompletu 9K35M STRELA-10M (jedna baterie PLRK 9K31M STRELA-1M) a čtyřmi 30mm PLDvK vz. 53/59. Celkem 12 baterií. Dislokačně byly situovány především k vševojskovým útvarům stálé pohotovosti:

Tab. 2: Plukovní raketodělostřelecké baterie

útvár	dislokace	svazek	pozn.
1. tp	Strašice	1. td Slaný	
2. tp	Rakovník		
21. tp	Žatec		
3. msp	Louny		STRELA-1M
14. tp	Písek	9. td Tábor	
17. tp	Týn nad Vltavou		
18. tp	Tábor		
79. msp	Benešov		
51. msp	Český Krumlov	15. msd České Budějovice	
62. msp	Prachatice		
68. msp	Vimperk		
20. tp	České Budějovice		
8. msp	Bratislava	13. td Topolčany	
10. a 15. tp	Martin		pldbat
64. tp	Levice		pldbat

Další vševojskové pluky na plných nebo snížených počtech měly jako prostředek PVO pouze protiletadlové dělostřelecké baterie o šesti 30 mm PLDvK vz. 53/59.

Vševojskové prapory měly ve své struktuře protiletadlovou četú vyzbrojenou přenosnými protiletadlovými raketovými komplety (PPLRK) 9K32 STRELA-2. Tento PPLRK byl do výzbroje zaveden v první polovině 70. let 20. století a v různých organizačních

strukturách zůstává v provozu, i když dnes již pouze pro výcvikové účely, u vojska PVO dodnes. [3]

Na doplnění je nutno uvést, že další prostředky PVO (pomineme-li 12,7 mm protiletadlové kulomety na tancích) nalézáme u jednotek protiletadlových raketových pluků, protiletadlových raketových oddílů PLRV PVOS a radiotechnických hlásek atd. I tato výzbroj představovala nezanedbatelnou palebnou sílu. Např. jen u „divizního“ plpr to činilo v součtu 14 ks protiletadlových kanonů. Tuto úlohu po řadu let (až do vyřazení v roce 2003) plnil legendární 30 mm PLDVK vz.53/59 tzv. „Ještěrka“.

3. Rozdělení sil a prostředků PVO společného státu

Po jasných politických deklaracích a aktech přijalo Federální shromáždění ústavní zákon č. 541/1992 Sb., o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republiku a Slovenskou republiku. K tomu vláda ČSFR vydala „Program proti neústavnímu zániku federace...“, který byl Federálním shromážděním vzat na vědomí a uložil vládě jeho rozpracování a realizaci. Tento program ve své II. části řešil oblast obrany a stanovil základní rámce delimitace armády. Konkrétní řešení obsahoval „Protokol o rozdělení Československé armády“, čj. 0032537/1992-OS GŠ ze dne 30. 12. 1992.

Právě z oblasti prostředků protivzdušné obrany letectva pocházejí příklady delimitace, které byly hned zpočátku, nebo i v pozdějších dobách zpochybňovány, a to jak na jedné, tak i druhé straně hranice. Připomeňme dvacet nejnovějších letounů MIG-29 Fulcrum dělených v poměru 1:1 (na každou stranu 9 × MIG-29A a 1 × MIG-29UB), předání nejnovějšího PLRK S-300PMU za ponechání systému S-200VE VEGA, jež byl dva, resp. pět let po rozpadu republiky bez náhrady zrušen. Dvacet let po těchto aktech a 13 let po vstupu ČR do NATO lze jistě vést dlouhé odborné debaty, zdali by nyní nebyly problémy s životností, provozními náklady, kompatibilitou atd. na straně jedné a s neoddiskutovatelnými bojovými kvalitami na straně druhé.

Jednotlivé komponenty protivzdušné obrany před dělením federace a částečně i následné transformačně-redislokační a zrušovací procesy ilustrují tabulky 3 a 4.

4. Vývoj pozemní PVO samostatných států

Po rozdělení států byla snaha o zachování funkčnosti systému obrany vzdušného prostoru, včetně využívání kompetencí bývalého pohotovostního systému. Razantní snahy o redukci celé armády se však nevyhnuly ani PVO. Postupně dochází ke snižování počtů techniky, opouštění posádek a likvidaci celých útvarů včetně výzbroje. Technika je zpravidla v prvním kroku koncentrována z několika posádek/postavení do jedné lokality (v tomto okamžiku zpravidla díky personální devastaci již končí faktická bojová nasaditelnost) a posléze je odsunována ke zrušení.

Z hlediska systémů tak byly postupně vyřazeny PLRS 2K11 KRUG (1993), S-200 VEGA (1997), S-125 NĚVA (2001), S-75 VOLCHOV (2003), 9K33 OSA (2006) a naprosto všechny hlavněové systémy (57 mm PLK S-60, 1994 a naposledy 30 mm PLDVK vz.53/59, 2003).

Přípravy a samotný vstup do NATO v roce 1999 dal obraně vzdušného prostoru zcela novou dimenzi. Definitivně byla opuštěna filozofie vlastní obrany celého území republiky a v rámci projektu *jednotného nebe* a systému NATINADS se změnil jak

Tab. 3: Složky bývalého PLRV PVOS

Nadř. velitelství		složky	dislokace	výzbroj	zruš./pozn.
3. dPVO	185. plrp, Kralovice	3. plro	Pernarec	VOLCHOV	➔ ASR [4]
		4. plro	Přeštice	VOLCHOV	
		5. plro	N. Mitrovce	VOLCHOV	
	71. plrb Slaný – Drnov; zrušena jako 41. plrb XII/1999; [5] 2000-2003: 44. plrb Drnov (plrs: - Dobříš - Rapotice, - Fr. Místek)	20. plro	Kačice	S-300PMU	➔ ASR
		1. plro	Přestavlký	VOLCHOV	od r. 1993 postupná redukce a slučování až do r. 2003 (likvidace všech složek bývalé PVOS)
		5. plro	Bukovany	VOLCHOV	
		7. plro	Vlkava	VOLCHOV	
		9. plro	Miškovice	NĚVA	
		10. plro	Jeneč	NĚVA	
		11. plro	Točná	NĚVA	
		12. plro	V. Přilepy	NĚVA	
		13. plro	Přelíc	NĚVA	
		14. plro	Bratronice	NĚVA	
		15. plro	Mořina	NĚVA	
		16. plro	Mníšek	NĚVA	
		17., 18., 19. plro	Dobříš	VEGA	zrušeno prosinec/1994
2. dPVO	186. plrb Pezinok	1. plro	Lozorno	VOLCHOV	ASR
		2. plro	Senec	VOLCHOV	ASR
		3. plro	Rohovce	VOLCHOV	ASR
		4. plro	Kalinkovo	VOLCHOV	ASR
		5. plro	Stupava	NĚVA	ASR
		6. plro	Dun. Kobyla	NĚVA	ASR
		7. plro	Rusovce	NĚVA	ASR
		8. plro	Most na ostr.	NĚVA	ASR
	76. plrb Brno; [6]	2. plro	Ketkovice	VOLCHOV	od r. 1993 postupná redukce a slučování až do r. 2003 (likvidace všech složek bývalé PVOS)
		3. plro	Vranovice	VOLCHOV	
		4. plro	Nížkovice	DVINA	
		5. plro	Brno-Líšeň	NĚVA	
		6. plro	Sokolnice	NĚVA	
		7. plro	Ořechov	NĚVA	
		8. plro	Omice	NĚVA	
	77. plrp Ostrava; od 1995: 43. plrp	9., 10. plro	Rapotice	VEGA	zrušen v květnu 1997
		1. plro	Oldříšov	VOLCHOV	pluk již jako 43. plrp zrušen v prosinci 1999
		2. plro	Stará Ves	VOLCHOV	
		3. plro	Hukovice	VOLCHOV	

systém řízení, tak i výcviku vojsk. Zapojení vyčleněných sil a prostředků ozbrojených sil České republiky bylo schváleno usneseními obou komor Parlamentu ČR v prosinci 2000.

Česká republika

Na konci roku 1999 dochází u protiletadlového raketového vojska pozemní PVO ke zrušení plukovní struktury. Počátkem roku 2000 je vytvořena 43. protiletadlová raketová brigáda Strakonice, mající v podřízenosti dvě protiletadlové skupiny: 431. plrs

Tab. 4: Složky bývalého vojska PVO PV

útvár	dislokace	redislokace	přečíslováno	dislokace	pozn.
2. plrp, KUB	Janovice	1991	14. plrp [7]	Rožňava	➔ ASR
4. plrp, KUB	Jihlava	1992	171. plrp	Rožňava	➔ ASR
9. plrp, KUB	Strakonice	–	46. plrp [8]	Strakonice	AČR, 25. plrb
11. plrp, KUB	Stříbro	1991	13. plrp	Nitra	➔ ASR
12. plrp, KUB	Klimentov	–	20. plrp [9]	–	1992 zrušen
171. plrp, KUB	Rožmitál	–	2. plrp 44. plrp	Rožmitál	jako 432. plrs/43. plrb 2003 zrušen
251. plrp, KUB	Kroměříž	–	3. plrp 45. plrp	Kroměříž	1999 zrušen
5. plrp, OSA	Žatec	2003	1. plrp [10] 11. plrp	Strakonice	jako 252. plrs/25. plrb PLRK OSA zrušen 2006
82. plrb KRUG	Jihlava	–	–	–	1993 zrušena

(transformovaný 9. plrp Strakonice) a 432. plrs (dislokace Rožmitál pod Třemšínem (bývalý 2. plrp).

V roce 2003 je 432. plrs zrušena, 43. plrb přejmenována na 25. protiletadlovou raketovou brigádu dislokovanou již pouze v současné jediné posádce Strakonice. K tomuto roku je do posádky Strakonice přesunut i poslední útvar pozemní PVO od brněnské 1. mechanizované divize – 11. protiletadlový raketový pluk OSA ze Žatce. 25. plrb měla v období 2003–2006 dvě protiletadlové raketové skupiny 251. plrs vyzbrojenou PLRS 2K12 KUB, 252. plrs vyzbrojenou PLRS 9K33 OSA a PLRS 9K35 STRELA-10 a 253. prapor zabezpečení. V červnu roku 2006 byl komplet 9K33 OSA vyřazen a postupně nahrazen přenosným kompletem RBS-70. V roce 2008 došlo ke zrušení 253. praporu zabezpečení. Namísto něho byly u jednotlivých oddílů vytvořeny roty logistiky, jež při dalších reorganizacích přešly pod brigádní velení.

Slovensko

Po konsolidaci redislokačních a reorganizačních změn mělo v polovině 90. let pozemní PVO OS SR podřízené 3. sboru letectva a PVO následující strukturu:

- 35. plrb Rožňava; celkem 9 skupin (pův. plrbat) komplexu 2K12 KUB,
- 36. plrb Nitra; 1 skupina PLRK S-300 PMU, 2. sk.: 5 baterií 2K12 KUB,
- 37. plrb Pezinok 5 a 5 oddílů komplexů S-75 VOLCHOV a S-125 NĚVA.

Dále v 90. letech probíhaly postupné redukce a rušení jednotlivých oddílů, brigády (s výjimkou svazku dislokovaného v Nitře) byly redukovány na protiletadlové skupiny („PLRS“).

V říjnu 2001 byla 36. plrb reorganizovaná na 2. plrb Nitra a do její podřízenosti přešla protiletadlová skupina NĚVA v Pezinku, která byla o dva roky později úplně zrušena.

V roce 2005 byla rovněž zrušena protiletadlová skupina KUB v Rožňavě (připomeňme, že ji tvořily původně 2 pluky KUB redislokováné z Janovic nad Úhlavou a Jihlavy).

5. Současný stav pozemní PVO

Síly pozemní protivzdušné obrany AČR v současnosti reprezentuje pouze 25. plrb dislokovaná ve Strakonici, aktuálně tvořená 251. protiletadlovým raketovým oddílem vyzbrojeným částečně modernizovanými (řídící a naváděcí radiolokátor SURN-CZ)

mobilními PLRS 2K12 KUB, 252. protiletadlovým raketovým oddílem, jehož výzbroj tvoří PLRS 9K35 STRELA-10, RBS-70, pro výcvikové účely ponechaný PPLRK STRELA-2 a zabezpečovacími jednotkami.

Slovenská republika a její ozbrojené síly mají v současnosti jeden svazek pozemní PVO – protiletadlovou raketovou brigádu Nitra vyzbrojenou PLRS S-300 PMU, PLRS 2K12 KUB a přenosnými PLRS 9K38 IGLA. Brigáda má palebné jednotky/oddíly v souladu s uvedenou výzbrojí a dva podpůrné prapory. Přenosné PLRS byly do r. 2009 v organizaci mechanizovaných praporů 1. a 2. mb spolu s PLRS 9K35 STRELA-10M. Baterie STRELA-10M 2. mb Prešov byla zrušena roku 2009.

Příspěvek vznikl jako memento na období dělení Československa před dvaceti lety. Je zároveň i vzpomínkou na ty, kteří se na nesnadném a mnohdy bolestném rozdělení federace podíleli a díky nimž zůstaly alespoň základní schopnosti vojska PVO zachovány. Většina těch, kteří to mysleli s obranou vzdušného prostoru republiky skutečně vážně, je dnes pomalu zapomínána...

Autoři děkují aktivním činovníkům dělení československé armády za spolupráci a cenné připomínky. Patří mezi ně především pánové plk. v. v. Ing. Ladislav Michálek a plk. v. v. doc. Ing. Karel Urbánek, CSc.

Poznámky k textu:

- [1] **Aktivními prostředky** pozemní PVO rozumíme palebné protiletadlové systémy a prostředky elektronického boje. Vedle aktivních prostředků existují i pasivní prostředky, kterými se autoři v tomto článku nezabývají.
- [2] Tento rozpor byl a je řešen vývojem a zaváděním hybridních systémů integrujících jak hlavňové, tak i raketové prostředky, zejména v kategorii systémů blízkého dosahu.
- [3] **Přenosný protiraketový komplet Strela-2.** Ve výzbroji i v současnosti a stále se na něm provádějí střelby jednotkami 25. plrb. O jeho historii např. v ATM, ročník III, 2005, č. 6, ze dne 2. 6. 2005. Vydavatel: Aeromedia, a.s.
- [4] 185. plrp byl s 3., 4., 5. plro a technickým oddílem redislokován na Slovensko (1992) a podřízen 37. plrb Pezinok.
- [5] Přechíslováno od 1994.
- [6] Od prosince 1994 přechíslována na 42. plrb; 42. plrb zrušena 1999, zbylé oddíly předány do podřízenosti 44. plrb Slaný-Drnov. 44. plrb zanikla ke dni 31. 5. 2003, čímž definitivně skončila etapa existence PVOS a jejích následovníků.
- [7] Přechíslování při změně podřízenosti k 2. dPVO Brno, 1991; platí i pro 2., 3., 13. a 171. plrp.
- [8] Přechíslování po zániku 3. dPVO a přepodřízení 4. sPVO Stará Boleslav; platí i pro 44. a 45. plrp.
- [9] Přechíslován při předání do podřízenosti 3.dPVO, 1991.
- [10] Přechíslován při předání do podřízenosti 3.dPVO, 1991; v roce 2000 na 11. plrp (brněnská 1. mechanizovaná divize, 1.10.2000 až 30.6.2003) vyčleněním z 1. výcvikové a mobilizační základny PLV.

Literatura a zdroje:

- MICHÁLEK L. *Něco málo o vojsku PVO PV*. Informační materiál/CD vydán k 50. výročí vojska. Praha 2010.
- JANČAR M., VÁCLAVÍK L. *Vojenský útvar 2478 Žatec*. Agros s.r.o, Tiskárna Žatec, 2000.
- SMETANA Z. *40 let 2. sboru PVOS Brno*. Svaz vojáků z povolání AČR, Klub seniorů letectva a PVO, Brno 2001.
- RAŠEK A. Patnáct let polistopadové armády. *Listy*, 2005. UK FSV CESES - centrum pro sociální a ekonomické strategie. Praha 2005. ISSN 1210-1222.
- RAŠEK A. Demokratizovat armádu, nebo ji srazit na kolena? *Listy* 1998. [online] ISSN 1213-1792. Dostupné z <<http://www.britskelisty.cz/9809/19980909e.html>>.
- Přehled čerpání limitu počtů osob letectva a PVO*. Velitelství letectva a PVO. 1992. Dokument pro řízení rozdělení ozbrojených sil ČSFR. Čj. 015499/1992, stupeň utajení zrušen RMO č. 25/2007.
- Ročenky Ministerstva obrany*. Ministerstvo obrany – AVIS. Praha 2005-2011. ISBN 978-80-7278-554-4.

Jak občané důvěřují některým institucím veřejného života. [online] Centrum pro výzkum veřejného mínění - sociologický ústav AV ČR. Praha 2002. Dostupné z < www.cvvm.cas.cz >.

Československá armáda, jednotky a útvary protivzdušné obrany. [online] Dle materiálů Vojenského ústředního archivu na <<http://forum.valka.cz/index.php>>.

Zkratky užívané v textu:

ASR	Armáda Slovenské republiky
dlp	dopravní letecký pluk
dPVO	divize protivzdušné obrany
dPVOS	divize protivzdušné obrany státu
KUB	název PLRK
mb	mechanizovaná brigáda
mod	motorizovaná brigáda
msd	motostřelecká divize
msp	motostřelecký pluk
NATINADS – NATO Integrated Air Defence System	společný integrovaný systém nepřetržité obrany vzdušného prostoru
PL technika	protiletadlová technika
pldbat	protiletadlová dělostřelecká baterie
pldp	protiletadlový dělostřelecký pluk
PLDvK	protiletadlový dvojkanon
PLK	protiletadlový kanon
PLK ČS	protiletadlový kanon ráže 57 mm čs. výroby
plrb	protiletadlová raketová brigáda
plrbat	protiletadlová raketová baterie
PLRK	protiletadlový raketový komplex/komplet
plro	protiletadlový raketový oddíl
plrp	protiletadlový raketový pluk
PLRS	protiletadlový raketový systém
PLRV	protiletadlové raketové vojsko
PoSy PVOS	pohotovostní systém protivzdušné obrany státu
PPLRK	přenosný protiletadlový raketový komplet (zde PPLRK 9K32 STRELA-2)
PVO	protivzdušná obrana
PVO PV	protivzdušná obrana pozemních vojsk
PVOS	protivzdušná obrana státu
RBS-70	přenosný PL komplet švédské provenience
rtb	radiotechnická brigáda
rtpr	radiotechnický prapor
RTV	radiotechnické vojsko
sk	skupina
slp	stíhací letecký pluk
smls	smíšený letecký sbor
sPVO	sbor protivzdušné obrany
td	tanková divize
tp	tankový pluk
TVP	tabulky válečných počtů
VZS	voják (vojáci) základní služby
ZVO	Západní vojenský okruh

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Horizont 2030: riziková bezpečnostní budoucnost**TRENDY
A PERSPEKTIVY
BEZPEČNOSTI**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 69–87, ISSN 1210-3292

Horizon 2030: The Risk-Laden Future of Global Security**Abstrakt:**

Cílem článku je analýza některých klíčových závěrů studie Národní zpravodajské rady Spojených států „Global Trends 2030: Alternative worlds“ publikované v prosinci 2012. Primárně se týká rozptylu globální moci a vlivu, jež ovlivňuje politický, ekonomický a bezpečnostní vývoj na globální i regionální úrovni, růstu role Asie a Pacifiku v globální ekonomice a bezpečnosti, čínsko-amerických bezpečnostních vztahů, problematiky konfliktů a definování role Spojených států a Evropy v měnící se geopolitické realitě. Závěry studie jsou rozšířeny o vlastní pohled autora na některé vývojové trajektorie, vycházející z dříve publikovaných monografií, studií a článků.

Abstract:

The article analyzes several key conclusions of US National Intelligence Council's study "Global Trends 2030: Alternative Worlds", published in December 2012. Primarily it focuses on: the diffusion of global power influencing political, economic and security development on both global and regional scales; rising importance of the Asia-Pacific region for global economy and security; Sino-American security relations; the role that the United States and Europe should be played in the changing geopolitical reality. The conclusions offer the author's own interpretation of certain development trajectories, based on his earlier published monographs, studies and articles.

Klíčová slova:

Rozptyl moci, aktéři, konflikt, krize, mocnost, supervelmoc, USA, EU, Čína, BRICS, Asie, Pacifik.

Key words:

Diffusion of power, actors, conflict, crisis, power, superpower, USA, EU, China, BRICS, Asia, Pacific.

Úvodem

V prosinci 2012 zveřejnila Národní zpravodajská rada Spojených států rozsáhlou studii „Global Trends 2030: Alternative worlds“, [1] v textu označena jako studie, která

mapuje a analyzuje klíčové globální i regionální trendy geopolitického, politického, ekonomického, bezpečnostního, sociálního a společenského vývoje v této a příští dekádě s horizontem roku 2030. Jedná se o velmi komplexní pohled na budoucí příležitosti, výzvy a hrozby, se kterými se bude muset svět vyrovnávat. Výrazným rysem studie – na jejímž vzniku se autorsky podíleli experti a expertní pracoviště nejen ze Spojených států, ale prakticky z celého světa – je snaha o komplexní pohled na jednotlivé vývojové trendy a o nastolování alternativ možného budoucího vývoje. Studie přitom kontinuálně navazuje a rozvíjí závěry předcházejících studií, které byly publikovány v roce 2004 (Mapping the Global Future) a 2008 (Global Trends 2025: A Transformed World). [2]

Tento článek se soustředí na postižení základních závěrů studie, přičemž bude zvláště akcentovat jejich geopolitickou a bezpečnostní dimenzi. Pro přehlednost v článku jsou závěry studie zvýrazněny **boldem** (tučně). Spolu s tím jsou ale též tyto závěry v některých bodech rozšířeny o vlastní pohled autora na některé vývojové trajektorie, vycházející, z jak dříve publikovaných monografií, studií a článků, tak i z výstupů projektu bezpečnostního výzkumu v gesci ministerstva vnitra „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“ realizovaného Střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV UK. Zatím posledním souhrnným výstupem tohoto výzkumu byla v roce 2012 monografie Strategické trendy globálního vývoje. [3]

Autor předpokládá, že některé závěry článku mohou být využitelné pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky ČR a přípravu budoucích strategických bezpečnostních dokumentů. Je to i v souladu s tím, že při přípravě Bezpečnostní strategie ČR 2011, Bílé knihy o obraně 2011 a Obranné strategie ČR 2012 byl zdůrazňován význam sledování a vyhodnocování dynamiky vývoje trendů a faktorů ovlivňujících bezpečnost ČR.

Rozptyl moci v globalizovaném světě pokračuje

Studie potvrzuje dlouhodobý vývojový trend, kterým je přesun těžiště globální moci a vlivu z transatlantického prostoru do Asie. Za sedmáct let Asie předstihne Evropu a severní Ameriku svým globálním vlivem – objemem HDP, velikostí populace, vojenskými výdaji a technologickými investicemi.

Nejvýznamnější roli v Asii bude sehrávat Čína. Objemem HDP předstihne Spojené státy již několik let před rokem 2030 a stane se tak největší světovou ekonomikou. Čína se také bude podílet, a to i přes určité zpomalení svého ekonomického růstu, okolo roku 2025 jednou třetinou na globálním ekonomickém růstu. Její podíl na globálním HDP již dnes dosahuje téměř 15 %. Dynamika a rychlost čínského vzestupu vyplývá i z historického srovnání: Velká Británie potřebovala v minulosti na zdvojnásobení svého HDP 155 let, Spojené státy 50 let, Čína naproti tomu pouze let 15.

Nezanedbatelná bude ovšem role i dalších dynamicky se rozvíjejících zemí, jak v Asii, tak i mimo ni, což lze doložit i aktuálními ekonomickými údaji: vytváří se v nich 50 % globálního ekonomického růstu a 40 % globálních investic. Na globálním investičním růstu se pak podílí více než 70 %. Jedná se o země, které se již sdružují do formálnějších politicko-ekonomických platform jakou je např. BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína, Jihoafrická republika; do roku 2010 bez Jihoafrické republiky – BRIC). Nebo jsou označovány za perspektivní globálním bankovním sektorem. Jedná se např. o země

„Next-11 (Mexiko, Indonésie, Nigérie, Jižní Afrika, Vietnam, Turecko, Filipíny, Egypt, Pákistán, Írán a Bangladéš), respektive CIVETS (Kolumbie, Indonésie, Vietnam, Egypt, Turecko, Jižní Afrika).

Na rozdíl od ekonomické dynamiky rozvíjejících se zemí je patrná ekonomická recese na Západě, konkrétně v transatlantickém prostoru. **Studie např. uvádí, že celkový nefinanční dluh zemí G-7 se od r. 1980 zdvojnásobil na 300 % HDP. Pokud např. vezmeme v úvahu velmi vysoké zadlužení Spojených států (16,35 bilionu dolarů) a ekonomickou krizi eurozóny, je zřejmé, že to dále zužuje manévrovací prostor Západu v globální politice a ekonomice.** Potvrzením může být např. fakt, že největší část amerického dluhu drží Čína!

Studie zároveň dochází k závěru, že recese doprovázená finanční krizí si vyžádá mnohem delší dobu na ekonomické zotavení – minimálně se jedná o jednu dekádu. I z tohoto důvodu bude dále pokračovat oslabování západní dominance v globálních politických a ekonomických strukturách jakými jsou Rada bezpečnosti OSN, Světová banka a Mezinárodní měnový fond. [4] Definitivně pak převezme roli nejdůležitější globální rozhodovací platformy místo G-8 nová G-20, a možná i její rozšířená varianta G-50, [5] protože se dá očekávat vstup dalších sílících regionálních aktérů i do globální politiky a ekonomiky.

S tím koresponduje i jeden závěr studie o tom, že k roku 2030 nebude žádná země na světě – ani Čína, ani Spojené státy nebo další velká země – hegemonickou mocností. Globální politiku a ekonomiku budou zároveň více ovlivňovat i další aktéři, již nezávislejší na národních státech a působící v mezinárodní politice zcela autonomně.

Dlouhodobě je již známa síla mezinárodních ekonomických průmyslových bankovních a technologických korporací, jako např. British Petroleum, Exxon Mobil, Gazprom, Anglo American, BASF, 3M, Boeing, Anheuser-Busch InBev, Coca-Cola, AT&T, Telefonica S.A., Bank of China, HSBC Holdings, Apple, Google, Microsoft. Do množiny „nestátních aktérů“ patří ovšem i další. Jedná se např. o globální nevládní organizace (Greenpeace, Transparency International), média a internetové portály formující politické postoje a názory desítek i stovek milionů obyvatel (televizní kanály CNN, BBC, Al Džazíra, internetový portál You Tube), a nikoliv v poslední řadě i ozbrojená hnutí s větší či menší mírou hierarchie, centralizace a koordinace, které jsou schopny negativně ovlivňovat bezpečnostní a ekonomickou situaci v regionálním i globálním měřítku: al-Ká'ida, resp. skupiny, které se k ní hlásí a používající ji jako určitou „značku“, Tali-bán, mafiánská uskupení, drogové kartely, skupiny mořských pirátů.

Samostatně na globální úrovni ovšem mohou aktivně působit i některé megalopole se svým silným ekonomickým a finančním zázemím (New York, Londýn, Dubaj, Bombaj, Šanghaj) nebo i bohaté a prosperující územní celky, části států (Kalifornie v USA, Bavorsko v SRN).

Rozptýl globální moci mezi více aktérů bude ještě více ovlivňovat technologický vývoj. Ten, kdo disponuje obrovským množstvím informací, které může používat a využívat v reálném čase, disponuje větší mocí než většina vlád a mezinárodních organizací typu OSN. Platí to např. pro Google či Facebook, ale i pro neziskovou mediální společnost WikiLeaks a anonymní a na sobě nezávislé nehierarchické hnutí Anonymous.

V případě posledně dvou jmenovaných platí, že i přes omezené finanční a lidské zdroje na své fungování byly schopny přímo vstoupit do procesu politické komunikace a rozhodování, a to i v oblastech dosud více či méně uzavřených veřejnosti a veřejně

kontrole, jako je např. diplomacie, a toto rozhodování ovlivňovat. Má to silný bezpečnostní rozměr, jak mj. vyplývá z hodnocení ministerstva obrany Spojených států, které označilo *WikiLeaks* za hrozbu americké národní bezpečnosti.

Asie-Pacifik: soupeření, nebo spolupráce mezi USA a Čínou?

Bez ohledu na závěr studie o neexistenci hegemonické mocnosti k roku 2030 a fakta o rozptylu globální moci mezi více aktérů, bude globální politický, ekonomický a bezpečnostní vývoj výrazně ovlivňován vztahy mezi Spojenými státy, stávající ekonomickou a vojenskou supervelmocí, a Čínou, která je dnes druhou nejsilnější světovou ekonomikou a podle ekonomických ukazatelů již fakticky supervelmocí geoekonomickou.

Reflektuje to i nová vojenská strategie Spojených států z ledna 2012, kde se doslova uvádí, že „nástup Číny jako regionální mocnosti bude mít dlouhodobě potenciál ovlivnit ekonomiku USA a naši bezpečnost různorodými způsoby“. [6] Je proto pochopitelná i výraznější orientace Spojených států na pacifický region (experti ho také označují jako Asie-Pacifik), který se stává novým centrem globální ekonomiky a motorem globálního ekonomického růstu. Fakta hovoří jasně: jsou zde soustředěny hlavní asijské ekonomické mocnosti nebo země s potenciálem rychlého ekonomického růstu – Čína, Indie, Japonsko, Tchaj-wan, Singapur, Jižní Korea, Indonésie, Vietnam. K nim je možné přiřadit Austrálii, která je nyní de facto též asijskou mocností.

Od poloviny devadesátých let minulého století se pro většinu asijských ekonomik stala hlavním obchodním partnerem Čína místo Spojených států. Ve 21. století by měl obchod mezi východní Asií a Severní Amerikou představovat více než 50 % globální obchodní výměny.

Rychle rostoucí ekonomiky jižní, jihovýchodní a dálněvýchodní Asie vytvořily něco, co lze označit termínem *heartland* globální energetické a surovinové poptávky (demand heartland). [7] Studie tento stav potvrzuje konstatováním, že prostor mezi Indickým oceánem a Pacifikem nyní představuje dominantní vodní cestu 21. století, jakou bylo v antice Středomoří a Atlantik ve 20. století. Potvrzuje to i námořní provoz v Malackém průlivu, který je nejjfrekventovanější světovou námořní cestou, kterou ročně propluje 60 000 plavidel. Pokud by došlo k jejímu zablokování, mělo by to zřejmě velmi negativní dopady na globální ekonomiku. [8]

Ekonomický význam regionu pak podtrhuje existence vlivného ekonomického uskupení ASEAN a též to, že v Jihočínském moři, které je geograficky označováno jako polouzavřené okrajové moře Pacifiku, existují bohaté zdroje ropy a plynu a jsou zde i velká loviště ryb.

Region je oblastí značných bezpečnostních politických a ekonomických tenzí a teritoriálních sporů mezi zeměmi, které zde leží: Japonsko-Čína, Japonsko-Korea, Čína-Korea, Indie-Čína, Vietnam-Čína. I přes zmíněnou ekonomickou orientaci hlavních asijských ekonomik na Čínu nadále existují významné bezpečnostní vazby na Spojené státy, které jsou ve studii považovány za „bezpečnostního balancéra“ v Asii. Konkrétní politické kroky a záměry zahraniční politiky Spojených států potvrzují, že ty jsou připraveny tuto roli hrát. Bývalá americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová ve svém projevu na summitu APEC 10. listopadu 2011 přímo ohlásila nástup „amerického pacifického

století“ s tím, že Spojené státy jsou připraveny převzít vedoucí roli v pacifickém regionu a reagovat na přání svých partnerů a spojenců ve východní Asii. [9]

Taktéž již bývalý americký ministr obrany Leon Panetta potvrdil pokračující americký zájem o vliv v regionu zcela konkrétním americkým záměrem koncentrovat 60 % všech sil a prostředků amerického námořnictva do Pacifiku, v horizontu roku 2020. [10]

Americké zájmy se zde ovšem dostávají do přímého protikladu s politickými, ekonomickými a bezpečnostními zájmy čínskými. V březnu 2010 Čína deklarovala, že Jihočínské moře společně s Tibetem a Tchaj-wanem představuje oblast klíčového čínského zájmu. Americko-čínské soupeření o vliv v jižní, jihovýchodní a dálněvýchodní Asii může v mnoha ohledech analogicky připomínat soupeření o vliv v Evropě v době studené války mezi Sovětským svazem a Spojenými státy. Situaci zde ovšem komplikuje fakt, že v Asii úplně absentuje jakýkoliv regionální bezpečnostní rámec tlumící regionální konflikty. **Studie právě tento faktor považuje za velmi rizikový.** Protože v Evropě takový rámec tlumící regionální konflikty existoval. Již v průběhu studené války zde vznikla nejdříve tzv. Konference a později Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

Studie modeluje čtyři možné scénáře možného vývoje v regionu.

- *První scénář počítá s pokračováním současného stavu, kdy existují spojenecké vazby Spojených států se zeměmi v regionu, které slouží k udržování bezpečnosti vůči existujícím hrozbám, za které jsou na prvních místech označeny militarizace Číny a severokorejský jaderný program, což se zřejmě v prvé řadě týká Japonska a Jižní Koreje.*
- *Druhý scénář vychází z toho, že Spojené státy se navrátí k izolacionismu, resp., že budou postiženy ekonomickým poklesem, což povede k oslabování amerických spojeneckých závazků ve východní Asii a k omezení americké role jako bezpečnostního garanta. Scénář nevylučuje, že některé asijské mocnosti by se v nastalé situaci mohli pokusit o získání jaderných zbraní, kterými v současnosti disponují kromě Číny již Pákistán a Indie.*
- *„Konsolidovaný regionální řád“, jak je pojmenován třetí scénář, je postaven na předpokladu, že regionální aktéři budou schopni následovat příkladu Evropy s vytvořením evropského demokratického míru. Klíčem k tomu je politická liberalizace v Číně. Asijský regionalismus by zároveň měl vygenerovat zachování autonomie menších asijských států. V takto uspořádané pluralistické a mírové východní Asii budou Spojené státy žádoucím regionálním bezpečnostním garantem.*
- *Poslední scénář naopak předpokládá, že regionu bude jednoznačně dominovat Čína a že východoasijské země budou v zóně čínského vlivu, což povede k určité uzavřenosti regionu do sebe, místo otevřenějšího transpacifického regionalismu, který zde byl vytvářen od počátku devadesátých let.*

Současná ekonomická a bezpečnostní situace v regionu je svým způsobem mixem prvního a posledního scénáře, kdy většina zemí ekonomicky velmi silně závisí na čínském trhu a při zajišťování své bezpečnosti počítá se spojenectvím se Spojenými státy. [11] Důvodem je v prvé řadě stále navyšování čínského vojenského potenciálu, což je považováno za hlavní bezpečnostní hrozbu. [12]

Řada států v regionu proto vnímá Spojené státy jako garanta své bezpečnosti, tradičně Japonsko, Tchaj-wan a Filipíny. Spojené státy nicméně v teritoriálních sporech, které

Čína má se svými sousedy o ostrovy v Jihočínském moři, zachovávají zdrženlivost. Dopady případné přímé čínsko-americké konfrontace by totiž mohly mít globální dosah i s ohledem na již zmíněný význam regionu pro globální ekonomiku. Čína navíc má dnes řadu možností jak čelit Spojeným státům v případě konfrontace. Může využívat finanční nástroje – disponuje značnou částí amerického dluhu. V roce 2011 držela Čína dluhopisy americké vlády v hodnotě zhruba 1,2 bilionu dolarů, přičemž jejich celkový objem dosahuje 4,5 bilionu dolarů. Může využít vliv na Pákistán, svého blízkého spojence, což by se mohlo odrazit na podobě dalšího politického a bezpečnostního vývoje v Afghánistánu po ukončení masivní vojenské angažovanosti NATO a USA v této zemi v roce 2014.

Čínská zahraničněpolitická strategie

Konfrontace se Spojenými státy ale není v čínském zájmu. Vyplývá to např. z úvodního článku náměstka ministra zahraničních věcí ČLR Ccchuej Tchien-kchaje (Cui Tiankai) v odborném časopisu ministerstva zahraničních věcí *China International Studies* ke 40. výročí první návštěvy amerického prezidenta Richarda Nixona v Číně (únor 1972), kde se mj. hovoří i o situaci v regionu Asie-Pacifik. Ccchuej Tchien-khaj uvádí, že pozitivní interakce mezi Čínou a Spojenými státy slouží zájmům obou zemí a je ve shodě i se zájmy všech dalších zemí v regionu. Ten je zároveň dost velký jak pro Čínu, tak Spojené státy, s tím, že pokud existuje dostatek politické vůle otevírá se prostor pro sdílení společných zájmů a velkých příležitostí, a tím i větší spolupráci. [13]

Vyjádření Cui Tiankaie se přitom může rozklíčovat i tak, že Čína vědoma si nárůstu své mocenské role se postupně stává rovnocenným partnerem Spojených států, což se odrazí i v možnosti „sdílet společné zájmy v regionu“. V této souvislosti je zajímavý závěr významného čínského politologa Jen Süe-tchung (Yan Xuetong), ředitele Ústavu mezinárodních studií univerzity Tsinghua v Pekingu, [14] který koncem roku 2011 v článku „Od jedné supervelmoci a několika silných velmocí, ke dvěma supervelmocem a několika silným mocnostem“ uvedl, že s ohledem na to, že pouze Spojené státy a Čína si mohou dovolit vydávat na vojenské rozpočty více než 100 miliard dolarů ročně je možné dojít k závěru o přechodu od modelu „jedna supervelmoc a několik silných mocností“ k modelu „dvě supervelmoci a několik silných mocností“.

V článku, který ruský sinolog Michail Mamonov označil za „zahraničněpolitický manifest“ Čínské lidové republiky, jsou obsaženy další závěry: je možné uvažovat o vměšování do vnitřních záležitostí jiných zemí, z čehož vyplývá, že Čína má právo definovat svoje „klíčové zájmy“, jejichž hájení si může vyžádat i krajní opatření; vyzývá k přerozdělení odpovědnosti a vůdčích pravomocí v multilaterálních organizacích ke zvýšení jejich efektivnosti; přihlašuje se k oficiální čínské koncepci „spravedlivého a racionálního globálního ekonomického a politického řádu“. Zásadní je teze o připravenosti Číny posuzovat se Spojenými státy otázky zvyšování podílu odpovědnosti Číny za globální procesy. [15]

Je zajímavé, že jeden ze scénářů studie možnost úzké čínsko-americké spolupráce nastiňuje. Scénář „Fúze“ (Fusion) vychází z toho, že Spojené státy společnými silami s Čínou odvrátí potenciální ozbrojený konflikt mezi Indií a Pákistánem a přispějí k zahájení rozhovorů o urovnání problémů v konfliktní oblasti Kašmíru.

Tento úspěch vytvoří podmínky pro širší čínsko-americkou spolupráci na globální a regionální úrovni, včetně snižování rizik konfliktů. Užší bezpečnostní spolupráce se také stane základem demokratizace globálního vládnutí, zvyšování ekonomické prosperity a rozvoje nových technologických inovací.

V regionu Asie-Pacifik jde ovšem dnes primárně o to, zda se podaří vybalancovat návrat USA do Asie s čínskými zájmy v regionu a posilováním vojenské a vojensko-politické moci Číny. Čína musí přitom brát v potaz, že v oblasti vojenské moci stále existuje na globální úrovni unipolární model, tj. že Spojené státy minimálně v horizontu dvou dekád nebudou mít s ohledem na početní stav, kapacity a technologickou úroveň armády konkurenci. I přesto ale bude Čína v regionu stále testovat americkou strategickou a vojenskou pozici. Američané mohou být konfrontováni s tím, že bude docházet k dalšímu posilování a rozšiřování ekonomické spolupráce Číny se státy jižní, jihovýchodní a dálněvýchodní Asie, což může i oslabovat jejich bezpečnostní vazby vůči USA.

Hledání vyváženého modelu spolupráce a respektování zájmů tak může být prioritou v čínsko-amerických vztazích v regionu. Signály, že Spojené státy jsou ochotny takto postupovat, zazněly např. od bývalého ministra obrany Spojených států Leona Panetty, na tradičním bezpečnostním fóru v Singapuru (Shangri-La Security Dialogue), kde kromě deklarování vzrůstajícího bezpečnostního zájmu USA o dění v regionu Asie-Pacifik zároveň prohlásil, že Spojené státy nejsou automaticky připraveny vměšovat se do konfliktů ČLR s jinými zeměmi v Jihočínském moři. [16] Stejně tak bývalá ministryně zahraničí Hillary Clintonová na strategickém fóru „Transformational Trends 2013 and Beyond“ časopisu *Foreign Policy* a odboru strategického plánování ministerstva zahraničí prohlásila, že cílem tzv. amerického asijského pívotu není politika zadržování (containment) v jihovýchodní Asii, ale nastolení řádu v regionu postaveného na jasně definovaných pravidlech (rules based order). [17] Pokud mají být funkční bude se muset na jejich přípravě zřejmě podílet i Čína.

Horizont 2030: menší bezpečnostní role Spojených států ve světě konfliktů

I na čínsko-americké vztahy platí jeden ze závěrů studie o tom, že by v budoucím období nemělo dojít k otevřenému konfliktu mezi klíčovými mocnostmi, které si uvědomují co všechno by bylo v případě takového konfliktu, především z hlediska ekonomického vývoje, v sázce.

Na druhé straně současný silně ekonomicky provázaný a kompetitivní svět je ale zároveň velmi zranitelný. V potaz je nutné brát perspektivu většího soupeření o dostup ke klíčovým zdrojům. Podle studie dojde do roku 2030 k nárůstu poptávky po potravinách (o 55 %), vodě (o 40 %) a energii (o 50 %). Střet velmocí především o tyto komodity tak může konflikt vyvolat.

Již zmíněný rozptyl globální moci navíc rozšiřuje spektrum aktérů, kteří mohou konflikty způsobit. Studie uvádí, že uplatnění násilí v širším měřítku již není monopolem států a předpokládá, že jednotlivci a malé skupiny budou mít přístup ke zbraním hromadného ničení a kybernetickým nástrojům, jež mohou způsobit obrovské škody a rozsáhlá narušení chodu společnosti a států.

Studie také dochází k závěru, že riziko mezistátních konfliktů vzrůstá i vzhledem k měnícímu se mezinárodnímu systému. Podstata světa vzniklého po konci studené války s dominancí Spojených států se mění. A v případě, že Spojené státy nebudou chtít nebo nebudou moci (i s ohledem na své ekonomické problémy) působit jako zajišťovatel globální bezpečnosti (global security provider) v horizontu roku 2030 svět bude méně stabilní.

Tento závěr sice nemusí platit absolutně, nicméně trend postupného oslabování, resp. zeslabování americké bezpečnostní angažovanosti ve světě je patrný již delší dobu – platí to především pro funkční období posledního amerického prezidenta Baracka Obamy, které začalo v roce 2009.

Došlo např. k ukončení vojenského angažmá v Iráku, bylo zahájeno stahování amerických vojsk z Afghánistánu s perspektivou stažení v roce 2014. Spojené státy sice významně podpořily vojenskou operaci Francie a dalších evropských zemí proti Kaddáfího režimu v Libyi, nicméně z pozice „leading from behind“, což představuje kvalitativně nový prvek v americké zahraniční a bezpečnostní politice. [18]

Mění se také přístup Spojených států vůči evropským spojencům v rámci NATO. „Automatismus“ americké angažovanosti v NATO, který se projevoval v letech studené války i v přibližně dvou dekadách po jejím skončení, mj. i ve financování NATO, též postupně končí a Spojené státy jasně definovaly, že evropské země musí převzít větší díl své bezpečnostní odpovědnosti. Na jejich adresu zazněla i velmi kritická slova, jako např. v posledním veřejném projevu bývalého amerického ministra obrany Roberta Gatese před odchodem z funkce v červnu 2011. Gates řekl, že americké politické kruhy ztrácejí trpělivost s tím, aby američtí poplatníci, kteří již dnes platí 75 procent vojenských výdajů NATO, snášeli další břemeno vojenských výdajů v Evropě. Gates zdůraznil, že pokud ostatní členské státy nezvýší svůj podíl na nákladech činnosti NATO, může americká administrativa v budoucnosti dojít k závěru, že vysoké vložené náklady do NATO se nevyplatí a při pokračování takového vývoje NATO přestane být životaschopnou organizací a bude mít chmurnou budoucnost. [19]

Spojené státy i tímto projevem vyslaly signál, že mají nejenom v úmyslu omezovat své vojenské závazky ve světě, ale, že se též postupně zřikají své klíčové odpovědnosti za řízení světa. Místo toho má být podle amerických představ tato odpovědnost delegována na spojence, jejichž zájmy jsou bezprostředně zasaženy.

Nová americká strategie se aktuálně projevila i v případě francouzské operace proti radikálním islamistům v Mali počátkem roku 2013, kde Spojené státy vycházely z toho, že budoucí vývoj v této zemi je pro Francii klíčový a Spojené státy zde nemají své specifické zájmy, což odráží realitu. Francie má stále politický, ekonomický a bezpečnostní zájem o své bývalé kolonie v severní Africe. Mali se pak nachází v geografickém středu tohoto zájmu. Na sever od Mali se rozkládá Alžírsko, kde Francie investovala značný kapitál do energetického průmyslu, na východě Mali sousedí s Nigerem, disponujícím velkými zásobami uranu, a na jihu pak s Pobřežím slonoviny, kde má Francie významnou pozici v produkci kaka. Spojené státy sice poskytly Francouzům, stejně jako v libyjské operaci výraznou logistickou podporu (zpravodajské informace, zajištění tankovacích letounů pro francouzské letectvo), ale opět pouze z pozice „spojence bojující země“.

Relativně zdrženlivě postupují Spojené státy i v případě syrského konfliktu. I přes ostrou diplomatickou rétoriku vůči režimu syrského prezidenta Asada se Spojené státy snaží vyhnout bezprostřední otevřené angažovanosti v syrské občanské válce.

Soupeření Číny, Indie a Ruska

Snižování americké globální role jako „systémového strážce a garanta mezinárodního systému“ může být zároveň doprovázeno i vzájemnými tensemi mezi mocnostmi, které významně ovlivňují globální politiku, ekonomiku a bezpečnost – Čínou, Indií a Ruskem.

Především na jejich adresu míří zajímavý závěr studie o tom, že jestliže se mezinárodní systém stane více fragmentovaným a existující formy spolupráce nebudou dále vnímány jako výhodné hlavními globálními aktéry, potenciál pro soupeření a konflikt se bude zvyšovat.

Vedle Číny, jejíž globální bezpečnostní záměry byly již naznačeny v předcházející části, je druhou významnou asijskou mocností Indie. A právě její vztahy s Čínou mají podle studie konfliktní potenciál.

Na jedné straně dochází k růstu bilaterálního obchodu a ekonomických vztahů. Někdy se dokonce užívá pojem „*Čindie*“, označující souhrnný ekonomický potenciál obou zemí. [20] Na straně druhé jsou ale patrné prvky nedůvěry ve vzájemných vztazích, která mají původ v nedávné historii. V roce 1962 např. vedl spor o himálajskou hranici k otevřenému vojenskému konfliktu. Čínská politika vůči Indii je chápána jako politika zadržování indického vzestupu. Indií je především negativně vnímána spolupráce Číny s Pákistánem, mj. při rozvoji jeho jaderného potenciálu. Indický ministr obrany proto například otevřeně prohlásil, že Čína je pro Indii potenciální hrozbou a že Indie musí být připravena vést současně válku s Čínou i Pákistánem.

V daném kontextu je nutné vnímat i to, že indická armáda uskutečnila v dubnu 2012 úspěšnou zkoušku balistické mezikontinentální střely dlouhého doletu Agni V, která je s doletem 5000 km schopna zasáhnout i Peking a Šanghaj.

Strategie Ruska bude podle studie ovlivněna tím jaká varianta ruské politiky bude preferována: integrace do mezinárodního systému a zmírňování hrozby budoucího ozbrojeného konfliktu, nebo pokračování relativní izolace a nedůvěry vůči okolnímu světu, což může vyvolávat i tenze v mezinárodních vztazích.

Rusko má podle studie též obavy z rychle rostoucího potenciálu Číny i čínského vzrůstajícího zájmu o přírodní zdroje na ruském Dálném východě a na Sibiři. Na západě jsou pak obavy Ruska koncentrovány na potenciál Spojených států a NATO k intervenci v konfliktech na postsovětském teritoriu. [21]

Studie ale možná v hodnocení „strategických kalkulací“ Číny, Indie a Ruska podceňuje míru vzájemné politické, ekonomické, a též bezpečnostní spolupráce všech tří zemí zaujímajících podstatnou část území Eurasie. Dá se říci, že v rámci uskupení BRICS nebo Šanghajské organizace spolupráce (ŠOS) se všechny tři země snaží o nacházení „společných jmenovatelů“ při rozvoji svých vzájemných vztahů, které mohou napětí ve vzájemných vztazích tlumit.

Z tohoto důvodu je významná politická koordinace. Od r. 2009 se pořádají pravidelně summity hlav států a vlád BRICS, konzultativní úroveň se rozšířila i na ministry zahraničních věcí, guvernéry centrálních bank a nově i ministry zemědělství. Všechny země navíc působí v rámci G-20 a koordinují i své postoje na půdě OSN, přičemž Rusko a Čína jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN. Země BRICS zásadně odmítají politiku síly bez souhlasu Rady bezpečnosti a OSN i to, že OSN je někdy obcházeno při řešení závažných problémů a konfliktů. Tato pozice zemí BRICS byla zvláště zřetelná při libyjském konfliktu v roce 2011.

Podobně významná je především bezpečnostní, ale též i politická a ekonomická spolupráce v rámci Šanghajske organizace spolupráce. Rusko a Čína jsou členy, Indie má statut pozorovatele. ŠOS nabývá na významu při koordinaci boje proti terorismu a radikálním islamistům v regionu střední Asie. Možný budoucí geopolitický potenciál ŠOS přitom zmiňuje i předcházející studie Národní zpravodajské rady Spojených států amerických „Global Trends 2025: A Transformed World“ z listopadu 2008. V jednom ze scénářů je ŠOS označena jako „možná alternativa Západu“, respektive NATO, při zajišťování bezpečnosti v prostoru střední Asie. [22] Role ŠOS tak může být významná např. při zajištění bezpečnostní stability v Afghánistánu po plánovaném ukončení operace ISAF NATO v této zemi v roce 2014.

Nestabilní Pákistán a Afghánistán

Střední a jižní Asie je ve studii označena za vysoce bezpečnostně rizikový region, mj. i z důvodu dlouholetých teritoriálních a politických sporů mezi Indií a Pákistánem.

Komplikujícím faktorem je i to, že obě země vlastní jaderné zbraně a není možné stoprocentně vyloučit ani jejich použití v případě mylného odhadu záměrů/aktivit jedné či druhé strany v případném konfliktu. Pákistán je navíc ve studii zařazen spolu s dalšími čtrnácti zeměmi – patří mezi ně i Afghánistán – mezi země s vysokým rizikem selhání státu (state failure). [23]

I pro Českou republiku s ohledem na její stávající angažovanost v Afghánistánu, která může v omezené míře pokračovat i po zmíněném plánovaném ukončení operace ISAF NATO v roce 2014 (např. pomocí při výcviku afghánské armády nebo realizací některých rozvojových projektů), jsou tak důležité tři scénáře možného vývoje v regionu se kterými studie přichází.

- *Scénář „Překonání kritického bodu“ (Turn-the-Corner) počítá s tím, že v Pákistánu dojde k udržitelnému ekonomickému růstu, mj. i díky normalizaci obchodních vztahů s rozvíjející se Indií, což povede i k růstu politické důvěry mezi oběma zeměmi. Lepší ekonomické výsledky země se následně projeví ve snížení atraktivity militantního islamu pro mladou populaci. Pro Pákistán bude důležité, že se dostane do „orbitu“ ekonomického růstu v Indii, který vytvoří dobré podmínky pro prosperitu a regionální kooperaci v celé jižní Asii. Ekonomická spolupráce Indie a Pákistánu pak povede k nalezení způsobů koexistence mezi dvěma zeměmi s jadernými zbraněmi.*

Uvedený scénář se většině zpracovatelů studie zdá jako nepravděpodobný. „Úzkým hrdlem“ je vytvoření akceschopné civilní pákistánské vlády a její schopnost skutečně vládnout – jak v ekonomické oblasti, tak při zajišťování moderního vzdělávání. Situaci země a vládnutí v ní pak může zkomplikovat kolaps sousedního Afghánistánu.

- *Podle „islamistického“ scénáře dojde k růstu radikálních islamistů v Pákistánu a Talibánu v Afghánistánu. Vliv pákistánské vlády tím bude omezen, v zemi se bude uplatňovat extrémní interpretace práva šaría. Dojde k úzké spolupráci mezi islamisty a armádou.*
- *Ve scénáři „Rozpadání“ (Unraveling) dojde ke kumulaci destruktivních faktorů v regionu: velká nezaměstnanost mladých lidí, krize s nedostatkem vody a jídla*

povede k sociálním výbuchům v Pákistánu a Afghánistánu. Indie bude muset čelit nárůstu islámských militantů, tenzím v Kašmíru a radikalizaci svého muslimského obyvatelstva. Zhoršení ekonomické a vojenskopolitické situace v regionu může omezit schopnost Indie hrát větší globální roli.

Je tak zřejmé, že se v regionu střední a jižní Asie dá spíše počítat s větší mírou politické, ekonomické a bezpečnostní nestability, jejíž zvládnutí bude zřejmě možné pouze s účastí a v koordinaci zainteresovaných mocností: kromě Spojených států a Indie též Číny a Ruska.

Blízký východ: spíše „arabská zima“ než „arabské jaro“

Politika zainteresovaných mocností bude v mnohém rozhodující i pro další vysoce nestabilní regiony, kterými jsou Blízký východ a severní Afrika, resp. arabský svět.

Konfigurace vývoje budoucí situace v regionu je podle studie vymezena následujícími faktory: možností Íránu získat jadernou zbraň, což povede k proliferaci jaderných zbraní mezi další arabské země (Saúdská Arábie, Egypt, Spojené arabské emiráty); možností zhroucení saúdskoarabského královského režimu, což může uvést do stavu chaosu regionální ekonomiku (s pravděpodobnými dopady na těžbu a ceny ropy); růstem vlivu radikální islamistické vlády v nejlidnatější arabské zemi Egyptě, který vyvolá i regionální tenze na několika frontách – jednou z nich by nepochybně mohlo být i prudké zhoršení egyptsko-izraelských vztahů, které je ve světle i některých konkrétních výroků stávajícího islamistického prezidenta Egypta Mursího očekávatelné; etnickou a náboženskou fragmentací v regionu, zvláště pak v Sýrii a Iráku, k čemuž nepochybně přispívá i průběh syrské občanské války – jedním z důsledků fragmentace by mohla být i snaha o vytvoření samostatného kurdského státu, což by se ocitlo i v přímém protikladu s bezpečnostními zájmy členského státu NATO Turecka; pravděpodobným neukončením izraelsko-palestinského konfliktu v horizontu roku 2030 – nepodaří se dosáhnout pokroku/dohody v jeho klíčových oblastech (právo na návrat Palestinců, demilitarizace oblasti, status Jeruzaléma). Konflikt tak zůstane stálým zdrojem tenzí mezi arabskými státy, Íránem a Izraelem.

Celý region je také ve větší či menší míře ovlivněn politickou a bezpečnostní nestabilitou spojenou s přechodem od stavu „status quo“ dlouholetých diktátorských režimů (Tunisko, Egypt, Libye), které se zhroutily pod tlakem vnitřních politických a ekonomických problémů. Otázkou je jaká bude povaha budoucího politického uspořádání v těchto zemích, resp. praktická politika sil a stran politického islámu, které jsou nebo mají ambici být dominantní. [24]

Studie v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že jestliže se nepodaří novým režimům řešit chronické sociální problémy (korupce, nezaměstnanost) většina společnosti se pak může přiklonit k radikálnějším islamistům, kteří budou např. upřednostňovat konzervativní náboženské principy, jež budou jasnou alternativou západnímu kapitalismu a demokracii.

Situaci především v severní Africe a Sahelu pak ještě komplikuje aktuální vývoj v Mali, chudé a politicky nestabilní severoafrické zemi, která se stala v roce 2012 terčem útoku radikálních islamistů, [25] jenž měl za cíl zemi ovládnout. Akutní bezpečnostní hrozbu se podařilo počátkem roku 2013 vyřešit francouzským vojenským zásahem,

nicméně bezpečnostní nestabilita je patrná i v sousedním Alžírsku, kde vláda pravděpodobně plně nekontroluje jih země – zde též operují síly radikálních islamistů. Velkým problémem pak je souvislost jejich aktivizace s vývojem v Libyi, kde po svržení režimu Muammara Kaddáfího v říjnu 2011 nejsou místní radikální islamisté pod kontrolou.

Zjevně se tak rýsuje vznik dalšího bezpečnostně rizikového teritoria v poměrně značné blízkosti Evropy. Jeho „bezpečnostní neutralizace“ s ohledem na jeho rozlohu, politickou a ekonomickou nestabilitu států dotčených aktivitou radikálních islamistů, nemusí být vůbec jednoduchou záležitostí – aktuálně primárně pro Evropskou unii s Francií jako hlavním aktérem.

V této souvislosti se nelze na konto vzniku dané situace vyhnout kritickému pohledu na politiku Západu, resp. EU a NATO, vůči arabskému světu. Jedná se o to zda v rámci úsilí o svržení nepohodlných režimů – nejdříve libyjského Kaddáfího a aktuálně syrského Asada – nedocházelo a nedochází ke krátkozraké podpoře uskupení radikálních islamistů, neboť to bylo a je výhodné pro Západ, ačkoliv se fakticky jedná o síly Západu nepřátelské, a navíc i podporované konzervativními arabskými režimy, především Saúdskou Arábií a Katarem. Tato podpora pak může vést k dalšímu růstu jeho vlivu a následně problémům s jeho eliminací, jak můžeme vidět právě v severní Africe a Sahelu.

Z širšího hlediska je pak možná chybou fakt, že se konflikty s účastí Západu (USA, NATO, EU) v posledních patnácti letech analyticky neposuzují z globálního hlediska, jejich vzájemné propojenosti a dopadů. Vojenský a politický neúspěch v Iráku a Afghánistánu se promítá do situace v Libyi, pouze částečný úspěch a spíše možná i neúspěch v Libyi ovlivňuje situaci v Mali, fluktuace radikálních islamistů od konfliktu ke konfliktu se negativně projevuje v Sýrii. Absence věcné a racionální analýzy válečných konfliktů vedených s účastí Západu vede k tomu, že se nepodařilo zastavit nástup radikálního islamismu.

Vojenské zásahy neberoucí v potaz širší politický, ekonomický, náboženský a etnický kontext, bez jasně definované a zřejmě dlouhodobé strategie humanitární a rozvojové pomoci, mají jen velmi omezený nebo minimální dopad, naopak způsobují v dotčených zemích i chaotickou vnitropolitickou situaci. A po skončení vojenské intervence a masivní vojenské přítomnosti jsou politicky, bezpečnostně a ekonomicky oslabené, navíc svým způsobem ponechané více či méně vlastnímu osudu, což může vyvolat u jejich obyvatel pocit silné deziluze. Věcná analýza a poučení z konfliktů promítající se do tvorby a realizace zahraniční a bezpečnostní politiky USA, EU a NATO, se jeví v nadcházejících necelých dvou dekadách nezbytností, a to i s ohledem na konkurenční strategie uplatňované např. Čínou, jejíž „intervencionismus“ spočívá např. v Africe primárně v rozvojové pomoci a spolupráci, což pro ni přináší mnohem větší politické a ekonomické benefity než vojenské zásahy.

Spojené státy a Evropa: krize může vést k dalšímu poklesu jejich globálního vlivu

Mění se geopolitické a geoeconomické reality světa, rostoucí vliv Číny a Asie, budou představovat velkou výzvu pro Spojené státy a Evropu, transatlantický prostor, který dominoval světovým záležitostem posledních zhruba 500 let. Jejich podíl na globální politické a ekonomické moci bude klesat, což se může promítat i do jejich vzájemných vztahů a tradičního spojení.

Studie dochází v případě Spojených států k závěru, že i když jejich váha v globální ekonomice klesá již od šedesátých let, znatelný pokles nastává od počátku 21. století v souvislosti s čínským vzestupem.

Statistická data to potvrzují: v roce 2010 se Spojené státy podílely na objemu světového HDP 24 procenty, za dvacet let má jejich podíl klesnout zhruba na polovinu. Spojené státy přesto budou v pozici mocnosti „první mezi rovnými“, mj. i díky tomu, že zůstávají velmi otevřenou, inovativní a flexibilní zemí.

Dokazují to některá fakta: ačkoliv zahrnují méně než 5 % světové populace, podílí se 28 % na přihlášených globálních patentech (2008) a mají 40 % nejlepších světových univerzit (7-8 amerických univerzit je zastoupeno v globálním univerzitním top ten). Spojené státy mají také příznivou demografickou bilanci nejen ve srovnání se stárnoucí Evropou, ale i některými rozvíjejícími se zeměmi – je to dáno i velkým počtem migrantů a schopností je integrovat do americké společnosti.

Zásadním geopolitickým a geoeconomickým benefitem ve světě, kde se bojuje a bude bojovat o přístup k hlavním přírodním zdrojům, se stává zvyšující se domácí těžba břidličného plynu. Tento faktor umožní snížit ceny energií pro mnohá průmyslová odvětví a omezit americký obchodní deficit, neboť USA budou schopny omezit import energetických surovin a naopak exportovat přírodní plyn a ropu. [26] Omezení to i energetickou moc tradičních exportérů plynu, jako je Rusko, Írán a Venezuela, i schopnost využívat plyn jako nástroj politického nátlaku.

Studie otevřeně pojmenovává i deficity americké ekonomiky a společnosti, jejichž překonání vyžaduje hluboké strukturální reformy, které by měly předejít rychlému poklesu ekonomické pozice Spojených států. Na prvním místě je to zdravotnická péče, která je drahá a neefektivní. Výdaje na zdravotnictví jsou o 50 % vyšší per capita než v nejvyspělejších zemích Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Velmi slabá je i úroveň středoškolského vzdělávání, kde USA zaostávají i za rozvíjejícími se zeměmi. Patnáctiletí studenti v mezinárodním srovnání dosáhli v matematice 31. místa z 65 hodnocených zemí, což by mohlo vést ke snížení úrovně a schopnosti pracovních sil.

Známý americký politolog a publicista indického původu Fareed Zakaria uvádí ale další deficity americké společnosti: zastarávající infrastrukturu (až 23. místo ve světě s velkým odstupem od nejrozvinutějších zemí světa), délka života (Spojené státy jsou na 27. místě na světě, ale jsou na prvním místě v míře otylosti populace). Naopak je ve Spojených státech největší míra kriminality z rozvinutých zemí a největší počet zbraní mezi populací, což vede i k častým excesům s jejich použitím na veřejnosti s velkými ztrátami na životech. [27]

Varující je podle studie i příjmová nerovnost ve srovnání s vyspělými zeměmi. Zde je možné připomenout zjištění významného amerického ekonoma a nositele Nobelovy ceny za ekonomii Josepha Stiglitze, který ve své knize *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future* [28] konstatuje, že nejvýše postavené jedno procento Američanů bere asi pětinu příjmů a kontroluje více jak třetinu veškerého bohatství. K nejvíce vydělávajícím dvaceti procentům lidí plyne více než 80 % příjmů, naopak životní úroveň střední třídy stagnuje. Prohlubující se sociální nerovnosti ve společnosti tak podle Stiglitze podlamují ekonomický růst a oslabují demokracii.

Ekonomický růst Spojených států ovšem podlamuje i výše zadlužení Spojených států. Výše zadlužení Spojených států přitom poroste (v roce 2015 to má být již 18,6 bilionu

dolarů) a v současnosti bezesporu představuje pro Spojené státy retardační faktor limitující jejich politickou, ekonomickou a vojenskou sílu v globálním měřítku. Alarmující je fakt, že příjem do federálního rozpočtu pokrývá pouze o něco více než 60 % výdajů. Každý rok si tak americká vláda musí v zahraničí půjčovat 500-600 miliard dolarů. Dnes např. americká vláda na úroky z dluhů utratí 8 % svých příjmů (celková úroveň zadlužení federální vlády dosahuje 93 % HDP, tak enormní zadlužení měly Spojené státy naposledy za druhé světové války). Podle výhledu rozpočtového výboru Kongresu by to ale mělo být na konci druhé dekády století 17 %.

Takže pokud bude nucena na úroky z dluhů věnovat téměř pětinu rozpočtu země může to vést i k omezování stále vysokého vojenského rozpočtu a šetření na armádě. Studie na konto vojenských výdajů ve stávající výši (cca okolo 5 % HDP v první dekádě 21. století) přímo uvádí, že schopnost jejich udržení je vážnou otázkou, zejména pokud bude nutné financovat rapidně rostoucí výdaje na sociální a zdravotní programy Medicare a Medicaid. Nedá se tudíž očekávat navyšování vojenského rozpočtu při absenci nějaké závažné bezpečnostní hrozby.

Vysokou míru svého zadlužování mohou dosud Spojené státy vykrývat tím, že stále disponují světovou rezervní měnou č. 1, americkým dolarem, což jim umožňuje, jak řekl bývalý předseda Rady guvernérů Federálního rezervního systému Spojených států Alan Greenspan, splatit jakýkoliv dluh, který mají, protože si vždycky mohou natisknout dost peněz. Podle studie experti považují za nepravděpodobné, že by dolar v příštích 15-20 letech ztratil svoji výlučnou globální pozici. Studie nicméně upozorňuje, že zvýšené používání jiných důležitých měn na globální a regionální úrovni jako euro nebo čínské renminbi (RMB) sdílejících globální status s dolarem je v horizontu roku 2030 pravděpodobné. V souvislosti s tím jak se Asie stává stále ekonomicky vlivnější v globální ekonomice je též otázkou času, že některé asijské měny získají též větší globální status. Studie proto upozorňuje na fakt, že pokles role dolaru jako globální rezervní měny a jeho nahrazení jinou měnou nebo košem jiných měn může být zásadním signálem snížení americké globální ekonomické pozice. [29]

Podobně jako v případě Spojených států, kde budoucnost dolaru ovlivní jejich globální vliv i budoucnost Evropy, resp. Evropské unie, závisí na dalším vývoji jednotné evropské měny – euru. Krize eurozóny obnažila tenze a rozdíly mezi jednotlivými členskými státy EU a poprvé po několika desítkách let evropské integrace nastolila i závažné otázky o budoucí podobě Evropy.

Klíčovou otázkou bude v horizontu 2030 udržení a rozvoj ukazatelů a předností, které dnes Evropu řadí mezi globální mocnosti. Netýká se to jen výše HDP, objemu obchodu a technologických kapacit a schopností, ale i úrovně zajištění sociálních práv, přístupu k životnímu prostředí a bezpečnosti pro téměř 500 milionů občanů.

Evropská „soft power“ je ve zkratce založena hlavně na třech ukazatelích: EU představuje pouze o něco více než 7 % obyvatel země, produkuje ale okolo 25 % globálního HDP a financuje 50 % světových sociálních výdajů.

Udrzet a navýšit její globální pozici a vliv i v horizontu 2030 bude ovšem nejednoduchý proces. Evropa je od konce první dekády 21. století vystavena stálému ekonomickému poklesu, což je navíc komplikováno i složitou demografickou situací – stárnutím obyvatel a zvyšující se nerovnováhou mezi pracovními a neaktivními občany. Ukázaly se limity fungování eurozóny v podmínkách někdy i značně rozdílné ekonomické výkonnosti a rozdílných přístupů k řízení ekonomiky

mezi jejími jednotlivými členskými státy. Od počátku roku 2010 byl nastartován proces reformy a vytváření instrumentů k eliminaci krize – ukázalo se ale, že pokud má být tento proces efektivní bude to vyžadovat větší míru ekonomické, a zároveň politické integrace. Tzv. skok vpřed v integraci ovšem znamená masivní transfer suverenity od členských zemí do unijních institucí, což není evropskou veřejností pozitivně vnímaný krok.

Studie přitom upozorňuje na střet dvou logik: z ekonomické logiky vyplývá potřeba větší integrace, logika veřejnosti členských zemí je ale naopak více nakloněna k udržení národních zájmů a omezení větší evropské integrace.

Tři scénáře možného vývoje Evropy do roku 2030

Studie i v případě Evropy modeluje tři scénáře jejího možného vývoje do roku 2030.

- *Scénář „Kolaps“, který je označen jako málo pravděpodobný, přichází s tím, že tuzemské firmy a domácnosti reagují na náznaky hrozící změny měnového režimu rychlým stahováním uložených eur v domácích finančních institucích. Poté co se tato „náказа“ rozšíří do dalších členských zemí a způsobí ekonomické škody v klíkových zemích eurozóny, bude relevance eura narušena. EU a jeho instituce se stanou „kolaterální obětí“ vzhledem k tomu, že volný trh a svoboda pohybu v Evropě budou ohroženy znovuzavedením kontroly pohybu kapitálu a hraničních kontrol. Vlivem takového vývoje dojde i k politickému kolapsu a zhroucení občanské společnosti. Pokud by byl kolaps náhlý a neočekávaný, vedlo by to pravděpodobně ke globální recesi. [30]*
- *Ve scénáři „Pomalý pokles“ Evropa překoná nejhorší aspekty krize, ale selže snaha o prosazení potřebných strukturálních reforem. Členské státy přežily roky nízkého ekonomického růstu, což je spojilo ve snaze vyhnout se politickým a ekonomickým šokům. Přežily i instituce EU, nicméně veřejná nespokojenost s nimi zůstává vysoká. Přežilo i euro, ale nestalo se konkurentem dolaru nebo renminbi. Nízký ekonomický růst v Evropě omezil její přítomnost ve světě, členské země EU renacionalizovaly svoji zahraniční politiku.*
- *Scénář „Renezance“ naopak na rozdíl od předcházejícího scénáře počítá se známým schématem krize a obnovy, které Evropa prožila mnohokrát ve své minulosti. Poté co začala hrozit katastrofa evropští vůdčí politici souhlasili s „federalistickým skokem“. Federálnější Evropa začala v sestavě „klíčového jádra“ zemí eurozóny z níž některé země vystoupily nebo přijaly pozici „počkáme a uvidíme“. Časem ovšem i přes existenci vícerychlostní Evropy byl volný trh dotvořen a sjednocenější společná zahraniční a bezpečnostní politika byla skloubena s posílenými prvky evropské demokracie. Evropský vliv stoupl s upevněním evropské role v multilaterálních institucích na světové úrovni.*

Všechny scénáře mohou být i určitým východiskem k úvahám o tom, jaký vývoj je možné očekávat, resp. s čím je nutné počítat i v oblasti zajišťování evropské bezpečnosti a obrany.

Studie se tomu věnuje i v části věnované politickým, ekonomickým a vojenským ambicím klíčových globálních velmocí. Uvádí, že rozpočtová omezení v evropských zemích, vyplývající z krize, budou nutit evropské země k integraci evropských obranných zdrojů, tak, aby se časem omezila vojenská propast mezi Evropou a novými globálními mocnostmi. Silnější vojenská spolupráce pak umožní, aby Evropané mohli hrát větší roli v budoucích multilaterálních operacích, zvláště v humanitárních intervencích.

Rozpočtová omezení v oblasti obrany jsou nyní skutečně velkým problémem evropské bezpečnostní a obranné politiky. Expertní odhady uvádí, že celkově v EU poklesly od začátku krize v roce 2008 z 200 miliard euro na 170 miliard euro. [31] Většina středně velkých evropských zemí snížila vojenské výdaje od roku 2009 o 10-15 %. Razantní pokles je ovšem možné zaznamenat i u Velké Británie, která je evropskou vojenskou mocností – 7,5 % během čtyř let. Problematická je i struktura vydávaných prostředků na obranu. Poslanec Evropského parlamentu Krzysztof Lisek ve své „Zprávě o dopadu finanční krize na odvětví obrany v členských státech EU“ pro Evropský parlament uvedl, že pouze 1 % celkových výdajů na obranu zemí EU je alokováno na vědecký a technologický vývoj, zatímco 50 % se vydává na personální výdaje. [32] Struktura financování obrany se pak projevuje i v nasaditelnosti evropských vojáků: Karl Heinz Kamp z NATO Defence College odhadl počátkem roku 2010, že ze 2 milionů evropských vojáků je nasaditelných v bojových operacích mimo Evropu pouhých 3-5 %.

Interpretace všech uvedených údajů může vést k jednomu závěru: zatímco po skončení studené války si Evropa vybírala poklesem vojenských rozpočtů tzv. mírovou dividendu, dnes si v konfrontaci s krizí vybírá *dividendu krizovou*. Tento trend může být ovšem problematický ze dvou důvodů: Evropa je a bude konfrontována s ohnisky konfliktů na jihu od ní (severní Afrika, Sahel, subsaharská Afrika, Blízký východ) na které bude muset v případě potřeby reagovat (což se aktuálně děje v Mali), a zároveň musí vnímat vzrůstající vojenský potenciál hlavních „nezápadních“ aktérů – Číny, Ruska a též Indie, kteří samozřejmě představují významné ekonomické partnery Evropy, ale též i geopolitické konkurenty.

V této souvislosti lze např. uvést, že v letech 2001-2010 vzrostly **vojenské výdaje** Číny o 188,6 %, Ruska o 82,6 % a Indie o 54 %. V případě Velké Británie to bylo pouze o 21,9 %, Francie o 3,4 %. U Německa, „motoru EU“, došlo dokonce k poklesu: minus 2,9 %. [33] Je také třeba brát v úvahu, že Spojené státy i s ohledem na své ekonomické problémy budou oslabovat pozornost vůči Evropě a jejím obranným potřebám (i v rámci NATO) a věnovat se prioritně více asijsko-pacifickému regionu.

Pro EU tak je v současnosti skutečně zásadní otázkou **integrace obranných zdrojů** o které se píše ve studii. V praxi by se to mělo projevit především v konceptech „pooling and sharing“ a „smart defence“, prosazované v rámci EU resp. NATO. Oba koncepty jsou v podstatě založeny na tom, aby se schopnosti mnohonárodních sil skládaly z fragmentů ozbrojených sil jednotlivých zemí. Politicky je tato filozofie velmi přitažlivá, až do okamžiku její praktické realizace. Vyžaduje totiž vyčlenit síly a prostředky nejen na úrovni národní potřeby, ale v takovém rozsahu, které jsou využitelné i pro ostatní spojence. K tomu velká ochota není, stejně jako k vyčlenění schopností, které jsou rizikové (a hrozící velkými ztrátami při bojovém nasazení) nebo nepřinášející dostatečný ekonomický benefit. Příkladem zde např. může být postup Velké Británie, která zrušila v roce 2012 svůj plán na přizpůsobení své letadlové lodi pro přistávání francouzských

letadel poté, kdy se ukázalo, že by si to vyžádalo vysoké náklady. Každá země si také v Evropě chrání svůj obranný průmysl, a proto není ochota k vybudování společné platformy pro vyzbrojování a její nezbytnou standardizaci. Německo např. z vlastních ekonomických důvodů odmítlo podpořit fúzi dvou evropských zbrojních gigantů BAE a EADS.

Skutečné naplnění obsahu a cílů „smart defence“ a „pooling and sharing“ tak bude za prvé záviset především na politické vůli národních států. A za druhé na schopnosti evropských zemí překonat čistě národní přístupy k jejich obrannému plánování a též k obranným reformám. V jistém smyslu to lze chápat jako „test způsobilosti“ k dalším krokům, které by mohly postupně vyústit v užší **vojenskou integraci Evropy**, včetně vytvoření evropské armády o níž se např. zmiňuje závěrečná zpráva „Future of Europe Group“ ministrů zahraničí, Belgie, Dánska, Francie, Itálie, Lucemburska, Německa, Nizozemí, Polska, Portugalska, Rakouska a Španělska ze září 2012. [34] Pokud ovšem tento „test způsobilosti“ zůstane jen v rovině politické deklarace nepodaří se pokročit dále ani v oblasti evropské vojenské integrace.

Evropská unie ale nemůže být plnohodnotnou globální mocností bez toho, aniž by měla k dispozici společné vojenské kapacity a schopnosti. Bez nich se optimistický scénář „evropské renezanace“ naplní jen velmi těžko.

Článek vznikl v rámci řešení projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“, VG 20102013009. (Pracovní verze článku byla publikována jako Working Paper projektu č.20/2012 pod názvem „Globální trendy 2030: riziková bezpečnostní budoucnost“ - <http://sbp.fsv.cuni.cz/SBP-216-version1-wp_20.pdf>).

Poznámky k textu a literatura:

- [1] *Global Trends 2030: Alternative worlds*. Dostupné na <http://www.dni.gov/files/documents/Global-Trends_2030.pdf>, s. 136.
- [2] *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004). Dostupné na <http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html>, 123 s.; *Global Trends 2025: A Transformed World*. The National Intelligence Council's 2025 Project (2008). Dostupné na <http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf>, 99 s.
- [3] BALABÁN, M., RAŠEK A. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. Praha: Karolinum 2010, 133 s.; BALABÁN, M. Europe and the United States in the 'Asian' 21st Century: the Political, Economic and Security Context, Vol. 4. Issue 1, *Central European Journal of International & Security Studies*, <<http://cejiss.org/issue/2010-volume-4-issue-1/balaban>>, s. 162-182; BALABÁN, M. Noví globální a regionální aktéři a světová a evropská bezpečnost, *Vojenské rozhledy*, 20 (52) č.2, 2011, s. 30-37; BALABÁN, M., POTŮČEK, M., RAŠEK, A., CESES Global Emerging Issues, Report Elaborated for CENTRA Technology, Inc., Arlington, USA, June 2011, 47 s.; BALABÁN, M. Aktuální trendy a posuny ve vývoji globálního bezpečnostního prostředí, *Vojenské rozhledy*, 21 (53), č.2, 2012, s.17-25; BALABÁN, M. Global Power Transformations: Political, Economic and Security Dimensions, Vol. 6, Issue 2, *Central European Journal of International & Security Studies*, <<http://cejiss.org/issue/2012-volume-6-issue-2/global-power-transformations-political-economic-and-security-dimensions>>, s. 209-235; BALABÁN, M., LUDVÍK, J., STEJSKAL, L. *Strategické trendy globálního vývoje*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy prostřednictvím nakladatelství Roman Karpas RK, 2012, 142 s.
- [4] Příkladem např. může být to, že rozvíjející se země dnes disponují v Mezinárodním měnovém fondu (MMF) přes 47 % hlasů. MMF navíc zařadil všechny země BRICS do první desítky zemí fondu, která výrazně ovlivňuje jeho chod.

- [5] Predikuje to Margaritis Schinas ve studii *The EU in 2030: a Long Term View of Europe in a Changing World: Keeping the Values, Changing the Attitudes* (Centre of European Studies, 2012, <http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications_pdf/article_ms_euin2030.pdf>).
- [6] *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, dostupné na <http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf>.
- [7] Blíže viz ROMANCOV, M. Interdependence globální, ekonomické, informační a dopravní infrastruktury a její zranitelnost. In BALABÁN, M. - LUDVÍK, J. - STEJSKAL, L. *Strategické trendy globálního vývoje*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy prostřednictvím nakladatelství Roman Karpaš RK, 2012, s. 109.
- [8] Malackým průlivem prochází 30 % světového obchodu, 80 % importované japonské ropy, 50 % spotřeby ropy severní Asie a 66 % zkapalněného zemního plynu. V souvislosti s Malackým průlivem je možné připomenout, že studie zmiňuje obavy čínských strategií ze závislosti Číny na zajišťování bezpečnosti námořního provozu Spojenými státy v tzv. úzkých námořních hrdlech (kromě Malackého průlivu se jedná i o Hormuzský průliv), a že Čína je podle nich touto závislostí strategicky zranitelná v potenciálním námořním konfliktu s USA. I to je důvod proč silně rozvíjí své námořnictvo, a zároveň se smaží o diverzifikaci transportních cest pro dodávky energetických surovin pozemními cestami, především z Ruska a střední Asie.
- [9] *America's Pacific Century*, Remarks Hillary Rodham Clinton, Secretary of State, dostupné na <<http://www.state.gov/secretary/rm/2011/11/176999.htm>>.
- [10] *Speech of Secretary of Defense Leon E. Panetta on Shangri-La Security Dialogue*, June 2, 2012, <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1681>>.
- [11] Americká vojenská přítomnost v regionu a již zmíněná role „bezpečnostního balancéra“ ovšem zároveň slouží k tomu, aby Spojené státy alespoň částečně kompenzovaly zdejší čínskou ekonomickou převahu.
- [12] Od počátku 21. století čínský vojenský rozpočet výrazně roste, což dokládají i údaje Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Odhad v miliardách USD: 2000: 32,100, 2001: 39,500, 2002: 45,900, 2003: 49,800, 2004: 55,200, 2005: 62,100, 2006: 72,900, 2007: 84,100, 2008: 92,700, 2009: 110,100, 2010: 114,30, 2011: 143,00.
- [13] CUI Tiankai. Firmly Promote the China-U.S. Cooperative Partnership – Commemorating the 40th Anniversary of the Shanghai Communiqué. *China International Studies*, March/April 2012, s. 4-13. Dostupné na <http://www.cssn.cn/upload/2013/02/d20130228094530348.pd>
- [14] **JEN Süe-tchung** (čínská transkripce Yan Xuetong) byl v roce 2008 zařazen americkým časopisem *Foreign Policy* mezi 100 nejvýznamnějších intelektuálů světa. Přepis čínské transkripce na českou na <http://www.cinsky.cz>
- [15] MAMONOV, M. The Return of the USA to Asia. *Russian International Affairs Council*, 12. 9. 2012, <http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=786>; LAM, W. China Deploys Pugilistic Foreign Policy with New Vigor. *China Brief*, Vol. 12, Issue 12, dostupné na <http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39525&cHash=c984cceb56af95c784351efa1350997>. Jen Süe-tchungovu tezi o zvyšování podílu odpovědnosti Číny za globální procesy je i v souladu s konceptem „nového internacionalismu“ čínského vědce Sun Žu z Čínského ústavu mezinárodních studií (China Institute of International Studies) vztahů který napsal, že podstata nového internacionalismu spočívá v tom, že Čína musí na sebe převzít větší mezinárodní odpovědnost, s ohledem na svůj potenciál poskytovat větší pomoc rozvíjejícím se zemím, vynakládat více úsilí pro zachování stabilního světového právního řádu, plnit ještě více své závazky a usilovat o rozvoj mezinárodního řádu ve spravedlivém a racionálním směru. Přejít k politice „nového internacionalismu“ zároveň znamená, že v zájmu obrany společných zájmů celého lidstva je čínský lid připraven přinést i možné oběti (převzato z článku Китай берет курс на «новый интернационализм», Газета Хуаньцзо шибао“, Китай, dostupné na <<http://www.inosmi.ru/world/20130115/204641939.html>>).
- [16] *Speech of Secretary of Defense Leon E. Panetta on Shangri-La Security Dialogue*, June 2, 2012 <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1681>>. Neplatí to ale pro Japonsko, které má se Spojenými státy bezpečnostní smlouvu. O ní se Japonsko opírá např. v případě ostrých sporů s Čínou o nárok na ostrovy Senkaku ve Východočínském moři, které jsou nyní pod japonskou správou.
- [17] Remarks at the Foreign Policy Group's "Transformational Trends 2013". *Forum*, <<http://www.state.gov/secretary/rm/2012/11/201235.htm>>.
- [18] I přes fakt, že USA nebyly vůdčí silou operace v Libyi, nemohla by Severoatlantická aliance bez jejich pomoci v operaci uspět. USA vyslaly k libyjským břehům celou svoji středomořskou flotilu a proti Kaddáfimu nasadily střely s plochou dráhou letu a bezpilotní letouny. Britským, francouzským

- a dalším letadlům aliančních sil pak poskytly moderní přesně naváděnou municí a další logistickou podporu.
- [19] *The Security and Defense Agenda: Future of NATO*. As Delivered by Secretary of Defense Robert M. Gates, Brussels, Belgium, Friday, June 10, 2011, dostupné na <<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1581>>.
- [20] Obchodní výměna mezi těmito zeměmi dosáhla v roce 2010 62 miliard dolarů, což je 20krát více než před deseti lety.
- [21] Problémy v čínsko-indických a čínsko-ruských vztazích otevřeně zmiňuje i Čao Ming-wen (čínská transkripce Zhao Mingwen), vědecký pracovník Čínského institutu mezinárodních studií Čínského ústavu mezinárodních studií ve svém referátu „Rapid Development of the BRICS Cooperation Mechanism“, předneseném na konferenci New International Environment and China's Peaceful Development, konané ve dnech 26.-27. 11. 2011 v Pekingu. Čchu Sing (Qu Xing), ed., New International Environment and China's Peaceful Development, China Institute of International Studies, China Foundation for International Studies, *World Affairs Press*, s. 233-250).
- [22] *Global Trends 2025: A Transformed World*. The National Intelligence Council's 2025 Project (2008), dostupné na <http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf>, str. 4, 38-39.
- [23] Výzkumníci ze Sandia National Laboratories vytvořili tzv. **Human Resilience Index** se sedmi indikátory, které jim umožnily identifikovat patnáct zemí s vysokým rizikem selhání státu (tempo růstu populace, hustota obyvatel, kalorický příjem per capita, dostupnost pitné vody per capita, obdělávaná půda per capita, průměrný věk, zdraví populace /včetně úmrtnosti dospělých a dětí/, délka života. K roku 2030 bude pořadí zemí s vysokým rizikem selhání státu následující: 1. Somálsko, 2. Burundi, 3. Jemen, 4. Uganda, 5. Afghánistán, 6. Malawi, 7. Demokratická republika Kongo, 8. Keňa, 9. Nigérie, 10. Niger, 11. Pákistán, 12. Čad, 13. Haiti, 14. Etiopie, 15. Bangladěš (s. 18 studie).
- [24] Studie uvádí jako příklad strany politického islámu též vládnoucí tureckou Stranu spravedlnosti a rozvoje (AKP).
- [25] Jednalo se v první řadě o uskupení al-Ká'ida v islámském Maghrebu (AQIM - Al Qai'da in Islamic Maghreb).
- [26] Těžba břidličného plynu v USA tvořila v roce 2005 jen 2,5 % celkové produkce plynu, v roce 2010 to již bylo 15 %, díky čemuž se Spojené státy staly největším světovým producentem plynu. V USA se připravuje i výstavba osmi terminálů pro vývoz zkapalněného zemního plynu s celkovou roční kapacitou 120 milionů tun.
- [27] ZAKARIA, F. Are America's Best Days behind Us?, *Time*, 3.3. 2011 <<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,2056723,00.html>>.
- [28] STIGLITZ, J. E. *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers our Future*, W. W. Norton & Company, 2012, 448 s.
- [29] Jednou z reakcí BRIC na globální finanční a ekonomickou krizi a roli USA při jejím vzniku bylo, že na prvním summitu hlav států a vlád BRIC v ruském Jekaterinburgu (2009). Rusko a Čína předložily návrh na snižování závislosti na dolaru jako světové rezervní měny. Zajímavou analýzu k tomuto problému, která vzbudila velký ohlas, „Dedolarizace a konec vojensko-finanční hegemonie USA: Přelom v Jekaterinburgu“ (De-Dollarization and the Ending of America's Financial-Military Hegemony: The Yekaterinburg Turning Point), zpracoval americký ekonom Michael Hudson. Mj. v ní uvádí, že Jekaterinburg vejde do historie nejen jako místo, kde skončil život posledního ruského cara, ale i amerického impéria. Analýza je dostupná na <<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=13969>>.
- [30] Recese by ale mohla nastat i v případě odchodu ekonomicky v podstatě bezvýznamného Řecka z eurozóny. Ve studii se uvádí odhad Globálního institutu McKinsey podle kterého by neřízený řecký odchod z eurozóny způsobil „kolaterální škody“ osmkrát větší než pád americké banky Lehman Brothers v září 2008.
- [31] Tento údaj byl prezentován na semináři organizovaném Centrem pro evropskou reformu v Londýně jako součást francouzsko-britského obranného fóra.
- [32] *Report on the impact of the financial crisis on the defence sector in the EU Member States*, <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2011-0428+0+DOC+PDF+V0/EN>>.
- [33] ŠILHAN, V. Změna globální strategické rovnováhy: Stav a trendy vývoje vojenské síly vybraných zemí, *Vojenské rozhledy*, 22 (54), č. 1, 2013, s. 26.
- [34] *Final report of the Future of Europe Group*, dostupné na <<http://www.auswaertiges-amt.de/cae/ser-vlet/contentblob/626338/publicationFile/171783/120918-Abschlussbericht-Zukunftsgruppe.pdf>>.

Operational Concept: Reflections over Solving Military Problem

Abstrakt:

Pro použití ozbrojených sil v budoucích operacích jsou stanovovány různé strategie, vize a koncepce, které naznačují možný způsob jejich činnosti. Páteřní část operačních koncepcí je tvořena popisem několika základních charakteristik. K takovým patří například popis vojenského problému, jeho vojenské řešení, popisující v širších souvislostech způsob činnosti ozbrojených sil v celém spektru operací k naplnění strategických cílů a z něj vyplývající požadavky na rozvoj vojenských schopností. Cílem článku ovšem není poskytnout vyčerpávající odpověď na veškerou problematiku spojenou s tvorbou koncepcí. Spíše než naplnit tuto roli, je jeho smyslem poukázat na některé výše uvedené souvislosti, jejichž pochopení má zásadní význam nejen pro tvůrce operačních koncepcí, jednotlivce a organizace odpovědné za rozvoj ozbrojených sil jako takových, ale může být přínosné i pro velitele z hlediska rozvoje jejich operačního myšlení a nalezení vhodného operačního přístupu při řešení každodenní praxe.

Abstract:

There exists a variety of deployment strategies, visions and concepts for armed forces, how they will operate in the future horizon. The key part of operational concepts consists of several key characteristics, which include e.g. the account of military problem, its military solution describing in broad terms how military forces will operate across the wide range of military operations in pursuit of strategic objectives and thereby consequent requirements for military capabilities development. The article does not provide a comprehensive answer to all the problems associated with the concept development. Rather, its purpose is to point out some aforementioned aspects crucial not only for operational concepts developers, responsible individuals and organizations, but it may be beneficial even for commanders in terms of their operational thinking and drafting an appropriate operational approach to solving day-to-day activities.

Klíčová slova:

Operační koncepce, ozbrojené síly, vojenské operace, vojenský problém, rozvoj vojenských schopností.

Key words:

Operational concepts, armed forces, military operations, military problem, development of military capabilities.

Úvod

Již mnohokrát bylo popsáno a předneseno v různých podobách co je obsahem, cílem a smyslem operační koncepce. Pokud lze operační koncepci charakterizovat jako myšlenku, za kterou je často považována, je možno vymezit následující jednoduchou definici: „*Operační koncepce představuje soubor vytyčených **cílů**, stanovených **cest** a **prostředků** pro jejich dosažení ve vymezených **časových** etapách, předpokládaném prostoru a situaci.*“ V operační koncepci je tedy vyjádřena integrace a koordinace tří faktorů – **strategického cíle** (nebo požadovaného konečného stavu), **způsobů**, tedy cest či metod dosahování těchto cílů, a dále **prostředků** v podobě vojenských schopností použitelných v čase, prostoru, daném účelu a situaci. Základem operační koncepce je popis metody použití, tedy odpověď na otázku „*Jakými způsoby a s jakými prostředky (schopnostmi) je možno dosáhnout požadovaného stavu a definovat, jak budou použity schopnosti ozbrojených sil.*“ [1, 2]

Teoretická východiska tvorby operačních koncepcí

Přestože se zde pohybujeme pouze v rovině teoretických úvah, vytvoření operační koncepce není samoučelné. Vychází především z politického zadání stanoveného strategickými dokumenty, v nichž jsou vyjádřeny názory a představy politických představitelů státu o způsobu prosazení životních a strategických zájmů. Aby OS mohly plnit roli garanta těchto představ, musí mít k tomu odpovídající zadání (strategické dokumenty), musí se průběžně přizpůsobovat charakteru prostředí, v němž budou prosazovat tyto zájmy a musí účinně reagovat na výzvy, které mají vliv na bezpečnost a obranu státu.

Pravdou ovšem je, že za dobu existence samostatného českého státu se v OS nepodařilo vytvořit jasnou vazbu mezi politickým zadáním, představovaným souborem strategických dokumentů, a předpokládaným způsobem jeho naplňování, popsaným v operačních koncepcích. Z důvodů, že tato vazba nefunguje, nelze mluvit ani o racionálním rozvoji schopností OS a jejich použitím v dlouhodobém horizontu.

Strategické dokumenty typu bezpečnostní strategie (státu) nebo obranné strategie (státu), by měly tvořit základ myšlenkového proudu pro tvůrce operačních koncepcí, na jehož konci by měl být jasně vyjádřený popis představy, jak OS ČR budou použity v operacích v dlouhodobém horizontu ať již v součinnosti s partnery a spojenci, nebo i samostatně, vzhledem k charakteru strategického a operačního prostředí, ve kterém budou operace probíhat.

Nicméně, typickým rysem těchto dokumentů je skutečnost, že jen velice zřídka vzhlíží za horizont dále než střednědobý, což vytváří zřejmý nesoulad mezi přáním „strategie“ a možností „taktiky“, byť jen v naplňování požadovaných schopností. Tato střednědobost tak znemožňuje vytváření fungujících operačních, ale i hierarchicky níže položených koncepcí, jejichž horizont realizace, pokud bych použil příkladu některých spojenců, sahá na období s výhledem až 20 let.

Druhým typickým rysem těchto dokumentů je již předem určený omezený zdrojový rámec a s tím spojené restriktce, limitující rozvoj budoucích schopností. Rozvoj OS v jednotlivých oblastech známého akronymu DOTMLPFI se tak stává spíše utopií než možnou realitou. [3]

Názory na způsob použití OS

Pokud strategické dokumenty [4 – 9] prozatím nedokážou reagovat za požadovaný časový obzor, dalo by se očekávat, že může nebo bude existovat i jiný způsob nebo forma vyjádření, které představí vizi fungování OS v dlouhodobějším horizontu. Nelze proto v této souvislosti nepostřehnout některé z myšlenek, jež zazněly na nedávném velitelském shromáždění v Praze. Prezident republiky [11] se ve svém projevu opírá, mimo jiné, o jeden z pilířů obranné strategie „*dosažení vysoké míry akceschopnosti našich ozbrojených sil*“. Tato myšlenka by mohla znamenat, že musíme počítat s uplatněním role OS v budoucích operacích, pro které operační koncepce jsou vytvářeny. To je ta pozitivní stránka. Druhou stranou mince je ovšem zmínka o „*přesunu těžiště činnosti vojsk do výcviku*“, protože, jak prezident uvádí, „*velké expediční operace končí*“. Je otázkou, do jaké míry pak vzniká potřeba tvorby operačních koncepcí, pokud tento stav „*operační nečinnosti*“ by trval delší řádku let.

Za poslední, myšlenka z vystoupení prezidenta republiky „...*rozvíjet jen to dobré...*“, aniž bychom se zamysleli co s tím méně dobrým, zcela určitě stojí minimálně za úvahu. Jaký lze učinit dílčí závěr? Je víc než zřejmé, že některé činnosti OS mohou mít v budoucnu zelenou, některé naopak červenou. Co z toho může být optimální, jak pro rozvoj operačních koncepcí, tak pro působení budoucích OS je opět spíše k zamyšlení do diskuze.

Ne nepodobně od projevu prezidenta republiky, obdobnou rétoriku volil na velitelském shromáždění ve svém vystoupení i ministr obrany. [10] Podobně i on se dotkl široké škály úvah o tom, kam se budou ubírat rozvoj a budoucnost OS. „*Nastává čas vrátit se ke kořenům*“ – každý z nás si pod tímto sloganem může představit cokoliv, od myšlenky výcviku v režimu minulém, až po jakoukoliv možnou abstrakci. Na druhé straně, to, co je z hlediska tvorby operačních koncepcí povzbuzující, je výzva k přípravě na operace v prostředí, jehož atributy dokázal ministr popsat slovy znalce operačního umění – *hybridita, asymetrie, radikálně různí aktéři*. Pokud lze číst mezi řádky, z vystoupení ministra nemůže čtenáři uniknout charakter budoucích operací.

„*Umět vést operace v rozsahu větším než prapor*“ – důležitý moment z tohoto vystoupení. Umožňuje to neztratit kredit u spojenců, přesvědčit je o vůli a schopnosti státu vést operace společně bez ohledu na různá omezení, finanční, personální, logistické, kterými se politikové v různé míře zaštiťují. Přestože nelze očekávat, že Česká republika bude v příštích operacích vůdčím státem, operační koncepci je potřeba zaměřit alespoň na to málo, co si jako stát může dovolit.

Pokud nikdo nezpochybňuje základní úkoly OS ve smyslu podílu na zajišťování zájmů státu, tak slovy prezidenta: „*odpovědný přístup vlády k problematice armády*“ by se měl stát jasnou výzvou, žádoucí prioritou a zdůvodněním, proč se zabývat operačními koncepcemi. Realita, ovšem, jako již často v minulosti, může být zcela jiná. Jaký lze tedy učinit v tomto ohledu závěr?

Strategické dokumenty bezpečnostní a obranné politiky státu by svým obsahem měly být jedním z určujících prvků pro tvorbu operačních koncepcí. Politické proklamace nebo prohlášení s ohledem na reálný stav a možnosti státu mohou tyto záměry měnit. Dopady takových rozhodnutí na činnost a rozvoj ozbrojených sil a jejich schopnosti se pak mohou viditelně projevit v praxi, což pro tvorbu operačních koncepcí není pozitivní východisko.

Obsah operační koncepce charakterizuje budoucí operace

Oblast operačních koncepcí bezprostředně souvisí s použitím OS, a proto je potřeba se zaměřit na jednotlivá východiska jejich tvorby. Jak již bylo uvedeno, obsah a rozsah použití OS, vyjádřený v operační koncepci, by měl vycházet ze strategických dokumentů, a to národních, aliančních nebo koaličních. Kromě jiných, i Bílá kniha o obraně, přestože patří spíše do kategorie rozvojových nebo institucionálních koncepcí, navíc střednědobého charakteru, uvádí, že „*nejpravděpodobnější formou bojového nasazení ozbrojených sil ČR v nejbližších letech bude účast v mezinárodních operacích k řešení krizových situací mimo území členských států NATO a EU*“. [5] Pokud je tedy nutno zabývat se tvorbou operačních koncepcí a jejich využitím pro účely OS, je potřeba je dát do souvislosti s charakteristikou strategického a operačního prostředí a operacemi jako takovými v kontextu komplexního přístupu k operacím. Komplexnost prostředí ve všech aspektech je zcela evidentní, budoucnost válčení je identická Krulakovu pojetí tříblokové války. [6, 8] Nejistota, nejasnost hranic mezi bojovou zónou a civilním záze-
mím, chaos, prolínání činností atd., to jsou typické znaky bojiště budoucnosti a současné charakteristiky, které tvoří nedílnou součást obsahu operačních koncepcí.

Další okruh možných činností OS v budoucích operacích a tedy další východisko pro obsah koncepce tvoří škála „*méně bojových*“ operací, kam lze zařadit podpurné, záchranné nebo humanitární operace. Ambice státu v podílu na společné strategii se nevyhýbají ani činnostem OS v rámci reformy či budování místního obranného sektoru, jako například příprava a výcvik sil. Tyto aktivity mohou tvořit další, samostatný okruh činností nebo mohou být připojeny k předešlému, a tím v operační koncepci naznačit i důraz na rozvoj schopností potřebných k vedení operací. I v těchto činnostech OS je vidět snaha o prosazení komplexní strategie. Operační koncepce musí proto reagovat i na nutnost a schopnost OS koordinovat své aktivity a spolupracovat s dalšími, zejména nevojenskými aktéry.

Klíčový obsah operačních koncepcí

Operačních koncepcí k použití budoucích OS může být celá škála. Jejich společným znakem je často jejich obsah, jehož podstatnou část tvoří popis způsobu použití OS. Jako takový vychází z *charakteru operačního prostředí* a kromě jiného popisuje zejména otázky související s *vojenským problémem*, jeho charakteristikou, *způsobem jeho řešení*, *rozvojem schopností v předpokládaných oblastech* i dalšími aspekty. Uvedené části tvoří základní kostru většiny operačních koncepcí, ať již při vytváření nové nebo aktualizací stávající operační koncepce. Protože tyto části nejsou podrobněji všeobecně známy – v našich podmínkách nemáme zkušenosti z tvorby operačních koncepcí – bude vhodné objasnit alespoň některé základní. [3]

Vojenský problém. Popis vojenského problému je závislý na druhu a charakteru operační koncepce a svým obsahem se může značně odlišovat. Jiná koncepce, jiný problém. V nejobecnějším slova smyslu je vojenský problém v operační koncepci představován protivníkem, jehož schopnosti umožňují zamezit přístup do oblastí a prostorů, jež jsou důležité z hlediska zajištění životních a strategických zájmů (např. zdroje surovin, energií, vody apod.). Jeho OS jsou schopné vést rozsáhlé (např. konvenční, informační...) operace, vlastní vyspělé konvenční zbraně, jakož i zbraně hromadného ničení. Může

působit asymetricky v širokém spektru činností, jeho schopnosti válčení a technologické vymoženosti mu umožňují kreativně používat nové způsoby vedení operací vůči svým oponentům. Takový protivník může tedy představovat hrozbu nejen v regionálním, ale i globálním měřítku. Je schopen provádět akce, které představují nepřijatelnou hrozbu pro stát, jeho spojence a partnery, a tuto hrozbu je potřeba řešit.

Ústřední myšlenka. Základ řešení tohoto problému je vyjádřen v tzv. ústřední myšlence, která v operační koncepci obecně popisuje způsob vedení operací OS v budoucím operačním prostředí k eliminaci vojenského problému. Myšlenky, které operační koncepcí zobecňuje, následně vytváří počáteční představu způsobu použití, kterým budoucí OS naplní strategické zadání, a současně naznačují i nutné kroky k integraci jejich činnosti s ostatními partnery. Základní myšlenka pak může být dále rozváděna do podoby konkrétnějších činností sil.

Vědomí takové hrozby – vojenského problému – dává v operační koncepci prostor k úvahám nad nutností jejího vypořádání se s ním přijatelnými způsoby (je potřeba uvažovat o „přijatelnosti“ nákladů, míře rizika a kolaterálních ztrát apod.). Je důležité, aby činností sil nedošlo k neúmyslné a nežádoucí eskalaci konfliktu i s ohledem na složitost stabilizace a poválečné rekonstrukce. Tvůrce operační koncepce by proto měl komplexně vnímat možné dopady, jež naplnění operační koncepce může přinést.

Vojenské řešení problému. Ústřední myšlenka předchází určení vojenského řešení problému. To může být v operační koncepci vyjádřeno různými způsoby (druh operace, hlavní aktivity, intenzita apod.) v závislosti na prostředí, charakteru činnosti atd. K tomu, aby OS naplnily stanovené cíle, musí provést celou škálu společných činností v součinnosti se spojenci a partnery ve stanoveném čase, prostoru a účelu. Samotný popis řešení vojenského problému, jak bylo uvedeno, může být vyjádřen různými způsoby. Může to být popis z hlediska členění operace do jednotlivých fází, popis z hlediska charakteru operační činnosti, popis zaměřený na vytváření účinků a v neposledním řadě popis definovaný na základě tzv. eliminačních mechanismů.

Aniž by byly podrobněji uvedeny jednotlivé způsoby, je významné se zmínit o posledně jmenovaném způsobu popisu. Političtí představitelé i vojenští velitelé jsou si vědomi, že přímé fyzické zničení protivníka již nemusí být z dlouhodobého hlediska nejúčinnějším způsobem dosažení cílů, i s ohledem na společenské odezvy vedení vojenských operací. K tomu, aby došlo k žádoucí změně v systému protivníka, lze použít různé způsoby jeho eliminace, které v konečném důsledku mohou být méně nákladné, mohou přinášet nižší riziko. V operačním umění proto pořád častěji kulminuje výraz „*dezintegrace protivníka*“, jako kombinace dislokačních a destrukčních mechanismů a současně i jako nejpreferovanější způsob jeho eliminace.

Kromě eliminačních mechanismů, tzv. „*hard power solution*“, lze do řešení problému zahrnout i tzv. stabilizační mechanismy, hojně využívané zejména v období stabilizace prostředí. Ty jsou naopak základní metodou, kterou OS ovlivňují zejména civilní obyvatelstvo k nastolení trvalého a stabilního míru. V použití obou druhů mechanismů je nutno vidět komplementaritu, na co tvůrci operační koncepce pochopitelně nesmí zapomenout.

Možné důsledky řešení vojenského problému. Představa o způsobu řešení vojenského problému, tedy jakým způsobem povedou OS operace v budoucím operačním prostředí, současně naznačuje možné důsledky. To znamená, co budou síly potřebovat a tedy jaké schopnosti musí být dosaženy, aby mohly zajistit splnění předpokládaných operačních úkolů. [3, 6, 8]

Tým odborníků, který vytváří operační koncepci, musí tedy vidět mnohem dále. Nejen dokázat si odpovědět na otázku, jaké jsou důsledky rozvoje schopností v jejich jednotlivých oblastech, ale i jaké jiné koncepce v rovině horizontální i vertikální budou muset být vytvořeny. Rovněž jsou to aktuální otázky, jaké jsou důsledky operační koncepce pro ostatní partnery, spojence atd. Je to výzva pro rozvoj technologií, obranného průmyslu, rozvoj vědy, aby bylo možné zabezpečit fungování společných funkcí, které OS v operacích vzájemně integrují a které s rozvojem schopností bezprostředně souvisí. V neposledním řadě je potřebné ověřit, zda operační koncepce je funkční a na základě výsledků experimentování ji přijmou, upravit, nebo zamítnout.

Závěr

V závěru je nutné poznamenat, že zde prezentované myšlenky nejsou ani zdaleka dogma. Jak již bylo mnohokrát uvedeno, [10, 11] je nepravděpodobné, aby Česká republika byla vůdčí silou ve vojenských operacích, jež byly okrajově naznačeny. Spíše se bude muset uplatnit tam, kde její možnosti a schopnosti budou reálné. Vedení budoucích operací naznačuje, že každá situace je odlišná a vyžaduje svá specifická řešení. Nelze každou situaci napasovat na přesnou, předem stanovenou šablonu. Je to závěr, který by tvůrci operačních koncepcí měli vzít v úvahu.

Důvodů, proč operační koncepce prozatím neumíme vytvářet, je mnoho: organizačních, legislativních, znalostních, a není účelem je zde uvádět. Naproti tomu poznatků, podkladů a zkušeností získaných v poslední době je poměrně dost na to, aby tvorbě nejen těchto koncepcí byla věnována mnohem větší vážnost a pozornost než dosud. Zde prezentované názory k problematice operačních koncepcí poukazují na jeden z mnoha možných přístupů a náhledů, v jakých dimenzích je možné uvažovat a jakými souvislostmi v rovině strategicko-politické, operační, rozvojové a dalších je nutné se zabývat.

Literatura:

- [1] *AAP-6, Terminologický slovník pojmů a definic NATO (anglicky a francouzsky)*. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, odbor obranné standardizace, 2010, 452 s.
- [2] *AAP-15, Slovník zkratk používaných v dokumentech a publikacích NATO*. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, odbor obranné standardizace, 2011, 347 s.
- [3] *AJP-3(B), Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. NATO Standardization Agency, 2011, 120 s.
- [4] *Bezpečnostní strategie České republiky 2011*. Praha: MZV ČR, 2011, 21 s. ISBN 978-80-7441-005-5.
- [5] *Bílá kniha o obraně*. Praha: OKP MO ČR, 2011, 168 s. ISBN 978-80-7278-564-3.
- [6] *Capstone Concept for Joint Operations*. Version 3.0, DoD USA, 2009, 49 s.
- [7] *Dlouhodobá vize resortu Ministerstva obrany*. Kolektiv autorů. 1. vydání, Praha: MO ČR, 2008, 19 s.
- [8] *Major Combat Operations, Joint Operating Concept*. Suffolk, VA: US Joint Forces Command, 2006, 114 s. Dostupné z <http://www.dtic.mil/futurejointwarfare/>.
- [9] *Obranná strategie České republiky*. Praha: OKP MO ČR, 2012, 8 s. Dostupné z http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/obrannastrategie-2012.pdf.
- [10] *Projev ministra obrany Alexandra Vondry*. Velitelské shromáždění Armády ČR 8. 11. 2012. Dostupné z <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/velitelske-shromazdeni-projev-ministra-obrany-alexandra-vondry-76677>.
- [11] *Projev prezidenta republiky Václava Klause*. Velitelské shromáždění Armády ČR 8. 11. 2012. Dostupné z <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/velitelske-shromazdeni-proje-v-prezidenta-republiky-vaclava-klause-76679/>.

The Conceptualization of Cyberterrorism

Abstrakt:

Cílem této práce je za pomoci dostupných dokumentů, zpráv a odborných textů vymezit fenomén kyberterorismu a zhodnotit jeho roli a výskyt v současném světovém dění. Kyberterorismus je dnes sice velice často diskutovaným jevem, ale jakýkoliv konsenzus ohledně jeho přesného vymezení zatím neexistuje. Kritika současného stavu je shrnuta v závěrečné kapitole, která popisuje příčiny současného stavu, tedy stavu, kdy je kyberterorismus často diskutován, politizován, je opakována jeho nebezpečnost, aniž by k němu v praxi docházelo.

Abstract:

The purpose of this paper is to define cyberterrorism phenomenon with the use of available documents, reports, and expert texts, and to evaluate its role and occurrence in contemporary world's events. The cyberterrorism is very often discussed nowadays, but there is a total lack of any consensus as far as a precision definition is concerned. The critique of current state is summarized at the end of the final chapter, describing leading causes of present situation, i.e. a situation when the cyberterrorism is discussed, politicised, all repeatedly underline its dangerousness, but in practice no cyber attack has occurred.

Klíčová slova:

Konceptualizace, kyberterorismus, elektronický útok, hacker, hackerské komunity, sběr informací, kybernetická kriminalita, průmyslová špionáž.

Key words:

Conceptualization, cyberterrorism, electronic attack, hacker, hackerspace communities, data collection, cyber criminality, industrial espionage.

1. Úvod

Počáteční kapitola se zabývá stručným popisem současného, nutno dodat velice nepříliš dobrého stavu konceptualizace kyberterorismu se zaměřením na situaci v České republice. Následujícím krokem je samotná konceptualizace na základě vybraných definic. Součástí je také zdůraznění klíčových parametrů či vlastností, které by kyberterorismus měl naplňovat. Další kapitola se zabývá popisem některých elektronických útoků, které bývají za kyberterorismus označovány, ale selhávají naplnit jeden či více

definičních parametrů předložených v následující kapitole. Výsledkem má být mnohem užší ohraničení tohoto prozatím nesystematicky užívaného konceptu, a to včetně vyloučení mnoha evidentně „neteroristických“ forem činnosti (přestože ilegálních, elektronických a oběti poškozujících).

2. Současný stav

Jedním z prvních kroků vstříc konceptualizaci kyberterorismu by mohlo být prohlédnutí materiálů publikovaných vládními orgány a institucemi, které se touto problematikou zabývají. Pokusíme-li se nalézt informace o kybernetickém terorismu například na stránkách Ministerstva vnitra České republiky, [1] nedozvíme se prakticky vůbec nic. V několika odstavcích jsou zmiňovány snahy Ruské federace a Čínské lidové republiky o rozvoj jejich kapacit k vedení elektronické války, je popsána pozice USA a Pentagonu, a zmíněni jsou i „bezskrupulózní hackeři“ prodávající informace komukoliv, kdo je zaplatí. Kritizována je volná dostupnost návodů na výrobu výbušnin na internetu a vliv médií, která popularizují požadavky teroristů. O tom co je to vlastně „kybernetický terorismus“ (což je název článku) se zde bohužel nehovoří vůbec nic.

Podobně neúspěšně bychom vysvětlení kyberterorismu hledali i v dalších dokumentech, které se o terorismu a kybernetických hrozbách zmiňují, např. Strategie boje proti terorismu [2] nebo Bezpečnostní strategie České republiky 2011. [3] Jistou útěchu nabízí až Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti z roku 2012, [4] který zdůrazňuje snahu vyvolat strach.

V odborné literatuře je situace obdobná a např. Janoušek [5] sice rozlišuje mezi devíti typy „kyberteroristů“, ale řadí mezi ně i finančně či pomstou proti svému zaměstnavateli motivované zločince a hackery, tj. v zásadě téměř každý, kdo podnikne nějaký elektronický útok, je podle něj kyberteroristou. I Jirovský ve své monografii [6] k vymezení kyberterorismu přistupuje velmi vágně a ve výsledku do takového nejasně ohraničeného konceptu může spadnout úplně cokoli. Někdy je za kyberterorismus pokládáno i užívání informačních a komunikačních technologií k podpoření činnosti již známých „standardních“ teroristických skupin. Tím je myšlena zejména propaganda, rekrutace, komunikace členů, šíření návodů, apod. [7] Zcela zbytečné by bylo hledat jasnou odpověď i v médiích, která také obvykle nejsou schopna rozlišit mezi kyberterorismem a útoky motivovanými prostým finančním obohacením.

Situace není o nic utěšenější ani mimo Českou republiku. Z celého spektra lze uvést několik příkladů: Lieberman [8] považuje i běžný *malware* za formu terorismu. Velmi široké spektrum „kyberterorismu“ popisuje i Saint-Claire. [9]

William Tafoya [10] z FBI varuje před kontinuální snahou teroristů provést kyberútok. Jarvis [11] mezitím mapuje tento rozpor mezi přístupem FBI a akademickou sférou. Velmi skepticky se k hrozbě kyberterorismu staví Green, [12] zatímco Cavelty [13] celý problém vidí jako hlavně institucionální a zkoumá americkou vnitropolitickou debatu o této problematice. Proti příliš širokému konceptu se staví i autoři pod hlavičkou Syman-tecu [14] a rovnou nabádají přistupovat ke kyberterorismu analogicky s „hmotným“ terorismem. Významným autorem a propagátorem kybernetické bezpečnosti (války i terorismu) je Richard Clarke [15] bývalý člen americké národní bezpečnostní rady, který se po roce 2001 stal jedním z hlavních hlasů varujících před „digitálním Pearl Harborem“. Vzhledem k absenci jakýchkoliv dramatických teroristických kyberútoků

po 11. září 2001 (9/11 attacks) a pod vlivem rostoucích aktivit Číny jsou v posledních letech tato varování slyšet spíše ohledně mezistátní kybernetické války. I k této možnosti se ale někteří [16] staví skepticky.

Přestože je tedy kyberterorismus velice hojně diskutovaný fenomén, jeho vymezení se jeví jako ještě problematičtější než vymezení terorismu samotného. Běžně lze nalézt mšnění s finanční kriminalitou, průmyslovou špionáží, kybernetickými operacemi na podporu mezistátních válek atd. [17]

3. Konceptualizace

V odborné diskuzi je tak patrná jakási dvojkolejnost. Jedna skupina autorů a odborníků považuje za „kybernetický terorismus“ široké spektrum aktivit, které zpravidla alespoň nějak souvisí s terorismem nebo kyberprostorem. Jedná se tak o aktivity velmi různorodé a často velice vzdálené od terorismu samotného. Druhá skupina se naopak snaží kyberterorismus co nejpřesněji vymezit a zabránit dalšímu rozměňování již nyní velmi abstraktních konceptů.

Tento text vychází z užšího pojetí a považuje za evidentní, že kyberterorismus musí být speciálním případem: *podmnožinou terorismu* obecně. Konkrétně je to takový poddruh terorismu, který je páchán za pomoci informačních a komunikačních technologií. Předložka „kyber-“ vypovídá o povaze útoku, nikoliv o aktérech, jejich způsobu komunikace nebo o jejich cílech a motivacích. V zásadě se jedná o pojem na stejné úrovni jako by byl například „letecký terorismus“, „sebevražedný terorismus“ nebo „bombový terorismus“. Při konceptualizaci kyberterorismu rozhodně nelze zapomenout na to, že každá definice a každý případ kyberterorismu musí zároveň spadat i pod obecnější definici terorismu samotného. Tento základní předpoklad vyjádřila i Dorothy Denning [18, 36] svojí definicí, kterou lze zařadit do definic následujících tradici Alexe Schmida. [19] Tyto dvě definice tak tvoří základ konceptualizace kyberterorismu i z pohledu tohoto textu.

V následující podkapitole jsou stručně shrnuty dílčí aspekty a znaky vyplývající z těchto definic, které pomohou lépe ohraničit kyberterorismus a odlišit jej jak od ostatních forem terorismu, tak i od ostatních forem kybernetických útoků. Rozděleny jsou podle motivace útočníků. Je také nutné předem upozornit na to, že tyto skupiny rozhodně nelze považovat za jasně vytyčené, nepřekrývající se, a v praxi jednoznačně určitelné. Jedná se tak spíše o jakousi ideální typologii.

3.1 Znaky

3.1.1 Cíl

Cílem lze myslet zejména konečný záměr, se kterým byl kyberteroristický útok proveden. Zde lze ze zmíněných definic poměrně jednoznačně vyvodit, že cílem je spíše politická změna a ideologická propaganda než finanční profit či přímé oslabení vojenských kapacit protivníka. Za jisté výjimky z tohoto pravidla lze považovat kriminální a psychopatologický terorismus.

Důležitou charakteristikou je také možnost rozlišit tzv. cílové publikum od přímé oběti. Obětí kyberteroristického útoku je pouze prostředníkem, který má obvykle skrze zastrašení přenést poselství cílovému publiku. Od toho je následně očekávána a vyžadována nějaká akce či naopak absence akce, což je vyvoláno intenzivním strachem.

3.1.2 Publicita

Často zmiňovaná je role médií a snaha teroristů dosáhnout co nejširšího obecnstva skrze ochotná média. Paradoxně často přehlížená je významnost situace opačné: snaha útočníků svůj akt zcela utajit. Pokud u zkoumaného případu zjistíme, že se pachatelé snažili zcela utajit, že k činu došlo (tedy ne jen svoji identitu), je tímto v podstatě diskvalifikován z konceptu kyberterorismu, neboť se sami snažili bránit jakékoliv reakci publika a obecnstva.

3.1.3 Opakovatelnost

Pravý účinek zastrašení a přinucení k jednání je možný pouze tehdy, je-li přítomna hrozba, že dojde k útokům dalším. Kyberterorista tedy musí přesvědčit členy cílového publika, že nebude-li mu vyhověno, může být příští přímou obětí kdokoliv z nich.

Útoky by také měly být součástí jakési souvislé kampaně sledující nějaký deklarovaný cíl. Pokud se jedná o jednorázovou akci, na kterou útočník nemá možnost či zájem navázat, je tím značně zmenšena motivace publika vyhovět jeho požadavkům.

3.1.4 Násilí a strach

Přítomnost násilí je zřejmě nejproblematičtějším bodem kyberterorismu. „Standardní“ terorismus zpravidla staví na fyzickém a často až excesivním násilí, aby generoval strach a hrůzu v publiku. Vzhledem k povaze internetu a dalších sítí je jen velice obtížné skrze tyto útoky způsobit skutečné násilí ve smyslu poškození zdraví lidí, ztrát na životech nebo rozsáhlého zničení majetku. Elektronické útoky jsou však velmi dobře schopny způsobit rozsáhlé ekonomické škody, poškodit prestiž a image nebo nepřímo vést i k fyzickému násilí. V každém případě musí být útokem (nebo hrozbou útoku) generován intenzivní strach či podobný silný psychologický účinek.

3.2 Příklady

Tato kapitola si klade za cíl stručně rozebrat některé typy a příklady útoků či obecně událostí, které někdy bývají označovány jako projevy kyberterorismu.

3.2.1 Finanční obohacení

Elektronické útoky a podvody jejichž cílem je finanční zisk útočníků/pachatelů patří k těm nejčastějším. Nabírají mnoho forem sahajících od přímých útoků na bankovní instituce, přes krádeže databází s informacemi o zákaznících (včetně údajů o platebních kartách) ze serverů elektronických obchodů, až po zaslání podvodných e-mailů vypadajících jako legitimní korespondence požadující po neznalém uživateli důvěrné informace (tzv. phishing). Rozsah této činnosti je obrovský a někdy bývá uváděn jako manifestace kyberterorismu.

Při kritickém pohledu je ale zřejmé, že o kyberterorismus se nemůže jednat z hned několika důvodů. Prvním a nejvíce evidentním problémem je motivace, která je čistě finanční a útoky nesou jakékoliv politické nebo ideologické poselství. Dalším problémem je fakt, že většina takto působících skupin či jednotlivců se snaží svoje aktivity utajit, neboť šance vylákat z recipienta podvodného e-mailu informace o jeho bankovním účtu je zcela závislá na jeho neznalosti. Stejně tak pokud se útočníkům podaří ukrást tyto údaje z napadeného serveru, jsou použitelné jen do doby, než se na útok přijde. Poté bývají platební transakce z kompromitovaných karet a účtů blokovány. Pachatelé se tak svůj čin snaží utajit před přímým cílem i před jakýmkoliv publikem, což je v rozporu s konceptem kyberterorismu.

3.2.2 Poškození cíle

Dalším druhem útoků, který bývá označován jako kyberterorismus, jsou průmyslové sabotáže řídicích elektronických systémů. K nejčastěji zmiňovaným patří údajná exploze transsibiřského plynovodu v roce 1982 [20] a Stuxnet, který sabotoval íránské centrifugy k obohacování uranu v Natanzu. [21]

I zde, stejně jako v předchozím případě, naprosto chybí snaha útočníků o získání publicity, protože úspěšnost těchto útoků zcela závisí na jejich utajení. Rovněž se jedná spíše o přímou sabotáž ve snaze poškodit svého protivníka a omezit jeho capacity, nikoliv o zastrašení nějaké třetí strany. Navíc jsou tyto útoky doménou především států, čímž se ještě více vzdalují konceptu terorismu, a naopak se blíží klasické válce.

Do stejné kategorie by bylo možné zařadit i známé útoky proti Estonsku a Gruzii, ke kterým došlo během jejich „rozepří“ s Ruskou federací. Zde útoky ani nebyly utajovány (což ani nebylo reálně možné, neboť účinky byly okamžitě zřejmé), a dokonce obsahovaly i politický podtext, ale jejich hlavním cílem bylo přímo poškodit napadenou zemi. Zejména v případě Gruzie šlo o zřejmé instrumentální využití kyberprosotoru jako další domény pro vedení operací na podporu probíhající konvenční války. [22] Navíc nedostupnost bankovních či vládních webových stránek vskutku nelze považovat za něco, co by generovalo teror v pravém smyslu slova.

Dalším scénářem, který někdy bývá uváděn jako příklad kyberterorismu, je australský případ z roku 2000, kdy bývalý zaměstnanec vodárenské firmy ze msty vypustil tisíce litrů splašků do krajiny. Útok ovšem nebyl veden přes internet a bylo k němu využito specializovaného vybavení přímo od výrobce vodárenského systému. Došlo především k ekologickým a finančním škodám. [23] Tento i podobné útoky postrádají systematičnost, politické poselství a jejich cílem je zpravidla poškození pouze přímé oběti a rozhodně ne třeba zastrašení ostatních firem.

3.2.3 Sběr informací

V článcích o kyberterorismu můžeme často najít líčení o rozsahu ruských nebo čínských elektronických útoků proti USA. [24] Cílem těchto útoků je však získávání informací (např. pro vývoj konkurenčních zbraňových systémů), a proto je vhodnější je považovat spíše za „kyberšpionáž“ než za kyberterorismus. [25] Podobou funkci plní i nedávno objevené skupiny malware jako jsou např. Flame nebo Red October. [26]

Opět je zde přítomná i snaha činnost utajit, neboť tyto útoky využívají chyb v napadených informačních systémech a děr v jejich zabezpečení. Pokud útok a extrakce informací zůstanou cílové firmě či instituci utajeny (a samozřejmě i veřejnosti), existuje šance na opakované využití této chyby k zisku informací i v budoucnu.

3.2.4 Vandalství a „sport“

Mezi specifickými komunitami jsou rozšířené i formy elektronických útoků, které se naopak pozornost snaží přitáhnout. Tím nejviditelnějším je zřejmě tzv. *defacement*, tedy nahrazení původní legitimní webové stránky novým obsahem, často vulgárním, urážlivým nebo zesměšňujícím. Přestože tyto útoky mohou nést politické nebo náboženské poselství, jsou často prováděny „ze sportu“ a téměř jako soutěž. Cíle jsou pak vybírány jen příležitostně a na základě proveditelnosti útoku (někdy jsou dokonce používány automatické nástroje k vyhledání zranitelných serverů), nikoliv podle jejich symbolické hodnoty či politického významu. [27] I v případě skutečně cílených a politicky

motivovaných útoků jsou škody, které cíl utrpí, jen mírné a rozhodě nelze hovořit o terorismu a zastrašování v jejich plném významu.

3.2.5 Politická motivace

Velmi různorodou skupinu tvoří kybernetické útoky, které jsou politicky motivované, a snaží se tedy působit na širší publikum s nějakým politickým nebo ideologickým záměrem. Řada útoků, které by bylo možné označit jako politické, nese mnoho znaků výše zmíněných typů. Klasicky se může jednat o útoky, které se snaží poškodit nějakou službu nebo získat informace. Podstatným rozdílem je ale to, že takový útok nemá za konečný cíl například zpeněžit ukradené informace ale třeba poškodit prestiž nějaké entity, a tím vyslat politické poselství širokému publiku. Často užívaným pojmem je hacktivismus (aneb politický aktivismus za pomoci hackování).

Skupinou, která se touto činností dosud nejvíce proslavila, je **Anonymous**. Jejich obecné ideologické zařazení lze hledat někde na pomezí *single-issue* aktivismu (zejména neomezená svoboda šíření informací na internetu) a anarchismu (zaměřeného proti vládám, korporacím a krajní pravici). V několika případech prokázala i značnou systematickostí a ochotu zaměřit se na jeden cíl po delší dobu. Navíc aktivně komunikují s veřejností a snaží se svoje aktivity často zviditelnit za pomoci médií. Některé jejich útoky lze dokonce interpretovat i jako snahu o odstrašení obecnostva od provádění „nežádoucích“ činností. Z tohoto pohledu jsou zřejmě nejzajímavější útoky na podporu serveru WikiLeaks (proti společnostem Visa, MasterCard a dalším), [28] nabourání se do bezpečnostní společnosti HBGary [29] a kampaně proti policistům zasahujícím (z jejich pohledu excesivně) proti demonstrantům hnutí Occupy. [30] Zajímavým příkladem terorismu může být tzv. *kybernetický džihád*, jehož cílem se stávají hlavně oficiální izraelské vládní internetové stránky. [31]

Žádný jejich útok ovšem ani zdaleka nedosáhl dramatickosti srovnatelné s terorismem. Ve srovnání s aktivitami států (jako byl například Stuxnet a Flame) se dokonce jedná o útoky menšího rozsahu i dopadu.

3.3 Shrnutí

Z výše uvedených typových příkladů [32] lze snadno nabýt dojmu, že kyberterorismus se vlastně ani vůbec nevyskytuje. Tento úsudek samozřejmě závisí na tom, jak úzká či široká definice je užitá. Hodnotíme-li dosavadní útoky z pozice striktního vymezení kyberterorismu, nezbývá než konstatovat, že kyberterorismus je doposud neexistujícím a čistě hypotetickým fenoménem, protože i útoky při nichž se aktéři snaží dosáhnout veřejného zastrašení pro politické účely, obvykle postrádají charakter systematické kampaně, a zejména jim chybí dramatický efekt, násilnost a schopnost generovat silný pocit strachu v publiku.

Přestože teoretický potenciál kyberterorismu je obrovský [33] a skýtá útočníkům řadu výhod [34] proti terorismu „konvenčnímu“, zůstává prozatím zcela nenaplněn, a to i přesto, že hackeři stále dokáží svět překvapit tím, do jakých systémů se jim podaří dostat. Důvodů, proč k závažným útokům zatím nedochází, je hned několik:

- ty nejcitlivější systémy nejsou vůbec k internetu připojeny a jsou zabezpečeny pomocí tzv. *air-gap* a útok by tak obvykle vyžadoval fyzickou přítomnost,
- sofistikované útoky na průmyslová nebo vojenská zařízení vyžadují detailní přehled o cílovém systému, dlouhou a náročnou přípravu a velmi pokročilé znalosti z oboru,

- elektronické útoky pro „tradiční teroristy“ postrádají silný dramatický a symbolický efekt, kterého mohou dosáhnout pomocí výbušnin a excesivního násilí,
- elektronické útoky vyžadují informační infrastrukturu, kterou rozvojové země (obzvláště mimo města) často postrádají,
- „subkultura hackerů“ obvykle nemá zájem, odhodlání a potřebný ideologický zápal se do těchto rozsáhlých útoků pouštět. [35]

Situace by se tedy dala stručně shrnout tak, že existující teroristické skupiny (např. islamistické) momentálně postrádají technické dovednosti, znalosti a schopnosti tyto postulované dramatické útoky provést, a navíc jim zřejmě i chybí vůle se do těchto útoků pouštět, neboť se jim svým efektem mohou jevit jako podřadné vůči těm bombovým a dalším, jejichž výsledkem je extrémní násilí na civilistech. A naopak ti, kteří by těchto útoků teoreticky schopni být mohli, postrádají organizační strukturu a motivaci se do nich pouštět.

4. Závěr

Na konec asi nezbyvá než prozatím souhlasit se závěry Dorothy Denning, [36] že útoky ještě nedosáhly takové úrovně, aby mohly být nazvány kyberterorismem. Žádný dosavadní útok nedosáhl dostatečné intenzity, rozsahu škod a obětí na životech, aby vskutku generoval strach srovnatelný například s bombovými teroristickými útoky. Tento potenciál v sobě sice nesou postulované útoky na průmyslové systémy a infrastrukturu, ale ty jsou prozatím zcela mimo schopnosti současných teroristických skupin a sítí (jako je např. al-Ká'ida nebo různé nacionalistické skupiny). Ty o takovéto formy útoků zpravidla ani nejeví zájem (neboť pro ně postrádají dramatickост a symbolickou hodnotu) a pokud už se k nim jejich přívrženci odhodlají, jedná se o ty nejjednodušší formy.

Z tohoto hlediska „nadějnějšími“ aktéry jsou hacktivistické entity v čele s Anonymous, které již prokázaly daleko pokročilejší schopnosti a řada jejich útoků nese znaky teroristického kalkulu, zejména útoky proti finančním společnostem, HBGary Federal a útoky na policejní sbory. Úroveň násilí, škod a strachu je však stále relativně nízká. Vzhledem k množství a různorodosti přívrženců Anonymous nelze vyloučit, že se o skutečně kyberteroristický útok v budoucnu nepokusí. Momentálně k tomu ale sklony zdá se nevykazují.

V současnosti je ale třeba konstatovat, že kyberterorismus (ve své úzké definici např. dle Denning) je prozatím v podstatě neexistující fenomén. Na jeho manifestaci si ještě musíme počkat. Podstatné je, že obrovské množství elektronických aktivit, které je rutinně označováno jako kyberterorismus, nemá s terorismem prakticky vůbec nic společného a jedná se spíše o finanční kriminalitu, špionáž, sabotáže či pouhé vandalství. Z „terorismu“ se bohužel v poměrně krátké době stala velice nadužívaná nálepka. Přinejmenším v odborné a akademické sféře, na rozdíl od té mediální, kde již byl koncept terorismu jakž takž vyjasněn a ustálen, lze hovořit o zcela evidentním dvojím metru. Na druhou stranu je nutné uznat, že vývoj za posledních pár let je na tomto poli velice dynamický a výskyt skutečného kyberterorismu je zřejmě jen otázkou času.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] *Kybernetický terorismus*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky - Odbor bezpečnostní politiky, 2009 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/typologie-terorismu.aspx?q=Y2hud-W09NA%3d%3d>>.

- [2] *Strategie boje proti terorismu*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky - Odbor bezpečnostní politiky, 2010 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/soubor/nap-2010-pdf.aspx>>.
- [3] *Bezpečnostní strategie České republiky*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2011 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.mzv.cz/file/699914/Bezpecnostni_strategie_CR_2011.pdf>.
- [4] JIRÁSEK, Petr - NOVÁK, Luděk - POŽÁR, Josef. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2012 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.cybersecurity.cz/data/slovník_v150.pdf>.
- [5] JANOUŠEK, Michal. Kyberterorismus: terorismus informační společnosti. *Obrana a strategie*, 2/2006 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.mocr.army.cz/mo/obrana_a_strategie/2-2006cz/janousek.pdf>.
- [6] JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita*. Praha: Grada, 2007, 284 s. ISBN 978-80-247-1766-1.
- [7] JIROVSKÝ, Václav - HNÍK, Václav - KRULÍK, Oldřich. *Kybernetické hrozby: Výzva pro moderní společnost*. Současnost a budoucnost krizového řízení 2006. Praha: T-SOFT s.r.o., 2006.
- [8] LIEBERMAN, Danny. *A strategy for combating cyber terror*. Software Associates, 2011 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.software.co.il/2011/07/a-strategy-for-combating-cyber-terror/>>.
- [9] SAINT-CLAIRE, Steve. *Overview and Analysis on Cyber Terrorism*. Florence: School of Doctoral Studies of the European Union. Department of Engineering and Technology, 2011. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.iuedu.eu/press/journals/sds/SDS_2011/DET_Article2.pdf>.
- [10] TAFOYA, William L. *Cyber Terror. FBI Law Enforcement Bulletin* [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.fbi.gov/stats-services/publications/law-enforcement-bulletin/november-2011/cyber-terror>>.
- [11] JARVIS, George. *Comprehensive Survey of Cyber-Terrorism*. St. Louis: Washington University in St. Louis, Department of Science and Engineering, 2011 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.cse.wustl.edu/~jain/cse571-11/ftp/terror.pdf>>.
- [12] GREEN, Joshua. The Myth of Cyberterrorism. Washington DC, *The Washington Monthly*, 2002 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.washingtonmonthly.com/features/2001/0211.green.html>>.
- [13] CAVELTY, Myriam Dunn. Cyber-Terror—Looming Threat or Phantom Menace? Haworth Press, *Journal of Information Technology & Politics*, Vol. 4(1) 2007 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://ethz.academia.edu/MyriamCavelty/Papers/450281/Cyber-Terror_Looming_Threat_or_Phantom_Menace_The_Framing_of_the_US_Cyber-Threat_Debate>.
- [14] GORDON, Sarah - FORD, Richard. *Cyberterrorism? Cupertino: Symantec Security Response*. 2003. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.symantec.com/avcenter/reference/cyberterrorism.pdf>>.
- [15] CLARKE, Richard A. How China Steals Our Secrets. *The New York Times*, 2012 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.nytimes.com/2012/04/03/opinion/how-china-steals-our-secrets.html>>.
- [16] JACKSON, William. Is a 'digital Pearl Harbor' in our future? Vienna, *GCN*, 2009 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://gcn.com/Articles/2009/12/04/digital-Pearl-Harbor.aspx>>.
- [17] Za jistou šedou zónu lze považovat konvenční, tedy neelektronické útoky, např. pomocí výbušnin, na informační infrastrukturu.
- [18] „...the convergence of terrorism and cyberspace. It is generally understood to mean unlawful attacks against computers, networks, and the information stored therein when done to intimidate or coerce a government or its people in furtherance of political or social objections. Further, to qualify as cyberterrorism, an attack should result in violence against persons or property, or at the least cause enough harm to generate fear. Attacks that lead to death or bodily injury, explosions, plane crashes, water contamination, or severe economic loss would be examples.”; In: SWIMMER, Morton. Cyberterrorism: Oh Really? *Trend Micro*, 3.10. 2010. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.virusbtn.com/pdf/conference_slides/2010/Swimmer-VB2010.pdf>.
- [19] „Terrorism is an anxiety-inspiring method of repeated violent action, employed by (semi-) clandestine individual, group or state actors, for idiosyncratic, criminal or political reasons, whereby - in contrast to assassination - the direct targets of violence are not the main targets. The immediate human victims of violence are generally chosen randomly (targets of opportunity) or selectively (representative or symbolic targets) from a target population, and serve as message generators. Threat- and violence-based communication processes between terrorist (organization), (imperiled) victims, and main targets are used to manipulate the main target (audience(s)), turning it into a target of terror, a target of demands, or a target of attention, depending on whether intimidation, coercion, or propaganda is primarily sought”, *ibid*.
- [20] Srov. DICKMAN, Frank. Hacking the industrial SCADA network. Houston, *Pipeline & Gas Journal*, November 2009 Vol. 236 No. 11. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.pipelineandgasjournal.com/hacking-industrial-scada-network>>; GILLINGWATER, Paul. *The Myth of CyberTerrorism. Insecurity: Musings on Risk Management*, 2009. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://security-risk.blogspot.com/2009/10/myth-of-cyberterrorism.html>>.

- [21] ZETTER, Kim. *How Digital Detectives Deciphered Stuxnet, the Most Menacing Malware in History*. Wired - Threat Level, 2011. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.wired.com/threatlevel/2011/07/how-digital-detectives-deciphered-stuxnet/all/1/>>; FALLIERE, Nicolas - Ó MURCHÚ, Liam - CHIEN, Eric. *W32 Stuxnet Dossier*. Cupertino: Symantec - Security Response, February 2011. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.symantec.com/content/en/us/enterprise/media/security_response/whitepapers/w32_stuxnet_dossier.pdf>.
- [22] HOLLIS, David M. Cyberwar Case Study: Georgia 2008. [cit. 2013-02-11] Bethesda, *Small Wars Journal*, 2011. Dostupné z <<http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/cyberwar-case-study-georgia-2008>>; MSHVIDOBADZE, Khatuna. *State-sponsored Cyber Terrorism: Georgia's Experience*. Tbilisi: Georgian Foundation for Strategic and International Studies, 2011 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.gfsis.org/media/download/GSAC/cyberwar/State-sponsored_Cyber_Terrorism.pdf>.
- [23] ABRAMS, Marshall - WEISS, Joe. *Malicious Control System Cyber Security Attack Case Study*. Maroochy Water Services, Australia. Gaithersburg: National Institute of Standards and Technology, Computer Security Division, 2008 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://csrc.nist.gov/groups/SMA/fisma/ics/documents/Maroochy-Water-Services-Case-Study_report.pdf>.
- [24] FEUERBERG, Gary. Commission Hears Extent of China's Espionage and Cyber Terrorism. Washington DC, *The Epoch Times*, 2009 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.theepochtimes.com/n2/world/china-espionage-cyber-terrorism-16827.html>>; ODIOGOR, Hugo. U.S. China bicker over Cyber terrorism. Lagos, *Vanguard*, 2011. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.vanguardngr.com/2011/08/u-s-china-bicker-over-cyber-terrorism/>>.
- [25] WILSON, Clay. Botnets, Cybercrime, and Cyberterrorism: Vulnerabilities and Policy Issues for Congress. Washington DC, *Congressional Research Service*, 2008; 2012 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.fas.org/sgp/crs/terror/RL32114.pdf>>.
- [26] SCHWATRZ, Mathew J. Red October Espionage Network Rivals Flame. Manhasset, *Information Week - Security*, 2013 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.informationweek.com/security/attacks/red-october-espionage-network-rivals-fla/240146215>>.
- [27] JACOBY, David. Mass Defacements: the tools and tricks. Moskva, *Kaspersky - Securelist*, 2010 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <http://www.securelist.com/en/analysis/204792127/Mass_Defacements_the_tools_and_trick>.
- [28] ADDLEY, Esther - HALLIDAY, Josh. WikiLeaks supporters disrupt Visa and MasterCard sites in 'Operation Payback'. London, *The Guardian*, 2012 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/08/wikileaks-visa-mastercard-operation-payback>>.
- [29] BRIGHT, Peter. *Anonymous speaks: the inside story of the HBGary hack*. Ars Technica, 2011. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://arstechnica.com/tech-policy/news/2011/02/anonymous-speaks-the-inside-story-of-the-hbgary-hack.ars/1>>.
- [30] MARTIN, Adam. Anonymous Goes After the Pepper Spray Cop's Personal Info. Washington, DC, *Atlantic Wire*, 2011 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.theatlanticwire.com/national/2011/09/anonymous-goes-after-pepper-spray-cops-personal-info/42960/>>.
- [31] ŘEHÁK, D. - FOLTIN, P. - STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. Praha: MO ČR-AVIS, 2008, 144 str. ISBN 978-80-7278-443-1, kapitola 6.2.2, Nezbraňové prostředky, str. 75.
- [32] Tímto stručným výčtem rozhodně nebyly vyčerpány všechny elektronické útoky, které bývají považovány za kyberterorismus. Další již nejsou podrobněji rozepsány jednak kvůli rozsahu práce a navíc by se důvody, proč je nelze považovat za skutečný terorismus, stále opakovaly. Pro doplnění lze ještě uvést například nabourání se do pozemních satelitních stanic (<http://www.bbc.co.uk/news/business-15490687>), elektronické útoky na bezpilotní letouny (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8419147.stm), samotný provoz serveru WikiLeaks (http://news.cnet.com/8301-13578_3-20023941-38.html), a dokonce i pokusy o získání důkazů o existenci UFO ze serverů Pentagonu (http://www.theregister.co.uk/2008/08/09/mckinnon_ufo_cyberterror_analysis).
- [33] Často postulované jsou útoky na přehrady, elektrárny, nemocnice, dopravní infrastrukturu, továrny zpracovávající nebezpečné materiály a dokonce i na ZHN národních armád.
- [34] Hlavně anonymita a fyzická bezpečnost útočníka, relativně nízká cena a globální dosah odkudkoliv.
- [35] Kolují obavy, že by si teroristé mohli skupinu hackerů najmout, nicméně hackerské komunity se většinou nepřátelsky staví k projevům nacionalistického nebo náboženského extremismu, neboť často tíhnou spíše k anarchistickému uvažování. Zároveň ale není možné tuto variantu zcela vyloučit.
- [36] DENNING, Dorothy. Whither Cyber Terror? New York, *A Social Science Research Council Essay Forum*. "10 Years After September 11", September 2011 [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://essays.ssrc.org/10yearsafter911/whither-cyber-terror/>>; DENNING, Dorothy. Take This Joke Seriously. Toronto, *The Mark*, 2011. [cit. 2013-02-11] Dostupné z <<http://www.themarknews.com/articles/5844-take-this-joke-seriously>>.

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSC.

Evropská armáda – utopie, nebo reálná budoucnost?**... aneb společné ozbrojené síly EU „jinak“****NÁZORY
POLEMIKA**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 103–108, ISSN 1210-3292

**European Army: Utopia, or Actual Future?
... or better, EU Common Armed Forces
"In a Different Way"****Abstrakt:**

Článek je polemickou úvahou nad možnou koncepcí či vizí obrany a společných ozbrojených sil EU, a to z vojensko-odborného hlediska. Připomíná historické snahy i současné aktivity, které vyjadřují potřebu realizovat společnou bezpečnostní a obrannou politiku v praxi. Je stručnou analýzou podmínek, ve kterých se v současnosti EU nachází a v základních rysech charakterizuje kontury a možné výhody budoucích společných ozbrojených sil EU. Vyjadřuje přesvědčení, že vytvořením „evropského pilíře“ NATO se euroatlantická vazba mezi EU a USA neoslabí, ale naopak posílí. V článku je mj. použito pojmů „evropská armáda“ a „společné ozbrojené síly EU“, což autor považuje za synonyma a žádá čtenáře, aby tento fakt vzali v úvahu.

Abstract:

The article is a polemic reflection over the potential concept and vision of defence and EU combined armed forces, from the military point of view. It recalls previous efforts and present activities to implement common security and defence policy in practice. It is a short analysis of conditions under which the EU is situated, and in general contours it characterizes possible advantages of common European armed forces. It expresses author's opinion that by forming "European Pillar" in NATO, the transatlantic linkage between the EU and the USA will not be weakening, but on the contrary, it will be strengthen. The author uses the terms "European army" and "common armed forces of EU" that he takes as synonyms and therefore he asks the reader to take this fact into account.

Klíčová slova:

Společné evropské ozbrojené síly, evropská armáda, společná zahraniční a bezpečnostní politika EU, společná bezpečnostní a obranná politika EU, evropský pilíř NATO.

Key words:

Common European Armed Forces, European Army, Common Foreign and Security Policy, Common Security and Defence Policy, NATO European Pillar

Při studiu východisek a geneze vzniku NATO v roce 1949 se nelze vyhnout známému výroku, který vyslovil první generální tajemník NATO generál Hastings Lionel Ismay při objasňování tří hlavních poslání této nové organizace:

„Udržet Ameriku v Evropě, Rusko mimo západní Evropu a Německo při zemi.“

Je toto tvrzení aktuální i pro dnešek a blízkou budoucnost? Odpověď čtenářů nebude určitě jednoznačná. Článek je úvahou, která může některá „zásadní stanoviska“ rozmělnit, či změkčit a vnést do rezolutních názorů střízlivější náhled. U jiných může dosavadní názory potvrdit. Je zamyšlením nad možnou koncepcí či alespoň vizí evropské obrany a společných ozbrojených sil a to převážně z pohledu víceméně vojensko-odborného.

Historická ohlédnutí

Myšlenka společné obrany Evropy není nová a je na místě letmý pohled do historie snah mít Evropu bráněnou společnými silami, resp. evropskou armádou. První snahy sahají k vizi Spojených států evropských T. G. Masaryka a poté i Winstona Churchilla, která předpokládala mimo jiné i otázku společné obrany. Lze připomenout rok 1951, kdy ještě NATO neměla vytvořenu strategickou koncepci, a kdy vláda Francie organizovala v Paříži mezinárodní konferenci o vytvoření evropské armády.

Myšlenku společné evropské armády se snažila vzkřísit i Angela Merkelová na oslavách 50. výročí vzniku EU v Berlíně. Tehdy sdělila názor, že příkladem pro budování takovýchto vojenských sil budou alespoň společné námořní síly, které by měly být prvním krokem k vybudování společné evropské armády. Vyslovila přesvědčení, že do padesáti let může být tento projekt reálný. Tehdejší komisař pro průmysl a podnikání, Günter Verheugen, ji doplnil názorem, že se Evropská unie nemůže stát globálním hráčem, aniž by nedisponovala společnou armádou.

V tomto směru aktivně předkládala vize společného řešení obrany i Itálie, např. prostřednictvím velkého propagátora sjednocené Evropy Altiera Spinelliho a dalších, naposled ústy ministra zahraničí Franco Frantiniho, který v listopadu 2009 poskytl rozhovor britskému deníku The Times, kde široce prosazoval vytvoření jednotné evropské armády s cílem posílit pozici EU ve světě. Podle jeho slov je po přijetí Lisabonské smlouvy založení vlastní evropské armády logickým krokem. Jednou z posledních iniciativ v tomto směru je přijaté komuniké pěti významných členských států EU [1] z prosince 2012 (Německo, Itálie, Francie, Španělska a Polsko), které vybízí k posílení řízení civilně-vojenských schopností a k vytvoření nové vojenské struktury v rámci EU s cílem plánovat a realizovat vojenské mise a operace v zahraničí. Signatáři navrhuje závazné sdružení finančních prostředků k vybudování společných obranných a podpůrných systémů umožňujících efektivní použití vojenské síly. Zároveň je zdůrazněno, že jde o otevřený projekt pro další členské státy EU, tedy projekt na základě principu dobrovolnosti.

K aktivním propagátorům těchto snah patří i polský ministr zahraničí Radek Sikorsky, který vyhlásil: „Pokud se chce Evropská unie stát velmocí – a Polsko tuto snahu podporuje – musí mít prostředky, kterými prosadí svůj vliv mimo území Unie.“ [1]

Kromě těchto politických aktivit má EU svou historii i z hlediska praktické výstavby společných vojenských sil. Na počátku 90. let minulého století iniciovaly Francie a Německo vznik Eurocorps – mnohonárodního armádního sboru. Naděje, že se toto

uskupení stane jádrem následně vytvořených sil EU, se ukázaly jako nereálné, a to z důvodu nevalného zájmu tehdejšího vedení Británie a Nizozemska. Dalším problémem byly „těžké jednotky“ obrněných a tankových divizí, které byly obtížně použitelné mimo teritorium členských států EU, především z hlediska přepravitelnosti a požadované mobilnosti. Funkčním elementem tak zůstalo prakticky pouze mnohonárodní velitelství Eurocorps, jež bylo mj. certifikováno pro řízení operací NATO. Přesto může Eurocorps posloužit jako možný vzor. EU se však novým podmínkám snaží přizpůsobovat. Především po přijetí deklarace NATO „Berlín+“ je EU v tomto směru aktivní, má zájem se stále více zapojovat do expedičních vojenských operací, což také činí. Na původní projekt sil rychlé reakce EU o předpokládané síle 60 000 vojáků navázala koncepce tzv. bojových skupin (EU Battlegroups), uskupení o velikosti praporu (cca 1500 vojáků), jež je od 1. ledna 2007 uvedena v praktický život a která poskytuje EU schopnost rychle zasáhnout (hypoteticky v globálním rozsahu) v konfliktech nižší intenzity. V rámci společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP) se spoléhá na jednotky, které ke konkrétnímu úkolu sestavují členské státy EU.

Řešení je v překonání absence vůle

Evropská unie se na nutnosti vytvoření společné zahraniční a bezpečnostní politiky dohodla až v roce 2000 na summitu v Nice. Lisabonská smlouva zavedla novou funkci vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, což umožňuje Evropské unii navenek efektivněji uplatňovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, jejíž součástí je podle čl. 42 Smlouvy o Evropské unii společná bezpečnostní a obranná politika. Čl. 42 odst. 3 dále stanoví, že pro provádění této politiky dávají členské státy Unii k dispozici vojenskou kapacitu. [2]

Unie v posledních deseti letech zahájila 23 civilních misí a vojenských operací na třech kontinentech. V současné době vede EU dvanáct civilních misí a čtyři vojenské operace, včetně v únoru 2013 zahájené výcvikové mise v Mali. [3] Lze konstatovat, že se úloha EU v oblasti bezpečnosti neustále zvyšuje, ale otázkou je, zda by činnost při plánování a vedení vojenských operací nemohla být efektivnější a hlavně levnější nejen pro Unii, ale i pro jednotlivé členské státy EU. Nezaměstnanost v zemích EU dosahuje v průměru 11 % a jsme svědky značných rozpočtových škrtů. Výdaje členských států EU na obranu v současnosti stagnují nebo klesají, což je často ze strany USA kritizováno. Američané dlouhodobě důrazně kritizují způsob, jakým Evropané plní své obranné povinnosti v rámci Aliance. Na obou stranách Atlantiku se nepřestávají ozývat výzvy k vytvoření „evropského pilíře“ NATO. Vývoj se však zatím ubírá opačným směrem. Nastává situace, že i v USA se bude v rezortu obrany šetřit, kde se dá. To, že se skutečný „evropský pilíř“ nevytváří, má hluboké politické kořeny.

V Evropě se nadále nedostává politické vůle k tomu, aby byly definovány evropské strategické zájmy nebo společné klíčové vojenské kapacity. Většina členských států (včetně České republiky) totiž nevytváří duplicitní schopnosti, ale deklaruje stejné síly jak pro NATO, tak i pro EU. Nedávno Evropský hospodářský a sociální výbor (poradní orgán EU) ve svém stanovisku z července 2012 [4] vyzval Komisi EU, Evropskou obrannou agenturu a další zainteresované strany k těsnější spolupráci při projektování budoucí evropské obrany, která by odstranila současný roztržštěný přístup, včetně nízkého stupně koordinace zbrojního průmyslu a moderního výzkumu a vývoje zbrojních systémů nové

generace. Zároveň uvedl, že při vytváření „evropského pilíře“ by měla být přílišná závislost evropských vojenských kapacit na USA nahrazena vyváženějším vztahem.

Neschopnost evropských států zabezpečit mír při řešení krize na Balkáně v devadesátých letech minulého století musela tehdy být suplována silami Ruska, USA a OSN. Tato situace by se neměla již nikdy opakovat, pokud chce mít Evropa v současném světě silnější slovo. Lze vyslovit i názor, že současný projekt bojových skupin (EU Battlegroups) nemá, podle mého názoru, valnou perspektivu a je svým způsobem „mrtvým“ projektem. Zkušenosti z mnohonárodních operací jasně ukazují, že nynější systém vyčleňování vojsk do operací EU (samozřejmě, že to platí i v rámci vyčleňování sil do operací NATO) je nepružný, náročný na zásobování, trpí poměrně zdlouhavými rozhodovacími procedurami a hlavně je zbytečně drahý.

Před Evropskou unií se objevují výzvy a příležitosti k zásadnímu a modernímu řešení společné obrany. Jsou to výzvy přednostně určené politikům, ekonomům, vojákům a zbrojním institucím jak na úrovni EU, tak i u jednotlivých členských států. Některé obavy z přetrhávání transatlantické vazby jsou liché, jelikož jde spíše o zpevnění tohoto vztahu v rámci NATO. Šlo by o vztah mezi USA, EU a ostatními členy NATO. Naopak ziskovost na straně EU, jejich členů, USA a celého NATO, je zřejmá.

Jsou příhodné podmínky pro přechod od slov k činům?

Předpoklad, že by se trend vojenských výdajů ve státech EU otočil o 180 stupňů, lze zařadit spíše do oblasti sci-fi. Obsah a především závěry článku „Změna globální strategické rovnováhy: Stav a trendy vývoje vojenské síly vybraných zemí“ zveřejněné na stránkách VR č. 1/2013 [5] je vynikajícím přehledem změn v globální strategické rovnováze, která se pomalu, ale jistě stává nerovnováhou s posunujícím se těžištěm východním směrem. Rostoucí ekonomická a tím i vojenská síla Číny, Ruska a Indie, posouvá pozornost USA stále více na oblast Asie, což je z hlediska USA logické, jakož je i logické opakované volání USA po budování „evropského pilíře“ NATO. Tato skutečnost by měla být pro EU a její členské státy vážným signálem nejen k zamyšlení nad současným neudržitelným stavem obrany Evropy, ale hlavně by měla být motivující k praktickým činům, které by partikulární zájmy členských států EU odsunuly mimo hlavní vývojový proud.

Úvahy o vytvoření společných evropských sil, resp. evropské armády, se nesou (pominu-li celý legislativní rámec) nejméně ve třech základních rovinách. Jsou na sobě závislé a pouze jejich harmonizace by mohla vést k možnému řešení.

Politická rovina je jistě prioritní. Představa, že se státy EU v dohledné době dohodnou, byla ještě před deseti lety spíše iluzorní, dnes se přiblížila k bodu reálného řešení. Iniciativy některých členů EU jsou míněny zcela vážně a zdá se, že nejde jen o gesta a plané proklamace. Efektivní, moderně vyzbrojené a připravené společné ozbrojené síly EU, by měly být spolehlivým nástrojem společné zahraniční a bezpečnostní politiky, resp. bezpečnostní a obranné politiky EU. V tomto směru je úloha politických lídrů členských zemí a EU nezastupitelná.

Ekonomická rovina znamená moudré vynaložení lidských, materiálních a finančních prostředků do společného projektu. Tak, jako fungují stávající instituce EU (např. Evropský parlament, Evropská komise, Soudní dvůr EU, Účetní dvůr EU, Evropská centrální banka, Evropská investiční banka, Evropský investiční fond, Evropský veřejný ochránce práv a mnohé další), by mohly fungovat i společné ozbrojené síly EU. Tyto

institute jsou unijní a plně zabezpečeny Evropskou unií. Do této roviny lze zařadit i bezpečnostní a obranný průmysl členských zemí EU, který by měl být prostřednictvím Evropské obranné agentury účinněji koordinován.

Vojenská rovina je z hlediska fungování společných vojenských sil EU zřejmě jednou z nejdůležitějších. Právě v této oblasti je mnoho zkušeností z výstavby, přípravy a použití vojenských sil členských států NATO. Je všeobecně známo, jak složité se řeší otázky politického rozhodování k zasazení ozbrojených sil do mnohonárodních operací v rámci NATO, EU a jednotlivých členských států. Následný výkon rozhodnutí při vytváření společného operačního uskupení, kdy jde o vytváření uskupení vojenských sil vyčleněných od několika členských států, vytváření orgánů velení, stmelování jednotlivých kontingentů, jejich předávání do podřízenosti (zde existuje celá škála různých typů velení a řízení), doplňování, přeprava, střídání a hlavně složité zabezpečování kontingentů, což ze 70 až 80 % zůstává v národní odpovědnosti jednotlivých členských a v mnoha případech i nečlenských států, činí celý tento proces naprosto těžkopádným, resp. nepružným kolosem.

Společné ozbrojené síly EU „jinak“

Vybudovat akceschopné společné evropské ozbrojené síly *jinak* znamená – ***opustit princip národní odpovědnosti a tuto odpovědnost přenést na unijní úroveň***. V rámci mé úvahy považuji tuto myšlenku za stěžejní. V podstatě jde o to, aby každý členský stát EU zvýšil svůj podíl na financování dalšího společného projektu EU – společných ozbrojených sil. Při diskuzích se často objevuje názor, že bez národních armád by jednotlivé členské státy EU nebyly tak suverénní. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že nejde o nahrazení národních armád společným projektem ozbrojených sil EU. Národní armády by existovaly nadále, ale byly by v první řadě určeny k plnění úkolů na území vlastního státu. Byly by tudíž plně pod národním velením a mohly by být početně daleko menší v porovnání se současnými armádami. Zjednodušeně si každý může představit, že by mohly být menší o předpokládané vyčleňované kontingenty do mnohonárodních sil. Problematika složení a struktury národních armád se schopnostmi plnit úkoly na teritoriu daného státu, resp. u sousedního státu v případě pomoci při odstraňování následků živelních pohrom, je téma na další článek.

Bylo by vhodné začít pilotním projektem – např. výstavbou brigády rychlého nasazení, resp. aeromobilní brigády v počtu do 5000 osob s moderní výzbrojí a vybavením, schopné plnit úkoly v Evropě a okolí v podřízenosti EU nebo kdekoli jinde na světě v podřízenosti NATO. Souběžně s tvorbou této brigády by se mohly vytvářet výcvikové, vzdělávací a výzkumné instituce EU. Na základě rozpracovaných operačních a dalších vojenských koncepcí by se promyšleně a s využitím metod vědeckého předvídání postupně budovaly další potřebné prvky operačního velení, podpory a zabezpečení. Při budování a přípravě by mohly být využity zkušenosti českých a finských chemiků, řeckého transportního loďstva, britského ponorkového loďstva, francouzských speciálních jednotek či německých tankových vojsk atd.

Dislokace vojsk by měla odpovídat možnostem výcviku a nasazení. Měly by být v maximální míře využity stávající kapacity z hlediska ubytování, výcviku a společenského vyžití. Personální obsazení by podléhalo přísnému výběrovému řízení bez ohledu na národní příslušnost členského státu EU.

Jaké výhody by mohlo přinést vybudování evropské armády? Lze vyčíslit alespoň následující:

- personál by byl nesporně na vysoké odborné úrovni díky přísným kritériím při výběrových řízeních,
- evropská armáda by byla jednotně vyzbrojena a vybavena nejmodernější technikou,
- jednotným výcvikem a vzděláváním velitelů a ostatních příslušníků by bylo dosaženo vysokých operačních schopností,
- rozhodovací procedury k zasazení sil by se zjednodušily a významně urychlily,
- transatlantická vazba by byla posílena zjednodušením komunikace (USA a další členové NATO-nečlenové EU by řešili otázky pouze s orgány EU a ne s každým jednotlivým státem EU zvlášť),
- velení a řízení vojsk by se netříštilo mezi unijní a národní velení,
- logistická podpora zasazených společných ozbrojených sil EU by se podstatně zjednodušila a byla by plně v odpovědnosti operačního velitelství EU,
- snížila by se zatíženost a administrativní náročnost pro velitelské struktury národních armád při vyčleňování a přepodřizování vyčleňovaných kontingentů,

Významným faktorem by mohlo s vysokou pravděpodobností zlevnění a zefektivnění systému společné obrany Evropy. Otázka, zda je vztah mezi NATO a EU z hlediska vojenských struktur jednotným úsilím nebo tříštěním sil by se tak stala bezpředmětnou.

Závěrem

Strategické zájmy, pocítované hrozby a politické cíle členských zemí EU jsou definovány převážně z národního hlediska. Nelze se proto divit, že v rámci Evropské unie přezívají zastaralé přístupy, které zřetelně vedou k rostoucí roztržičnosti, nedostatkům, nadměrnosti a nedostatečné interoperabilitě v některých oblastech (bankovníctví, průmyslu, zemědělství, obchodu, potravinářství, tvorby životního prostředí) včetně budování obranného štítu EU – evropského pilíře NATO. Harmonizace zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky členských států EU je základním předpokladem k posílení principu sounáležitosti a harmonizace i v jiných oblastech EU.

A jak se vyjádřit k výroku, který vyřkl v roce 1949 první generální tajemník NATO lord Ismay a je uveden v úvodu tohoto článku? Osobně bych stručně odpověděl asi takto: Amerika v Evropě je a zůstane i nadále, Rusko se stává významným světovým hráčem a partnerem NATO i EU a Německo je silným ekonomickým subjektem budovaného „evropského pilíře“ NATO.

Použitá literatura:

- [1] *Pět zemí EU vyzývá k tvorbě nové vojenské struktury v rámci EU*. Dostupné z <http://euobserver.com/defence/118226>.
- [2] Konsolidované znění smlouvy o Evropské unii. *Ústřední věstník Evropské unie*, C 83/13, 2010. Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/johtml.do?uri=oj:c:2010:083:som:cs:html>.
- [3] *Souhrnná zpráva o činnosti Evropské unie - 2012*. Brusel, 2013, 220 s. ISBN 978-92-79-26647-8. Dostupné z: http://europa.eu/generalreport/index_cs.html.
- [4] *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Potřeba evropského obranného průmyslu: průmyslové, inovativní a sociální aspekty*. Evropský hospodářský a sociální výbor, Brusel, 2012, CCMI/100. Dostupné z <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.ccmi-opinions.21926>.
- [5] ŠILHAN, Vladimír. Změna globální strategické rovnováhy: Stav a trendy vývoje vojenské síly vybraných států. *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 6-28. ISSN 1210-3292. Dostupné z <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/casopisy/vojenske-rozhledy/vojenske-rozhledy-1-2013-79879/>.

Ing. Pavel Zůna, MSS., Ph.D.

K problematice velení v podmínkách Armády České republiky

**NÁZORY
POLEMIKA**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 109–118, ISSN 1210-3292

On Command Problems in the Army of the Czech Republic

Abstrakt:

Rozvoj teorie a praxe velení a řízení vojskům vždy vyžadoval a stále vyžaduje interdisciplinární přístup. Velení vojskům předpokládá nejen znalost systému ozbrojených sil a principů vedení bojové činnosti, ale také znalost a pochopení vývoje bezpečnostního a operačního prostředí. Právě vývoj bezpečnostního a operačního prostředí přímo ovlivňuje teoretické a doktrinární myšlení, přístupy k použití ozbrojených sil pro řešení soudobých a budoucích krizových situací. Článek je pokusem o projekci názorů na problematiku velení z šedesátých let minulého století do současnosti. Protože se jedná o dvě období, která mají řadu společných charakteristik, je možné najít řadu podobností. Cílem článku je na tyto podobnosti poukázat.

Abstract:

The development of C2 theory and practice within force requires an interdisciplinary approach. Commanding army needs not only the familiarity with armed forces and warfare principles, but also the knowledge and understanding of the development of security and operational environments. It is the development of security and operational environments that directly affects the theoretical and doctrinal thinking, the approaches to armed forces employment to deal with contemporary and future crisis situations. This paper is an attempt to project some opinions on C2 issues from the sixties last century to the present. As there are two periods with dozens of common characteristics, we can find a number of similarities. This article aims to point them out.

Klíčová slova:

Velení a řízení, vojenská věda, doktríny, koncepce.

Key words:

Command and control, military science, doctrines, concepts

Motto: „Ti, kteří si nepamatují minulost, jsou odsouzeni si ji zopakovat.“

George Santayana, filozof

V šedesátých až sedmdesátých letech minulého století existovalo v rámci Ministerstva národní obrany několik výzkumných ústavů. Tyto ústavy zpravidla nenesly název vyznačující jejich zaměření a byly označeny pouze číslem. Jedním z těchto ústavů byl

také Výzkumný ústav 401, který řešil vojenské výzkumné úkoly. Ve sborníku tohoto výzkumného ústavu č. 2 z roku 1969 publikoval příspěvek generálmajor v záloze Ing. Jan Knotek, CSc., s názvem „K problematice velení v podmínkách ČSLA“. V tomto článku je možné nalézt řadu podobností se současným stavem velení a řízení. Autor upravil tento článek s cílem promítnout význam sdělení do současných podmínek. Původní text nebyl změněn co do významu jednotlivých sdělení. Původní znění je uvedeno v poznámkách k textu.

Dnešní velení vojskům je problémem, jehož řešení vyžaduje interdisciplinární přístup a kterému škodí každá jednostrannost z pozic jen jedné vědní disciplíny, ať už je jí vojenská věda, společenské vědy nebo jen kybernetika.

Velení vojskům nelze úspěšně řešit bez důkladné znalosti ozbrojených sil, charakteristik jejich prvků, historie jejich vývoje a ani bez znalosti jejich současného progresu a podmínek jeho realizace.

Velení vojskům je všestranně nesmírně citlivým a náročným procesem, jehož kvalita se mění jen v té míře, v jaké se mění lidé. Cílem článku není rozebírat historii a změny, kterými velení procházelo, ale především pojednat o jeho současné etapě vývoje.

Období od roku 1993 do dnešního dne lze považovat za nejturbulentnější etapu rozvoje velení od konce studené války. [1] Jestliže má být toto období krátce zhodnoceno, tak lze říci, že v něm bylo uděláno hodně především v oblasti teorie. Za klady tohoto období lze považovat především tyto:

- a) Byla oficiálně uznána nutnost zabývat se problémy velení na vědeckém základě a teorii velení je nadále přiznán charakter samostatné vojensko-vědní disciplíny.
- b) Za základní prostředek postupného zkvalitnění velení je považováno využití prvku automatizace velení. [2]
- c) Na vysoké vojenské škole existují odborné katedry, které zabezpečují šíření poznatků z tohoto oboru do celého velitelského sboru.
- d) V této oblasti nastal nemalý pohyb myšlení v rámci celé aliance (koalice) a česká vědecká komunita v tomto procesu nehraje nijak podřadnou roli.

Na druhé straně je nutné říci, že praktické výsledky nejsou prozatím adekvátní tomu úsilí, které vědecká komunita vyvíjí. Lze argumentačně doložit, že dnešní kvalita reálného systému velení není o mnoho vyšší, než byla před 20 lety. [3] Nejde o podcenění dosažených výsledků ani o tvrzení, že se výsledky vědecké práce musí okamžitě projevovat v praxi. Přesto lze konstatovat, že desetiletí je při dnešním tempu vývoje dlouhá doba, za kterou by se už měla prakticky projevovat teze o jednotě teorie a praxe. Lze identifikovat několik hlavních překážek, které tomu brání.

Nové teoretické poznatky se prozatím jen málo a s obtížemi prosazují do doktrinárního myšlení. Pozice teorie nikdy nebyla a není ani v současnosti právě snadná. Její poznatky sice byly a často nadšeně přijímány, dokud zůstávaly teorií a dokud nikdo nechtěl, aby byly také v praxi realizovány. V tomto směru vědecké komunitě a jejím institucím nezbyvá nic jiného než trpělivé přesvědčování a nátlak prokazatelnými fakty. Objektivní tendence se sice prosazují samy i proti vůli mocných, ale samotným jim to trvá obvykle moc dlouho a problémy velení tak dlouho čekat nemohou.

Dále lze říci, že vznikl dojem, jako by k existenci a funkci teorie velení stačilo její administrativní konstituování. Sama teorie velení byla konstituována dříve, než byl zcela

ujasněn její předmět a obsah a než pro její fungování byly vytvořeny vhodné podmínky. Dnes tomuto oboru chybí:

- ujasněná a oficiálně přijatá koncepce,
- odpovídající vědecké capacity,
- centrální koordinace toho značného úsilí, které se na akademiích, v ústavech a centrech v tomto oboru vyvíjí.

Při praktickém řešení problémů velení vojskům se namnoze projevují i určité tendence technokratismu. Ty jsou vyvolovány především tím, že technický rozvoj dnes předstihl rozvoj myšlení lidí. Někteří velitelé a vědecktí pracovníci [4] s tím nesouhlasí a uvádí, že technika je přece produktem myšlení lidí. S tím lze souhlasit, ale je to však produkt omezeného počtu lidí. Jakmile je však technika masově zavedena, vyžaduje změny myšlení všech, v celém systému, a v tom je podstata problému.

Někdy dochází k podcenění společenského charakteru velení a k přehnané víře, že technika sama je schopna vyřešit jeho problémy beze zbytku. Samozřejmě nelze nedoceňovat význam a možnosti automatizace velení, ale otázka je, zda někdy není hledáno v technickém řešení spíše nahrazení člověka, než poskytnout nástroj, který mu pomůže.

Současná teorie velení zcela správně čerpá především z obecné teorie řízení společenských procesů, která jako obor sama je plně konstituována. [5] Ukazuje se, že teorie velení je prozatím málo ovlivňována specifickými potřebami vojenského umění a že vojenská věda do ní prozatím vnesla málo svého.

Chceme-li problémy velení úspěšně řešit, je třeba vidět jeho vývoj v kontinuitě celého období od konce studené války. [6] Naše armáda po tomto období [7] převzala doktrinální teorii a praxi Severoatlantické aliance. Tento systém se postupně vyvinul podle potřeb základní operační charakteristiky konfliktů posledních dvou dekad. [8]

Těžiště práce tohoto systému leželo v relativně dlouhém období plánování operací, jehož hlavním problémem bylo časové a prostorové sladění činnosti různých druhů ozbrojených sil s vládními, nevládními a mezinárodními aktéry. [9] Změněný charakter operací si vynutil vypracování určitého schématu, které se v podstatě v jednotlivých operacích příliš neměnilo. Mám na mysli známé přístupy k řešení mírových a stabilizačních operací. Požadavky a podmínky operací si vynuly téměř detailní technologický postup jejich realizace, ve kterém namnoze hlavní roli hrál vytvořený efekt působením vojenské síly v prostoru operace. Tomu odpovídal i systém a metody velení, které zapustily u nás hluboké kořeny, protože poskytovaly hotové a praxí prověřené metodiky. [10]

Do toho počátkem tisíciletí zasáhl terorismus a požadavek na stabilizaci a normalizaci zhroutených států se svými kvalitativně novými požadavky. [11] Velení nebylo na tyto změny připraveno, a proto byla snaha vtěsnat jeho nové požadavky do navykých forem. K tomu v té době přistupovaly deformující vlivy namnoze přeceněných „mírových podmínek“ velení a nedoceňování vědecké práce, které brzdilo poznání jeho nových požadavků.

Závažnou roli tu sehrály i značné deformace v představách velitelského sboru o požadavcích efektivnosti velení, vyvolané nedokonalostí modelů podmínek konfliktů, [12] vytvářených na cvičeních, zejména velitelsko-štábních, a na mapách. Pod vlivem přeceňované empirie, nedostatku teoretických znalostí, poplatnosti propagačním heslům, vydávaným za doktrinální zásady i závaznosti předem připravených „plánů provedení

cvičení a ukázek“ [13] se často nemožné stávalo nejen možným, ale i nutným. Jde třeba o neuvěřitelné výkony „nesmrtelných praporů a brigád“ [14] na mapách.

Pod všemi těmito vlivy unikala pozornosti složitost a náročnost soudobého velení vojskům, které se postupně dostávalo do krize, kterou se však dařilo zastírat mírovými podmínkami a možnostmi. Tato krize se plně projevila v takových stresových situacích, jakými byly operace NATO v Kosovu, operace *Irácká svoboda*, *Trvalá svoboda* nebo *ISAF*. [15] Škoda, že tyto zkušenosti nebyly seriózně vyhodnoceny: bylo by to ušetřilo mnohé pozdější analýzy a dohady. [16] Tato období potvrdila nezbytnost zásadního řešení celého systému a metod velení.

Mezitím totiž hned na začátku nového tisíciletí zasáhly do požadavků na kvalitu velení tvrdě „stabilizační operace“ a s nimi spojená „revoluce“ v hypotézách o charakteru použití ozbrojených sil, která vyvolala značný var ve všech vojenských teoriích, který trvá dodnes. [17] Do tohoto období patří také vznik myšlenky o nezbytnosti konstituování a rozpracování teorie velení v podmínkách NEC a komplexní přístup.

Vědecká komunita začala vyvíjet houževnaté úsilí nějak se dostat problémům velení „na kořen“. To přirozeně bylo provázeno všemi pochopitelnými počátečními omyly a nedokonalostmi.

Mnoho času bylo ztraceno i počátečním nepochopením významu tohoto úsilí, nedostatečně rozvinutou a hlavně teoreticky nepřipravenou vědeckou základnou.

Ani dnes nemůžeme ještě považovat teorii velení za uspokojivě rozpracovanou a klasifikovanou a ani být spokojeni s využíváním výsledků teoretické práce. Existuje např. řada již hodnotných zahraničních teoretických prací z této oblasti, ale ty nebyly namnoze doktrinárními místy přijaty, ani zamítnuty a existují jaksi samoučelně, jako by jen pro teorii – a to rozvoji procesu velení rozhodně nestačí.

Teorie velení potřebuje v dalším vývoji opustit onu příliš obecnou rovinu, či lépe řečeno, na jejím základě ji konkretizovat do podmínek a možností současné armády, a především ji obohatit specifickou vojensko-vědní a společensko-vědní náplní. To ovšem nedokáže teorie velení sama. Tady musí významnou úlohu sehrát vojenská věda a společenské vědy. Další rozvoj teorie velení musí totiž plně odrazit to, že v současné době je v pohybu celá řada hodnot a kritérií považovaných dosud namnoze za svaté. To se ovšem neobejde bez mravenčí teoretické práce, bez hledání a formování vlastních postojů k těmto změnám, promítnutým do konkrétních podmínek a možností. Má-li teorie velení táhnout jeho praxi kupředu, pak nevystačí jen s interpretací obecných zásad, které jsou sice nezbytné, ale musí být i aplikovány. Teorie, má-li být vědecká, nesmí se zaleknout případné neoblíbenosti odlišných postojů u doktrinárních míst, musí ale své postoje zdůvodnit. Jiná cesta pokroku totiž není.

Co se týče reálných systémů velení, ukazuje se, že základními systémy, které mají být již v míru maximálně odděleny, jsou polní a teritoriální systém. „Mírový systém velení“ má být jen jejich nezbytnou a minimální modifikací a neměl by být uvažován jako zvláštní systém. Tak to totiž vyžaduje charakter a podmínky vzniku i vedení soudobého ozbrojeného zápasu.

Rozvoj polního systému velení je a zákonitě bude v rámci aliance značně limitován požadavky unifikace, jež se zakládají na předpokladu, že v průběhu ozbrojeného zápasu bude docházet k vzájemnému míšení prvků operační sestavy, a to především na úrovni úkolových uskupení a komponentů sil. [18] Proto daleko více prostoru pro uplatňování specifík národních armád bude ve vnitřních systémech brigád [19] a níže. To ovšem

neznamená žádné absolutní kopírování struktur ani systému velení, protože ty musí především odpovídat konkrétním podmínkám a požadavkům úkolu a jeho plnění. Také by to neměl být důvod ke změně koncepce prováděného výzkumu velení na úrovni brigádního úkolového uskupení. [20] Tak či onak polní systém velení bude řešen v rámci aliance a naše vědecká komunita může k řešení tohoto problému účinně přispět, protože kvalita myšlenek není limitována velikostí země.

Tento článek neobsahuje definici struktury polního systému velení a metodologii jeho dalšího rozvoje. Tyto dva problémy nejsou totiž v současné době řešeny. [21] Obecná definice dnes už nikomu nepomůže a bylo by nutné formulovat definici na celo-alianční (celo-koaliční) bázi a v té je zatím dost nejasného. Pokud jde o teritoriální systém velení, pak ten má – s výjimkou ochrany vzdušného prostoru ČR – daleko větší prostor a požadavky pro uplatnění našich konkrétních specifik. Část mezinárodních závazků v rámci NATO a EU a některé potřeby funkce polního systému velení budou plněny teritoriálním systémem velení. Současně teritoriální systém velení bude muset zabezpečit přežití ozbrojeného konfliktu státem a národy.

Teritoriální systém velení nesmí být ovšem budován jen jako „armádní“ systém, ale jako systém zabezpečující funkci celého systému obrany státu.

Problém funkce MO [22] a GŠ při řešení otázek politiky, použití ozbrojených sil, ekonomiky a vědecké práce, je problémem složitým a obsáhlým. [23]

Především není správné vzájemně slučovat a směšovat funkce MO a GŠ (přestože GŠ je součástí MO).

MO by nemělo být jen ministerstvem armády, ale odborným orgánem, rezortem vlády pro řešení základních otázek obrany země vcelku, tedy otázek systému obrany státu jako celostátního a účelového systému. Funkce ministra národní obrany jako člena vlády je především funkcí státní, [24] vojenskopolitickou a odborným zaměřením do oblasti vojenské politiky státu.

Naproti tomu generální štáb by neměl být chápán jen jako jedna ze složek MO na úrovni všech ostatních, ale při podřízenosti ministrovi obrany by měl zastávat funkci relativně samostatného orgánu pro:

- tvorbu návrhů vojenskostrategických a vojensko-doktrinálních koncepcí,
- a současně jako hlavní orgán velení AČR se všemi atributy, které k tomu patří (plánování, výstavbu, doplňování, přípravu způsobů využití ozbrojených sil atd.).

Takové a pokud možno jednoznačné vymezení funkcí může velmi prospět nejen kvalitě systému velení, ale i efektivnosti vztahu v celém systému obrany. Armáda České republiky v minulosti prodělala v tomto směru mnohé abnormality, které se významně podílely i na krizi současného velení.

Z takového pojetí jejich funkce pak vyplývá i jejich vliv na politiku, především obrannou politiku státu jako neoddelitelnou součást bezpečnostní politiky. [25]

MO jako odborný rezortní orgán vlády spolupůsobí při tvorbě koncepcí obranné politiky [26] státu a při koordinaci praktické realizace odborně vojenských úkolů v jeho systému obrany.

Generální štáb, vedle své funkce hlavního orgánu velení, je pak pracovním orgánem pro potřebné analýzy všech podmínek vzniku způsobů vedení a pravděpodobných důsledků i požadavků jednotlivých, možných variant konfliktů, [27] jako základu

výstavby a přípravy nejen ozbrojených sil, ale celého systému obrany státu. GŠ musí navrhovat možná řešení pravděpodobných situací z hlediska vojenského.

I když je to trochu zjednodušeno, lze to charakterizovat tak, že nosnou teorií práce MO jsou zásady bezpečnostní a obranné politiky [28] státu a nosnou teorií práce GŠ AČR je bezpečnostní a obrannou politikou [29] státu úkolovaná vojenská strategie.

Tento úsudek vychází ze zásady, že vedoucí ve státě je **bezpečnostní strategie**, [30] která určuje zaměření a úkoly obranné politiky, [31] jako své součásti, a ta úkoluje **vojenskou strategii** jako praxi. Přirozeně, že jako všude, tak i zde existují těsné zpětné vazby.

Pokud se zejména v zahraniční literatuře setkáváme v poslední době s tendencemi zaměřovat bezpečnostní [32] a vojenskou strategii a považovat je za synonyma, pak je to projev militarizace politiky, který je vždy symptomem její krize.

Co se týče vnitřní politiky, jsou ozbrojené síly neoddělitelnou součástí celé společnosti a jejich vrcholné orgány jsou stejně jako všechny ostatní státní orgány stejně spoluvůrcem, jako realizátorem vnitřní politiky státu a nemají žádné výsadní postavení. [33]

V otázce funkce MO a GŠ při přípravě a způsobech použití ozbrojených sil neexistují žádné sporné teoretické problémy. Jakmile jsou ozbrojeným silám politikou určeny úkoly k obraně země, pak jejich příprava k realizaci těchto úkolů i návrhy způsobů využití ozbrojených sil k jejich splnění, jsou sférou zájmů a odpovědnosti především generálního štábu jako vrcholného orgánu velení. Ten na jedné straně vypracovává pro Bezpečnostní radu státu [34] vojensko-odborné podklady a navrhuje mu příslušné koncepce, na druhé straně koncepce přijaté do vojenské doktríny [35] realizuje v ozbrojených silách. Pokud se systému obrany státu jako celku týče, pak GŠ AČR svou analytickou prací v oblasti zkoumání charakteru a možných variant ozbrojeného konfliktu vytváří pro všechny prvky systému obrany výchozí vojensko-vědní podklady pro jejich rozhodování.

Vztahy MO a GŠ AČR k ekonomice státu jsou velmi složité. Ozbrojené síly jsou přirozeně při své výstavbě a přípravě závislé především na tom, jaké podmínky a možnosti jim ekonomika státu vytvoří.

Úloha MO a GŠ AČR, zjednodušeně řečeno, spočívá především v tom, analyzovat objektivní potřeby soudobé obrany země a její požadavky. Ty mohou být analyzovány napřed bez ohledu na reálné možnosti ekonomiky a pak teprve konfrontovány s reálnými možnostmi státu. Je přirozené, že zejména u malých států zpravidla nejsou objektivní požadavky obrany země reálně splnitelné. V takovém případě je pak povinností MO a GŠ AČR analyzovat pravděpodobné důsledky jejich nesplnění a hledat i navrhovat cesty, jak v takových podmínkách potřeby obrany země zabezpečovat.

Řešení otázek, zejména potřeb obrany země, se zpravidla podřizuje ekonomickým možnostem státu. Náklady na obranu země jsou v soudobých podmínkách obrovské. [36] Právě v tom tkívá velická zodpovědnost MO a GŠ AČR a právě to vyžaduje především vědeckost a zdůvodněnost všech požadavků.

Je ovšem třeba vidět, že za válečného stavu, vycházíme-li z předpokladu celospolečenského [37] charakteru obrany země, je nutné podřídít i ekonomiku potřebám obrany země. V míru je pak nutné nedopustit polovičatá řešení otázek obrany země, protože ta se mohou ukázat jako nejdražší.

Problém obrany země, který je jejich hlavním předmětem zájmu, by měl být univerzálním problémem celé společnosti a všech oborů její činnosti, protože základním politickým problémem celého současného světa je řešení otázek bezpečnosti. [38]

Bezpečnost a obrana [39] země už tedy dávno není výsadní sférou zájmů a odpovědnosti jen ozbrojených sil a vojenské vědy.

Určité nepochopení tohoto faktu je jedním z kořenů krize vojenské vědy. Soudobá vojenská věda správně cítí, že se dnešní rozsah problémů bezpečnosti a obrany země už nevejde do jejího odborného, navíc namnoze ještě neujasněného rámce. Přitom však dožívají tendence chápat vojenskou vědu nadále jako vědu o válce vcelku. Logickým důsledkem takového pojetí pak je skutečnost, že vojenská věda se pokouší zahrnout do rozsahu svého předmětu a obsahu všechny ty mnohé vědní obory, které jsou dnes na řešení problémů obrany země různě zainteresované. Tím ovšem vojenská věda jen prohlubuje svou krizi.

Vojenskou vědu je třeba chápat jako obor zkoumající zákonitosti jen ozbrojeného konfliktu, jako jednoho, byť hlavního a určujícího atributu války, který ovšem její obsah nevyčerpává. Ve všech ostatních oblastech vojenská věda musí nastoupit cestu těsné interdisciplinární součinnosti se všemi zainteresovanými oblastmi.

Bezpečnost [40] vcelku, jako specifický stav celé společnosti, by se měla stát, přirozeně s odpovídající diferenciací, předmětem zájmu celé státní vědecké základny, pokud se jí obsahově dotýkají problémy obrany země.

Vědeckovýzkumnou základnu armádní je třeba chápat jako organickou, účelovou součást celostátní vědecké základny, a nikoli jako její miniaturní, a proto života neschopnou kopii. V sepětí a organickém začlenění vědeckovýzkumné práce v armádě do procesu celostátního výzkumu a naopak orientace příslušných vědních institucí a zařízení civilní vědecké základny na otázky obrany země leží základ a problém efektivního řešení všech otázek bezpečnosti země v soudobých podmínkách. Vojenská věda není schopna řešit problémy ekonomiky tím, že si přisvojí disciplínu ekonomiky obrany státu, [41] protože ekonomika obrany státu je disciplínou ekonomických věd a jen na jejich bázi se může rozvíjet stejně tak, jako třeba válečná chirurgie zůstane lékařskou vědou a nikoli vojenskou.

To přirozeně limituje funkci vědeckovýzkumné základny rezortu obrany, [42] která je specifickou výzkumnou základnou pro řešení těch problémů obrany země, které nemůže (a nikoli nechce!) řešit celostátní vědecká základna. To musí být základním kritériem pro její rozvoj a zaměření činnosti.

Musíme respektovat ten fakt, že při dnešním rozsahu a tempu vědeckého rozvoje není vědeckovýzkumná základna rezortu obrany sama schopna obsáhnout všechny potřeby obrany země, že musí navázat těsnou součinnost a plně využívat možností celostátní vědecké základny a že ani spolu s ní, bez široké a efektivní mezinárodní spolupráce, a to jak v oblasti informační, tak v oblasti vědeckovýzkumné, není další úspěšné řešení otázek bezpečnosti a obrany země myslitelné.

Je zcela logické a nezbytné, aby vědeckovýzkumnou základnu rezortu obrany řídilo Ministerstvo obrany [43] jako orgán, kde se tvoří všechny základní koncepce a strategie. Vědu je však třeba řídit specifickými metodami, které jsou vlastní vědecké práci.

Vědě se nedá velet jako divizi nebo pluku. Vědu je třeba úkolovat s patřičným předstihem před potřebami praxe, je třeba ji podporovat, vytvářet podmínky a hodnotit. V žádném případě by nemělo docházet k podřizování vědecké práce doktríně, protože to je hrob, jak pro vědeckou práci, tak pro samu doktrínu.

Vědecký potenciál se stal významným faktorem soudobého obranného [44] potenciálu a v mnoha směrech jeho faktorem určujícím. Jestliže naše malá armáda a celý

náš stát má někde rezervy svého obranného potenciálu, pak je to především v oblasti vědeckého potenciálu, prostě řečeno ve schopnostech a možnostech lidí. To je nutno brát v úvahu při všech organizačních opatřeních. Dnes už patří do kalendáře názor, že „je důležitější četa samopalníků než skupina vědeckých pracovníků“. Je ovšem třeba vědeckou frontu jasně úkolovat, chápat podmínky a možnosti její práce, ale její výsledky náročně hodnotit.

Závěr

Pokud se podíváme na kontext, ve kterém genmjr. Jan Knotek psal článek, tak můžeme vidět řadu shod s naší současností. Jednalo se o období 24 let po skončení druhé světové války. S výjimkou korejské války (1950-1953), ostatní konflikty měly zcela jiný charakter než poslední válka. Válka ve Vietnamu byla protipovstaleckou válkou, maďarské povstání (1956) bylo použitím ozbrojených sil proti „kontrarevoluci“, kubánská krize (1962) mohla přerůst v jaderný konflikt, který by byl zcela jistě jiného charakteru než válka, jež skončila v r. 1945.

My se dnes nacházíme v období 24 let po rozpadu Varšavské smlouvy a konce studené války. Konflikty, kterých se zúčastnila Armáda České republiky, byly zcela jiného charakteru, než na který se ČSLA připravovala do roku 1989. Operace na prosazení a vynucení míru, které probíhaly v poslední dekádě 20. století, byly v první dekádě 21. století nahrazeny tzv. stabilizačními operacemi.

V důsledku změn charakteru konfliktů a způsobů vedení bojové činnosti vojenská věda přišla s teoriemi Network Centric Warfare (NCW), Network Enabled Capabilities (NEC), Effect Based Approach to Operations (EBAO), Comprehensive Approach apod. Ovšem stejně jako v 70. letech minulého století se nové poznatky velmi těžko a pomalu prosazovaly do taktického a operačního myšlení a do vojenských doktrín.

Stejně jako koncem 70. let se výrazně ve velení projevuje technokratický přístup. Projevuje se jednak tím, že na první místo je kladen proces před vlastním obsahem řešeného rozhodovacího problému. Znalost a dodržení postupu operačního plánování je považováno za expertní znalost a zkušenost, ale zda rozhodnutí, které z tohoto postupu vyšlo, bylo správné, už nikdo nehodnotí. Dále se to projevuje schematickým řešením rutinních záležitostí formou organizačních nařízení, která ale nemají nic společného s charakterem vojenského rozhodování. V neposlední řadě jde o upřednostňování technologií před připraveností lidí.

Jestliže genmjr. Jan Knotek v roce 1969 napsal, že „pod vlivem přeceňované empirie, nedostatku teoretických znalostí, poplatnosti propagačním heslům, vydávaným za doktrinnální zásady i závaznosti předem připravených plánů provedení cvičení ... neuvěřitelné výkony tzv. nesmrtelných praporů a brigád na mapách“, tak obdobně se dnes chováme i my. Řada cvičení s vyvedením vojsk jsou vlastně přípravou na VIP ukázky.

Pravdu má genmjr. Knotek v tom, že vojenská věda sama o sobě neexistuje. Vojenská věda se musí opírat o společenské vědy, o obecné teorie řízení, obecnou ekonomii i matematiku. Úkolem vojenské vědy je aplikovat teorii těchto obecných vědních oborů na podmínky řízení ozbrojeného konfliktu a řešení bezpečnostních krizí.

Současná vojenská věda se nachází v krizi, protože teorií válek, bezpečnostních krizí, operačního umění, včetně velení a řízení vojsk, se téměř nikdo systémově nezabýval řadu let. Od roku 2011 byla obnovena činnost odborné sekce operačního umění a taktiky

Rady rezortu obrany pro výzkum a vývoj. Na základě doporučení této odborné sekce byly nebo budou realizovány projekty výzkum na podporu rozvoje velení, schopnosti velitelů a štábů plánovat a řídit bojovou činnost. Jde o projekt obranného výzkumu OPERKON (tvorba operačních koncepcí) a připravované projekty BUÚSTAFEX (systém štábních nácviků na stupni prapor a brigáda) a DISTREP (distanční podpora přípravy příslušníků štábů v oblasti operačního umění).

Se změnou na řídicích funkcích u Společného operačního centra MO byl položen důraz na implementaci aliančních standardů a rozvoj doktrín v oblasti operačního plánování. Na základě zkušeností z přípravy operačního velitelství evropských bojových uskupení (OHQ EUBG - Operational Headquarters EU Battle Group) si současní velitelé brigád uvědomili potřebu přípravy svých štábů v oblasti operačního umění. V praxi i rozvoji teorie velení je možné vidět v současnosti pozitivní trendy.

Řízení a rozvoj ozbrojených sil v míru, totožné s řízením a rozvojem institucí státní správy, nesmí pohltnout veškerý tvůrčí potenciál, který ve zmenšující se vojenské vědecké komunitě zůstal. Je nezbytně nutné, aby byl uchován potenciál pro rozvoj teorie velení na národní úrovni, přinejmenším potenciál pro implementaci poznatků přebíraných od aliančních partnerů do systému přípravy velitelů a štábů vojsk.

Poznámky k textu:

- [1] V původním textu „Období od roku 1960 do dnešního dne lze považovat za nejvýraznější etapu rozvoje velení od 2. světové války“.
- [2] Původní text obsahoval dovětek „...a k tomuto účelu byl vytvořen Výzkumný ústav 401“.
- [3] V původním textu „... než byla před 10 lety“.
- [4] V původním textu „... soudruzi...“.
- [5] V původním textu „...ještě není plně konstituována“.
- [6] V původním textu „... 2. světové války“.
- [7] V původním textu „... po této válce převzala vítěznou praxí ověřený systém velení Sovětské armády“.
- [8] V původním textu „... této války, za kterou považují systém postupných operací“.
- [9] V původním textu „... činnosti různých druhů ozbrojených sil a druhů vojsk“.
- [10] V původním textu: „Tento charakter operací si vynutil vypracování určitého schématu, které se v podstatě v jednotlivých operacích příliš neměnilo. Mám na mysli známé schéma dělostřelecké a letecké přípravy průlomu, průlom taktické hloubky obrany, zasazení rychlých prvků a proniknutí do operační hloubky s následným obklíčením a ničením nepřátelských uskupení. Tehdejší požadavky a podmínky operací si vynutily téměř detailní technologický postup jejich realizace, v kterém namnoze hlavní roli hrála kvantita vojenské síly. Tomu odpovídal i systém a metody velení, které zapustily u nás hluboké kořeny, protože poskytovaly hotové a praxí prověřené metodiky.“
- [11] V původním textu „... v polovině padesátých let zasáhly atomové zbraně se svými kvalitativně novými požadavky“.
- [12] V původním textu „... ozbrojeného zápasu ...“.
- [13] V původním textu „plánů provedení cvičení a ukázek“.
- [14] V původním textu „nesmrtelných divizí“.
- [15] V původním textu „Maďarské události“, „Karibská krize“ nebo „Berlínská krize“.
- [16] V původním textu předcházela věta: „Tato období jsem prožil ve funkci velitele svazku a náčelníka štábu armády a měl jsem možnost projevy této krize sledovat přímo v jednotkách, kde se koncentrovaly.“
- [17] V původním textu: „Mezitím totiž hned na začátku šedesátých let zasáhly do požadavků na kvalitu velení tvrdě jaderné raketové zbraně a s nimi spojená „revoluce“ v hypotézách o charakteru ozbrojeného zápasu, která vyvolala značný „var“ ve všech vojenských teoriích, který trvá dodnes.“
- [18] V původním textu „... vševojenských armád a svazků“.
- [19] V původním textu „svazů“.
- [20] V původním textu „armád“.

- [21] V původním textu „... jsou v pohybu a značně neprůhledné“.
- [22] V původním textu zkratka zní „MNO“.
- [23] Z původního textu vypuštěna věta: „Nejsou mi přirozeně známy současné tendence vývoje těchto problémů v praxi a opírám se proto jen o své osobní názory na tyto problémy.“
- [24] V původním textu „... není jen vojenskou funkcí velitelskou, ale především funkcí státní...“.
- [25] V původním textu „vojenskou politiku“ a „politické strategie“.
- [26] V původním textu „vojenské politiky“.
- [27] V původním textu „ozbrojeného zápasu“.
- [28] V původním textu „vojenské politiky“.
- [29] V původním textu „vojenskou politiku“.
- [30] V původním textu „politická strategie“.
- [31] V původním textu „vojenské politice“.
- [32] V původním textu „politickou“.
- [33] Vypuštěn celý odstavec: „Pokud jde o interpretaci staronové teorie o „vnitřní funkci ozbrojených sil“, vycházím z toho, že ozbrojené síly jsou mocenským nástrojem státu. Stát buduje socialismus, který je reálně prozatím více cílem než realitou. Jestliže v takové etapě mimořádné okolnosti uvnitř státu ohrožují socialismus, pak stát k jeho ochraně může použít všech svých mocenských prostředků. Vcelku si ale myslím, že platnost této teorie uvnitř socialistického státu bude omezena etapou budování socialismu a že po jeho dobudování by měla zaniknout, protože by se dostala do rozporu s podstatou socialismu tak, jak ho chápeme.“
- [34] V původním textu „Radu obrany státu“.
- [35] V původním textu „státní vojenské doktríny“.
- [36] V původním textu věta pokračovala „a ujíždají vydatně všem občanům státu chleba ze stolu“.
- [37] V původním textu „všelidového“.
- [38] V původním textu „války a míru“.
- [39] V původním textu pouze „obrana země“.
- [40] V původním textu „válka“.
- [41] V původním textu „válečné ekonomiky“.
- [42] V původním textu „ČSLA“.
- [43] V původním textu „Generální štáb“.
- [44] V původním textu „válečného“.

Bibliografie:

- KNOTEK, Jan. K problematice velení v ČSLA. In *Sborník 2/1969: Výzkumný ústav 401*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1969, s. 3-14. K čj. 021-14-69/28.
- SANTAYANA, George. *The Life of Reason: The Phases of Human Progress*, [Život rozumu: Fáze lidského pokroku], 1905-1906, 5 vols., Project Gutenberg, 1998, dostupné na <http://www.gutenberg.org/ebooks/15000>.

Bezpečnostní zájmy ČR

Bezpečnostní zájmy ČR definuje její *Bezpečnostní strategie*. Životním zájmem je zajištění existence, územní celistvosti a politické nezávislosti ČR. Patří sem také zachování všech náležitostí demokratického právního státu a ochrana základních lidských práv a občanských svobod obyvatel. Životní zájmy jsou zajišťovány naplňováním strategických zájmů.

Klíčovou vnitřní strategickou podmínkou životaschopnosti a odolnosti státu vůči bezpečnostním rizikům a hrozbám je mimo jiné i zajištění funkčnosti vnitrostátní kritické infrastruktury a efektivní fungování státních institucí ČR, včetně ozbrojených sil, při prevenci i řešení následků útoků, zvládání dopadů přírodních katastrof, průmyslových havárií nebo epidemií závažných chorob.

Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3, s. 118.

Kpt. Ing. Michal Zelenák, npor. Ing. Martin Čech

Organizační struktury v oblasti logistiky**NÁZORY
POLEMIKA**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 119–132, ISSN 1210-3292

Organizational Structures in the Field of Logistics**Abstrakt:**

Smyslem organizačních struktur je definovat a efektivně plánovat lidskou činnost (jednotlivců i skupin), aby byly splněny zadané cíle. V Armádě České republiky musí organizační struktury zajišťovat splnění úkolů nejen na taktické úrovni, ale musí mít přímou návaznost na vyšší organizační celky. Musí být jasně definované jak horizontálně, tak vertikálně. Tento příspěvek se věnuje rozdílům struktur logistického a bezpečnostního praporů a brigády. Jde o srovnání kompetencí, zodpovědnosti v oblasti materiálového managementu, zabezpečení operací ap. Cílem článku je na základě tohoto porovnání navrhnout případné alternativní řešení, možný další vývoj organizačních struktur logistiky, včetně profesionální přípravy a dalšího vzdělávání pracovníků logistiky.

Abstract:

The organizational structures are to define and effectively make plans for humane activities (individuals and groups) to meet set objectives. In the Army of the Czech Republic, the organizational structures have to fulfil goals not only on tactical levels, but also it has to connect to superior units. It must be clearly defined on both horizontal and vertical levels. The article is focused on differences in organizational structures of logistics support of some battalions and that of brigade. It compares competences, respective responsibilities, in the area of material management, operations support, etc. The aim of the article is to propose an alternative solution, backed by above-mentioned comparison, for further possible evolution of logistics organizational structures, including professional training and career development of logistics members.

Klíčová slova:

Organizační struktury logistiky, plánování, porovnání, návrh, alternativní řešení, profesionální příprava a další vzdělávání pracovníků logistiky.

Key words:

Organizational logistics structures, planning, comparison, suggestion, alternative solution, professional training and career development of logistics members.

Úvod

Požadavek na zvyšování produktivity a efektivity si v průběhu historického vývoje vyžádal dělbu práce. Za těmito účely se lidé se začali sdružovat do organizovaných skupin – organizací, aby společně dosáhli určitých cílů. K dosažení společných cílů při udržení přiměřené úrovně nutně dochází k rozvoji specializací. Rozdělení kompetencí současně vyžaduje i určitou koordinaci. Nejobvyklejším způsobem zajišťování koordinace je pověření jednotlivce touto činností tak, že je vybaven potřebnou pravomocí k udělování příkazů podřízeným pracovníkům. Zároveň je odpovědný za plnění úkolů jím vedené skupiny, tedy má definovanou odpovědnost za plnění úkolů.

Charakter organizačních struktur se zrodil dlouhým vývojovým procesem. Byl však obsahově vždy ovlivněn konkrétními ekonomickými, technologickými a sociálními stavy okolí. Vlastní klasifikace organizačních struktur není dosud jednotná, přestože existuje celá řada zahraniční literatury, která o nich pojednává. Evolučním vývojem organizací vznikají hierarchické, hybridní organizační struktury, které lze těžko popsat, natož blíže charakterizovat a rozčlenit.

Posláním organizačních struktur je vymezit a hospodárně zajistit plánované i jiné nezbytné činnosti lidí (jednotlivců i skupin) při zajištění splnění cílů. Organizační struktury využívají výhod dělby práce (především specializace). Zajišťují koordinaci potřebných činností a vztahů osob, které je provádějí. Řád, disciplína a způsob provádění činností usnadňuje vymezením pravomocí a zodpovědnosti osob zúčastněných v organizovaných procesech. Mají odpovídat potřebě koordinovat činnost dílčích kolektivů lidí při zajištění cílů organizace. Na proces tvorby struktur jsou kladeny určité požadavky. Zejména uplatňování rozhodovací pravomoci mezi organizačními jednotkami struktury a sdružování činností, které tvoří hlavní obsahovou náplň organizačních jednotek.

Organizování není jednou daná a neměnná věc a lze ji zařadit mezi základní manažerské funkce. Příklady organizování lze vystopovat již v nejstarších historických pramenech. [1]

Řídící i výkonná činnost probíhající v organizacích je realizována v prostředí, které je určitým způsobem organizováno. V teorii systémů je organizování možno chápat jako vytváření struktury systému, tedy definování prvků systémů, a zejména vztahů mezi těmito prvky. Obecně platí, že struktura systému je relativně stabilní, chování systému je dynamické. Platí rovněž, že struktura předurčuje chování. U každé struktury je potřeba cestou účelové abstrakce rozlišovat:

- strukturu procesní – je definována jako soubor činností a vztahů mezi těmito činnostmi,
- strukturu útvarovou – je definována jako soubor pracovních míst a vztahů mezi těmito místy. [2]

Základní parametry organizační struktury, které charakterizují samotnou podstatu její architektury, jsou dělba práce, rozpětí řízení a dělba pravomocí:

- parametr dělby práce udává, jak jsou jednotlivé činnosti (prvky procesní struktury) přiřazeny k jednotlivým pracovním místům,

- rozpětí řízení souvisí s hierarchičností organizační struktury a udává počet pracovníků, přímo podřízených jednomu konkrétnímu vedoucímu,
- parametr dělby pravomoci udává, jak je řídicí pravomoc distribuována ve vertikální dimenzi (centralizace). [3]

Organizování je činnost, které vede k uspořádání prvků a vztahů mezi nimi. Vede k zavedení určitého řádu v organizovaném objektu. Vnější projevem organizování je organizace a její organizační struktura. V průběhu existence dochází u každé organizace ke změnám v organizační struktuře. Změny jsou zpravidla vyvolávány vnějšími vlivy nebo změnou působnosti.

Organizování má přímou návaznost na manažerskou činnost plánování a mělo by vždy korespondovat se stanovenými vizemi, strategiemi a cíli. Toho lze dosáhnout využitím procesů dělby práce a specializace včetně koordinace činností, které lze dosáhnout stanovením pravomocí a odpovědností. [4]

Tři různé pohledy na totožnou problematiku definují organizační struktury nejen z obecného hlediska, ale i z pohledu obsahové náplně organizační struktury. Armáda má všechny předpoklady nejen pro naplnění definice, ale i pro náplň obsahu.

Problémy v organizační struktuře lze indikovat následujícími symptomy, které mohou mít vliv na celkový výsledek plnění úkolů:

- nedostatek koordinace,
- nejasné vymezení rolí a odpovědností,
- vznik neformálních skupin,
- neefektivní pracovní postupy nevyhovující současným podmínkám,
- složitá odborná příprava personálu,
- omezený pohyb odborně vzdělaného personálu na vyšší stupně velení,
- nadměrná závislost na speciálně vytvořených skupinách a týmech.

Nejvhodnější je proto zvolit soustavu základních klasifikačních charakteristik odrážejících náplň, vztahy, rozhodovací pravomoc, členitost organizačních prvků v uvažované organizační struktuře.

Tvorby organizačních struktur by měly respektovat tři následující zásady:

- určit činnosti a jejich soubory, které organizace potřebuje vykonávat pro splnění svého cíle,
- rozčlenit tyto činnosti do menších skupin, aby každé mohl být přidělen jednotlivec či podle potřeby více osob,
- rozhodnout, jak budou činnosti a jejich soubory začleněny do organizace a kým budou řízeny. [1]

Současný stav organizačních struktur vybraných skupin logistiky

V podmínkách Armády České republiky lze předpokládat dodržování dříve uvedených zásad tvorby organizačních struktur nejen na úrovni jednotlivých praporů, ale musí mít i přímou kontinuitu na organizační struktury nadřízených stupňů. Organizační struktury tedy musí být jasně definovány na horizontální i vertikální úrovni. Základní parametry organizačních struktur jsou stanoveny strukturou systematizovaných míst,

kteřá určují zejména počty osob, kvalifikaci a hodnosti. Rozdělení odpovědností však není stanoveno žádným vnitřním nebo odborným předpisem. V tomto bodu existuje určitá míra benevolence jako takové.

K provedení vlastní analýzy organizačních struktur skupin a oddělení logistiky praporů a brigád bylo zvoleno devět útvarů, s obdobným rozsahem úkolů a odpovědností, podle organizačních struktur platných k 1. dubnu 2012. Cílem analýzy bylo porovnání organizačních struktur vybraných skupin a oddělení a porovnání působností jednotlivých příslušníků logistiky zejména v oblasti hospodaření s materiálem majetkových uskupení uvedených v tabulce č. 1.

Tab. 1: Majetková uskupení

MU	Druh majetku — název majetkového uskupení
1.0	Potraviny
2.1	Materiál osobního použití (včetně náhradních dílů)
2.2	Zbraně a zbraňové systémy (včetně náhradních dílů)
2.3	Vojenská přepravní a podpůrná technika (včetně náhradních dílů)
2.4	Elektronika a optika (včetně náhradních dílů)
2.5	Zdravotnický a veterinární materiál (včetně náhradních dílů)
3.0	Pohonné hmoty a maziva, provozní hmoty a plyny
4.1	Materiál všeobecného použití (včetně náhradních dílů)
4.2	Stavební a opevňovací materiál (včetně náhradních dílů)
5.0	Munice všeho druhu (včetně náhradních dílů)
7.0	Nemovitý majetek

Zdroj: (6)

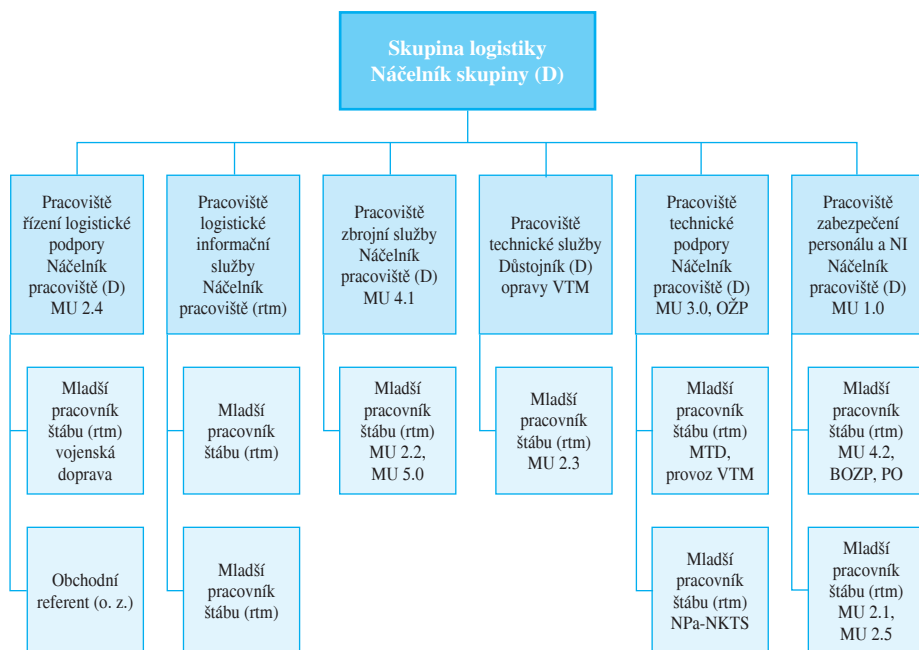
Schémata organizačních struktur jednotlivých praporů jsou uvedena na obrázcích č. 1 až 6. Na první pohled nejsou rozdíly významné, nicméně při podrobné analýze je možno vysledovat dílčí nejednotnosti. Shrnutí rozdílů je uvedeno v textu za obrázky č. 1 až 6.

Ve sledovaném vzorku je šest skupin logistiky praporů a tři oddělení logistiky brigád. Pro potřebu článku jsou útvary označeny takto:

- prapory – P1 až P6,
- brigády – B1 až B3.

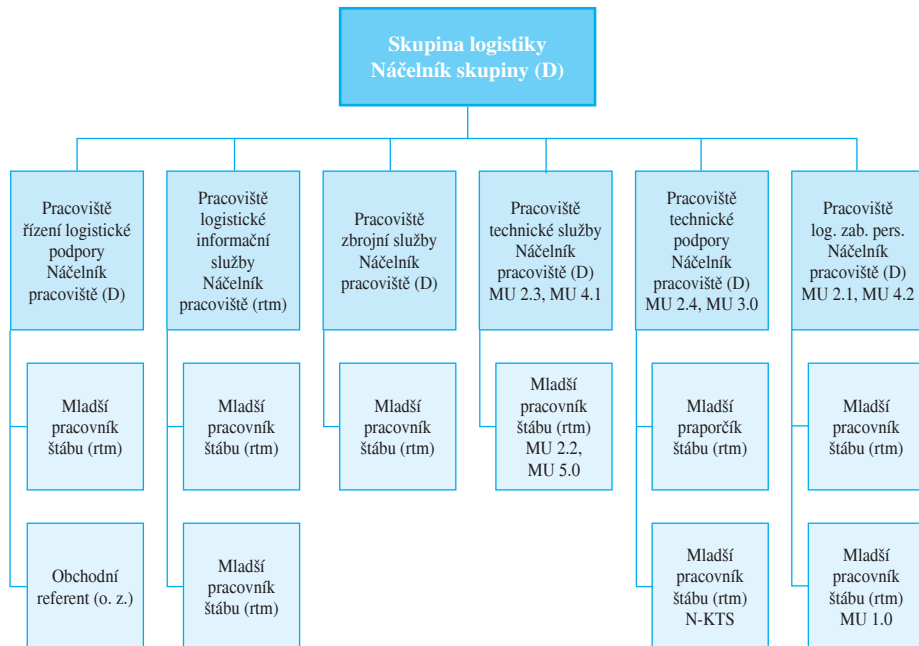
Pro příklady byly zvoleny prapory srovnatelné co do počtu vojsk a jejich přepokládaného předurčení.

Podrobíme-li organizační struktury uvedené na obrázcích č. 1 až č. 6 analýze, můžeme udělat následující závěry. Přes skutečnost, že se jedná o organizační struktury útvarů, které plní úkoly v obdobném rozsahu, existuje zde několik významných rozdílů. První

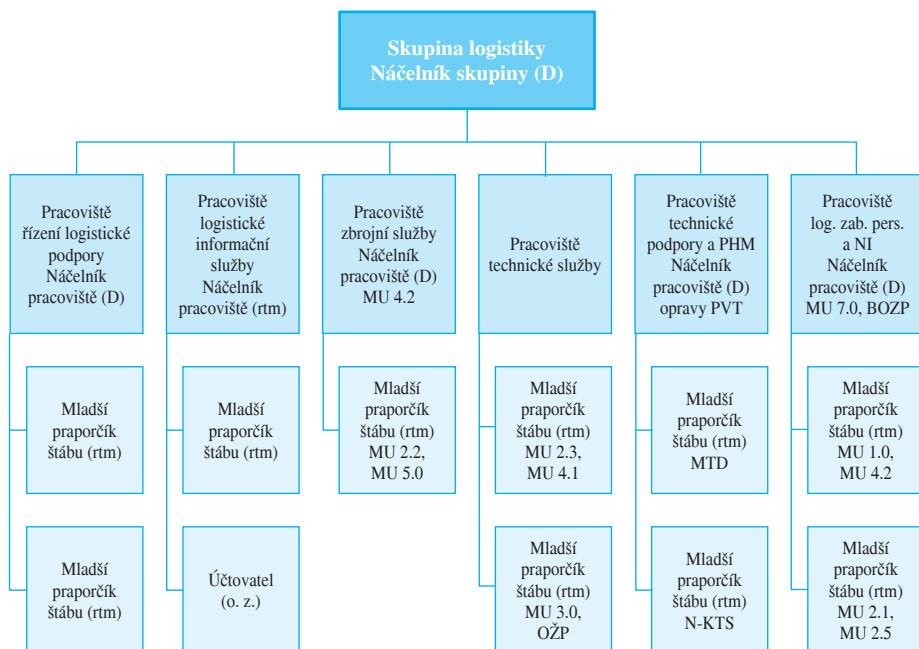
Zdroj: Upraveno autory podle tabulek počtů.

Obr. 1: Organizační schéma skupiny logistiky praporu P1

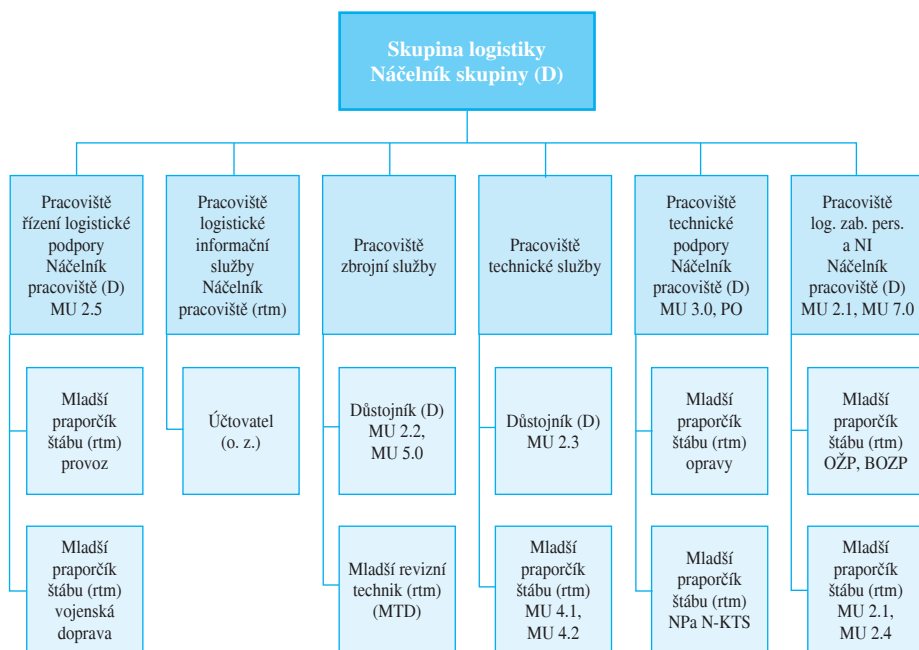
Zdroj: Upraveno autory podle tabulek počtů.

Obr. 2: Organizační schéma skupiny logistiky praporu P2

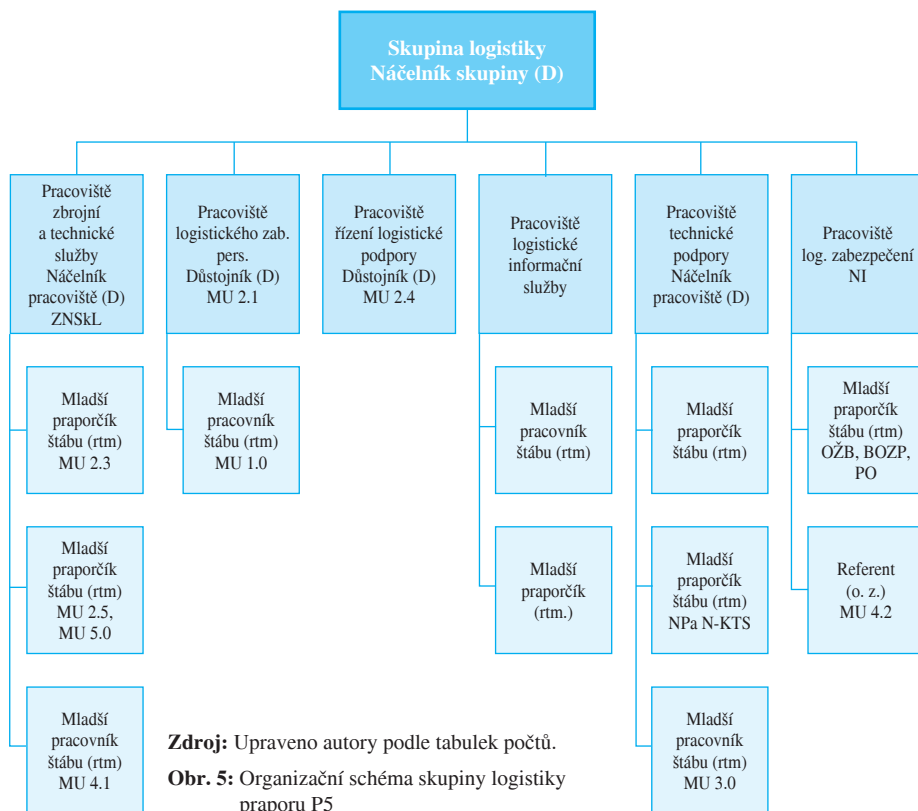
Zdroj: upraveno autory podle tabulek počtů.

Obr. 3: Organizační schéma skupiny logistiky praporu P3

Zdroj: Upraveno autory podle tabulek počtů.

Obr. 4: Organizační schéma skupiny logistiky praporu P4

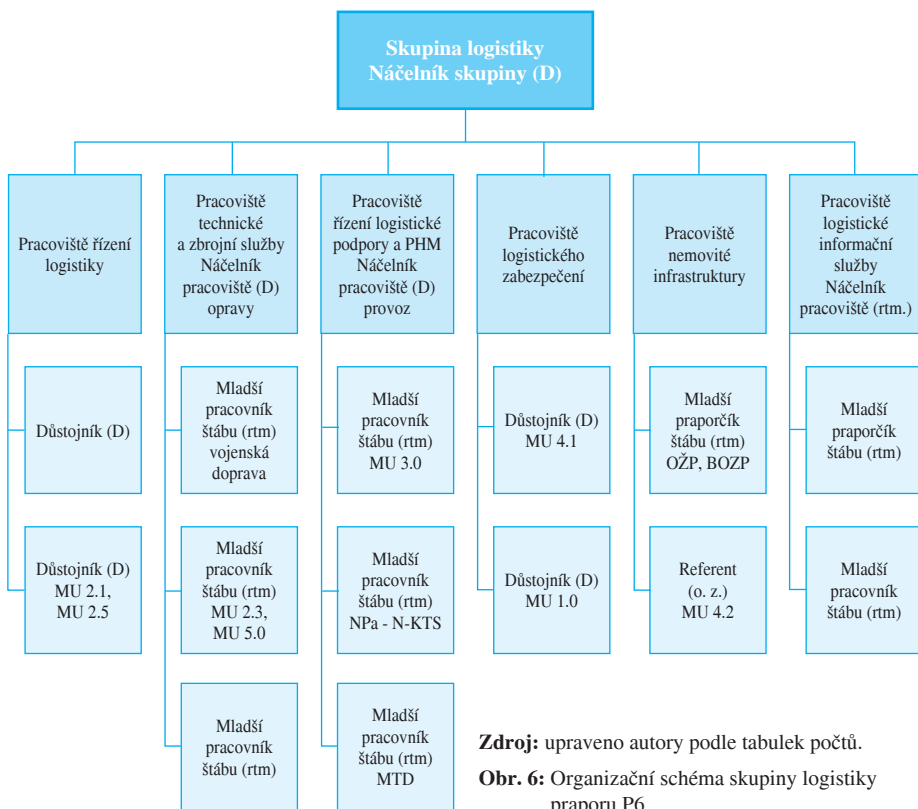

a nejvíce patrný rozdíl je v pojmosloví, kde můžeme najít pracoviště **podpory, služby** a **zabezpečení**, v několika případech jsou výše uvedené pojmy identifikovatelné v jednom organizačním schématu. Příčinou rozporu lze nalézt v neexistenci ucelené koncepce a nejednotnosti pojmosloví v oblasti logistiky, včetně používá více názvů pro definování obdobných činností.

Dalším významným rozdílem je personální obsazení skupin logistiky. Přehled počtů osob je uveden v tab. 1, a lze odvodit:

- počet důstojníků je v rozmezí od 4 do 7 osob,
- počet rotmistrů je v rozmezí od 9 do 11 osob,
- počet občanských zaměstnanců je shodný ve všech případech,
- celkový počet osob je v rozmezí od 16 do 18 osob.

Podíváme-li se podrobněji v organizační struktuře na systematizovaná místa s plánovanou hodnotou důstojníků, u kterých lze předpokládat zařazení na řídicí funkci, dojdeme k několika závěrům. Z celkového počtu 33 důstojníků je 7 (21 %) zařazeno na funkce bez možnosti řídit podřízené. Ve dvou případech je vytvořeno pracoviště, které zahrnuje dva důstojníky, aniž by byl určen vedoucí pracoviště (obr. 6), a v jednom případě tvoří jeden důstojník pracoviště samostatně (obr. 5). Obdobné rozdíly lze vysledovat i v zařazení rotmistrů.

Tab. 2: Přehled osob u jednotlivých praporů

	počet důstojníků	počet rotmistrů	počet o. z.	celkový počet
prapor P1	6	10	1	17
prapor P2	6	10	1	17
prapor P3	5	11	1	17
prapor P4	4	9	1	16
prapor P5	5	10	1	16
prapor P6	7	10	1	18

Zdroj: vlastní

Podrobíme-li analýze obsahovou náplň jednotlivých pracovišť, která je dána působností jednotlivých příslušníků skupin, resp. pracovišť, můžeme identifikovat významné rozdíly. Mimo Pracoviště logistické informační služby, které lze identifikovat jako shodné ve všech případech, jsou ostatní pracoviště rozdílná z pohledu rozsahu jejich působnosti. Např. u Pracoviště technické služby lze identifikovat následující spektrum působností:

- majetkové uskupení 2.2 – 1 × (obr. 2),
- majetkové uskupení 2.3 – 6 x, (obr. 1, 2, 3, 4, 5, 6),
- majetkové uskupení 2.5 – 1 × (obr. 5),
- majetkové uskupení 3.0 – 1 × (obr. 3),
- majetkové uskupení 4.1 – 4x (obr. 2, 3, 4, 5),

- majetkové uskupení 4.2 – 1 × (obr. 4),
- majetkové uskupení 5.0 – 3 × (obr. 2, 5, 6),
- vojenská doprava – 1 × (obr. 6),
- opravy VTM – 1 × (obr. 1, 6),
- ochrana životního prostředí – 1 × (obr. 3).

V jednom případě pracoviště zbrojní služby nemá v působnosti municí (obr. 2) a ve třech variantách není jeho náplní hospodaření s výzbrojním materiálem (obr. 1, 2, 5).

Další pohled může být zaměřen na působnost v hospodaření s konkrétním majetkovým uskupením (dále jen MU). Pro příklad jsou použita MU 2.1 a MU 1.0 v tabulce č. 3. Při podrobnějším zkoumání lze konstatovat, že pouze 41 % příslušníků skupin logistiky hospodaří pouze s jedním uskupením. V případě důstojníků pouze ve 33 %, a ve zbývajících v kombinaci s jiným MU, ale v pouze v jednom případě se kombinace opakuje.

Zajímavým jevem je případ vytvoření pracoviště, které má ve svém názvu „a PHM“, přesto postrádá začlenění odpovídajícího MU 3.0 (obr. 3).

Tab. 3: Působnost v hospodaření s MU

	důstojník	rotmistr
MU 2.1	4	2
MU 1.0	2	4

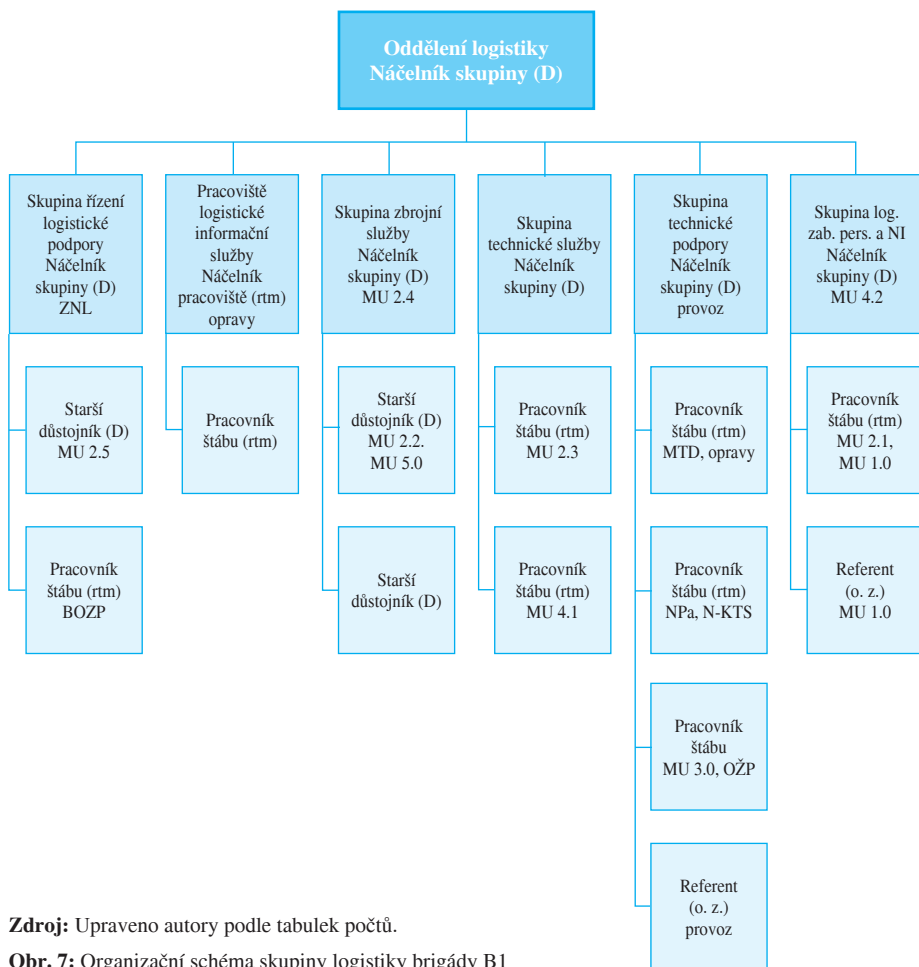
Zdroj: Vlastní.

Významný rozdíl lze spatřit v rozsahu odborné přípravy pro výkon funkce. V případě důstojníků se předpokládá absolvování magisterského (popř. bakalářského) studia, na druhé straně v případě rotmistru se jedná o týdenní kurz odborný kurz u VeV-VA ve Vyškově. Postačuje-li v souladu s obecně závaznými právními předpisy k odpovídajícímu výkonu funkce odborného majetkového (materiálního) orgánu útvaru kurz, pak je zařazení důstojníka na tuto pozici nevyužitím potenciálu, na jehož vzdělání vynaložila AČR nemalé prostředky. V opačném případě může takový úhel pohledu vzbuzovat myšlenku, že řada příslušníků skupin logistiky má nedostatečnou odbornou přípravu pro výkon systemizovaného místa.

Obdobná nejednotnost se vyskytuje v organizačních strukturách logistiky brigád. Pro potřebu zhodnocení jsou organizační struktury brigády označeny B1 – B3. Shrnutí rozdílů taktéž následuje v textu za obr. 7, 8 a 9.

Analýza struktur oddělení logistiky brigád vykazuje shodné znaky nejednotnosti organizačního uspořádání, které byly identifikovány u praporů. V tomto případě je problém hlubší, jelikož se jedná o nadřazený stupeň a nejednotnost se vyskytuje i ve vertikálním uspořádání. Působnost a odpovědnost skupin nekoresponduje s působností působností a odpovědností pracovišť na praporech, popřípadě obráceně.

Příkladem může být MU 3.0, které je v rámci organizačního uspořádání oddělení logistiky brigád ve dvou případech přiřazeno u Skupiny logistického zabezpečení personálu a v jednom případě do Skupiny technické podpory. Zatím co u praporů není ani v jediném z případů zařazeno na Pracoviště logistického zabezpečení personálu. Bude-li v budoucnu místo obsazeno osobou, která měla dovednosti z jiné oblasti, zákonitě musí dojít k určité ztrátě schopností řídit majetkové uskupení v rámci celé brigády.

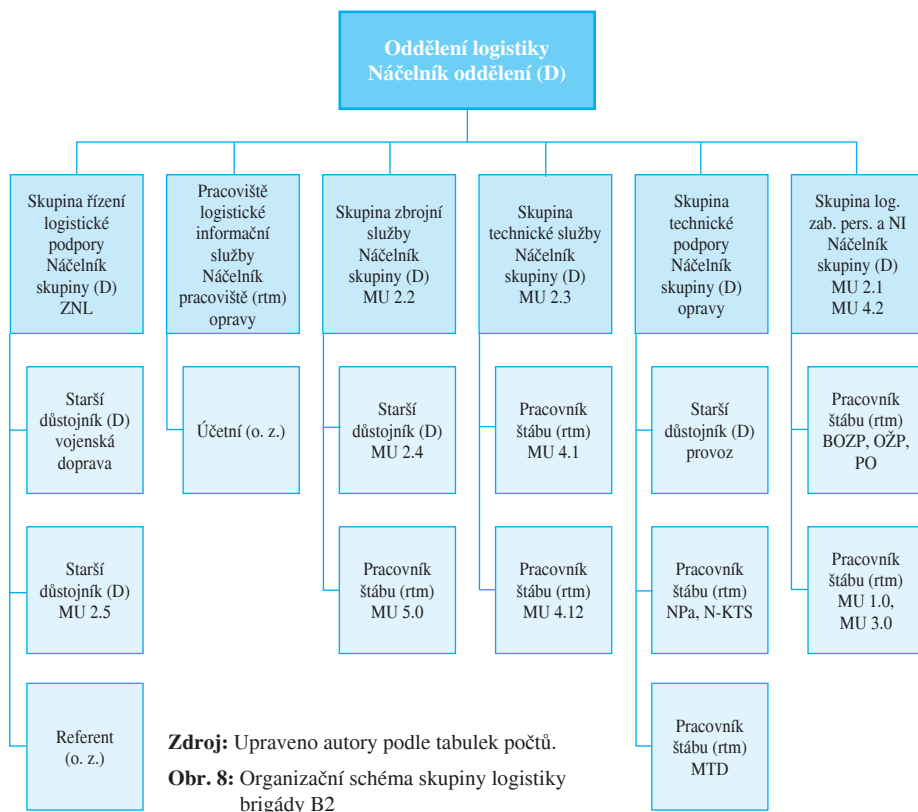
Zdroj: Upraveno autory podle tabulek počtů.

Obr. 7: Organizační schéma skupiny logistiky brigády B1

Výše uvedené symptomy ovlivňují a budou významným způsobem ovlivňovat rozvoj kariéry příslušníků logistiky. Jakým způsobem řešit situaci na vyšších úrovních řízení, vyskytne-li se potřeba obsazení volného systematizovaného místa? Bude-li vypsáno výběrové řízení například na místo důstojníka MU 2.1, je možný pouze výběr z 66 % důstojníků v uvedené odbornosti, bude-li požadavek také v kombinaci s MU 4.2, je možnost výběru personálu s odpovídajícími schopnostmi v uvedených odbornostech (MU) velice nízká. Lepší situace, na úrovni 25 %, by byla v případě výběru rotmistrů, kteří mají zkušenosti s hospodařením s MU 2.1 a 4.2.

Návrh organizační struktury skupiny a oddělení logistiky

Návrh nových organizačních struktur vychází ze základních zásad pro tvorbu organizačních struktur s ohledem nejen na horizontální, ale i vertikální působení se vzájemným propojením. Součástí řešení je ujednocení působnosti příslušníků pracovišť, resp. skupin logistiky.

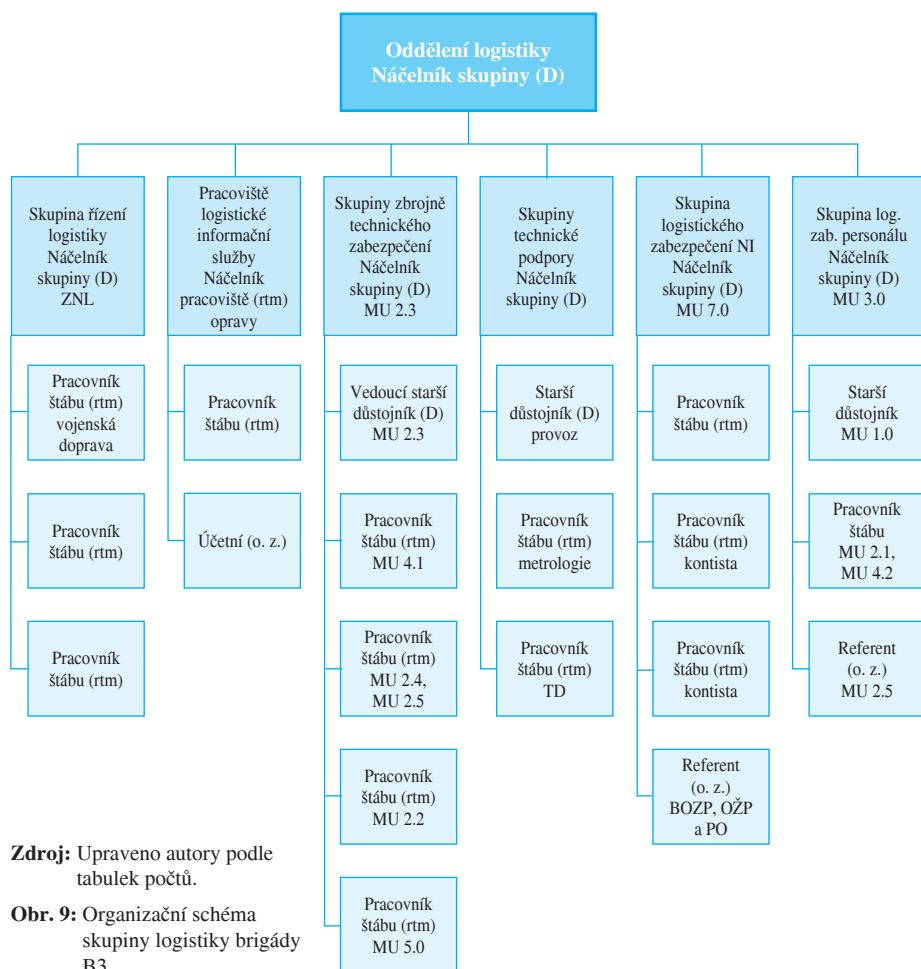
Prvním krokem pro tvorbu organizačních struktur skupin a oddělení logistiky je definování, resp. ujasnění základních pojmů a jejich používání všemi, kteří tvoří organizační struktury. Návod je uveden v „Koncepci logistické a zdravotnické podpory“, kap. 2.2, kde je uvedeno: „Nová struktura a změny v systému zabezpečení logistiky vytváří předpoklady k efektivnějšímu řízení a **zabezpečení** jednotlivých oblastí logistiky.“ [5] Segmentové prvky pak řeší poskytování **služeb** a **správu** majetkových uskupení v jejich působnosti. Mezi segmentové prvky jsou zařazeny:

- logistické zabezpečení personálu,
- výzbrojní a technické zabezpečení,
- logistické zabezpečení infrastruktury. [5]

Druhým krokem je vytvoření vzájemně se doplňujících celků, které by byly schopny zabezpečit ucelený soubor činností. Jedná se o sdružení blízkých nebo na sebe navazujících činností, např. údržba a provoz techniky a hospodaření s materiálem příslušných MU 4.1, 2.3, 3.0 apod.

Na základě provedené analýzy a s využitím zásad pro tvorbu organizačních struktur navrhujeme novou organizační strukturu skupiny logistiky praporu (viz obrázek č. 10) a oddělení logistiky brigády (viz obr. 11).

Skupina logistiky praporu je uspořádána pouze do tří pracovišť. Vzhledem k současnému stavu dochází 50 % poklesu počtu pracovišť. Uvedeným návrhem dojde ke snížení řídicích prvků u Skupin logistiky praporů o 33 %. Počet osob je navržen na 16, oproti

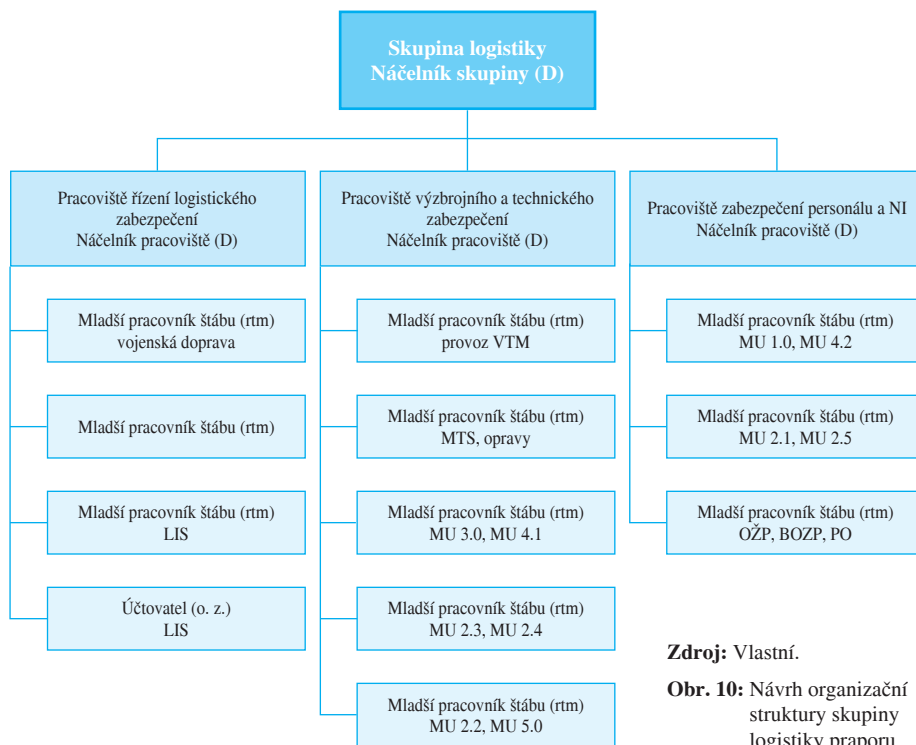

Zdroj: Upraveno autory podle tabulek počtů.

Obr. 9: Organizační schéma skupiny logistiky brigády B3

analyzovaným strukturám došlo ke snížení počtu důstojníků o 20 (43 %), počet rotmistrů je navýšen o 16 %, počet občanských zaměstnanců snížen o 100 %. Návrh tedy nepředpokládá vytvoření systemizovaných míst pro občanské zaměstnance. Každé pracoviště bude řízeno důstojníkem a bude zabezpečovat na sebe navazující činnosti, které zároveň korespondují s předpokládanou funkční působností. V navrhovaném stavu bude nutno stanovit jednotlivé oblasti působnosti skupin vnitřním předpisem tak, aby nedocházelo k přenosu odpovědnosti mimo příslušnou skupinu. Navrhovaná struktura také vykazuje prvky modularity. Bude-li potřeba navýšit počet osob z důvodu zabezpečení specifických úkolů útvarů, je možné ji bez problémů realizovat, ovšem za podmínky ponechání odpovídajících kompetencí v příslušné skupině.

Navrhovaná struktura umožňuje rovněž lepší definování obsahu požadované úrovně vzdělání pro důstojníky, a to i s ohledem na jejich další uplatnění v AČR. Nebude nutné připravovat jednostranně zaměřeného příslušníka logistiky, např. v oblasti vojenské výzbroje, výstroje, munice apod. Příslušník skupiny logistiky, který je obeznámen s odpovídající problematikou v oblasti hospodaření s materiálem, provozem techniky

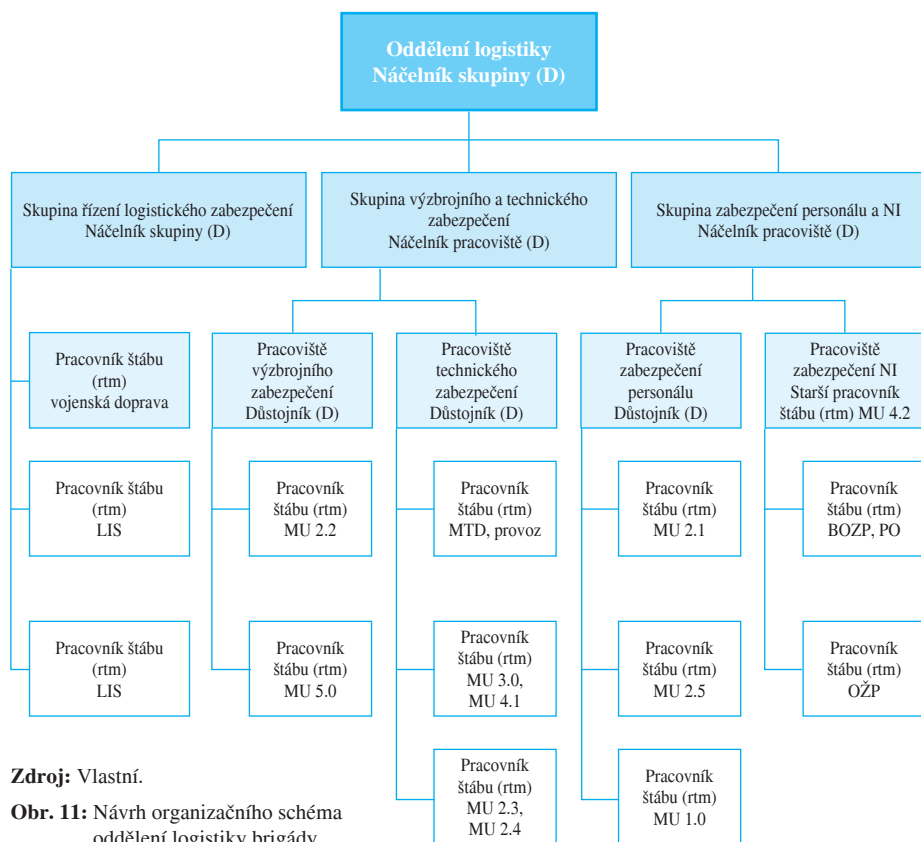
apod., bude disponovat požadovanou úrovní znalostí a bude schopen řídit činnost podřízených. Obdobné řešení se nabízí i pro příslušníky rotmistrovského sboru, na jejichž schopnostech je organizační struktura postavena.

Organizační struktura oddělení logistiky brigády je vytvořena na obdobném principu, jak je tvořena organizační struktura skupiny logistiky praporu, přičemž je důraz položen na přesnější definování specializací v jednotlivých, na sebe navazujících oborech působnosti, jako je např. výzbroj a technika, zabezpečení personálu materiálem a službami.

Benefitem získaným navrhovanou strukturou je vytváření předpokladu pro aplikaci kariérního řádu, a to jak důstojníků, tak příslušníků rotmistrovského sboru. Přemístění důstojníka nebo rotmistra na systemizované místo na oddělení logistiky brigády tedy bude znamenat nejen uplatnění nabytých znalostí, ale i rozvoj schopností v jednotlivých oblastech. Rozhodujícím faktorem je snaha o vytvoření ucelených na sebe navazujících a doplňujících se znalostí příbuzných odborností. Možnost ztráty znalostí vojáků může být v tomto systému eliminována.

Závěr

Struktura AČR se vždy vyznačovala jasným definováním organizace a stanovením působnosti. Určitá benevolence, kterou lze u některých útvarů vysledovat, je možná vhodným řešením pro konkrétní dobu a situaci, například z důvodu využití zkušeností současného personálu, ale není vhodná z dlouhodobého hlediska. Při odchodu osob na nová systematizovaná místa, která nemají návaznost na předchozí zařazení

nebo odbornost, nebudou efektivně využity jejich dosavadní schopnosti a zkušenosti. Sjednocení organizačních struktur umožní zpřehlednění působnosti, které je žádoucí a nadále nebude docházet k odlivu osob se zkušenostmi a znalostmi. Sladění taktéž vytvoří významný předpoklad pro zkvalitnění odborné přípravy, kterou bude možno cílově orientovat na jednotlivé oblasti. Významným aspektem bude možnost rozvíjení příležitostí kariérního postupu příslušníků logistiky. Navrhované struktury bude potřebné podpořit doplňky k příslušným vnitřním předpisem s vymezením konkrétní působnosti jednotlivých organizačních prvků.

Literatura:

- [1] VEBER. J. *Management: základy, prosperita, globalizace*. Praha: Management Press, 2005, ISBN 80-7261-029-5.
- [2] BLAŽEK, L. *Management: organizování, rozhodování, ovlivňování*. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3275-6.
- [3] URBAN J. *Tvorba a rozvoj organizačních systémů*. Praha: Management Press, ISBN 80-7261-105-4.
- [4] VÁGNER. I. *Systémy managementu*. Brno: Vydavatelství Masarykova Univerzita, 2007, ISBN 978-80-210-4264-3.
- [5] *Koncepce logistické a zdravotnické podpory*, čj. 6147-26/2005/DP-3042, Praha: Ministerstvo obrany, 2005.
- [6] *Všeob P-4, Hospodaření s majetkem v rezortu Ministerstva obrany*. Praha: MO, 2004.

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.

Operace Serval 2013: Nasazení francouzské armády v Mali

INFORMACE

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 133–149, ISSN 1210-3292

Operation Serval 2013: French Forces in Mali

Abstrakt:

Operace Serval (francouzsky Opération Serval) je probíhající vojenská operace v Republice Mali v západní Africe. Cílem operace je vytlačit islamistické radikály ze severu Mali, kteří zahájili postup do středu země. Operace Serval byla zahájena na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 2085 z 20. prosince 2012. Operace se nazývá podle nepříliš velké africké divoké kočky Serval. Autor příspěvku analyzuje historický a geopolitický kontext konfliktu, zmiňuje teroristickou síť AQMI. Operace Serval má disymetrický charakter. V týlu postupujících francouzských jednotek zůstaly oddíly vzbouřenců a teroristů, které vyvíjejí diverzní činnost. Podle autora je třeba se vyhnout dlouhodobému konfliktu, protože mj. by se území Francie i jiných států mohlo stát cílem teroristických útoků.

Abstract:

Operation Serval (French: Opération Serval) is an ongoing French military operation in the Republic of Mali, West Africa. The aim of the operation is to oust Islamic militants in the north of Mali, who had begun a push into the centre of Mali. Operation Serval follows the Security Council Resolution 2085 of 20 December 2012. The operation is named after the medium-sized African wildcat species Serval. The author analyzes historic and geopolitical context, including activities of AQMI terrorists. The Serval Operation is of dissymmetric character. At the rear of advancing French troops some groups of rebels and terrorist stayed to make acts of sabotage. According to the author it is necessary to prevent from long-term involving into the conflict, among others, as French territory or territories of other countries might become a target of terrorist attacks.

Klíčová slova:

Operace Serval, Republika Mali, islamističtí radikálové, rezoluce Rady bezpečnosti č. 2085, síť AQMI, diverzní činnost, teroristické útoky.

Key words:

Operation Serval, the Republic of Mali, Islamic militants, Security Council Resolution 2085, AQMI network, sabotage, terrorist attacks.

Na počátku roku 2013 proběhla vojenská operace Francouzské republiky v Mali. Byla výsledkem dynamického vývoje v této významné západoafrické zemi, která se stala obětí rozpínavosti soudobého islamistického extremismu a terorismu. Nástup francouzské armády a jednotek jejích spojenců se stal testem odhodlanosti a připravenosti k aktivním úderům proti zločineckým a teroristickým uskupením, která představují vážnou hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost ve strategicky významné oblasti Sahelu (Dumont, 2010).

Sahel je významný především tím, že ve východo-západním směru se rozkládá ve velice rozsáhlé oblasti od Atlantického oceánu až po Rudé moře a od saharských oblastí na severu až po savany na jihu. Tvoří dlouhý oblouk od Senegalu až po Súdán, v němž se nacházejí Mali, Burkina Faso, Niger a Čad, a navíc do něj jsou zahrnovány i části Mauretánie, Alžírsko, Nigérie a Eritreje (www.assemblee-nationale.fr/13/rap-info/i4431.asp).

Nasazení francouzské armády v Mali nebylo zásahem typu Regime Change, a to ovlivnilo její politickou, diplomatickou a vojenskou přípravu, způsob vedení bojové činnosti i její časový rozsah. Byla to operace legální i legitimní, nebyla to mise okupačního, ale protiteroristického charakteru.

1. Historický a geopolitický kontext

Operace *Serval* se uskutečnila v zemi, která až do roku 1960 byla francouzskou kolonií a nesla název Francouzský Súdán. Co do celkového počtu obyvatelstva se Mali rovná někdejšímu Československu. Od získání nezávislosti má Mali heslo „jeden národ, společný cíl a společná víra“. Tomu odpovídá státní vlajka, která má tři pruhy: zelený (islám), žlutý (cíl) a červený (národ). Právě první ze zmiňovaných symbolů, tedy islámskou víru, plně respektovala Francie, když byla koloniální mocností, i když jinak výrazně ovlivnila celkové uspořádání Mali zejména tím, že inspirovala k zavedení systému, v jehož rámci má hlavní pravomoci prezident republiky. Ale nikdy nevnucovala svoje hodnoty, a především pak nijak nepotlačovala islám, který je v Mali zcela dominantním vyznáním.

Mali jako jedna z nejchudších zemí světa

Co do rozlohy je Mali velkou zemí, je ještě rozsáhlejší nežli součet Francie a Belgie, ale více než polovina jeho území připadá na poušť, což v důsledku častého sucha ztěžuje život zemědělců, a to jak v rostlinné, tak i v živočišné výrobě. Dalším nepříznivým faktorem je pokles cen zemědělské produkce, která spolu s rybolovem poskytuje obživu 80 % aktivní populace. Velmi těžký dopad na ekonomiku Mali měla liberalizační opatření, která doporučily MMF a Světová banka. Tato opatření Mali ještě více uzavřela mezi 10 nejchudších zemí světa a dále umocnila jeho závislost na rozvojové pomoci, protože je zemí, která je z hlediska potravinové bezpečnosti výrazně nesoběstačná.

I přes velmi nízký HDP na hlavu, bídnou životní úroveň, časté hladomory a velice nízký bezpečnostní statut, patří Mali k zemím s nejvyšší porodností na světě – počet dětí na jednu ženu přesahuje číslo 7. Nakolik je to jev příznačný pro téměř celou oblast Sahelu, očekává se, že během následujícího čtvrtstoletí počet obyvatel celé oblasti Sahelu zdvojnásobí a dosáhne celkem 150 milionů (Taje, M., 2010), což bude problém nejen ekonomického a sociálního, ale i bezpečnostního charakteru. Bude to také velká

výzva nejen pro Afriku, ale zejména pro Evropskou unii jakožto nejbližší integrační uskupení západní civilizace.

Problém zvaný Tuaregové

Mali je dominantně islámskou zemí, ale zároveň se vyznačuje velkými rozdíly v přístupu k víře. Severní, tedy sahelská část země je domovinou kočovných Tuaregů (Maurů), kteří vyznávají radikální pojetí islámu, včetně práva šaría. Naproti tomu saharskou část země obývá usedlá negroafrická populace, která se živí především zemědělstvím a jejíž vztah k islámu je mnohem vlažnější (Chauprade, A., Thual, F., 1999, s. 265-266). Toto sílící napětí mezi islamistickým severem a většinově africkým jihem země představuje již od 90. let minulého století velkou slabinu dnešního Mali. Jeho zvýraznění v posledních letech znovu potvrdilo platnost Huntingtonových varování o střetech na civilizačních rozhraních (Huntington, 2001). Nejde sice o střet mezi dvěma zásadně odlišnými náboženstvími, ale mezi dvěma pojetími muslimské víry, která se natolik odlišují, že vytvářejí silné vnitřní pnutí, které může vést až k rozpadu státu. [1]

Za celkově velice nepříznivé ekonomické a sociální situace se v posledních dvou letech velice výrazně vyhroutil problém povětšinou kočovných Tuaregů, kteří žijí na severu Mali a dále pak v jižním Alžírsku, v Nigeru a v Libyi. Jedná se o kočovné berberské etnikum, které tvoří 10 % všeho obyvatelstva státu Mali. [2] V samotném Mali se velká část Tuaregů asimilovala a neusilovala o destabilizaci státu, v němž žili.

2. AQMI jako naléhavá bezpečnostní hrozba po pádu Kaddáfího režimu v Libyi

Velkým problémem soudobého Mali je již po několik let pronikání extremistů ze dvou sousedních států, z Alžírska a z Libye. Naléhavost tohoto problému se dále zvýraznila po svržení libyjského diktátora Kaddáfího v roce 2011 a po dočasném zhroucení libyjského státu jako takového. Hranice mezi Libyí a Mali se stala místem přechodu ozbrojených extremistů a teroristů právě do Mali.

Agresivita bývalých Kaddáfího žoldnéřů

Právě po roce 2011 se aktuálním problémem státu Mali stala ta část Tuaregů, která žila na severu země a v minulosti se přimkla k režimu libyjského diktátora Kaddáfího. Ten jako žoldáky platil stovky Tuaregů, které považoval za jednu ze svých ozbrojených opor. Kaddáfí cílevědomě využíval právě tu skutečnost, že Tuaregové byli a nadále jsou snadno manipulovatelné etnikum, které trpí tím, že nemá svoji vlastní zemi. Ale když Kaddáfího režim padl, Tuaregové se i s výzbrojí stáhli do severního Mali a začali ho přeměňovat ve svoji základnu, ve svoje „save havens“ (bezpečné útočiště).

Situace malijských Tuaregů tedy připomněla dvě nedávná schémata z jiné části islámského světa. První z nich je ztráta zaměstnavatele, a tím i perspektivy, které vede bývalé vojáky či žoldnéře k tomu, že berou vlastní osud do svých rukou. V tom se Tuaregové dostali do velice podobné situace, v jaké se na jaře roku 2003 ocitli vojáci Saddámovy armády v Iráku. Ztratili svého mecenáše a velitele, stali se vojáky, kteří začali bojovat na vlastní pěst, v daném případě proti americkým okupantům. A totéž se pak přihodilo Tuaregům po svržení Kaddáfího a po jeho popravě. Ti se stáhli na jih od Libye, tedy

do severního Mali, aby se takřkajíc obsadili do úlohy bojovníků za práva dosud přehlíženého a nedostatečně ceněného etnika Tuaregů.

A druhým schématem je přeměna jednoho území v základnu globální teroristické sítě. To se na samém počátku tohoto století seběhlo v Afghánistánu a o deset let později pak v severním Mali. Tato významná část Sahelu se měla stát základnou pro rozbití jednoho významného západoafrického státu a pro jeho přeměnu v základnu boje za vytvoření islámského kalifátu v Africe. Tak se vygenerovala bezpečnostní hrozba, která se stala velkou výzvou pro celý Západ, v daném případě pro Francii. Bylo nutné zabránit cílevědomé snaze vytvořit přímo v srdci Afriky jakousi volnou zónu globálního terorismu, která by se vyznačovala dvěma hlavními rysy. Především by to byl první africký stát, v němž by se velice přísně a nesmlouvavě uplatňovala šaría. A navíc by se takto násilně vytvořený stát přeměnil v základnu pro útoky a dlouhý opotřebovavací boj proti zemím Západu, které by tam jakkoli intervenovaly. [3]

AQMI jako akcelerator nálehavé bezpečnostní hrozby

Po svržení diktátora Kaddáfího se Tuaregové i se zbraněmi a automobily vraceli zpět do severního Mali, které pak začali přeměňovat ve svoji základnu. Ve své výzbroji si z doby libyjského působení přinesli především osobní zbraně, tedy pistole, automatické pušky italské výroby a samopaly ruské a čínské výroby. Dále měli také kulomety, minomety a granátomety. K přesunu používali především terénní automobily pick-up s kanony ráže 23 mm, o dostřelu jednoho kilometru a spolu s tím i lehké nákladní automobily a několik bojových vozidel pěchoty, kterých se zmocnili v Libyi. [4]

Zcela největší znepokojení vyplynulo z toho, že Tuaregové vracející se ze svého žoldnéřského působení v Libyi se zmocnili protitankových a protiletadlových řízených střel, zejména pak střel odpalovaných z ramene střelce. Je to kategorie zbraní nazývaná Manpads (Man Portable Air Defense System), a právě těmito zbraněmi je možné napadat i letouny, hlavně pak při přistávání nebo při startu. A právě to může představovat vážnou bezpečnostní hrozbu pro všechna vojska, která se do Mali přesunují letecky.

V letech 2010-2011 ozbrojení Tuaregové zmasakrovali desítky vojáků malijské armády, vyrabovali několik skladů munice či pohonných hmot, a tím dále posílili svoji výzbroj. Stali se velice nebezpečnou a agresivní silou, velkou a akutní hrozbou pro další a další vesnice a městečka na severu Mali. Tam se začala šířit panika a jejím důsledkem se stal nárůst uprchlických vln, což na konci února 2012 znamenalo celkově 130 000 uprchlíků, kteří utíkali zejména do Nigeru, Nigérie a Burkiny-Faso. Tím se dále vyhroutil humanitární rozměr tragédie státu Mali.

3. Rozkládání státu Mali

Militantní Tuaregové nejprve vytvořili organizaci nazvanou Národní hnutí pro osvobození Azavadu (MNLA - Mouvement national pour la libération de l'Azawad), které již samo o sobě představovala vážnou bezpečnostní hrozbu. Ale také se ještě umocnilo potom, co se na něj napojila teroristická organizace AQMI (al-Ká'idá v islámském Maghrebu). [5] AQMI je na seznamu teroristických organizací v USA i v Rusku. Je to velmi nebezpečná a agresivní islamistická organizace, jež vznikla sloučením alžírských organizací GSPC a GIA.

První z nich je Groupement salafiste pour la prédication et combat, tedy Salafistické uskupení pro šíření víry a pro boj, jehož hlavním cílem je šíření radikálního pojetí islámské víry. Druhým je Groupement islamiste armé, Ozbrojené islámské uskupení, které se dlouhodobě zaměřovalo na násilné šíření islámu a na ozbrojený boj proti všem, kdo s nimi nesouhlasili. Obě tato uskupení velice neblaze proslula zejména v sousedním Alžírsku, kde krutě účtovala nejen s vojáky a s četníky, ale také s civilním obyvatelstvem. K jejich běžným metodám patřilo usekávání hlav sekýrkou nebo tzv. alžírské kravaty, kde nebohým civilistům podřezávali hrdla a vzniklým otvorem jim vytahovali jazyk a v takto zohaveném stavu je na násvisích přivazovali ke kůlům pro výstrahu ostatním (Balencie, 2005).

Hrozba gangsterského džihádismu

Po propojení mezi AQIM a MNLA se výrazně rozšířil prostor, na kterém operuje AQMI – dnes je to oblast stejně rozsáhlá jako spojnice mezi evropskými městy Londýn, Moskva, Oděsa a Řím. To jí dává možnost pro velice rozptýlené působení, a naopak to ztěžuje činnost pravidelným armádám, které proti ní zasahují. AQMI tedy na své straně má více méně velkou geografickou výhodu, která je pak velice dobře využitelná v asymetrické válce slabšího proti silnějšímu. [6]

Závažnější je skutečnost, že v činnosti AQMI se stále výrazněji prosazoval postup, který je nazýván jako *gangsterský džihádismus* (blíže viz www.assemblee-nationale.fr/13/rap-info/i4431.asp). Do něho se aktivně zapojují především mladí Tuaregové, kteří slyší na nenávistná hesla namířená proti Západu, zejména pak proti Francii, která se v této části Afriky angažuje ze všech západních zemí nejvýrazněji.

Nenávist vůči Západu a její hlavní důvody

Nenávist vůči Francii a její politice spočívá na několika základních výhradách, ve kterých se odráží podstata vztahu mladých zradikalizovaných Afričanů k Západu jako takovému a k jeho činnosti v islámském světě. První výhrada je historického charakteru, připomíná koloniální minulost Francie v Africe. Ale další výhrady už se týkají současnosti a mohou být vyjadřovány na adresu kterékoliv členské země EU a NATO.

První z nich je aktivní podíl na boji proti terorismu, zejména pak vojenská přítomnost v Afghánistánu v rámci mise ISAF. To samo o sobě je vydáváno za dostatečný důvod k tomu, aby se jakkoli útočilo na kteroukoli zemi, která v Afghánistánu měla svůj provinční rekonstrukční tým (PRT) a která se podílí na jeho prozápadní přeměně. Ve fatvách se vyzývá k tomu, aby se příslušníci těchto zemí brali jako rukojmí, aby se útočilo na jejich vojenské nebo policejní jednotky i na jejich diplomatická či obchodní zastoupení kdekoli ve světě. A součástí odporu islamistů proti jakékoliv angažovanosti Západu v Maghrebu se může stát i teroristický útok kdekoli v Evropě.

Nebezpečná je i druhá výhrada militantních islamistů. Západním zemím se vytýká laicismus, který konkrétně ve Francii vyústil v zákaz nošení nikábu a šátku ve školách. Tato výhrada může být namířena proti kterékoliv evropské zemi, jež se bude snažit omezit používání formálních projevů sílící islamizace své společnosti. A především – může být namířena proti kterékoli zemi, která se bude jakkoliv podílet na intervencích v islámském světě.

Jestliže na přelomu let 2010-2011 z tábora AQMI zaznívalo, že je třeba Sahel očistit od Francouzů a od Španělů, pak se tato negativní a militantní výzva může kdykoliv

rozšířit na heslo očisty Sahelu od Evropanů. To je vážná bezpečnostní hrozba, se kterou musí počítat každá země, která se v Sahelu bude aktivně podílet na potlačování radikálního islamismu. Tato hrozba je tím vážnější a naléhavější, že jejími původci jsou zabijáci fanatické, které žene slepá nenávist vůči Západu a jeho hodnotám (www.assemblee-nationale.fr/13/rap-info/i4431.asp, s. 50-51).

Dopady gangsterské činnosti AQMI

Teroristická síť AQMI si na svou činnost vydělává několika hlavními formami organizovaného zločinu. Tou první, nejčastěji užívanou a také nejvýnosnější formou jsou únosy Evropanů, především Francouzů, za které se potom vyžaduje vysoké výkupné (zvláště pak ve druhém pololetí 2011). Další velice výnosnou formou činnosti AQMI se stalo obchodování s heroinem a s kokainem. Tím vším se vyprofilovala jako jednoznačně zločinecká organizace.

Sílicí gangsterismus má pro Mali stejně jako pro ostatní země Sahelu především bezprostřední dopady. Jsou jimi hlavně zabíjení vojáků, policistů, civilů a zahraničních vojáků a nedílně s tím i narůstající vysoké hospodářské škody. Vedle toho se projevují i dlouhodobější nepříznivé dopady, zejména pokles zahraničních investic a tím pádem i oslabení ekonomických aktivit v zemi.

Vrcholným „úspěchem“ AQMI v oblasti Sahelu bylo zrušení do té doby velice tradiční Rallye Paris-Dakar v roce 2008, její přesunutí do Latinské Ameriky. Oblast Sahelu tím utrpěla nejen ekonomicky, ale předně na své pověsti. To se pak až do současnosti odráží na trvalém poklesu zahraničních turistů, kteří do této oblasti přijíždějí, přičemž symbolem takového propadu se stalo město Tombouctou na severu Mali, jemuž se ještě před pár lety říkalo „malijská perla“. Navíc se toto město stalo významným symbolem také proto, že bylo záměrně potrestáno za svoji „bezbožnost“. [7]

Zesílení teroristických aktivit

Po napojení AQMI na MNLA se vytvořila silná teroristická organizace, která měla několik svých rozsáhlých základů (Francouzi je dokonce označují pojmem „sanctuaire“, tedy svatyně) na území jižního a jihovýchodního Alžírsku v hornatých oblastech s výškou hřebenů okolo 1200 metrů nad mořem a s nejvyššími horami dosahujícími od 2400 do 2900 metrů nad mořem. V tomto prostoru jsou velice těžko lokalizovatelní a těší se pocitu nezranitelnosti. Využívají ho jako základnu pro výcvik, pro plánování dalších úderů i pro odpočinek po bojových akcích. Je to tedy velice podobný postup, jako používali afghánští teroristé a vzbouřenci v pohraničním pásmu Pákistánu.

Strategie AQMI v Sahelu

Právě v době, kdy AQMI plně podpořila separatistické sklony Tuaregů, přišel zásadní zlom. AQMI neprodleně začala uplatňovat osvědčenou taktiku, která byla předtím odzkoušena na periferii skutečného islámského světa, a to zejména v Afghánistánu, Pákistánu, Jemenu, v Bosně, v Čečensku, aby na přelomu let 2011 a 2012 na řadu přišlo Mali jako další bitevní pole a další bojový test. [8]

Na činnost AQMI se velmi těsně napojila další organizace teroristického charakteru, kterou se stalo Západoafrické džihádistické hnutí (Mujao), dále Ansar Eddine, což je malijské islamistické hnutí. Všechny tyto tři organizace cílevědomě podchycovaly

nespokojenost všech politiků a hnutí, jež trpěly pocitem rozčarování z toho, že je vláda Mali nebrala náležitě v úvahu, že je nechávala na okraji.

Základem této taktiky je radikální islamizace jakýchkoli národnostních nebo regionálních problémů a požadavků kdekoli v islámském světě. [9] AQMI se toho okamžitě chytla a začala ve svůj prospěch využívat neblahých důsledků všech nahromaděných neúspěchů, křivd a pocitů ponížení k tomu, aby nespokojené poštvala proti Západu jako takovému, s cílem přeměnit část země ve vysněný islámský kalifát. [10]

Dalším krokem ve strategii AQMI se stalo nabalování se na kmenové struktury, kterým byla okamžitě nabízena šaríja jako základní stmelující prvek všech islámských kmenů. Touto cestou AQMI k Mali přistoupila jako k další oblasti, kde by se mohla pokusit o vybudování islámského kalifátu. Proto se na přelomu loňského a letošního roku její absolutní prioritou stalo právě Mali jako první možný záchytný bod při naplňování záměru na ovládnutí celého Sahelu.

Rozpínavost a záškodnická činnosti AQMI zasáhla i samotnou malijskou armádu. Ta fungovala jako volné sdružení státních zaměstnanců, kteří se živili především přepuknictvím. Na konec nebyla schopna plnit své úkoly. Velmi kriticky její stav zhodnotil francouzský plukovník Héluin, vojenský poradce armády státu Mali, když se vyjádřil, že to není armáda, ale vetešnictví. [11] Malijská armáda byla doslova vybrakovaná, bylo rozkradeno mnoho z její výstroje i výzbroje, vojáci nebyli schopni zastavit postup ozbrojenců, jichž bylo nanejvýš jeden tisíc, neměli žádnou těžkou techniku a přepravovali se v automobilech typu pick-up. Nastala situace, za které musela být nasazena „skutečná armáda“, [12] jak řekl někdejší francouzský premiér Michel Rocard. [13]

4. Rozhodnutí francouzské vlády

O nasazení francouzských vojsk se rozhodovalo v Elysejském paláci, v sídle prezidenta Francouzské republiky. Závažnost situace vyhodnocoval úzký štáb ve složení prezident Francois Hollande, [14] ministr obrany Jean-Yves Le Drian, [15] ministr zahraničí Laurent Fabius, náčelník generálního štábu francouzské armády a náčelníci štábů všech tří druhů ozbrojených sil. Výsledkem jejich mnohých jednání se stalo prezidentovo rozhodnutí, že Francie aktivně zasáhne, že do Mali vyšle své vojáky. Prezident jej vyhlásil dne 11. 1. 2013. [16]

Právě hrozba zániku státu Mali nakonec přiměla francouzskou vládu k tomu, aby zasáhla. Podstatu rozhodnutí výstižně vyjádřil ministr zahraničí Laurent Fabius slovy, že pokud Francie nezasáhne, pak Bamako do dvou dnů padne do rukou ozbrojenců. [17] Dále ministr Fabius zdůraznil, že je nutné zasáhnout v zájmu zachování stability státu Mali a potažmo i celé oblasti Sahel, aby se předešlo rozkladu jednoho konkrétního státu a nástupu k přeměně celé této oblasti v základnu a nástupiště sil islámského extremismu a terorismu. [18]

Rezoluce OSN

Velmi důležitou výchozí charakteristikou operace *Serval* je to, že vojenská operace v Mali se uskutečnila na základě jasných rezolucí Rady bezpečnosti OSN z roku 2012, zejména pak rezoluce 2085. Tyto rezoluce vyzvaly všechny členské státy, aby ozbrojeným silám státu Mali poskytly nezbytnou pomoc a podporu a pomohly jim v jejich úsilí o uhájení celistvosti země a odražení hrozby, kterou představuje AQMI a hnutí

na ni napojená. Navíc generální tajemník OSN Ban Ki-Moon dne 22. 1. 2013 vyjádřil podporu odvážnému rozhodnutí rozmístit vojska v Mali jako odpověď na znepokojivý postup extremistických skupin dále na jih Mali.

Důležité je také to, že svoji podporu francouzskému zásahu vyjádřily i další významné mezinárodní organizace, na prvním místě Africká unie, Sdružení západoafrických států, a také Evropská unie a NATO. Od počátku se tedy jednalo o zcela legální zásah, který uskutečňuje velice široké mezinárodní společenství.

5. Základní charakteristika operace Serval

Vojenskou operaci v Mali sice zahájila Francie, ale nevedla ji sama, nebyla jediným bojujícím státem. Na samém počátku byla vojenská spolupráce s USA, což se může po roztržce před válkou v Iráku v roce 2003 jevit jako překvapení, ale skutečně tomu tak bylo. Právě na této spolupráci a na jejích výsledcích se stavělo při přípravě operace *Serval*. Zároveň s tím bylo nutné brát v potaz vysokou náročnost prostředí v Mali, vojenskou sílu AQMI a způsoby její bojové činnosti.

Návaznost na francouzsko-americký plán Sahel

Již ve druhém pololetí roku 2005 se hrozbami vyplývajícími ze sílící agresivnosti AQMI zabývali vysokí politici a vojenští činitelé nejen Francie, ale také USA. Výsledkem jejich spolupráce se stal společný dokument nazvaný *Plán Sahel*. Jeho hlavním smyslem bylo připravit společnou intervenci speciálních sil s cílem vyhnat ze severu Mali islamistické skupiny, které tam terorizovaly místní obyvatelstvo a činily přípravy na vytvoření kalifátu. Právě na základě těchto skutečností byl sestaven tajný plán koordinovaného nasazení a působení amerických a francouzských ozbrojených sil proti rozpínavosti teroristů na severu Mali. [19]

Páteří celého francouzsko-amerického plánu bylo nasadit speciálně připravené a vycvičené jednotky francouzských a amerických vojáků (řízené USAFRICOM), které měly nejprve připravit a pak i uskutečnit tzv. kvalitativní operace. Za tímto pojmem se neskrývaly žádné rozsáhlé a masivní ofenzívy, ale naopak přesně cílené údery proti malým teroristickým jednotkám, které na severu Mali působily již šest měsíců a které se nazývají „kitabás“. Údery na kitabás, tvořené hlavně zkušenými bojovníky z AQMI, zasazovaly malé, ale velice mobilní a rychlé jednotky, které nesly název GSI (Groupements spéciaux d'intervention - zvláštní zásahové jednotky).

Zároveň s tím bylo rozhodnuto, že kvalitativní operace budou do posledního okamžiku přísně utajovány, a že navíc budou doplněny zasazením ozbrojených sil ekonomické unie západoafrických států CEDEAO, jejichž frontální bojová činnost bude co nejdéle poutat jednotky AQMI a odvádět jejich pozornost od francouzských a amerických speciálních sil. Jednalo se tedy o uplatnění zkušeností, které americká armáda získala při svých protiteroristických bojích v Afghánistánu a v Iráku.

Velmi důležitým aktérem celé operace, oficiálně zahájené dne 17.1. 2013, se stal právě ministr obrany Le Drian, který o nutnost větší francouzské angažovanosti v Africe hovořil již v roce 2012, kdy varoval před přeměnou Sahelu v jakýsi „Sahelistán“, [20] v jednu rozlehlou svatyni expanzivního džihádistického terorismu. [21] A samotné rozhodnutí k ozbrojené intervenci v Mali zdůvodňoval třemi klíčovými argumenty: na jeho počátku to bylo na základě žádosti prezidenta Mali, zásah měl oporu v jasném

mandátu RB OSN [22] a jedinou jeho alternativou by byl zánik státu Mali a jeho přeměna v základnu džihádistického terorismu. [23]

Nezbytnost francouzské angažovanosti

Nasazení francouzské armády bylo nezbytné i z vojenského hlediska. Nebylo možné se spolehnout na jenom na jednotky malijské armády. Ty jsou totiž v naprosté většině složeny z vojáků pocházejících z jižní části Mali, kteří nejsou způsobilí k tomu, aby bojovali v severních oblastech. Neznají pouštní prostředí, nejsou připraveni na boj v tamějších velice náročných klimatických podmínkách, neznají mentalitu obyvatelstva, velice těžko by hledali motivaci pro boj v tamních podmínkách (www.assemblee-nationale.fr/13/rap-info/i4431.asp, s. 66-67).

Mimořádně náročné prostředí

Prostředí v Mali je pro vojáky z Evropy velice nepříznivé, a to hned z několika důvodů. Prvním z nich jsou klimatické podmínky, jež se vyznačují vysokými teplotami přes den, vyprahlostí naprosté většiny území, velkým nedostatkem vody, vysokou prašností a infekčností prostředí. To vše na Evropany klade nesmírně vysoké nároky, snižuje to jejich fyzickou i psychickou kondici a omezuje možnosti jejich aktivity během bojové činnosti. Islamističtí ozbrojenci se totiž vyhýbají soubojům v rovinatých oblastech, kde by tvář v tvář vojensky mnohem silnějšímu protivníkovi byli velice rychle takřkajíc na hlavu poraženi v disymetrické válce. [24]

O to více se islamističtí ozbrojenci zaměřovali na využívání nehostinného terénu, který se vyznačuje velkým množstvím pouštního písku, sutí a skalisek. Takový terén je velice příznivý pro tamní vzbouřence, protože pro ně vytváří spoustu vhodných podmínek k tomu, aby tam budovali své opěrné body, z nichž potom mohou evropským vojákům zasazovat překvapivé zákeřné údery. Zároveň mohou v takovémto prostředí připravovat spoustu nástrah, léček a pastí pro francouzské vojáky a pro jejich spojence. Cílem islamistických ozbrojenců tedy bylo vyhnout se disymetrické válce, při které útočí silnější proti slabšímu, aby ho zničil pokud možno v jedné rozhodující čelní bitvě. Chtěli vést asymetrickou válku, při které se slabší všemožně rozhodující bitvě vyhýbá a uskutečňuje nečekané a zničující výpady proti silnějšímu. [25]

Na druhé straně je pouštní prostředí v Mali velice a nepříjemné, doslova zrádné pro vojáky z Evropy. Je pro ně nejen krajně nezdravé, ale především nanejvýš nebezpečné. Souhrnnou charakteristiku tohoto prostředí velice výstižně vyjádřil Jean-Philippe Rémy, když napsal, že pro konvenční armádu evropského typu je prostředí v Mali „stejně přitažlivé jako rána bajonetem do zad.“ [26] Nevýhody, úskalí a nároky tohoto prostředí se nejvýrazněji projevíly v oblasti Ardar na severu Mali.

Vojenská síla AQMI

Na počátku roku 2013 byla vojenská síla AQMI odhadována na 2000-5000 mužů ve zbrani. Vědělo se, že tito ozbrojenci se budou vyhýbat přímým střetům s vojsky francouzské armády a že povedou typickou asymetrickou válku. K tomu jim nahrával terén a navíc výzbroj, kterou tvořily především útočné pušky AK-47, lehké i těžké kulomety (ráže 7,62 mm vs. 12,7 mm a 14,5 mm), automobily pick-up s kanony ráže 23 mm a s další výzbrojí. To vše z nich činilo nebezpečného protivníka pro případ bojů,

ve kterých budou útočit ze zálohy a po zákeřných úderech se ihned budou rozptylovat a schovávat v těžko dostupném terénu.

6. Disymetrický charakter operace Serval

Do operace *Serval* byly nasazeny dopravní, průzkumné i bojové letouny. Ve skupině průzkumných letounů odváděl vynikající služby letoun Atlantique 2, jenž je od počátku součástí letectva vojenského námořnictva. Původně byly vyvinuty především pro potřeby boje proti ponorkám a hladinovým plavidlům a pro ochranu vlastních námořních sil, ale stejně dobře využitelné jsou i pro sledování pozemní situace a pro ničení pozemních cílů. Často se jim přezdívá „létající fregaty“, protože součástí posádky je dvacítko námořních důstojníků a praporčíků specializovaných na vyhledávání důležitých cílů. Ve výbavě těchto letounů jsou nejmodernější radary a detekční systémy (akustické, magnetické i infračervené).

Během nasazení v Mali letouny Atlantique 2 prokázaly vynikající schopnost při vyhledávání teroristických jednotek, při předávání strategicky významných informací v reálném čase a ve finální fázi i při navádění letounů a helikoptér na ničení zjištěných nepřátelských cílů. Velice spolehlivě zjišťovaly všechny údaje o pohybu automobilů pick-up, v nichž se přepravovali ozbrojenci z řad AQMI, a to jak ve dne, tak i v noci. V reálném čase je předávaly, a tím se významně zasloužily o jejich spolehlivé ničení. A navíc ještě pozemním jednotkám poskytovaly takové informace, které jim dávaly možnost, aby zaujímaly co nejpromyšlenější sestavu a volily co nejúčinnější postupy k dobývání stanovených cílů.

Pokud jde o útočné vojenské letectvo, jeho hlavním trumfem bylo nasazení celkem šesti letounů Dassault Rafale. To jsou multifunkční vojenské letouny řazené mezi stíhacími letouny do kategorie „4++“, tedy generace čtyři a půl (Bréand, 2005). Jedná se o zbraňový systém, který je ve výzbroji francouzského vojenského letectva již od roku 2001 a má za sebou již několik bojových nasazení v zahraničních operacích.

První bojové nasazení letounů Rafale se uskutečnilo v Afghánistánu, kde byly nasazeny tři letouny ze sestavy vojenského letectva a další tři ze sestavy vojenského námořnictva. Vzhledem k neexistenci vojenského letectva této zůstale země nebyly vedeny žádné vzdušné souboje. Hlavní pozornost se soustředila na úder proti pozemním cílům. Proto byly shazovány především laserem naváděné bomby GBU 12, které ničily jednotky a sklady vzbouřeneckých vojsk.

Ke druhému bojovému nasazení letounů Rafale došlo v roce 2011 během operace Harmattan v Libyi, kdy se uskutečnilo celkem 1039 vzletů a přistání a vedle pozemních cílů (hlavně tanky zasahované na vzdálenost až 50 km) byly ničeny i libyjské letouny během přistávacích manévřů.

A konečně operace *Serval* byla třetí bojovou misí letounů Rafale. Do boje byly nasazeny celkem čtyři tyto letouny, které se z leteckých základen v Saint-Diziers a v Mon-de-Marsan přemístily na základnu v N'Djamena, aby odtud vzlétaly k úderům na pozemní cíle tvořené islamistickými jednotkami na severu Mali. Hlavní odpalovanou výzbrojí opět byly řízené střely určené k ničení pozemních cílů. A zároveň s letouny Rafale bylo nasazeno i šest bojových letounů Mirage 2000.

Hlavním smyslem úderů letectva bylo ničit muniční sklady a zásobovací zařízení vzbouřeneckých jednotek a teroristických uskupení. Dalším cílem vzdušných úderů bylo

ničit jednotky, které usilovaly o manévry proti francouzským či malijským ozbrojeným silám. Francouzští piloti přitom neútočili náhodně, ale naopak, na základě jasných plánů, které se připravovaly po dlouhé měsíce dopředu.

Pokud jde o pozemní vojsko, byly nasazeny hlavně jednotky námořní pěchoty (Régiment d'Infanterie de Marine) a cizinecké legie. Jejich hlavním úkolem bylo využívat vzdušnou podporu k rychlému ničení teroristických a vzbouřeneckých jednotek. Pojem ničení zahrnoval i kinetické operace, to znamená, že se pod ním skrývalo i zabíjení nepřátelských bojovníků a likvidace všech prostor. Navíc ve prospěch pozemního vojska manévrovaly i bezpilotní letouny Harfang a Male (manévrují ve středních výškách a mohou operovat až 26 hodin v kuse), které dodávaly přesné informace v reálném čase, a tím umožňovaly přesnější navádění na jednotky AQMI.

Významným prvkem pozemních sil byly i jednotky výsadkových a ženijních výsadkových pluků, které upřesňovaly polohu a velikost jednotlivých jednotek „kitabas“.

Plynulé osvobození měst na severu Mali

Prvním cílem operací francouzských vojsk bylo zachránit hlavní město Bamako a nedopustit, aby se ho zmocnily jednotky AQMI a MNLA. Po splnění tohoto prvního cíle se zbytek měsíce ledna a počátek února 2013 nesly především ve znamení co nejrychlejšího osvobození měst na severu země, ve kterých se v roce 2012 usadili teroristé. Šlo o to, dostat je z rukou AQMI a MNLA a zcela znemožnit to, aby je využívaly jako svoje základny a aby nadále terorizovaly jejich obyvatelstvo. Proto se bojovalo o města Konna, Diabally, Gao, Tombouctou, Kidal. [27] Cíl spočívající v dobytí těchto měst byl naplněn již během měsíce února 2013.

Rychlý postup a jeho paradoxní důsledky

Na samém konci února se projevil jeden paradox, se kterým se setkala již americká armáda v Iráku během operace *Iraqi Freedom*. Tehdy byla obcházena uskupení irácké armády, která odmítala nasazovat své životy za nenáviděnou diktaturu, a tak postupujícím americkým vojskům nekladla žádný odpor. Zůstala vlastně v jejich týlu a až po změně situace začala americké vojáky, v té chvíli již vnímané jako okupanty, napadat ze zálohy. [28]

Velmi podobně se situace vyvíjela i v Mali. Rychlý postup francouzských profesionálních jednotek směrem na hlavní město Bamako měl i svoji stinnou stránku: v týlu zůstaly jednotky vzbouřenců a teroristů, které pak vyvíjely diverzní činnost ve dvou směrech. Nadále škodily civilnímu obyvatelstvu, zároveň s tím ze zálohy napadaly jednotky francouzských a malijských ozbrojených sil. [29] Tato zkušenost znovu připomněla nutnost zajišťovat bezpečnostní situaci v osvobozených oblastech a nedopustit, aby se do nich vracely vzbouřenecké jednotky a využívaly je k terorizování tamního obyvatelstva a k zákeřným útokům do týlu zasahujících vojsk. [30]

Poznání paradoxních důsledků rychlého postupu francouzských vojsk se odrazilo i v dílčí změně záměru celé operace *Serval*. [31] Větší pozornost i na následnou likvidaci teroristických jednotek, které se pokoušely hlavní údery francouzských vojsk přežívat v týlu, aby pak mohly znovu bojovat, a to jak proti Francouzům, tak i proti malijskému obyvatelstvu. Operace *Serval* tak nabyla výrazný protiteroristický charakter. [32]

Mali a Afghánistán – shoda i rozdíly

Často se diskutuje také o tom, zda je možné srovnávat Mali s Afghánistánem. [33] Některé podobnosti skutečně existují: hornatý jih Alžírsko ovládaný vzbouřenci a teroristy by mohl hrát stejnou úlohu jako v Pákistánu, mohl by být využíván jako útočiště a nástupišť k dalším zákeřným výpadům, do nichž vedle Malijců (hlavně pak Tuaregů) nastupují také Libyjci a Alžířané. [34] A samotné Mali by se mohlo přeměnit v podobnou baštu, jakou je Afghánistán. A to tím spíše, že na počátku letošního roku, v době, kdy funkci prezidenta zastával Amadou Toumani Touré (ATT), se ve velké míře zhroutil malijský stát jako takový a v určitém rozsahu dokonce i jeho armáda, když někteří její velitelé přešli na druhou stranu. [35]

Postup AQMI vytvořil již na přelomu let 2012-2013 hrozbu rozpadu státu Mali. V době státního převratu byla situace natolik dramatická, že mnozí obyvatelé Mali se obávali, že hrozí občanská válka a že by v důsledku toho mohl nastat konec jejich země. [36] Zvláště velký chaos nastal v hlavním městě Bamako, kde zavládl strach, že velká část území Mali bude přeměněna v další základnu mezinárodního terorismu, že v Mali dojde k „afghanizaci“ nebo k „somálizaci“. [37]

Ale na druhou stranu byly i odlišnosti. První z nich je dána tím, že v Mali se na rozdíl od Afghánistánu v posledních dvou staletích nikdy nevedly asymetrické války jako v Afghánistánu. To znamená, že obyvatelstvo Mali není zvyklé žít v podmínkách vleklého válčení, upřednostňuje mír a klid. Druhá odlišnost je dána tím, že obyvatelstvo Mali sice vyznává islám, ale není ani zdaleka nakloněné přísnému pojetí islámu, jaké bylo vnuceno před lety v Afghánistánu a jaké v oblasti chce prosazovat AQMI. Právě proto byl postup AQMI vnímán jako velká hrozba, právě proto se obyvatelé Mali mnozí dokonce obávali, že nastal konec jejich státu.

Další významná odlišnost má vojenský rozměr. Spočívá v tom, že v Iráku a v Afghánistánu se vzbouřenci přímým soubojům s okupačními vojsky vyhýbali. Vedli proti nim asymetrickou válku, jejímž hlavním rysem byla vzbouřenecká taktika „udeř a zmiz“. Po bleskově provedených zákeřných výpadech proti okupačním vojskům se rychle rozprchli, aby se schovali mezi civilní obyvatelstvo, které tak brali jako svoje rukojmí.

Naproti tomu v Mali tím, kdo útočí, nejsou vzbouřenci, ale jsou to francouzští vojáci. Ti mají drtivou vojenskou převahu, a tak se jedná o válku disymetrickou. [38] Taková válka by v žádném případě neměla trvat tak dlouho, jako se vlekly války v Iráku nebo v Afghánistánu. A právě v tom spočívá základní rozdíl mezi Irákem a Afghánistánem na jedné straně a Mali na straně druhé. To je žádoucí stav vývoje v oblasti Sahelu, ale vůbec není zajištěno, že to bude i stav trvalý. [39] Nadále totiž bude působit destabilizující faktor, kterým je nedostatečný počet a slabá vycvičenost armád řady států subsaharské Afriky. V důsledku toho se může stát, že Francie popř. i další země EU budou nuceny v této části Afriky opětovně intervenovat a riskovat, že se mohou dostat do podobné situace, v jaké byly USA v Afghánistánu a v Iráku. [40]

Shrnutí

Hodnocení operace *Serval* vychází z dostupných otevřených zdrojů, a tak si nečiní nároky být hodnocením vyčerpávajícím a konečným. Přináší odpovědi na několik

základních otázek. Na prvním místě je to otázka negativního charakteru, tedy otázka, čím operace *Serval* nebyla. Především to nebyla operace typu *Regime Change Policy* typu OEF 2001 (Afgánistán), ani OIF 2003 (Irák). Nebyla to operace určená ke svržení vytipovaného nedemokratického a konfrontačního režimu a k jeho nahrazení režimem méně nedemokratickým či dokonce režimem pokud ne přímo spřáteleným, tak alespoň klientelistickým.

Stejně tak to nebyla vnější instalace importovaného systému vládnutí, k jakému došlo v Afgánistánu, když tam byl implantován režim výslovně amerického typu, v jehož rámci je prezident i šéfem exekutivy. V Mali nešlo o vnucení francouzského režimu, ani o dosazení vlády složené z činitelů, kteří do té doby byli v exilu. A v neposlední řadě to nebylo ani vnucení souboru cizích hodnot. Cílem francouzské intervence v Mali nebylo nastolit zřízení západního typu.

Tento článek odpovídá na jednu kladnou otázku, tedy na otázku, čím operace *Serval* byla. Pokud francouzská intervence nebyla zásahem typu *Regime Change*, pak byla především zásahem typu *Regime Save*, tedy záchranou stávajícího, byť jakkoliv nedokonalého režimu před nastolením režimu, který by se vyznačoval radikální islamizací spočívající na spoustě zákazů a příkazů, jako tomu bylo v Afgánistánu ve druhé polovině 90. let minulého století.

Za druhé to byl aktivní odpor vůči rozpínavosti globálního terorismu a jeho strategické snaze o vytvoření nové základny, nové svatyně, která by se pro něj mohla stát něčím podobným, čím byl do roku 2001 Afgánistán, tedy opěrným bodem a svatyní pro radikální islamisty a pro teroristy z celého světa. Smyslem operace bylo znemožnit, aby se Mali stalo novou základnou pro výcvik teroristů a pro jejich výboje do dalších zemí Sahelu. A v neposlední řadě to byla záchrana zavedeného zřízení v jednom významném západoafrickém státu.

A konečně za třetí, tento článek uzavírá shrnutím, co se během operace *Serval* osvědčilo. Nejvýznamnějším trumfem zasahujících francouzských vojsk bylo využití vzdušné nadvlády. Jejimi základními pilíři byly průzkumné letouny Atlantique 2 a bojové letouny Dassault Rafale. Ty daly možnost přesně sledovat i předvídat pohyb teroristických uskupení, rychle je lokalizovat a ničit. Díky přesným informacím v reálném čase se dařilo ničit jednotky AQMI na velkou vzdálenost, bez jakéhokoliv přímého kontaktu – mnozí vzbouřenci byli zabiti tak, že vůbec nevěděli, odkud úder přišel.

V rámci převahy Francouzů a jejich spojenců se osvědčilo nasazení bojových vrtulníků Gazelle a Puma. Jedná se o lehké bitevní vrtulníky, jež jsou ve výzbroji letectva pozemního vojska. V minulosti byly nasazeny během bojových operací v Džibuti, bývalé Jugoslávii, Somálsku, Rwandě, Pobřeží slonoviny, Libyi a v Afgánistánu. Tyto vrtulníky jsou vyzbrojeny protitankovými zbraněmi, a to jim dává možnost ničit jakékoliv pozemní cíle.

Díky nasazení lehkých vrtulníků se vojska mohla po obdržení zpráv o pohybu ozbrojenců AQMI velice rychle přepravovat z jednoho úseku fronty na druhý, a tím překvapovat jednotky AQMI, které si do té doby myslely, že jsou mimo jakéhokoliv ohrožení, a tak buď odpočívaly, nebo se připravovaly na další výpady. V nejméně očekávanou chvíli tak byly napadeny a likvidovány. Další výhodou bojových vrtulníků bylo umocnění palebné síly i nárůstu počtu zabitých vzbouřenců a likvidace jejich útočišť. Nedílně s tím se osvědčilo i nasazení transportérů a tím pádem i vysoká mobilita pozemních vojsk.

Závěr: Úkoly pro nejbližší budoucnost

Činnost francouzského vojenského letectva ukázala, že i proti relativně malému množství teroristických bojovníků, jejichž celkový počet by se rovnal nanejvýš jedné brigádě, musí být nasazena armáda, jež má vojenské letectvo skutečně na úrovni požadavků počátku 21. století. Konkrétně to znamená, že musí mít dopravní letectvo, systémy vzdušného průzkumu a navádění na cíl a samozřejmě i úderné letectvo. Něco takového si dnes může dovolit pouze armáda USA a s velkým odstupem za ní pak už jen armády tzv. tradičních mocností, tedy Francie, popřípadě Velké Británie.

Ostatní armády NATO, včetně AČR, takto vyzbrojeny nejsou, a tak by se do takovýchto operací vůbec nemohly pouštět. Pro ně z toho vyplývá, že i v takovýchto menších operacích – ve srovnání např. s OEF 2001 a OIF 2003 – mohou plnit nanejvýš úkoly účastnících se sil, ale nemohou je v žádném případě vést samy. Jejich místo může být při podpoře bojujících vojsk, při jejich zabezpečování a při vykonávání funkcí instruktorů a školitelů. V rámci podobných operací by AČR mohla poskytovat své dobře vycvičené a prověřené útvary typu výsadkových či mechanizovaných praporů.

Důležitou pozitivní zkušeností se stal i společný postup s vojáky z Čadu, kterých bylo nasazeno téměř tři tisíce. Nastupovali od východu, směrem na malijské město Gao, v celkové síle téměř dvou tisíc mužů. Další pak z jiných směrů. Byli velkou pomocí především při bojích v horských masivech Ardar des Ifoghas. Využívali dobré znalosti terénu, svého protivníka, i toho, že náročné klima ani terén jim nečinily žádné závažné potíže. Z hlediska nejbližších perspektiv zásahů v oblasti to je významná zkušenost celoevropského významu.

Pro bezprostřední budoucnost je v první řadě nezbytné, aby se francouzská armáda nedala zatáhnout do války v nekonečných sahelských prostorách, kde se teroristé z jednotlivých skupin mohou uchylovat do horských oblastí, zejména v sousedním Alžírsku. [41] V každém případě je nutné se vyhnout vyhlášení války terorismu a dlouhodobé okupaci, protože tím by se jen zvýšilo riziko, že území Francie a potažmo i jiných států by se mohlo stát terčem odvetných teroristických útoků (Galy, M., 2007). A dalším významným úkolem přinejmenším střednědobého významu je další výcvik malijského četnictva, který probíhá v rámci projektu AFORMA (Appui a la formation de la police et de la gendarmerie en Afrique – Pomoc při výcviku policejních sil a četnictva v Africe).

Vzhledem k množství dokumentů, užité literatury a odkazů v textu, byl zvolen tzv. smíšený způsob citování, to jest systém jména a data (harvardský systém) a metoda číselného odkazu (číselný systém).

Poznámky k textu:

- [1] Určitým precedents takového vývoje se v roce 2011 stal Súdán, kde se jižní část země obývaná především usudlými zemědělskými kmeny odtrhla od části severní, které vládli tzv. loupeživí islamističtí rytíři. Tento konflikt nelze zcela považovat za potvrzení Huntingtonových tezí střetu civilizací. Huntington dominantně civilizaci definoval skrze náboženství, v Mali se většina obyvatelstva hlásí k islámu. Zmíněný konflikt tedy spíše zapadá do schématu „velká vzdálenost od centra – nesnadnost projekce síly“ + „odlišná etnická skladba – slabá identifikace se státem ovládaným jiným etnikem“ + „nerozvinutost periférie – pocit deprivace lokální populace“. Viz k tomuto např. velmi zajímavý článek

- BUHAUG, H. - ROD, K. Local Determinants of African Civil Wars 1970-2001. *Political Geography*, 25, 2006, č. 3, s. 315-335.
- [2] GAUTHETER, Jerome. Des siecles d'antagonismes. Geopolitique, *Le Monde*, 3-4. 2. 2013, s. 4.
- [3] JEANGENE VILMER, J. B. La France n'a pas a rougir de defendre ses interets au Mali. *Le Monde*, 24.1. 2013.
- [4] BERTRAND, Xavier. Au Sahel, ne crions pas victoire trop tot. *Le Monde*, 5.2. 2013.
- [5] CHATELOT, Christophe. Les Trois plaies du Mali. Geopolitique, *Le Monde*, 3-4. 2. 2013, s. 4-5.
- [6] **Asymetrická operace** - operace vedená ozbrojenými silami proti nepravdelným nepřátelským silám, jejichž způsob boje, používané metody a prostředky, jsou v rozporu s mezinárodním válečným právem a obecně uznávanými etickými a mravními zásadami. **Asymetrický konflikt** - konflikt, který proti sobě staví nesrovnatelné subjekty, nejčastěji národní státy, které disponují rozdílnými prostředky z hlediska množství osob, výzbroje, technologií. In *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*. Zpracovatelská skupina. Vyškov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 2005, 360 str. Pomůcka, bez ISBN, str. 11.
- [7] KEPEL, Gilles. L'intenable solitude française au Mali. *Le Monde*, 17. 1. 2013.
- [8] BERNARD, Philippe. Au Mali, la guerre des islamismes. *Le Monde*, 29. 1. 2013.
- [9] ROY, Olivier. Vaine stratégie française au Mali. *Le Monde*, 4. 2. 2013.
- [10] BADIE, Bertrand. L'opération au Mali marque un périlleux retour au conflits d'antan. *Le Monde*, 24. 1. 2013
- [11] GUIBERT, Nathalie. L'avenir incertain du Mali après l'opération. *Le Monde*, 9. 3. 2013.
- [12] ROCARD, Michel. Et si l'intervention au Mali ouvrait la porte des réformateurs en islam. *Le Monde*, 5.2. 2013
- [13] M. Rocard byl premiérem Francie v letech 1988-1991, v době, kdy funkci prezidenta Francouzské republiky zastával Francois Mitterrand. Byl tedy premiérem ve velmi pohnuté době, kdy se připravovala francouzská účast na bojových akcích v rámci operace *Desert Storm* 1991, jejímž cílem bylo vyhnání iráckých vojsk z okupovaného Kuvajtu. Tato zkušenost se odrazila i v jeho přístupu k operaci *Serval*.
- [14] Hollande endosse des habits de chef de guerre, affiche sa fermeté. Dostupné na maliactu.net/hollande-endosse-des-habits-de-chef-de-guerre-affiche...
- [15] Mali: Jean-Yves Le Drian, le ministre de la Défense qui jugeait la guerre „souhaitable et inéluctable. *Le Monde* 14. 1. 2013.
- [16] Hollande et le Mali: un chef de guerre ne fait pas un nouveau président. Dostupné na www.courrierinternational.com/.../01/17/mali-hollande-chef-de-guerre.
- [17] Dostupné na www.france24.com/fr/5min/20130111-mali-france-intervient...
- [18] Dostupné na www.metrofrance.com/info/exclusif-mali-fabius-nos-troupes...
- [19] Dostupné na <http://www.algerie1.com/actualite/le-plan-d-intervention-militaire-franco-americaine-au-sahel/attachement/mali-intervention-2/>.
- [20] *Le Parisien*, 8. 7. 2012.
- [21] *Le Monde*, 7. 6. 2012.
- [22] Mali: comment Hollande est devenu un chef de guerre-Jeune Afrique. 28 janv.2013. Dostupné na www.jeuneafrique.com/Article/JA2715p022-031.xml/0/.
- [23] *Europe 1*, 13. 1. 2013.
- [24] **Rozdíl mezi asymetrickou a disymetrickou válkou:** Při asymetrické válce má iniciativu slabší, který podniká bleskové výpady proti silnějšímu a po jejich provedení se rychle stahuje do těžko přístupného terénu nebo se rozprchne mezi civilní obyvatelstvo, a tím ho bere jako svoje rukojmí. Naproti tomu při disymetrické válce je iniciativa na straně silnějšího, ten cílevědomě zasazuje zničující úder slabšímu a snaží se ho co nejrychleji zničit. In COURMONT, Barthélémy - RIBNIKAR, Darko. *Les guerres asymétriques: conflits d'aujourd'hui, terrorisme et nouvelles menaces*. Paris: Institut de relations internationales et stratégiques, Universitaires de France, 2002.
- [25] RÉMY, Jean-Philippe. Voilà, on a cassé le donjon d'AQMI. *Le Monde*, 8. 3. 2013. Co se týče roviny provádění vlastních operací, podle mínění některých odborníků terén spíše nahrával intervenčním silám. V severní polovině Mali je z velké části poměrně otevřený, což omezuje možnost nepozorovaně se přiblížit k technologicky vyspělejšímu protivníkovi. Absence výraznějšího vegetačního pokryvu spíše nahrává technologicky silnější straně. Výjimku samozřejmě představují hornaté oblasti Mali – ty skutečně vytvářejí řadu příležitostí pro vzbouřence.
- [26] RÉMY, Jean-Philippe. Voilà, on a cassé le donjon d'AQMI. *Le Monde*, 8. 3. 2013.
- [27] Mali: des frappes françaises ont eu lieu pres de Gao et Tombouctou. *Le Monde*, 20. 1. 2013.

- [28] RÉMY, Jean-Philippe. A Sévaré, le repli des islamistes sonne l'heure de la vengeance. *Le Monde*, 21. 1. 2013.
- [29] GUIBERT, Nathalie. L'opération au Mali bascule dans l'antiterrorisme. *Le Monde*, 21. 2. 2013.
- [30] GALINIER, Pascal. La guerre, et après? *Le Monde*, 18. 1. 2013. Dostupné na www.lemonde.fr/idees/article/2013/01/18/la-guerre-et-apres_1819114...
- [31] RÉMY, Jean-Philippe. Dans l'adras de Tgharghar, les légionnaires français ratissent les caches d'AQMI. *Le Monde*, 11. 3. 2013.
- [32] GUIBERT, Nathalie. L'opération au Mali bascule dans l'antiterrorisme. *Le Monde*, 21. 2. 2013.
- [33] NOUGAYREDE, Nathalie. L'ombre de l'Afghanistan sur le Mali. *Geopolitique, Le Monde*, 27.-28. 1. 2013, s. 1.
- [34] BERTRAND, Xavier. Au Sahel, ne crions pas victoire trop tôt. *Le Monde*, 5. 2. 2013.
- [35] CHATELOT, cit. dfo, s. 4.
- [36] TRAORÉ, Boubakar. Les Maliens ont cru à la fin de leurs jours. *Le Monde*, 17. 1. 2013.
- [37] ROCARD, Michel. Et si l'intervention au Mali ouvrait la porte des réformateurs en islam? *Le Monde*, 5.2. 2013
- [38] RAMEL, Frédéric. Au Sahel, le conflit armé n'est pas de même nature qu'en Afghanistan. *Le Monde*, 17. 1. 2013.
- [39] MICHAÏLOF, Serge. Evitons un enlisement militaire au Mali et stabilisons durablement la situation au Sahel. *Le Monde*, 17. 1. 2013.
- [40] GALINIER, Pascal. Guerre légale ou guerre légitime? *Le Monde*, 18. 1. 2013.
- [41] BOURGI, Albert. Sortir le Mali du vide politique. *Le Monde*, 14. 1. 2013.

Dokumenty:

Défense et sécurité nationale, Le Livre Blanc, Odile Jacob, La Documentation française, juin 2008.

La France et l'Europe dans Le Monde, Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France, 2008-2020.

Rapport d'information déposé en application de l'article 145 du Règlement par la commission des affaires étrangères sur, *La situation sécuritaire dans les pays de la zone sahélienne*, N 4431, Assemblée nationale, le 6 mars 2012, dostupné na www.assemblee-nationale.fr/13/rap-info/i4431.asp.

Monografie:

BALENCIE, Jean-Marc et de la Grange, Arnaut. *Les Nouveaux Mondes rebelles. Conflits, terrorisme et contestations*. Paris: Éditions Michalon, 2005.

BRÉAND, André. *Rafale. La suprématie aérienne*, Boulogne-Billancourt, ETAI, coll. Ciels du monde, ISBN 978-2-7268-9420-0, LCCN 2005534727.

CHAUPRADE, Aymeric - THUAL, François. *Dictionnaire de géopolitique*. 2de édition, Paris: Ellipses, 1999.

THUAL, François. *Introduction à l'analyse géopolitique*, Paris: Ellipses, 1999.

Politologie d'une rébellion. Une « gouvernance par la violence » au Nord de la Côte d'Ivoire ? *Cultures & Conflits*, 65 printemps, 2007.

HASSNER, Pierre. *La terreur et l'empire*. La violence et la paix II, Paris, Le Seuil, 2003.

HUNTINGTON, Samuel, P. *Strét civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001.

JEANGENE VILMER, Jean-Baptiste. *La guerre au nom de l'humanité, tuer ou laisser mourir*, éditions des Presses Universitaires de France, 2012.

SEVERINO, Jean-Michel - RAY, Olivier. *Le temps de l'Afrique*. Odile Jacob, 2010.

SEVERINO, Jean-Michel Charnoz, et RAY, Olivier. Les mutations imprévisibles, état des lieux de l'aide publique au développement. *Afrique contemporaine*, n° 213, juin 2005-1).

TAJE, Mehdi: Vulnérabilités et facteurs d'insécurité au sahel. In *Enjeux ouest-afrocaïns*, N. 1, août 2010.

Stati v recenzovaných časopisech:

DUMONT, Gérard-François. La géopolitique des populations du Sahel. In *La revue géopolitique*, avril 2010, dostupné na www.diploweb.com/La-geopolitique-des-populations-du.html.

Le Rafale, un champion incontesté de la polyvalence, Air & Cosmos, n hors-série, juin 2004 (ISSN 1240-3113).

Gazelle Nigérienne Des idées pour l'ALAT, Air et Cosmos, n 2310, 27 avril 2010.

Zkratky užívané v článku:

AFORMA	Appui a la formation de la police et de la gendarmerie en Afrique	pomoc při výcviku policejních sil a četnictva v Africe (projekt AFORMA)
Ansar Dine	Defenders of the Faith	Obránci víry (malijské islamistické hnutí.)
AQMI	Al-Qaeda in the Islamic Maghreb	teroristická organizace AQMI (al-Ká'ida v islámském Maghrebu)
CEDEAO	La Communauté économique des États de l'Afrique de l'Ouest (ang. ECOWAS - Economic Community of West African States)	Hospodářské společenství západoafrických států
GIA	Groupe islamiste armé	Ozbrojené islámské uskupení
GSI	Groupements spéciaux d'intervention	zvláštní zásahové jednotky (malé, ale velice mobilní a rychlé jednotky)
GSPC	Groupe salafiste pour la prédication et combat	Salafistické uskupení pro šíření víry a pro boj
HDP	GNI - Gross National Income	hrubý národní důchod
ISAF	International Stabilization Force	mezinárodní stabilizační síly v Afghánistánu
kitabas		malé teroristické jednotky na severu Mali
MANPADS, Manpads	Man Portable Air Defense System	přenosný systém protivzdušné obrany
MMF	IMF - International Monetary Fund	Mezinárodní měnový fond
MNLA	Mouvement national pour la libération de l'Azawad (Azawad National Liberation Movement)	Národní hnutí pro osvobození Azawadu (Tuaregové)
Mujao, MUJAO	Mouvement pour le Tawhid et du Jihad en Afrique de l'Ouest (Movement for Oneness and Jihad in West Africa)	Jednotné hnutí pro džihád v západní Africe
OEF 2001	operation <i>Enduring Freedom</i>	operace <i>Trvalá svoboda</i> (vojenská intervence v Afghánistánu, 2001)
OIF 2003	operation <i>Iraqi Freedom</i>	operace <i>Irácká svoboda</i> (druhá irácká válka, 2003)
PRT	PRT - Provincial Reconstruction Team	provinční rekonstrukční tým
USAFRICOM, U.S. AFRICOM	United States African Command	africké velitelství americké armády

A Small War with Large Possible Consequences

Abstrakt:

Francouzská armáda zahájila 11. ledna 2013 vojenskou operaci s cílem zastavit postup islamistických ozbrojených skupin, které kontrolovaly sever Mali. Bezprostředním důvodem bylo ohrožení energetických zdrojů v Alžírě, plynovody Madgaz, MEG, Trans Mediterranean a Greenstream. Obecně se nutnost této intervence uznává. O oprávněnosti zásahu v Mali bylo rozhodnuto na základě několika rezolucí Rady bezpečnosti OSN. Operace se zúčastňují i jednotky Armády České republiky na základě rezoluce č. 2071 a žádosti malijské vlády. Autor seznamuje čtenáře s důvody nestability v regionu, popisuje aktuální bezpečnostní situaci a uvádí několik scénářů dalšího možného vývoje.

Abstract:

On January 11, 2013, the French army opened the military operation with the aim to halt the progress of Islamist armed groups, controlling north of Mali. The factual impulses for intervention were endangered pipelines in Algeria, Madgaz, MEG, Trans Mediterranean, and Greenstream. Generally, the intervention was justified by several UN Security Council Resolutions. Even the military units of the Army of the Czech Republic have taken part in the Operation, backed by Resolution 2071, and at the request of Mali government. The author familiarizes readers with roots of instability in this region and actual security state of affairs. Finally he presents several scenarios of subsequent possible developments.

Klíčová slova:

Francouzská armáda, islamistické ozbrojené skupiny, ohrožení energetických zdrojů, rezoluce Rady bezpečnosti OSN, jednotky Armády České republiky.

Key words:

French army, Islamist armed groups, endangering pipelines, UN Security Council Resolutions, military units of the Army of the Czech Republic.

Konflikt v Mali je pro Evropany vzdálený. Přesto se každého z nich týká z několika hledisek. Válka mezi muslimy v islámské zemi se změnila na konflikt mezi státy NATO a islamistickými teroristy, kteří v sousední zemi ohrožují energetické zdroje a v dalších afrických zemích realizují teroristické útoky a oficiálně nábožensky

motivovaný teror proti křesťanskému a nedostatečně ortodoxnímu muslimskému obyvatelstvu. Mediální informace z oblasti jsou mnohdy šablonovité a mohou vytvářet zjednodušená a nesprávná hodnocení.

Aktuální i perspektivní bezpečnostní situaci Mali a okolních států je třeba vidět v širších souvislostech, a to v několika rovinách. Proto se článek zabývá širším spektrem otázek s cílem poskytnout informace (dostupné z veřejných zdrojů) k vytvoření si vlastních názorů a závěrů čtenáře.

Jednou z otázek je samotné zařazení konfliktu. V současné době totiž evidentně selhává i relativně nová terminologie. Neexistuje jednotně akceptovaná definice terorismu, a rovněž označení asymetrický konflikt či válka nízké intenzity může mít jako základ celé spektrum jevů, které jsou se zažitými pohledy a přístupy v rozporu. Dokladem je kniha *Low Intensity Operations* Franka E. Kitsona (viz přehled užití literatury za článkem), který je považován za autora slovního spojení *konflikt nízké intenzity* z moderního hlediska. V Mali evidentně dochází k prolínání domácí občanské války s mezinárodním bojem proti terorismu, tichým bojem velmocí o suroviny a etnickými konflikty v okolních zemích.

Na ozbrojený konflikt (který má charakter války) v Mali může být několik názorů. Ze širšího politického pohledu lze říci, že válka v Mali je pokračováním takzvaného „arabského jara“, které je v podstatě rovněž „africkým jarem“, neboť stále více rebelií vzniká v Africe, jen nejsou tak mediálně zajímavé aby se o nich Evropané dozvídali.

„Arabské jaro“ bylo možná z počátku sociálně-politickým problémem, avšak jeho nedělitelným výsledkem je posílení agresivního islamismu v celém regionu. Typickým příkladem prolínání různých regionálních bezpečnostních problémů je nedávná občanská válka ve Středoafrické republice. Koalice protivládních skupin s názvem *Seleka* za necelý měsíc tažením ze severu na jih obsadila zhruba 60 % území státu. Rebelové byli zastaveni počátkem ledna 2013 přibližně 70 km od hlavního města Bangui. Napomohla tomu formace o počtu podle různých zdrojů 300 až 500 vojáků mezinárodních sil FOMAC (Forces Multinational Afrique Central) z Gabunu a Kamerunu, možná i dalších zemí organizace Hospodářského společenství středoafriických zemí ECCAS (Economic Community of Central African States) a 100 francouzských výsadkářů. Boje ukončilo 13. ledna podepsání příměří s příslibem vypsání voleb pod mezinárodní kontrolou. Takový scénář lze označit jako úspěšnou vojenskou mírotvornou politiku. Jenže boje byly nedávno obnoveny a rebelové obsadili i hlavní město. Taková a jiné krátké války v buši jsou dokladem latentní nestability v celé oblasti a nevyřešených mezietnických vztahů. [1]

Důvody nestability v regionu

Výše uvedené „jaro“ oslavované leckde jako vítězství demokracie je však evidentním vítězstvím agresivního islamismu, který stojí až na nepatrné výjimky za teroristickými činy posledních dvaceti let v globálním měřítku. Další vývoj v islamizujících se zemích lze obtížně odhadnout. Avšak zřejmá neschopnost náboženských vůdců vyřešit sociální problémy ekonomickou cestou může logicky vést k osvědčenému jednoduchému ideologickému řešení k odvedení pozornosti davu, tedy označením nepřítele. Odraz „jara“ se posouvá dále na jih do stepního pásu v Africe, takzvaného Sahelu (pás území o šířce

zhruba 300 až 500 km, který zasahuje na území států Mauretánie, Senegal, Mali, Burkina Faso, Niger, Čad, Súdán a Eritrea), kde již řadu let působí islamistické skupiny, které využívají podporu tamního chudého obyvatelstva.

Bez ohledu na veškeré ideologické přívlastky, jimiž se bojující strany ohání, jsou africké revoluce především sociálním problémem vyvolaným populační explozí. Představa, že tam někdo reálně bojuje za demokracii a lidská práva v evropském pojetí či chápání, je do značné míry mimo realitu, zvláště v tamním, většinou kmenovém uspořádání společnosti. Bojuje se o moc a slabší strana se snaží líbivou rétorikou získat zahraniční pomoc. Ta konflikt obvykle protahuje a zvyšuje ztráty lidské i materiální, především civilního obyvatelstva. Navíc vede k závislosti na těch, kteří pomoc poskytou. Výsledkem je kromě obvyklého poválečného propadu životní úrovně především dlouhodobě nepřekročitelná hranice mrtvých, vzájemné nenávisti a pomsty. To vše vidíme na Balkáně, v Iráku, Afghánistánu i Libyi.

Populační exploze v oblasti Blízkého a Středního východu a převážné části Afriky dříve dlouhodobě eliminovalo několika faktorů, konkrétně nemoci, hlad a kmenové války, ve starších dobách rovněž lov otroků.

V mnoha zemích však omezil působnost výše uvedených faktorů prací nepodložený zisk z exportu surovin, jenž umožňuje realizaci rozsáhlých sociálních programů. Dokladem jsou ropná království a emiráty, které nikoho nenapadají, a rovněž uvnitř je relativní politický klid. K němu ovšem přispívá i početná policie a nikým nekritizované přezírání takzvaných lidských práv. Ovšem většina těchto zemí je velmi malá a skládá se pouze z příslušníků několika původních kmenů, kteří mají jako jediní občanská práva a jsou schopni spolupracovat výměnou za bezpracný blahobyt ropného sociálního systému. Početnější cizinci obvykle občanská práva nemají a bez ohledu na délku pobytu nemožnou, s výjimkou sňatku cizinky s domácím mužem nebo adopcí, získat státní občanství. Jenže udržení požadované životní úrovně včetně bezplatného zdravotnictví, školství a dotovaných potravin začíná být při obrovském nárůstu počtu obyvatel nad možností i bohatších zemí. Oslavované „arabské jaro“ není nic jiného než vzpoura těch, kterým klesá životní úroveň a nevidí další perspektivu.

Další cestou, jež omezuje snižování počtu obyvatel působením přírodních a společenských zákonů, je zahraniční pomoc chudým zemím, převážně z Evropy a USA. Podle zjištění americké diplomacie z období Condoleezy Riceové je však přímá potravinová a materiální pomoc formou darů mnohdy kontraproduktivní, protože nemotivuje k práci. Navíc je z velké části rozkrádána, prodávána na černém trhu nebo přímo využita ve prospěch zločineckých či teroristických organizací. Typickým příkladem jsou nejen Somálsko a další africké země, ale rovněž některé oblasti Iráku a Afghánistánu. [2]

Pokud by dárcovské státy chtěly materiál či finanční dotace účinně chránit, stala by se z humanitární pomoci nákladná, ba i nebezpečná vojenská operace. Typickým příkladem je Somálsko. V extrémních případech nemusí mít taková pomoc ani formu neplánované podpory teroristům, stačí když existenčně zajišťuje jejich rodiny, o něž se nemusejí starat a mohou se věnovat válčení a kořistění.

V regionu se hojně vyskytují i další známé problémy, jako rozbujelá korupce a rozkrádání státního majetku, což je dáno především kmenovou základnou obyvatelstva a z ní vyplývajícím nepotismem politiků. V Mali nelze rovněž pominout historický vývoj, kdy v době francouzské kolonizace upadl jednoduchý domácí průmysl a řemesla a následných třicet let afrokomunistické vlády se spíše orientovalo na budování vzdušných

zámeků a boj proti imaginárnímu nepříteli (s výjimkou Tuaregů). Následná transformace k tržnímu hospodářství dále prohloubila sociální napětí v zemi.

Paradoxně a z určitého úhlu pohledu nelze popřít, že nezanedbatelným stabilizačním faktorem z hlediska evropské bezpečnosti byly, případně jsou autoritativní i militantní diktátorské režimy, například v Iráku, Libyi a Sýrii. Jejich vůdcové většinou dokázali utlumit různé lokální vzpoury vlastních obyvatel, včetně infiltrace teroristů, a udržet tak následné problémy především mimo hranice Evropy. Dokladem je aktuální hrozba dalšího nárůstu nevídané imigrace ze severní Afriky, především do Itálie, kde z ní vzniká vážný politický problém. Likvidace režimů, které se sice rigorózně neřídí ideologií demokracie a lidských práv v Libyi, Egyptě, možná i v Sýrii, vede k internacionalizaci dříve vnitřních problémů, které budou muset řešit státy EU a NATO na svůj účet. Z hlediska posouzení dosažených výsledků lze konstatovat, že výpravy do Iráku, Afghánistánu, Somálska, Libye, Sýrie či Mali pod prapory demokracie a lidských práv vedou k tomu, že Evropané přebírají cizí války se všemi důsledky. Zdaleka ne vždy je to pro Evropu výhodné.

V celém pásu severní Afriky a jeho pokračování přes Blízký a Střední východ k Íránu a Afghánistánu ubývá států, které neovládají islamistické režimy. Jako hlavní opory demokratičtějších forem vlády zůstávají v oblasti mimo Izraele především Jordánsko a Turecko. Turecká armáda byla po dobu téměř sta let pojistkou proti návratu k ideologicko-náboženské formě vlády. Díky tomu se Turecko stalo nejprogresivnější zemí v regionu s úzkými vztahy na Evropu a USA. I zde však plíživá islamizace dávno překročila úroveň, kterou by byl ochoten akceptovat Mustafa Kemal (Atatürk), zakladatel moderního Turecka.

Jedním z projevů chudoby, ale také organizovaného zločinu je rovněž řada let trvajících problémů pirátských útoků v prostoru kolem břehů Somálska. I když došlo díky extrémně drahému nasazení námořních sil řady zemí k výraznému poklesu jejich počtu, výnosy z výkupných zaplacených za unesené turisty, odborníky a lodě především evropskými zeměmi vydělaly teroristickým organizacím, hlavně africké větvi al-Ká'idy miliony USD a eur, které jí umožnily pokračovat v činnosti a posilovat svoji přítomnost i v severní části tohoto kontinentu. Podobnou akcí byl nedávný útok na pouštní plynárenský komplex u města Ajn Amanás v Alžíru, kde bylo vzato velké množství rukojmích. Mimo oficiálních požadavků, které akci politicky zdůvodňovaly, bylo pravděpodobné vymáhání výkupného za evropské odborníky, což ukončil úder vládních sil.

Vzhledem k přehlednému terénu, jenž eliminoval útok s využitím momentu překvapení, rozsáhlému a nepřehlednému plynárenskému komplexu a akutní hrozbě pobíjení velkého množství rukojmí teroristy, dosáhly alžírské ozbrojené síly v časovém tlaku maxima možného, a navíc převzaly zodpovědnost za složitou akci s nejistým výsledkem. Ten byl od prvopočátku dán infiltrací teroristů do plynárenského terminálu, což bylo možné pouze ve spolupráci s domácí ochrankou. Pravděpodobně se jednalo o následek šetření na bezpečnosti, protože jako ochrana nebyly nasazeny armádní či policejní jednotky. Ty převzaly ochranu terminálu až po likvidaci teroristů.

Zde je třeba zdůraznit, že mnohdy je nalezení aktuálních rozdílností mezi terorismem, vysoce organizovaným zločinem a obyčejnými lupičskými nájezdy, které provádějí dočasně vytvářené ozbrojené bandy, na hranici možností. Z hlediska efektivity jejich potírání vyvstává pouze otázka, zda se jedná o kmenové, oficiálně nábožensky nebo politicky zdůvodňované, či multietnické a multipolitické zájmové skupiny. Jednotlivé výše uvedené skupiny se mnohdy prolínají, a to jak fyzicky, tak ekonomicky. Především

z hlediska obchodu s drogami jsou mezinárodní i lokální terorismus a organizovaný zločin prakticky totéž, bez ohledu na ideologické zástěrky. [3]

Vydeme-li z oficiálně dosažitelných informací o organizaci al-Ká'ida, dojdeme ke zjištění, že její kmenoví příslušníci tvoří pouze základní velitelskou, ideologickou, případně ekonomickou skupinu lokálních bojových formací, celkem zhruba 400 osob. Více než 60 % z nich má vysokoškolské vzdělání. Obojí usnadňuje konspiraci. Kolem nich se pohybují místní političtí sympatizanti, žoldnéři i kriminální živly, které vykonávají většinu špinavé práce. Jedná se odhadem o 10 000 bojovníků, kteří se mohou stále měnit a doplňovat. Výhodou takového organizačního systému je vazba na komunitu v prostoru bojiště, takže al-Ká'ida není vnímána – na rozdíl od evropských interventů – jako cizí či zcela cizí subjekt.

K uvedeným problémům se přidávají etnické a náboženské střety a samozřejmě ilegální obchod s dalšími cennými produkty, především africkou specialitou diamanty, které jsou při vysoké ceně malé a lehké, přičemž jejich cena podle českých obchodníků dlouhodobě roste přibližně o 7 % za rok.

Podle jiných, méně rozšířených názorů se v Mali v zásadě se nejedná o nic jiného, než o jeden z lokálních konfliktů, které jsou v Africe běžné. Kdyby nehrozil bezpečnostní dopad na okolní země, případně Evropu, pravděpodobně by nevzbudil mnoho zájmu, stejně jako válka ve Středoafrické republice.

V afrických lokálních konfliktech jde již po stovky let obvykle o střety kmenů, které k sobě mnohdy mají až rasisticky nepřátelský vztah, který naše média obvykle přisuzují pouze bělochům. Rovněž nelze donekonečna zavírat oči nad faktem, že část muslimské populace se svými názory a jednáním staví dlouhodobě mimo civilizované lidstvo 21. století. Útok vedený na budovu amerického konzulátu s následnou smrtí amerického velvyslance Chrise Stevense 11. září minulého roku v libyjském Benghází, tedy symbolicky ve výroční den úspěšného teroristického útoku v USA, těžko obhájí kterýkoli obhájce islamistů. [4]

Z hlediska války v Mali vyvstává nemalý multikulturní problém. Podle zveřejněných kusých informací francouzské zpravodajské služby odjížděli z Paříže nadšení islamisté afrického původu bojovat do Mali proti vládě, tedy i francouzským vojákům, přestože jsou buď ekonomickými imigranty nebo již francouzskými občany a tvořili nemalou část voličů prezidenta Hollanda.

Nelze vyloučit, že proti francouzské armádě a jejím spojencům budou bojovat zbraněmi, které dodala Francie do Libye na boj proti Kaddáfího vládě. Pravděpodobně se jedná především o některé imigranty z Mali (ve Francii celkem zhruba 200 000), případně z Alžírsko (ve Francii celkem zhruba 800 000), kteří získali ekonomický azyl. Uvedený vývoj je dokladem faktu, že integrace etnických a náboženských cizinců v Evropě dlouhodobě selhává, s výjimkou využívání sociálního systému. Tento názor potvrzuje i nedávný výrok německé kancléřky Angely Merkelové na téma selhání integrace Turků do německé společnosti. Nepřehlédnutelný rozpor oficiální ideologie a reality multikulturalismu by rovněž stál za rozsáhlý článek nebo publikaci.

Mali a její armáda před válkou

Vnitrozemská republika ležící na veletoku Niger má rozlohu 1,24 milionu km² (Česká republika 78 864 km²), více než 14 milionů obyvatel (v roce 1998 celkem 9,8 milionu).

Z nich je 90 % muslimů a 9 % afrických animistů. Na jednu ženu připadá 6,6 dítěte, více než 40 % obyvatel je ve věku do 15 let, kolem 40 % je negramotných. Velký počet chudých dětí a nezaopatřené mládeže bez práce vytváří živnou půdou jak pro islamistickou ideologii, tak možnost вербовání dětských vojáků, což je rovněž především africký folklór. Země je pátý vývozce zlata v Africe, dále disponuje bohatými nalezišti uranu a údajně rovněž ropy. Hlavní město se jmenuje Bamako. Větší část území, především na severu, pokrývá savana a poušť, na hranici s Alžírem a Nigerem hory a pahorkatina. Ty se podle publikovaných informací stávají opěrnými body teroristických skupin, především proto, že kontrola výše uvedených států nad horskými oblastmi je minimální. Uvedená suchá část země se nazývá od doby francouzské kolonizace Azavad. V jižní části země kolem řek Niger a Senegal jsou zalesněné oblasti a značná vlhkost.

Před vypuknutím války měla armáda něco přes 7000 vojáků, z toho 400 příslušníků letectva a 40 sladkovodních námořníků. K nim lze připočíst 2000 příslušníků policie a zhruba stejný počet členů jakési národní gardy, kterou údajně tvoří z části vojenští veteráni. Pozemní síly byly formovány do čtyř motorizovaných, dvou tankových, dvou dělostřeleckých, jednoho ženijního a jednoho výsadkářského praporu. [5]

Hlavní výzbroj tvořilo 18 čínských tanků, typ 62 (některé zdroje je uvádějí jako T-55), 20 tanků T-34/85, 10 obrněných transportérů BTR-60, 40 starých sovětských obrněných transportérů BRDM-2, BTR-40 a BTR-152, 5 moderních kolových obrněných vozidel RG-31 Nyala, 20 starších sovětských tažených děl, 2 raketomety BM-21 Grad a menší množství minometů. Letectvo disponovalo zhruba 20 stíhacími letouny MiG-17a MiG-21, transportními An-24 a An-26 a vrtulníky Mi-8 a Mi-24, námořníci na řece Niger mají dva hlídkové čluny. Jako zajímavost lze uvést, že ve výzbroji letectva je uváděno šest cvičných proudových letounů L-29 Delfín československé výroby. Letuschopných je pravděpodobně jen několik novějších vrtulníků Eurocopter AS350 Ecureuil a Harbin Z-9 a část dopravních letounů. Z výše uvedené pozemní techniky pravděpodobně většina nebyla již před válkou v bojeschopném stavu. To co zbylo z armády po ústupu z Azavadu, lze označit za demoralizovanou motorizovanou pěchotu. Zhruba 500 vojáků získalo v posledním desetiletí výcvik v USA nebo pomocí amerických instruktorů v rámci programů amerického velitelství pro Afriku AFRICOM, další byli vycvičeni ve Francii nebo v okolních zemích rámci francouzských programů RECAMP a AAMLC.

Americká armáda v současné době zahajuje rozsáhlý program RAF (Regionally Aligned Forces), zahraniční spolupráce s více než 100 zeměmi. Africkou oblast bude v rámci AFRICOM zajišťovat 2. brigádní bojový tým, 1. pěší divize. Podílet se mají rovněž jednotky americké národní gardy. USA poskytovaly Mali až do vojenského puče v roce 2012 ročně ekonomickou pomoc ve výši 140 milionů USD, poté byla snížena na polovinu.

O kvalitách dosavadní nepočetné armády Mali vypovídá ilustrativně fakt, že od roku 1974 v ní získalo nejvyšší hodnost 58 generálů. Zajímavé je, že puč, který svrhl zákonného prezidenta, vedl nikoli islamista, ale absolvent několika stáží v USA, kapitán Amadou Sanogo, kterého podporovala právě ta část armády, která byla vyškolená v zahraničí.

Další z malých občanských válek?

Vše začalo jedním z opakujících se nepokojů Tuaregů, kteří tvoří asi 8 % obyvatelstva Mali, ale žijí na zhruba 60 % rozlohy státu v jeho severovýchodní části. Mimoto

se populace Tuaregů nachází v Alžírsku, Burkině Faso, Libyi a Nigeru. Tuaregové jsou Berbeři (původně severoafrická etnická skupina zatlačená Araby k jihu), mají světlejší pleť a hlavním oficiálním důvodem několika povstání v Mali je, že nechtějí být ovládnuti většinovým černošským obyvatelstvem z jihu. V 17., 18. a 19. století podnikali Tuaregové nájezdy do černošských oblastí a odváděli odtamtud otroky na prodej. Černé obyvatelstvo považovali za podřadnou rasu. Po získání nezávislosti v šedesátých letech minulého století jim to vládnoucí černoši z jihu všemožně opláceli.

Od osamostatnění počátkem šedesátých let minulého století se téměř každých deset let v Mali bojovalo. Vlády fungovaly, stejně jako v jiných afrických zemích, pouze s podporou určitých etnických skupin či kmenů. Jejich příslušníci se však považují především za příslušníky svého kmene, a až v druhé řadě za Malijce. Značné části občanů Mali tak v podstatě chybí základní pocit identifikace se státem, což ostatně není jen problém Mali.

Objektem touhy Tuaregů je nezávislý stát Azavad (různé prameny uvádějí rovněž ve formách Azawad, Azwwad, Azawd), což je údajně francouzská zkratka, která slouží k označení suché oblasti, která pokrývá většinu severního území Mali, ale zasahuje i do okolních zemí. Prakticky se shoduje s územím na kterém žije populace Tuaregů. Jedná se o dopad koloniální politiky evropských mocností, které v době dělení Afriky vytyčily hranice bez ohledu na etnické skupiny obyvatelstva. Boje za vlastní nezávislý stát začaly již v době, kdy africké kolonie získaly oficiální politickou nezávislost. Nepokoje Tuaregů v Mali byly krvavě potlačeny v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. Další se projevíly nevýraznými potyčkami již v roce 2009, ale vyhrcození došlo až na počátku roku 2012. Tuaregové v únoru povstali a vyhnali v průběhu necelého měsíce vládní vojska z téměř celého území Azavadu, včetně měst Kidal, Gao a Timbuktu, a rovněž vojenské základny Aquel Hoc nedaleko Kidalu a v květnu 2012 vyhlásili nezávislost Azavadu. Ta jim ovšem dlouho nevydržela.

Podle oficiálních zdrojů létě došlo k zásadní změně, kterou však nepřinesla vládní vojska. Do bojů zasáhli islamističtí ozbrojenci ze severu, vesměs veteráni z válek v Libyi, Afghánistánu, Iráku, možná i Čečensku a Kosovu, společně s nimi teroristické formace z Afriky, žoldnéři z války v Libyi a v neposlední řadě i obyčejné zločinecké bandy. Jedná se především o odbočku AQIM, organizace al-Ká'ida v islámském Maghrebu (prostor takzvaného západu, který zahrnuje Alžírsko, Libyi, Maroko, Mauretánii a Tunisko), Hnutí za jednotu a džihád, které je známé pod anglickou zkratkou MUWA, dále islamistickou skupinu Ansar Dine (Obránci víry). Tyto původem různorodé válečníky spojují dva faktory, a to ideologicky islám, ekonomicky neschopnost či neochota žít se něčím jiným než válkou. Uvedený přístup k práci získali někteří z nich už v palestinských táborech, kde je platil především Sovětský svaz a další země bývalé Varšavské smlouvy. Následně v Afghánistánu, Čečensku a Kosovu naopak dostávali žold od západních zemí jako bojovníci za demokracii, a rovněž z různých ropných království a emirátů, případně z Íránu. Už to ukazuje jejich spolehlivost a ideovou pevnost. Nemuseli pracovat a mohli se oddávat válčení a obchodu s drogami, který tvoří spolu s únosy hlavní zdroj jejich příjmů. Z ekonomického hlediska se tedy jedná o skupiny organizovaných zločinců. Mnozí z těch, kteří přežili, se díky poměrně dlouhé bojové praxi stali opravdovými otrlými vojenskými profesionály. Navíc agresivní vyznavači islámu je vesměs prezentují jako „boží bojovníky za víru“, takže se cítí nadlidmi povýšenými nad nevěřící i ostatní

muslimy. S něčím takovým jsme se ostatně v minulosti setkali i v Evropě. Přijetí extrémní formy islámu, která jako nejvyšší projev víry uvádí mučednickou smrt, průběžné ideologicko-náboženské vymývání mozků a v některých případech i drogy, u nich výrazně snižují strach ze smrti. Islamisté v krátkém čase převzali kontrolu nad dobytým územím.

Je otázkou jak ostrý byl vlastně střet mezi Tuaregy a islamistickými teroristy na obrovském území. [6] Zde ovšem nelze přehlédnout fakt, že islamistická skupina Ansar Dine je některými odborníky označována jako tuaregská. Mimo to přesně nezjištěné počty Tuaregů vyrazily v roce 2011 do Libye, byly vyzbrojeny francouzskými zbraněmi, a vrátily se domů, aniž by se účastnily bojů proti libyjské vládě. Další Tuaregové sloužili jako žoldnéři Muammaru Kaddáfimu, po jeho porážce se účastnili rabování a taktéž se vrátili domů, rovněž se zbraněmi, které využili v Mali.

Tuaregy proto nelze vnímat jako jednotnou skupinu s jednotnými zájmy. Vystává otázka, kdo byl kdo už při tažení Tuaregů na jih. Podle některých zdrojů tvoří Tuaregové – známí jako dobří válečníci a znalci terénu – kolem 30 % z celkového počtu islamistických bojovníků v Mali. Situace ve druhé fázi bojů se proto jeví spíše jako střet různých skupin Tuaregů, z nichž jedna využila zahraniční podporu k získání převahy na dobytém území. Tím byl zároveň vytvořen prostor k realizaci zájmů zahraničních džihádistů. Svým způsobem se jedná o skvělý vojensko-politický tah islamistů, kteří levně získali rozhodující podíl na cizím vojenském vítězství a moc nad rozsáhlým územím. Někteří z nich však začali po převzetí moci v praxi realizovat svoji verzi humanity a demokracie cestou podřezávání krků a sekání rukou podle zákonů šaría. [7]

Z uvedeného vyplývá, že zahraniční bojovníci jsou v Mali vlastně v menšině a hlavní bojovou sílu tvoří ozbrojenci domácího původu, konkrétně Tuaregové, dezertéři z armády a naverbovaní žoldáci. V takovém případě se vlastně jedná o občanskou válku a do určité míry se mění i pohled z hlediska mezinárodních bezpečnostních rizik.

Vojenský puč a vojenské neúspěchy

V minulém roce došlo v Mali k povstání armády a sesazení prezidenta Amadou Toumani Tourého a vlády. Taková povstání jsou zvláště v chudých afrických zemích běžným folklórem. Nespokojení vojáci, kteří nedostanou slíbenou odměnu, buď začnou rabovat majetek civilního obyvatelstva, nebo sesadí vládu a vykradou státní pokladnu. Někdy se prostě jedná o boj kmenových náčelníků o moc.

V roce 2012 došlo k několika změnám. Válka evidentně nebyla pro vládní vojska obvyklým vítězným tažením proti povstalcům na severu. Přitom islamisticko-tuaregská formace mohla dobýt jen několik nevalně hájených bodů, což by stát rozměrů Mali nemělo ohrozit. Navíc Mali je na útoky ze severu zvyklá. Tuaregové a jiní Arabové tam totiž prováděli dlouhodobě hony na otroky, které buď lovili sami nebo kupovali od černošských náčelníků, a dříve prodávali bílým obchodníkům, později, ještě po druhé světové válce, do některých arabských zemí. Faktem je, že veteráni i noví bojovníci za islám výrazně přitvrdili a kromě loupění a zavádění islámského práva podřezali některé zajaté vládní vojáky.

To podnítilo mohutnou demonstraci v Bamaku, kterou vedly manželky povražděných vojáků. Přitom obvinily vládu, především prezidenta, že nechal svoje vojáky bezbranné. Ten však byl dlouhodobě ve složité situaci. Mali se totiž pod jeho vedením

vrhla do ekonomické transformace k tržnímu hospodářství, za což získala i mezinárodní ocenění. Armáda však z výsledků neprofitovala, s výjimkou nárůstu počtu dobře placených úředníků a generálů na ministerstvu obrany, a dostala se díky úsporným opatřením na hranici nebojeschopnosti. Po vypuknutí bojů s Tuaregy a důstojnickém puči bylo na zemi uvaleno mezinárodní zbrojní embargo, takže se nepodařilo realizovat dovoz výzbroje z Bulharska a naší republiky. Vyložení lodě s bulharskými obrněnými transportéry BTR-60 a municí zakázala vláda Guineje.

Armáda Mali tak díky mezinárodnímu mírotvornému optimismu nedostala výzbroj potřebnou pro boj s islamisty. Následoval vojenský převrat vedený skupinou důstojníků vyškolených v USA, kteří si dali jméno Národní výbor pro obnovu demokracie a obnovu státu, svržení prezidenta a vyhnání do exilu, zatčení některých členů vlády, to vše měsíc před řádnými volbami. Jako dočasný prezident byl dosazen s požehnáním Hospodářského společenství západoafrických států ECOWAS (CEDEAO) frankofilní politik Dioncounda Traore, který neprodleně požádal o zahraniční vojenskou pomoc.

Přitom boje, které probíhaly na severu Mali, nemohly být vzhledem k počtu nasazených sil nijak prudké. Ze strany islamistů se jednalo pravděpodobně o využití momentu překvapení kombinovaného s podporou části domácího obyvatelstva i vládních sil. Islamističtí „revolucionáři“ ovládli především pouštní a stepní oblast a posunuli hranici původního postupu Tuaregů poněkud jižněji do zeleného pásma, kde se nalézají více měst. Přitom je neuvěřitelné, že početnější vládní síly se nedokázaly opřít ani o obydlené aglomerace, které tvoří přirozené a účinné pevnosti, zvláště proti útočníkům, kteří nedisponují těžkými zbraněmi a letectvem.

Je evidentní, že armáda postrádala morálku, dobrou, ne-li aspoň funkční výzbroj a pravděpodobně i dostatečný výcvik. Nelze vyloučit, že postrádala i podporu obyvatelstva, zvláště ve tradičních tuarežských městech jako Timbuktu.

Proti ní stáli ostřílení, takticky schopnější veteráni, kteří mohli vítězství dále rozšiřovat. Díky zmatkům v zemi dobyli do deseti dnů po vojenském převratu uvedený pás měst ve středu státu. Vítězní islamisté se však věnovali stále více ideologické práci, která měla vést k posílení jejich řad a upevnění pozic v oblasti, zatímco vládní vojska si na ně netroufala. Přitom nelze přehlížet, že zvláště v islámském prostředí se islám stává náboženstvím chudých a utlačovaných Asie a Afriky. V rámci al-Ká'idy představuje největší problém právě nábožensko-ideologická složka problému. Vojenští vůdcové by možná ukončili boj a užívali si vítězství a získaného majetku, avšak mullahové (kněží) je jako politruci tlačí dál k násilnému šíření víry.

Nelze vyloučit, že islamisté s dalším postupem na jih ani nepočítali. Obsazením Azavadu si vytvořili rozsáhlou základnu, která hraničila s několika státy, přičemž Tuaregové se mohli na mezinárodním fóru dovolávat práva na vlastní stát, stejně jako například kosovští Albánci. Mimoto další postup na jih hrozil zásahem zvenčí. [8]

Závěrem můžeme uvést hlavní výzbroj islamistů. Jedná se o jejich oblíbené terénní automobily koncepce pick-up, nejlépe Toyota, útočné pušky AK-47, odstřelovačské pušky SVD pancéřovky RPG-7, kulomety řady PK, DŠKM a KPV, minomety ráže 82 mm a přenosné protiletadlové raketové komplety Strela-2 a Stinger. Mimo uvedené výzbroje disponují kořistí z Libye a z bojů v Mali, kde získali i dělostřelecké zbraně a obrněná vozidla.

Informace o islamistických a teroristických organizacích Harakat Ankar al-Din, Mouvement national pour la libération de l'Azawad (MNLA), Movement for Oneness

and Jihad in West Africa (MOJWA), The Tariq ibn Ziyad Battalion, případně dalších, se vyskytují na internetu.

Francouzské síly v Africe a Mali

Francie spolu s Velkou Británií ovládala až do poloviny minulého století většinu rozlohy Afriky. Přitom bylo potlačeno několik povstání velkého rozsahu. Mali spadá do oblasti, která nesla název Francouzská západní Afrika (Afrique occidentale Française), která existovala v období 1895 až 1958. Skládala se z kolonií nebo polokoloniálních území známých pod jmény, která v některých případech zůstala zachována: Mauretánie, Senegal, Francouzský Súdán (v současnosti Mali), Francouzská Guinea, Pobřeží slonoviny, Horní Volta (v současnosti Burkina Faso), Dahome (v současnosti Benin) a Niger. Hranice mezi koloniemi se nalézaly jinde než v současnosti a mnohdy byly namalovány bez znalosti terénu a etnik, pouze přímkou na mapě.

Typickým příkladem takového řešení je právě Mali. Pořádek udržovaly koloniální jednotky a cizinecká legie. Poměrně rozsáhlé vojenské protipovstalecké operace se odehrávaly v Alžíru, který má s Mali dlouhé hranice. V Africe se v době druhé světové války uchytil francouzský odboj vedený Charlesem de Gaullem. V jeho útvech proto sloužilo i značné množství Afričanů. Po druhé světové válce došlo k povstání v Alžíru, které bylo ukončeno odchodem francouzských jednotek a převážné většiny Evropanů, kteří tam žili po několik generací. [9]

Francie má v současnosti stále základny v Dakaru (Senegal), v Libreville (Gabon) a v Džibúti (Džibutsko). Dále může na základě svých dřívějších misí operovat z Ndžameny (Čad), Bangui (Středoafriická republika) a Abidžanu (Pobřeží slonoviny). Celkově se v Africe v posledních dvaceti letech angažovalo kolem 12 000 francouzských vojáků, a to úspěšně. Výhodou při těchto akcích je znalost terénu bývalých kolonií a řada oficiálních i neoficiálních kontaktů. K tomu napomáhá jednak francouzský školicí institut IHEDN (Institut des Hautes Études de Défense Nationale) pro zahraniční armády, které absolvují i důstojníci z afrických zemí. Na získávání informací se podílí rovněž středisko přípravy zpravodajské činnosti a cizích jazyků CFRIA (Centre de Formation au Renseignement Interarmées).

V prvním období intervence zasahovaly v Mali, podle oficiálních informací, relativně slabé síly, avšak průběžně byl počet francouzských vojáků navýšen, do poloviny března, na zhruba 3500, přičemž další informace již byly zveřejňovány méně. Tyto počty se postupně, v závislosti na vývoji situace, mění.

Operace Serval

Ohrožení energetických zdrojů v Alžíru odkud směřuje do Evropy plynovody Maggaz (8 miliard m³/rok), MEG (12 miliard m³/rok), Trans Mediterranean (30 miliard m³/rok) a Greenstream (11 miliard m³/rok) a více či méně reálné spojení tamních teroristů s válkou v Mali, vedlo k rozhodnutí Francie podniknout akci vojenskými silami. Zde se opět projevila kombinace nezájmu o problémy Afriky a těžkopádnosti rozhodování v rámci skupiny demokratických zemí. Státy ECOWAS (CEDEAO) bez odezvy upozorňovaly již na jaře 2012 na nebezpečí eskalace občanské války v Mali, transfer zbraní z Libye a nárůst počtu islamistů v oblasti. Rada bezpečnosti OSN se stavěla proti vojenské

intervenci, zato vyhlášovala embarga. Francie však v této době prozíravě dislokovala v Mali několik set vojáků, což jí umožnilo rychlé zahájení operace. Po více než půl roce ztraceného času nakonec vyrazily francouzská cizinecká legie a námořní pěchota ze základen v Senegalu a konečně i se souhlasem OSN do akce. Francouzské letectvo udeřilo z letišť v Ndžameně (Čad) a Abidžanu (Pobřeží slonoviny) úspěšně na protivníka v otevřeném terénu a pozemní síly postupovaly neméně úspěšně na severovýchod, kde se opět zmocnily měst obsazených islamisty. Došlo při tom ke ztrátě jednoho vrtulníku Gazelle a několika vojáků.

Evropská unie se 17. ledna rozhodla k provedení mise v délce 15 měsíců v Mali EUTM (European Union Training Mission Mali) s nákladem 12,3 milionu eur, které se má účastnit 250 instruktorů a 200 dalších vojáků. Předpokládá se možnost navýšení počtu vojáků i na 500. Do oblasti byli urychleně přisunuti vojáci z některých států Hospodářského společenství západoafrických států, což jsou zčásti bývalé francouzské kolonie Benin, Burkina Faso, Gambie, Ghana, Guinea-Bissau, Kapverdy, Libérie, Mali, Niger, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Senegal, Sierra Leone a Togo. [10]

Tato oficiálně ekonomická organizace má svoji vojenskou složku, která nese v angličtině označení ECOMOG (Economic Community of West African States Monitoring Group). Mělo by se jednat o pozorovatelský tým, ale v praxi plní či má plnit úkoly sil rychlé reakce. Do Mali v průběhu ledna až března postupně dorazily v rámci operace mezinárodní podpůrná mise pro Mali AFISMA (African-Led International Support Mission to Mali) vojenské jednotky z Beninu (650), Burkiny Faso (500), Čadu (2 000), Ghany (120), Guineje (150), Libérie (100), Nigeru (650), Nigérie (1200), Pobřeží slonoviny (500), Sierry Leone (500), Senegalu (500) a Toga (730). Z nich pravděpodobně nejvyšší bojovou hodnotu mají vojáci ze Senegalu, kteří jsou pod stálou francouzskou kontrolou a navazují na tradici slavných senegalských střelců francouzské armády, a nejlépe vybavení vojáci z bohaté Nigérie. [11]

Francouzská armáda disponující obrovskou technologickou převahou obsadila s nevelkou pomocí domácích ozbrojenců, včetně některých kmenů Tuaregů a příslušníků monitorovacích jednotek ECOMOG, především jižní část území Azavadu, přesněji tamní města a jejich okolí. Postup od Bamaka směřoval dvěma proudy. Severní obsadil města Diabaly, Timbuktu a Kidal, zatímco jižní proud Mopti, Douetza a Gao a podílel se rovněž na dobytí Kidalu.

Podle jiných informačních zdrojů vyhnali islamisty z Kidalu Tuaregové. Není jasné, jaká je situace ve střední a severní části Azavadu. Na plnou kontrolu a obsazení tohoto obrovského prostoru by totiž nestačila ani celá francouzská armáda. Nasazení francouzských speciálních jednotek s leteckou podporou bylo hlášeno také na severu v horách, které sousedí s Mauretánií a Alžírskem. Pravděpodobně se však jedná o pohoří Adrar des Iforas, které je na severovýchodě. Tam jsou výhodnější podmínky pro krytí a vytváření úkrytů či opevněných postavení islamistů s možností unikat do okolních zemí. Výhodou pro expediční síly je především plochý a poměrně přehledný terén severní části Mali, jenž umožňuje účinné nasazení obrněné techniky, dělostřelectva a letectva vůči protivníkovi, který nemá srovnatelnou palebnou sílu a hledá obtížné úkryt.

S urychlením transportu vojsk a techniky z Francie pomohlo americké letectvo (3x C-17), britské transportní letectvo (C-17) a ruská letecká společnost Volga Dněpr svými osvědčenými An-124 Ruslan. S transportem pomohly i další státy, konkrétně Kanada, Německo a Nizozemsko. Americké letectvo nasadilo v oblasti rovněž průzkumné

letouny U-2, bezpilotní letouny RQ-4 Global Hawk a MQ-9 Reaper z dočasné základny v Nigeru, dále letouny elektronického průzkumu EP-3 Aries v neupřesněném počtu. S tankováním francouzského letectva ve vzduchu údajně pomáhají americké KC-135. Britské letectvo poslalo do oblasti jeden průzkumný letoun ASTOR.

Největší politické a bezpečnostní břímě neslo Alžírsko, které bylo požádáno o povolení mezipřistání francouzských a dalších transportních letounů. Když po určitém váhání umožnilo realizaci letecké přepravy francouzských sil do Mali, stalo se terčem islamistické kritiky, která vyvrcholila teroristickým útokem na ropný terminál Ajn Amanas. Ten byl oficiálně zdůvodněn právě pomocí alžírské vlády Francii při expedici proti islamistům do Mali. Přitom situace v zemi má daleko ke stabilitě po dlouhých bojích s teroristy a vývoj v některých okolních zemích, především v Libyi, k bezpečnostním jistotám nepřispívá.

Další státy slíbily logistickou pomoc, hlavně výcvik vojáků. Vzniká tak situace, kdy snad každou jednotku armády Mali bude cvičit někdo jiný. Ostatně již před vypuknutím bojů s islamisty působilo v Mali údajně kolem 400 zahraničních vojenských a bezpečnostních instruktorů, přesto se armáda ukázala jako nebojeschopná, postrádající bojovou morálku. Jedním z možných řešení do budoucna je z hlediska nedostatku vojáků využití *kontraktorů* afrického původu. Řada válek vyprodukovala schopné bojovníky, kteří jsou v mnoha případech nezaměstnaní. Někteří z nich, především na jihu Afriky, mají i rozsáhlé velitelské zkušenosti.

Stejně jako za akce proti Libyi se ukázalo, že evropské státy nejsou schopny samostatně realizovat ani rychlou vojenskou operaci středního rozsahu s transportem několika tisíc vojáků a jejich techniky na vzdálenost několika tisíc kilometrů a jejich informační zabezpečení. Opět se ukázala jako nezbytná vojenská pomoc USA.

Výsledkem bojů v únoru a březnu se stala příprava mírových jednání s Tuaregy a vyřizování účtů. Při nich pro změnu bojovníci z jihu pobíjeli některé svoje spoluobčany jen proto, že mají světlejší pleť. Podle údajů ze zahraničí proto uprchlo do Mauretánie kolem 70 000 Tuaregů, kteří žijí v uprchlických táborech.

Islamisté byli vyhnáni z měst na sever, ale jaký bude dlouhodobý bezpečnostní dopad konfliktu v Mali není prozatím zcela jasné. Většina obyvatel je ráda, že se zbavila útočníků ze severu, se kterými mají neblahé historické zkušenosti. Nezanedbatelná část Tuaregů s evropskou intervencí nesouhlasí, protože přináší návrat vládnoucích černochů z jihu. Rozsáhlé území je navíc obtížně kontrolovatelné, takže nelze vyloučit vypuknutí latentní partyzánské války, jaká probíhala dlouhá léta například na Západní Saharě pod praporem fronty Polisario. Jejím výsledkem je dlouhodobě fakticky existující, avšak právně neuznaný berberský stát, který má blízko právě k Tuaregům.

Aktuální výzbroj francouzských sil

V regionu působilo do minimálně konce března rovněž francouzské letectvo. Jednalo se o čtyři víceúčelové bojové letouny Rafale, stejný počet Mirage 2000D a dvě průzkumné Mirage F1. Další průzkumnou činnost zajišťuje podle oficiálních zdrojů čtyři až šest námořních průzkumných letounů Bréguet Atlantique 2 a dva bezpilotní letouny Harfang, což je přestavěná evropská verze izraelského typu používaného USA jako RQ-5 Hunter, avšak v jednomotorovém provedení. Pozemní síly používají 12 vrtulníků, z toho víceúčelové SA342 Gazelle a AS532 Cougar, a tři bitevní Tigre. Některé zdroje

uvádějí jiné počty. Transport zajišťují C-130 Hercules amerického původu, francouzské C160 Transal a tankování ve vzduchu C135FR opět amerického původu. Hlavní výzbroj pozemních sil tvoří kolová průzkumná vozidla 6x6 ERC 90 Sagaie s kanonem ráže 90 mm, lehká kolová průzkumná vozidla 4x4 VBL, nákladní terénní automobily různé tonáže ACMAT VLRA, Renault G290, Sherpa a Kerax, a lehké terénní automobily Peugeot P4 (licenční Mercedes G), vezená děla CAESAR ráže 155 mm a minomety 120 mm Brandt F1. V únoru byly přisouvány tanky Leclerc, kolové obrněné transportéry VBCI a průzkumné kolové obrněná vozidla 6x6 AMX10RC. Pěchota je vyzbrojena útočnými puškami FA-MAS, odstřelovačskými puškami F2 a Hecate a kulomety Minimi, protitankovými řízenými střelami ERYX. Informace o veškeré uvedené výzbroji se vyskytují na internetu. Vojáci z Afriky a Evropy dorazili s vlastní výzbrojí a technikou.

Bojiště a možnosti

Mali je z hlediska prostoru boje poněkud nestandardní, protože se tam vyskytují prakticky všechny druhy terénu s výjimkou mořských pláží. Jih je zalesněný, v prostoru kolem řek hustě s vysokou vlhkostí. Vyskytují se i bažiny. V nejužším místě státu přechází lesní porost povlovně do stále sušší savany, která je více či méně porostlá stromy a křovinami. Prostor dále na sever zabírá poušť. Přes ni prochází hranice s Alžírskem a Mauretánií. Avšak ve střední části suchého Azavadu jsou nad městem Timbuktu – dále na severu, v kopcovitém terénu mezi pásy Hamáda el Harich a Knachtich a na úpatí hor Adrar des Iforas na východě – rozsáhlé prostory vádí, stálých toků i menších jezer, včetně bažin. Na severu se nalézá pahorkatina porostlá vegetací, na východě jsou pohoří Adrar des Iforas, kterými prochází hranice s Mauretánií, Alžírskem a Nigerem. Rozloha státu neumožňuje s dosažitelnými počty vojáků vytvoření souvislé fronty, dokonce ani ostrahy hranic. Tu mohou do určité míry, avšak s omezenou účinností, převzít bezpilotní letouny.

Forma bojové činnosti může do určité míry připomínat severoafrické bojiště za druhé světové války. V podstatě je situace obdobná jako z hlediska předpokládané všesměrové obrany dřívějšího nesmírně rozlehlého Sovětské svazu či poněkud menšího současného Ruska. Bránit účinně celou hranici prostě nebylo a není možné. Problém tvořila a tvoří rovněž nevalná úroveň, mnohdy absence pozemních komunikací.

Současné intervenční síly by se v kontinentální Mali mohly dostat i do situace spojenec-kých vojsk v kontinentálním Afghánistánu, která ovládají většinou pouze města, základny a prostor do vzdálenosti několika kilometrů kolem nich a ve dne komunikace. Protivník se pohybuje poměrně volně mezi nimi, takže může zvolit dobu a místo boje a soustředit potřebné síly k získání místní převahy, připravovat moment překvapení. Proto nemusí mít celkově ani velké počty bojovníků. Před bojem a po něm se může rozptýlit mezi civilní obyvatelstvo. Již tato realita poněkud popírá současný pohled na asymetrický konflikt.

Islamisté mohou do Mali přicházet z více směrů, a rovněž ustupovat do okolních zemí. Informace o jejich pohybu lze získávat pomocí družic, leteckého a bezpilotního průzkumu. Výsledky uvedené technické rozvědky nejsou vždy ideální, a mnohdy se lze účinně kryt s využitím jednoduchých prostředků. Francouzští vojáci zachytili celou příručku s návody jak se kryt v prostoru, kterou pro bojovníky v Mali vydala al-Ká'ida. Problém při potírání teroristů je se zajištěním přepravy vojáků na místo boje. V Azavadu, s výjimkou některých měst v jeho jižní části, nejsou letiště. Africké státy nemají dostatek

výsadkářů a letounů k přepravě jejich techniky. Rovněž zajištění aktuální letecké podpory bojových operací na prostoru téměř dvakrát větším než Francie je problém. Vrtulníky, které by mohly provádět aeromobilní výsadky běžné pěchoty, chybí, jsou pomalé, mají malý dolet. Problém by řešilo budování základen přímo v Azavadu, nejlépe v oblasti, která kontroluje vodní zdroje. Základny ovšem bude třeba bránit a zásobovat.

Vyvstává aktuální otázka, jak eliminovat pohyb a bojovou činnost islamistů v Azavadu, jestliže část z nich jsou místní obyvatelé? Kolik zahraničních islamistů vlastně zůstalo v Mali a tváří se jako domorodí Tuaregové či jejich příbuzní? Dokladem rozsahu problému je výše uvedený úspěch bojovníků Polisario na Západní Saará.

Francouzská armáda chce urychleně nakoupit v USA bojové bezpilotní letouny MQ-9 Reaper, které mohou posloužit k průzkumu i útokům na pozemní cíle. Reapery jsou ovšem pomalé a na pokrytí prostoru Mali by jich bylo třeba velké množství. Pokud by se pro ně budovaly základny v prostoru Azavadu, budou operátoři a technici potřebovat ochranu a nákladné letecké zásobování. Problém odpoutání francouzských vojsk a jejich nahrazení technikou nebude jednoduchou záležitostí, protože technika ve všech případech vojáky a jejich počet na bojišti nenahradí. Pouhých několik tisíc afrických vojáků nemůže problém zvládnout, zvláště když islamisté mohou zahájit odlehčovací bojové operace i u nich doma, nebo oživit nějakou latentní kmenovou válku. Otázkou je rovněž doba a kvalita výcviku dostatečně početné a vyzbrojené nové armády Mali, která navíc musí dosáhnout hmatatelných úspěchů, aby získala bojového ducha a nespolehala se na cizince. Operace v Mali tedy rozhodně nebude krátkodobou záležitostí.

Další vývoj s otazníky

Mali je sice předním africkým producentem zlata, těží se tam rovněž uran, stříbro, diamanty a fosfáty, údajně jsou tam i naleziště ropy, a přesto životní úroveň většiny obyvatel patří k nejnižším na světě.

Zahnáním interventů na sever bez následných ekonomických změn se pouze konzervuje současný stav a nebude trvat dlouho a vypukne další válka v Mali, případně v jejím okolí. Navíc pobyt radikálních islamistů v islámském Mali přinese i jiné ovoce než válečné ztráty. V mysli některých obyvatel zakořenil lhbivá hesla islamistů. To vše povede v budoucnu k dalšímu neklidu v chudé zemi, který se bude navíc projevoovat i stupňujícím se tlakem na emigraci do Evropy.

Obecně lze předpokládat několik možných scénářů dalšího bezpečnostního vývoje. V prvním případě bude po vojenském vítězství následovat stabilizace země podpořená bohatou zahraniční ekonomickou pomocí. Ovšem něco takového je možné pouze v případě, že by došlo jednak k dlouhodobě funkční dohodě s Tuaregy, jednak k úplnému potlačení islamistů v oblasti. Navíc je zde otázka, jak zabránit tomu aby z pomoci netěžili i oni, stejně jako v Somálsku i jinde. To se může znásobit nepromyšleným prosazováním ideologie multikulturalismu podle které se bude snažit donutit historicky nepřátelská etnika v Mali k soužití v jedné zemi, což je podle mého názoru nereálné. Je tedy jen otázkou času, kdy vypukne další konflikt, a v jakém rozsahu. Negativnímu vývoji by zabránil pouze extrémní růst životní úrovně veškerého obyvatelstva, který se však nedá předpokládat.

Druhou možností je dlouhá tzv. vyčerpávací válka, jak tomu bylo a je ve Vietnamu, Iráku, Afghánistánu a Somálsku. Intervenční jednotky nebudou moci dlouhodobě opustit

zemi a celá akce se bude neúnosně protahovat a prodražovat včetně nákladů na léčení invalidů a vojáků doživotně nakažených malárií. Že taková možnost reálně existuje dokazuje i fakt, že USA se vyhnuly aspoň částečně intervenci v Libyi, prakticky zcela v Sýrii, a nemají zájem vázat se ani v Mali. Ostatně většina evropských zemí nabízí pomoc pouze formou výcviku domácí armády s jednoznačnou neochotou angažovat se v bojové činnosti. Britský premiér uvedl 20. ledna k problému Mali, že předpokládá potřebu reakce, která bude trvat roky či dokonce desetiletí.

Lze reálně konstatovat, že islamisté převzali úspěšnou (údajně) sovětskou strategii dlouhodobé vysilovací války na velkém prostoru, která se v současnosti na druhé straně fronty označuje jako asymetrická či nízké intenzity, a byla opakovaně s úspěchem praktikována ve Vietnamu, Afghánistánu i Iráku. Ve skutečnosti je strategie vysilovací války poprvé doložena ze strany Říma po porážce u Cannes.

Pokud bychom použili k vyjádření úspěšnosti expedičních operací mimo Evropu tabulku (viz), budou hodnocení několika konfliktů posledních desetiletí z hlediska konfrontace požadovaných či očekávaných a dosažených cílů, a zároveň bezpečnosti Evropy, nepříliš radostná, i když nelze zcela vyloučit zlepšení v delším časovém horizontu. Otázkou je, zda by k takovému zlepšení nedošlo i samovolným vývojem bez vojenské intervence.

Tab.: Vyjádření úspěšnosti operací

Požadované faktory proti stavu před válkou:	Irák	Afghánistán	Somálsko	Libye	(Sýrie)
politická stabilita	ne	ne	ne	ne	ne
bezpečnostní stabilita	ne	ne	ne	ne	ne
omezení přítomnosti teroristů	ne	ne	ne	ne	ne
omezení obchodu s drogami	ne	ne	ne	ne	?
omezení transferu zbraní	ne	ne	ne	ne	ne
omezení islamizace	ne	ne	ne	ne	ne
omezení korupce	ne	ne	ne	ne	?
růst životní úrovně (prozatím)	ne	ne	ne	ne	ne

Zdroj: Vlastní.

Další možností je kombinace vítězství a porážky kdy země bude rozdělena na Mali a Azavad. Zde je možných několik následných směrů vývoje. V prvním dojde ke stabilizaci a islamisté budou z Azavadu vytlačeni. V horším případě se legálně ve volbách či násilně zmocní vlády nad Azavadem a vytvoří si z něj základnu pro budoucí islamistickou expanzi. Napadnout vítěze legálních voleb bude pro demokratické země politický problém.

Existuje ještě třetí verze tohoto vývoje, kdy Tuaregové budou násilně prosazovat rozšíření Azavadu na území v okolních zemích, kde žijí Tuaregové, tedy o vytvoření národního státu možná s pomocí islamistů. O potřebě řešení problému státu Tuaregů již ostatně píší i bezpečnostní odborníci. Berberští budou mít možná díky válce více štěstí a práva na národní stát než například Kurdové či Osetinci.

Hodnocení úspěšnosti operace v Mali bude možné pravděpodobně až s větším odstupem. Nelze popřít, že Francouzům se v posledních desetiletích podařilo v Africe vždy uspět. Obvykle však bojovali sami, případně s dobře známými spojenci proti známému lokálnímu protivníkovi. Do Mali však pod jejich vedením vstupuje mnohonárodní

koalice, jejíž členové nemusí mít shodné zájmy, přičemž bojují proti nadnárodnímu protivníkovi. Mohou se objevit tenze mezi Francií a USA, neboť první světová velmoc plánovitě posiluje svoje pozice v Africe, tedy nejen v Pacifiku. Afrika se totiž stává prostorem ekonomického soupeření ve kterém navíc výrazně boduje Čína, která si úspěšně vybudovala pozice v řadě afrických zemí a bez boje. To zužuje prostor ostatním hráčům.

Z hlediska hodnocení je jediným možným pozitivním výsledkem vojenské operace její jednoznačný úspěch, tedy vítězství. To znamená kapitulaci nebo dlouhodobé zastavení vojenské a politické činnosti protivníka v teritoriu, což je z hlediska mnohonárodní evropské mise EUTM a africké AFISMA v Mali prozatím nejisté. Neexistuje žádné sportovní čestné druhé místo či imaginární morální vítězství, oboje znamená u vojenské operace porážku.

Poznámky k textu:

- [1] K uvedenému lze doplnit, že síly FOMAC se v současné době pomalu budují, přičemž existují čtyři realizační plány. Jedná se o verze s jednou brigádou o 4000 vojáků, dvěma (8000), případně třemi (12 000) brigádami. Podle dostupných zdrojů existuje v současnosti pouze nejmenší verze, takzvaná lehká brigáda se 1600 vojáky, kterou tvoří podle francouzských zdrojů velitelská rota (159), pěší prapor (566) tvořený třemi rotami a jednou logistickou rotou, tankový prapor (455) tvořený třemi tankovými eskadronami (rotami) a eskadronou logistické podpory a podpůrný prapor (391) tvořený velitelskou baterií, baterií pozemního hlávkového dělostřelectva, baterií protiletadlového dělostřelectva, minometnou baterií a ženijní sekci. Oficiálně pěší prapor je pravděpodobně motorizovaný nebo spíše mechanizovaný, jinak by obtížně spolupracoval s tanky. Zdroj: Užitá literatura [36, 52, 53].
- [2] Například podle neoficiálních svědectví zahraničních vojáků rozkradli někteří afghánští velitelé i většinu žoldu svých vojáků. Zdroj: Informace od vojáků AČR.
- [3] Drogy, které směřují z Asie, především Afghánistánu (podle statistik protidrogových organizací se jedná o nárůst produkce o 300 % za posledních deset let) přes Kosovo do Evropy zlikvidují daleko víc nevěřících než islamisté na bojišti a ještě vydělají peníze, přičemž působí obrovské vedlejší finanční škody. Zdroj: Užitá literatura [61].
- [4] Paradoxem je, že uvedený velvyslanec se aktivně zasazoval o pomoc bojovníkům proti režimu Muamara Kaddáfího mezi které patřila i odnož al-Ká'idy v Maghrebu AQIM, která fúzovala již v roce 2007 s Libyjskou islámskou bojovou skupinou (LIFG), kterou vede Abdelhakim Belhaj. Stejný Belhaj se údajně v současné době angažuje v Sýrii. Zdroj: Užitá literatura [49].
- [5] Různé další zdroje uvádějí i jinou organizaci. Zdroj: Užitá literatura [35].
- [6] Nových útočníků bylo podle různých informačních poměrů málo, údajně mezi dvěma a třemi tisíci, přičemž obsadili území výrazně větší než Francie. Zdroj: Užitá literatura [46, 47, 48, 59, 64, 71, 72].
- [7] Podle nepotvrzených zdrojů získali útočníci ještě jednu domácí posilu, a to zhruba 30 % vojáků, kteří dezertovali z armády Mali.
- [8] Zde je třeba připomenout ještě jeden zajímavý fakt. Vůdce armádních povstalců kapitán Amadou Haya Sanogo, a rovněž část armády jsou údajně původem Tuaregové. Zdroj: Užitá literatura [54, 65].
- [9] Alžírští bojovníci, kteří byli vybaveni i československými zbraněmi, se vesměs chovali jako současní teroristé, svůj boj začali již v roce 1945 podřízením několika desítek bílých civilistů. Zdroj: Užitá literatura [78].
- [10] U nás se pro tuto skupinu států obvykle používá anglická zkratka ECOWAS, ale v Africe je společenství známé pod frankofonním názvem CEDEAO (Communauté Économique des États de l'Afrique de l'Ouest).
- [11] Důvody nasazení afrických vojáků, bez ohledu na jejich bojovou či morální hodnotu, jsou především ideologické, aby teroristé nemohli tvrdit, že operace *Serval* je akcí bílých křížáků a neokolonialistů. Francie musí navíc někomu předat znovudobyté území v situaci, kdy armáda Mali se teprve znovu buduje. Zdroj: Vlastní úvaha.

Užitá literatura, prameny:

A. Knihy a tištěná periodika:

- [1] BALABÁN, M. Globální trendy 2030, *Working paper*, 20/2013, Praha: Středisko bezpečnostní politiky FF UK, Ministerstvo vnitra ČR, 2013.
- [2] BALABÁN, M. Aktuální trendy a posuny ve vývoji globálního bezpečnostního prostředí. *Vojenské rozhledy*, 2012, roč. 21 (53), č. 2, s. 17-25, ISSN 2010-3292.
- [3] BALABÁN, M. - LUDVÍK, J. - STEJSKAL, L. *Strategické trendy globálního vývoje*. Praha: FSV UK, 2012.
- [4] BUMBA, J. Afričtí teroristé znervózňili evropské těžaře plynu a ropy, *Ekonom*, č. 5, 2013, s. 50-53.
- [5] DESSEILIGNY, N. Fighting escalates in Mali, *Jane's Defence Weekly*, March 6, 2013.
- [6] EASTERLY, W. *Břímě bláhu muže: proč pomoc Západu třetímu světu selhává?* 1. vyd. Praha: Academia, 2010, 454 s. ISBN 978-80-200-1776-5.
- [7] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. 1. vyd. Praha: AVIS, 2006, 304 str. ISBN 80-7278-326-2.
- [8] EICHLER, J. Legální a nelegální války v dnešním světě. *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 21 (53), č. 3, s. 17-29, ISSN 2010-3292.
- [9] FRIEDMAN, G. Příští sto let: předpověď pro jednadvacáté století. 1. vyd. Praha: Argo, 2010. 323 s. ISBN 978-80-257-0238-3.
- [10] GAUB, F. Predicting the Arab Spring, *Jane's Defence Weekly*, February 8, 2012, s. 22
- [11] HEITMAN, H. Fast Movers: Tracking the Seleka Rebel Advance. *Jane's Defence Weekly*, January 16, 2013, s. 25.
- [12] INOZEMCEV, S. O některých problemách mirotvorčestva v Africe. *Zarubežnoje vojennoje obozrenije*, 2005, n. 9, s. 11-15.
- [13] INOZEMCEV, S. O některých aspektech politiky SŠA v Africe. *Zarubežnoje vojennoje obozrenije*, 2005, n. 10, s. 16-21.
- [14] INOZEMCEV, S. Dějatelnost Francii po ukrepleniju mirotvorčeskogo potenciala Afriky. *Zarubežnoje vojennoje obozrenije*, 2005, n. 11, s. 15-18.
- [15] JACKSON, R. - TESFAZ, N. Managing Mali's melting pot, *Jane's Defence Weekly*, March 13, 2013, s. 24.
- [16] KITSON, Frank, E. Low Intensity Operations: Subversion, Insurgency, Peacekeeping. London: Faber and Faber, 1971, In: *Insurgency and Counterinsurgency in Iraq*. Rand National Security Division. Dostupné na http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2005/RAND_OP127.pdf
- [17] KUCHARSKI, P. *Somalija 92-95*. Warszawa: Altaje, 1998.
- [18] LIŠČÁK, V. *Státy a území světa*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2009, 896 s. ISBN 978-80-7277-414-2.
- [19] LIŠČÁK, V. - FOJTÍK, P. *Státy a území světa*. Praha: Libri, 1998, 1069 s. ISBN 80- 85983-53-2.
- [20] MCLEARY, P. U.S. Army Beefing Up Partnership With Special Forces in Africa. *Defense News*, 2012, November 5, s. 15.
- [21] MURADIAN, V. Mali Lessons Learned. *Defense News*, 2013, February 11, s. 36.
- [22] RAŠEK, A. Bilance Obamovy bezpečnostní politiky, *Vojenské rozhledy*, 2012, roč. 21 (53), č. 3, s. 3-16, ISSN 2010-3292.
- [23] ŘEHÁK, D. - FOLTÝN, P. - STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vyd. Praha: AVIS, 2008, ISSN 978-80-7278-443-1.
- [24] SABOLČÍK, D. - FUCHS, J. *Budoucí války ve městech*. 1. vyd. Praha: AVIS, 2007, 136 str. ISBN 978-80-7278-394-6.
- [25] STRELECKIJ, A. Škola razvėdky i lingvističeskich issledovanij vs Francii. *Zarubežnoje vojennoje obozrenije*, 2005, n. 12, s. 20-25.
- [26] TERTRAIS, B. *Atlas militaire et stratégique*. Paris: Editions Autrement, 2008.
- [27] TIGNER, B. EU Launches Mali training mission. *Jane's Defence Weekly*, 2013, February 27, s. 19.
- [28] TREBIN, M. *Vojny XXI věka*. Minsk-Moskva: Charvest, 2005.
- [29] WARD, G. Trends in Africa Provide Reasons for Optimism; HASSING, K.O. China's Soft Power Strategy in Africa; CANN, J. Chinese Arms Sales to Africa. In: *Security in Africa: IDA Research Notes*. Alexandria, VA, USA: Institute for Defense Analyses, Summer 2012.
- [30] Conflict in the Sahel, *IHS Jane's Capabilities Briefing*, February 2013.
- [31] *Country profile Mali*. Library of Congress – Federal Research Division, January 2005.
- [32] *Les operations de maintien de paix de l'ONU*, 2010.
- [33] *Nový velký atlas světa*. Mnichov: Wissen Media, Verlag GmbH, 2007.
- [34] *Vojenská strategie*. GALATÍK, V. - KRÁSNÝ, A. - Zetocha, K. (eds.). Praha: PIC MO, 348 str. 2008, ISBN 978-80-7278-475-2.

[35] *The World Defence Almanach*, 2012.

B. Internet:

- [36] African-led International Support Mission to Mali, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [37] Al-Qaeda, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [38] Al-Qaeda involment in Africa, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [39] Al-Qaeda in the Islamic Maghreb, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [40] Al-Qaeda unlikely to profit from Mali rebelion, www.dailystar.com.lb.
- [41] Algerian Civil War, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [42] ANDERSEN, E. *Vojenské operace ve slabých státech jen posílí islamistická hnutí*, dostupné na <http://lhned.cz>.
- [43] Ansar Dine, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [44] Army of Africa (France), *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [45] Azawad, *Wikipedia*, wolna encyklopedia.
- [46] *Battle for Mali: Operation Serval*, dostupné na <http://sofrep.com>.
- [47] Battle of Gao, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [48] Battle of Konna, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [49] CARTALUCCI, T. US Government Support to Al Qaeda in Northern Mali, France Comes to the Rescue, dostupné na <http://Global Research>.
- [50] Combined Joint Task Force – Horn of Africa, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [51] *CSDP Civil Mission in Sahel*, European Union, presse.psd@eeas.europa.eu.
- [52] *Economic Community of Central African States (ECCAS)*, dostupné na <http://www.ceeac-eccas.org>.
- [53] Economic Community of West African States Monitoring Group, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [54] ENGDAHL, W. Mali and ARFICOM's Africa Agenda: Target China, dostupné na <http://www.voltairenet.org>.
- [55] EUTM Mali, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [56] French Colonial Forces, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [57] French West Africa, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [58] Insurgency in the Maghreb (2002-present), *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [59] Konflikt w Mali (2012-2013), *Wikipedia*, wolna encyklopedia.
- [60] List of French possessions and colonies, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [61] MADSEN, Wayne. *CIA's Islamist Terrorist Network*. Strategic Culture Foundation. Dostupné na <http://www.strategic-culture.org/news/2012/09/12/the-cia-islamist-terrorist-network.html>. [12.09.2012]
- [62] Mali, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [63] Mali, *CIA-The World Factbook*.
- [64] *Mali Conflict: UN Backs France's Military Intervention*, dostupné na <http://www.BBC news>.
- [65] MEYSSAN, T. One war can hide another, dostupné na <http://www.Voltairenet.org>.
- [66] MCGREGOR, A. *Revolutionary Roadshow: Libyan Arms and Fighters Bring Instability to North and West Africa*, dostupné na <http://www.jamestown.org>.
- [67] Military of Mali, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [68] Movement for Oneness and Jihad in West Africa, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [69] National Movement for the Liberation of Azawad, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [70] Northern Mali Conflict (2012-present), *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [71] Operacja Serval, *Wikipedia*, wolna encyklopedia.
- [72] Operation Serval, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [73] Sahel, *Wikipedie*, otevřená encyklopedie.
- [74] United States Arfica Command, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [75] HANSEN, A. *The French Military in Africa*, Council of Foreign Relations, dostupné na www.cfr.org.
- [76] Tuaregové, *Wikipedie*, otevřená encyklopedie
- [77] Western Sahara War, *Wikipedia*, the free encyclopedia.
- [78] ZÍDEK, Petr. *Naše zbraně pro povstalce*. Dostupné na <http://www.czsk.net/svet/clanky/svet/zbranepovstalci.html>

C. Neformální zdroje:

Poznatky autora z diplomatické a odborné praxe v několika arabských zemích.

Osobně konzultované poznatky z praxe některých diplomatů, vojáků a odborných specialistů v některých arabských a afrických zemích.

The Preparation of School Youth in the Czech Republic for Emergencies

Abstrakt:

Podmínkou správného a efektivního chování člověka za mimořádných událostí je jeho včasná a kvalitní příprava. V současnosti je v České republice zpracovávána koncepce výchovy k přípravě školní mládeže pro ochranu člověka za běžných rizik a za mimořádných událostí. Teprve v průběhu školního roku 2012/2013 získala tato koncepčně ucelenější příprava alespoň na školách základního vzdělávání závazný charakter. Není však dosud po zrušení zákona o branné výchově v roce 1991 uložena na základě zvláštního zákona.

Abstract:

The prerequisite of effectivity of people training for the emergencies lies on their timely and high-quality preparation. At present, in the Czech Republic, we prepare defence-training concept for school youth protection under normal risks or emergencies. But it was only in the school year 2012-2013 that more conceptually comprehensive preparation has been introduced, of more binding character, at least in elementary schools, because after the abolition of Act on Military Education in 1991, this sort of preparation is not supported by a special law.

Klíčová slova:

Mimořádná událost, biodromální koncepce, civilní ochrana, příprava, člověk, zákon.

Key words:

Emergency, biodromal concept, civil protection, training, human being, law.

Úvod

Ochrana člověka, jeho života a zdraví, je v právním demokratickém státě jedním z prioritních cílů státní politiky. Koncepční realizace tohoto cíle musí být též nedílnou součástí výchovy a vzdělávání mladé generace. V České republice je ochrana osobnostních práv garantována ústavním pořádkem České republiky. Jako první ze základních práv je v Listině základních práv a svobod zakotveno právo každého na život a jeho

ochrana již před narozením (čl. 6 odst. 1 Listiny). Článkem 31 Listiny je výslovně též chráněno právo každého na zdraví. Právo na život a zdraví a jejich ochrana jsou zapracovány do řady speciálních zákonů, např. do občanského zákoníku, trestního zákona, zákona o integrovaném záchranném systému, zákona o krizovém řízení, zákona o ochraně veřejného zdraví, zákona o péči a zdraví lidu.

Autoři si kladou za cíl podat přehled vývoje koncepce přípravy ochrany školní mládeže v České republice za mimořádných událostí po roce 1992 do současnosti.

1. Zavedení výuky ochrany člověka za mimořádných situací do škol

1.1 Experimentální projekt začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných situací do školního vyučování

Tematika „Ochrany člověka za mimořádných situací“ byla v minulosti, a to až do ukončení školního roku 1991/1992, realizována v rámci samostatného vyučovacího předmětu „branná výchova“ na podkladě zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově, a podle „Směrnice ministra školství České socialistické republiky o branných cvičeních a kurzech v základních a středních školách“ z roku 1984.

Po zrušení zákona o branné výchově zákonem č. 217/1991 Sb. se ve školním roce 1991-92 ukončila i výuka vyučovacího předmětu „branná výchova“ na školách. Některá témata zaniklého vyučovacího oboru byla integrována do výuky ostatních předmětů. Na základních školách to bylo téma požární ochrany a téma poskytování první pomoci, na středních školách – na gymnáziích – zůstala v zájmové tělesné přípravě zachována tematika k získání znalostí v poskytování první pomoci. Tento zcela nedostatečný stav zásadně neovlivnily ani pokyny pro organizaci civilní ochrany ve školách a školských zařízeních, zveřejněné ve Věstníku MŠMT ČR č.10-12 z 18. 12. 1992, týkající se zejména vlastní organizace civilní ochrany školy.

Usnesení vlády České republiky ze dne 17. března 1993 č. 126 nově stanovilo úkoly pro civilní ochranu. Ministr obrany ČR se obrátil na ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR se žádostí o pomoc v řešení uvedené problematiky v jeho rezortu. Ministr školství ČR souhlasil a Hlavní úřad civilní ochrany ČR uskutečnil jednání s dalšími zainteresovanými rezorty a orgány – ministerstvy hospodářství, zdravotnictví, zemědělství, Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze, Výzkumným ústavem odborného školství, Institutem výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství a jednotlivými řediteli odborů MŠMT.

Hlavní úřad civilní ochrany v návaznosti na tato jednání zahájil přípravu projektu pro základní a střední školy k začlenění tématu „Ochrana člověka za mimořádných situací“ do vybraných vyučovacích předmětů. Ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze byl projekt dokončen a Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy ČR schválen č.j. SM 1054/95 dne 9. června 1995.

Projekt byl koncipován s cílem ověřit na vybraných základních a středních školách, ve vybraných předmětech, podle stávajících osnov, aniž by byl vytvořen samostatný předmět, možnost vyučovat témata zaměřená na ochranu člověka za mimořádných situací, ohrožujících život člověka, jakými jsou přírodní katastrofy a provozní havárie

s únikem nebezpečných škodlivin do životního prostředí, a ověřit didaktické pomůcky a doporučený obsah praktického cvičení k ověření získaných znalostí a dovedností.

1.2 Realizace projektu

1.2.1 První etapa projektu

První etapa proběhla od ledna 1995 do srpna 1996 a zahrnovala přípravu experimentu – výrobu a distribuci didaktických pomůcek, přípravu zástupců škol – učitelů a odborných poradců k zahájení experimentu. Pro učitele a žáky byly Hlavním úřadem civilní ochrany připraveny didaktické pomůcky (příručka pro učitele základní školy, příručka pro učitele střední školy, pro žáky příručka „Pro případ ohrožení“ a videoprogram v délce 30 minut „Ochrana člověka za mimořádných situací“).

1.2.2 Druhá etapa projektu

Druhá etapa se uskutečnila od září 1996 do června 1997 a zahrnovala realizaci experimentu u 71 škol (čtyři gymnázia, jedna sociálně právní akademie, jedna střední průmyslová škola, tři střední odborná učiliště, dvě střední odborné školy, 54 středních zdravotnických škol a šest základních škol), z toho byly tři církevní školy a tři soukromé školy.

Tematický blok „**Ochrana člověka za mimořádných situací**“ byl rozčleněn do čtyř samostatných témat:

- „Ochrana člověka za mimořádných situací“ – téma doporučeno především pro výuku v občanské nauce. Téma bylo motivačním vstupem k celé problematice.
- „Živelní pohromy“ – téma doporučeno dle typu škol především pro výuku v přírodovědě, zeměpise a blízkých předmětech, bylo zaměřeno na problematiku zemětřesení, povodní, požárů, sesuvů půd a dalších.
- „Havárie s únikem nebezpečných látek“ – téma doporučeno především pro výuku v chemii a dle typu školy do tematicky blízkých předmětů. Téma se týká havárií s únikem nebezpečných škodlivin do životního prostředí, havárií v chemických provozech, havárií při převozu nebezpečných látek a ropných havárií.
- „Radiální havárie jaderných energetických zařízení“ – téma bylo doporučeno především pro výuku v chemii nebo fyzice. Týká se havárií jaderné energetického zařízení a obecných zásad ochrany člověka.

Celým tematickým blokem (všemi tématy) prolínaly zásady chování člověka při vzniku povodní, požáru a provozních havárií s únikem nebezpečných látek do životního prostředí.

Každá škola, která se přihlásila do experimentu, měla přiděleného odborného poradce z pracovníků regionálních úřadů CO, referátů obrany a ochrany okresních úřadů, magistrátů měst a školicích středisek CO – pracovníků působících na úseku ochrany obyvatelstva při vzniku mimořádných situací.

Poradci poskytovali učitelům zejména informace o rizicích vzniku mimořádných situací na teritoriu, v němž se příslušná škola nachází, i údaje o tom, jak je zabezpečena ochrana občanů a jak je třeba se chovat v případě vzniku mimořádné události v blízkosti školy. Pomáhali školám organizovat praktická cvičení podle metodiky. Podle požadavků učitelů se poradci spolu s příslušnými policií, požární ochrany, civilní

ochrany a zdravotnické záchranné služby podíleli na besedách, zaměřených na činnosti integrovaného záchranného systému.

V některých regionech poskytovala školám nemalou pomoci občanská sdružení – Svaz CO ČR, Český červený kříž a Svaz dobrovolných hasičů. Jejich členové pomáhali především při organizaci praktických cvičení.

1.2.3 Třetí etapa projektu

Třetí etapa je datována červencem 1997 až prosincem 1997. Jejím předmětem bylo vyhodnocení experimentu na základě získaných poznatků z 255 odevzdaných anketních listů a příprava závěrů a návrhů pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Přitom jeden anketní lístek vyplňoval jeden učitel ze 71 škol, jež se účastnily experimentu. Aritmetickým průměrem dospějeme k poznatku, že experimentu se účastnili 3-4 (3,6) učitelé z každé školy.

Experiment byl pokládán naprostou většinou škol za užitečný a přínosný. Z výsledků ankety vyplynulo, že 226 učitelů (88,6 %) souhlasilo s tím, aby tematika ochrany člověka za mimořádných situací byla začleněna do výuky, 189 učitelů (74,1 %) navrhl výuku vybraných témat z problematiky „Ochrana člověka za mimořádných situací“ zařadit do výuky na základních a středních školách beze změn, 37 učitelů (14,59 %) až po přepracování některých pomůcek a jen 4 učitelé (1,6 %) navrhli upustit od výuky všech navrhovaných témat. 25 učitelů (9,8 %) se nevyjádřilo.

Připomínky a poznatky učitelů lze zevšeobecnit následně:

- chyběla větší škála pomůcek a konkrétnějších videokazet – vše na jedné kazetě (tato připomínka byla následně respektována a počet videokazet se podstatně rozšířil),
- různorodost přístupu žáků, s větším pochopením a zájmem se setkávají témata dotýkající se území nebo mimoškolních zájmů žáků (mladí hasiči...),
- projevovala se časová tíseň pro obsáhlost tematiky (např. přírodní katastrofy a živelní pohromy),
- náročnost skloubení učiva daného předmětu a tematiky ochrany člověka (např. fyzika a radiační havárie),
- na SŠ nelze u některých témat navazovat na ZŠ pro nízkou úroveň nebo žádné znalosti žáků z branné tematiky,
- značná roztržitost daného tematického celku v důsledku jeho zařazení do více předmětů vyučovaných různými učiteli,
- zařadit tematiku „Ochrana člověka za mimořádných situací“ případně v kombinaci s dalšími příbuznými tématy do jednoho samostatného vyučovacího předmětu.

Vyhodnocení experimentu s příslušnými návrhy bylo 27. února 1998 cestou ministra obrany ČR zasláno ministru školství, mládeže a tělovýchovy.

2. Zahájení výuky ochrany člověka za mimořádných situací na základních a středních školách

Na základě výsledků experimentu vydalo Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Pokyn (čj. 34776/98-22 ze dne 4. května 1999) k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů, s účinností od 1. 9. 1999.

Všechny školy, poskytující základní a střední vzdělání, postupovaly podle uvedeného pokynu, zveřejněného v č. 6. Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo k zabezpečení realizace pokynů vydalo pro potřebu učitelů metodickou příručku, která obsahuje návod, jak žáky připravit na dopad možných následků živelních pohrom a dalších mimořádných situací, způsobených lidskou činností. Příručka obsahuje podrobnější informace a doporučení k realizaci vzdělávání. Metodickou příručku zpracoval autorský kolektiv pod vedením RNDr. Petra Linharta, CSc., ředitele Institutu civilní ochrany ČR, na základě připomínek z experimentu.

Výuka ochrany člověka za mimořádných událostí je rozdělena do čtyř tematických celků:

„Ochrana člověka“ je zaměřena na motivaci žáků a dává všeobecný přehled o problematice ochrany obyvatelstva, žáci se seznámí se základními úkoly a opatřeními ochrany obyvatelstva.

V tématu **„Živelní pohromy“** se žáci seznámí s problematikou požárů, povodní a zátop, sesuvů půdy, atmosférických poruch, zemětřesení a s možnostmi ochrany při těchto živelních pohromách.

V tématu **„Havárie s únikem nebezpečných látek“** se žáci seznámí s hrozícím nebezpečím a s účinky nebezpečných látek a zásadami chování obyvatelstva při vzniku těchto havárií.

Výuka tématu **„Radiální havárie jaderných energetických zařízení“** obsahuje problematiku bezpečnosti jaderných elektráren a seznamuje žáky s opatřeními k ochraně zdraví lidí v případě vzniku radiální havárie v jaderné elektrárně.

O rozvržení témat do výuky jednotlivých předmětů a stanovení konkrétních obsahů vzdělávání v jednotlivých ročnících a předmětech rozhoduje ředitel školy, který rovněž rozhoduje o organizaci a formě praktického cvičení. Témata jsou zahrnována do předmětů a tematických bloků, které jsou jim blízké svým obsahem. Nejde tedy o samostatný předmět, ale o začlenění jednotlivých témat do výuky stávajících předmětů. Časově není výuka těchto témat omezena a závisí na učitelích, jak jí v daném předmětu a v tematickém bloku budou vyučovat.

Na základních školách jsou žáci s příslušnou problematikou seznamováni, na středních školách se jedná o opakování znalostí a prohlubování poznatků, získaných na základní škole.

Po probrání témat je pokyny doporučeno po třídách, v rámci ročníku nebo v rámci školy provést praktické cvičení k ověření získaných znalostí a dovedností. O obsahu, způsobu i časovém rozsahu praktických cvičení rozhodoval ředitel školy. Při organizaci a průběhu praktického cvičení bylo možno využívat pomoci odborníků z řad ČČK, Svazu civilní ochrany ČR, Hasičského záchranného sboru ČR a dalších.

Naplnění pokynu MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do výuky bylo v roce 2002 ověřeno ČŠI na 82 školách. Předmětem inspekce bylo zjistit, zdali je tematika zařazována do vzdělávacích programů škol a do jednotlivých předmětů, popřípadě do tematických plánů, zda jsou využívány vydané pomůcky, ověřit účast pedagogů na dalším vzdělávání k dané problematice, v neposlední řadě ověřit základní znalosti žáků písemným anonymním dotazníkem.

Inspekci byly zjištěny zejména tyto poznatky:

- Nedostatek nebo úplná absence názorných praktických pomůcek. Vydané a doporučené didaktické pomůcky jsou kvalitní, a pokud jsou školám k dispozici, jsou

plnohodnotně využívány, pro potřebu výuky na jednotlivých školách jsou však distribuovány v nedostatečném počtu,

- nedostatečný počet aktivně připravených a proškolených učitelů k dané problematice, jen málo učitelů mohlo absolvovat krátkodobé kurzy ve vzdělávacích zařízeních HZS ČR,
- výrazná rozdílnost v přístupu ředitelů škol při zařazování tematiky do vzdělávacích programů škol a do předmětů,
- výsledky anonymního dotazníku prokázaly slabší znalosti varovného signálu a evakuace, dobré znalosti pak v chování při povodních a znalost důležitých telefonních čísel.

V problematice ochrany obyvatelstva v našem státě docházelo postupně k podstatným změnám. Od 1. 1. 2001 nabyla účinnost nová legislativa, zejména zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, a zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Výkon státní správy ve věcech civilní ochrany byl převeden z působnosti Ministerstva obrany do působnosti Ministerstva vnitra. Vzniklé generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky jako součást Ministerstva vnitra spolu s hasičskými záchrannými sbory krajů převzalo úlohu koordinátora při plnění úkolů ochrany obyvatelstva na centrální a krajské úrovni.

Počínaje 1. listopadem 2001 byl na území České republiky zaveden jediný varovný signál s názvem „všeobecná výstraha“. Situace se výrazně změnila i v návaznosti na transformační proces ve školství, zejména v důsledku povodní v srpnu 2002.

V souvislosti s výše uvedenými změnami a na základě usnesení vlády ČR č. 11 ze dne 8. ledna 2003 byly pokyny k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů MŠMT ČR aktualizovány. Při novelizaci bylo využito závěrů České školní inspekce a poznatků HZS ČR.

S novým pokynem MŠMT čj. 12050/03-22 ze dne 4. března 2003 byl vydán také dodatek k učebním dokumentům pro základní školy, střední školy, speciální školy a vyšší odborné školy (čj. 13586/03-22) s názvem „Ochrana člověka za mimořádných událostí“.

Podstatnou změnou oproti minulému pokynu bylo to, že do učebních dokumentů pro základní školy, střední školy a vyšší odborné školy a do učebních dokumentů pro speciální školy byl pro zařazení tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí stanoven minimální rozsah šest vyučovacích hodin ročně v každém ročníku.

Obsahově náplň výuky vychází z metodických materiálů připravených HZS ČR, konkrétně v přepracované metodické příručce „Ochrana člověka za mimořádných událostí“, kterou v březnu 2003 vydalo MV GR HZS ČR. Ta poskytuje vyučujícím základní informace o probíraných tématech, včetně objasnění souvislostí s problematikou ochrany obyvatelstva. V příručce naleznou učitelé i doporučené metodické postupy a zpracované testy pro ověření znalostí žáků.

Obsah je zaměřen *na tematiku ochrany osob před následky:*

- živelních pohrom včetně nezbytných dovedností (zásady chování při povodni, zemětřesení, velkých sesuvech půdy, sopečném výbuchu, atmosférických poruchách, požáru, lavinovém nebezpečí),

- úniku nebezpečných látek do životního prostředí včetně nezbytných dovedností (improvizovaná ochrana osob při úniku radioaktivních, chemických a biologických látek),
- použití nebo anonymní hrozby použití výbušniny nebo nebezpečné látky (činnost po nálezů či obdržení podezřelého předmětu).

Tematika se zařazuje podle rozhodnutí ředitele samostatně nebo v rámci příslušných předmětů podle platných učebních dokumentů v souladu s ustanovením § 39 zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Cílem je v rozsahu přiměřeném věku žáků osvojit si tematiku zaměřenou na

- rozpoznávání varovného signálu „Všeobecná výstraha“ a činnost po jeho vyhlášení,
- používání telefonních linek tísňového volání a dalších komunikačních prostředků,
- přípravu evakuačního zavazadla, zásady pro opuštění bytu a ohroženého prostoru,
- činnosti integrovaného záchranného systému,
- poskytování první pomoci při zraněních v případě mimořádných událostí.

Od roku 2002 základním a středním školám byly pro zabezpečení výuky témat ochrany člověka za mimořádných událostí dodávány četné metodické materiály a didaktické pomůcky. Seznam těchto pomůcek je zveřejněn na internetových stránkách MV-GR HZS ČR v rubrice Na pomoc školám.

2.1 Inspekční činnost České školní inspekce

V lednu až únoru roku 2004 (ve dnech 5. ledna až 14. února) uskutečnila Česká školní inspekce (ČŠI) inspekci ve 37 základních školách a 22 středních školách, v níž se zaměřila na zjišťování efektivnosti začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí a první pomoci do vzdělávacích programů škol. Předmětem inspekce bylo zjistit, zda byly vytvořeny příznivé personální a materiálně-technické podmínky pro výuku, zda byla uvedená tematika začleněna do vzdělávacích programů škol ve stanoveném termínu, zda pedagogičtí pracovníci volili vhodné organizační formy výuky a výběr učiva přizpůsobovali věku žáků a zda žáci získali základní znalosti v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí.

Při inspekční činnosti použili inspektoři následujících metod: analýzy pedagogické dokumentace, rozhovorů s řediteli škol, prohlídky prostorů a vybavení škol, testování znalostí žáků vždy jedné třídy nejvyššího ročníku sledované školy.

Analýzou poznatků z provedené inspekční činnosti dospěla ČŠI k závěru, že proti identicky tematicky zaměřené inspekci v roce 2002 se situace v přípravě školní mládeže k její ochraně za mimořádných událostí zlepšila jak v dosažené odborné kvalifikaci a pedagogické způsobilosti učitelů, tak v zařazování sledované tematiky do výchovně vzdělávacího procesu škol, tak i v materiálně technickém vybavení škol, což vše se pozitivně projevilo též v testovou metodou ověřovaných znalostech žáků základních a středních škol. Výsledky dosahované v integraci tematiky do výchovně vzdělávacího procesu na školách však nelze přeceňovat a v žádném případě považovat je za optimální.

Příklad: k termínu konání inspekce předmětnou tematiku začlenilo do vzdělávacích programů sice 100 % ZŠ, avšak pouze 86,4 % SŠ, zařazení tematiky do všech ročníků respektovalo pouze 81 % ZŠ a 72,7 % SŠ, přičemž rozsah výuky na školách byl rozdílný:

- většina škol se tematice věnovala v minimálně stanoveném rozsahu 6 hodin ročně,
- pětina ZŠ i SŠ více než 6 vyučovacích hodin,
- avšak 5 ZŠ (13,5 %) a 3 SŠ (13,6 %) nerespektovaly stanovený rozsah.

Z hlediska organizace, obsahu a rozsahu výuky, existují mezi jednotlivými školami významné rozdíly, pouze větší část škol realizovala výuku v rámci jednotlivých předmětů v kombinaci s praktickými akcemi (cvičení v přírodě, branné dni, besedy s příslušníky policie, exkurze do prostor HZS ČR, jaderných elektráren), nicméně pozitivním zjištěním bylo to, že SŠ uvedenou tematiku zařazovaly do programu sportovně turistických a lyžařských zájezdů nebo na SOU jako součást školení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Nebyla dodržována nezbytná proporcionality pozornosti jednotlivým tématům, nejvíce hodin bylo na školách věnováno výuce poskytování první pomoci, poté následovala problematika ochrany obyvatelstva, téma živelních pohrom, havárií s únikem nebezpečných látek, nejméně bylo věnováno problematice radiačních havárií. Diferenciace učiva dle věku žáků nebyla respektována ve všech školách, i když ve většině z nich ano.

Pozitivním zjištěním inspekce byl zjištěný relativně široký rozsah spolupráce škol s jednotlivými složkami integrovaného záchranného systému. Bylo tak konstatováno, že 97,2 % ZŠ a 86,3 % SŠ spolupracovalo se složkami IZS, což pozitivně ovlivňovalo úroveň výuky dané tematiky, přičemž nejširší spolupráce byla zaznamenána s HZS ČR, následovala spolupráce s Policií ČR, ČČK a městskou policií, ojediněle byla zaznamenána spolupráce s krajskými hygienickými stanicemi, Horskou službou ČR, s vybranými odbory krajských úřadů, s poliklinikami, zdravotnickými zařízeními a dalšími subjekty.

2.1.1 Výsledky písemného testování žáků viz (tabulka níže)

K uvedeným výsledkům je třeba uvést, že se jedná pouze o zjištěné teoretické znalosti žáků, a to, jak vidno s celkovou průměrnou úspěšností 64,3 % na základní škole a 65,8 % na střední škole. Budeme-li však eliminovat poslední dvě položky (složky IZS, příprava evakuačního zavazadla), celková průměrná úspěšnost na základní škole

Výsledky písemného testování žáků

Testovaná oblast	Úspěšnost odpovědí v %	
	ZŠ	SŠ
Používání linek tísňového volání	96,3	97,0
Ochrana obyvatelstva v případě úniku nebezpečných látek	86,2	86,8
Poskytování první pomoci při zraněních – mimořádné události	74,8	76,4
Zásady ochrany obyvatelstva v případě radiační havárie	73,6	65,2
Rozpoznání signálu všeobecná výstraha, činnost po jeho vyhlášení	73,0	72,4
Složky IZS	24,4	19,7
Příprava evakuačního zavazadla	21,6	20,9

Nízké procento dvou posledních otázek – již při jedné chybě byla otázka hodnocena jako nesprávná

dosáhla 80,8 % a celková úspěšnost na střední škole dosáhla 79,6 %, přičemž při eliminaci zjištění schopnosti využití linek tísňového volání, tj. schopnosti oznámit určitou skutečnost ohrožující či způsobitou ohrozit život nebo zdraví, byť pouze v teoretické rovině znalosti ohledně úkonů sebeochrany za situací ohrožujících život a zdraví, je úspěšnost u zkoumaného vzorku žáků základních škol v průměru 76,9 % a u studentů středních škol 75,6 %. Vzhledem k vysoké závažnosti zkoumané problematiky nelze v žádném případě považovat dosažený výsledek za uspokojivý.

Míru úspěšnosti při eventuálním zjišťování prakticky aplikovaných znalostí a dovedností lze pouze predikovat.

2.1.2 Podněty a doporučení škol

- **vyčlenit pro tuto tematiku samostatný předmět,**
- posílit hodinové dotace předmětů, ve kterých se tato tematika vyučuje,
- přesněji vymezit rozsah výuky,
- vydat učebnici s danou problematikou v plné šíři,
- zlepšit informovanost o nabídce dostupných studijních materiálů,
- vypracovat podrobnější metodiku výuky,
- rozšířit nabídku vzdělávacích akcí pro vyučující,
- řešit problematiku pořizování nových pomůcek,
- zajistit písemné pokyny pro činnost škol v případě ohrožení,
- stanovit pravidla pro spolupráci škol a složek IZS,
- řešit problematiku vybavení škol ochrannými maskami a cvičnými figurínami.

Inspekce krom jiného dospěla k významnému závěru, že znatelným přínosem pro koncipování a organizování výuky na školách k přípravě člověka k jeho ochraně za mimořádných událostí jsou učitelé, kteří dříve vyučovali branné výchově.

Částečně s názorem inspekce a plně s názory učitelů, kteří se účastnili ankety v rámci školské inspekce provedené Českou školskou inspekcí v měsících lednu a únoru roku 2004, formulovanými jako podněty a doporučeními, korespondují výsledky terénní sondy realizované v listopadu a prosinci roku u vzorku vysokoškolské mládeže v městě Brně. O této terénní sondě bylo podrobněji pojednáno ve *Vojenských rozhledech* 4/2012 v článku Jaroslava Padrnose „Potřeba biodromální koncepce přípravy občanů k jejich ochraně za mimořádných událostí“. Jenom stručné resumé: 99,2 % respondentů zastává názor, že občané mají právo být připravováni na obranu a ochranu života, zdraví a majetku, přičemž 60,5 % respondentů pociťuje závažné nedostatky v přípravě občanů na ochranu a obranu civilního obyvatelstva pro případ ohrožení bezpečnosti státu, a to v takové míře, že se cítí být vůbec, anebo se cítí nedostatečně připravováni. Je třeba v příčinné souvislosti dodat, že pouze 26,5 % respondentů je si vědomo svých občanských povinností v případě ohrožení státu.

3. Koncepce ochrany obyvatelstva jako součást bezpečnostní strategie České republiky

Závažnosti koncepčního řešení ochrany obyvatelstva je si vědoma i nejvyšší exekutiva České republiky. Koncepce ochrany obyvatelstva a její vyhodnocování je součástí každé

bezpečnostní strategie vyhlášené vládami ČR. Vládní materiál „Bezpečnostní strategie České republiky“ z roku 2003 v bodě 74 stanovuje *aktivační úkol* složkám integrovaného záchranného systému a dalším složkám podléjícím se na zajištění bezpečnosti státu a ochrany obyvatelstva. Významným, avšak nedostatečně konkretizovaným, je úkol zadaný orgánům státní správy a samosprávy v oblasti veřejné informovanosti jako poslední pod bodem 86, formulovaný jako zvláštní důraz na výchovu mládeže a k tomu využívání státní účelové dotace, grantové politiky, preventivních systémů a aktivit.

Rozpracovanost a úroveň realizace „Koncepte ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015“ se zabývá materiál „Vyhodnocení stavu realizace Koncepte ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015“. Materiál vyhodnocuje koncepci v nastavení hlavních směrů v oblasti ochrany obyvatelstva jako správnou, avšak upozorňuje též na nutnost dílčích změn a upřesnění v jednotlivých oblastech a na nutnost širšího pojetí opatření v ochraně obyvatelstva. Za potřebné krom jiného považuje hodnotící materiál zvýšení připravenosti školní mládeže. Materiál cituje opatření, prostřednictvím nichž je školní mládež připravována na nebezpečí mimořádných událostí: jsou jimi (jak již bylo výše v tomto článku uvedeno) pokyn MŠMTV k zařazení tematiky ochrany člověka za mimořádných situací v rozsahu 6 hod. ročně do učebních plánů základních a středních škol, zpracovaná a do škol distribuovaná metodická příručka pro učitele „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ a řada dalších tematicky zaměřených publikací a filmů, realizované kurzy pro učitele, přičemž na přípravě učitelů se aktivně krom jiných podíleli lektori Hasičského záchranného sboru ČR. Ve školách se v letech 2003–2006 uskutečnilo cca 10 000 vzdělávacích a informativních akcí.

Z uvedeného je jednak zřejmé, že vrcholová exekutiva státu si plně uvědomuje závažnost řešené problematiky, jednak je zřejmý deficit ucelené koncepce výchovy školní mládeže pro ochranu v mimořádných událostech. Již při této příležitosti je třeba dodat, že hodinová dotace 6 hodin za školní rok je nedostatečná. Hodnotící materiál jednoznačně konstatuje nedostatečnost připravenosti obyvatelstva pro obranu, ochranu a zvládání mimořádných událostí a krizových situací a vyjadřuje nezbytnost řešení tohoto problému, doporučuje zpracovat program výchovy a vzdělávání obyvatelstva ke krizové připravenosti, ochraně a obraně. Hrozbu ohrožení České republiky ze strany **mezinárodního terorismu** je třeba považovat za vážnou. Na přelomu září a října roku 2006 bezpečnostní složky obdržely závažnou informaci o možné přípravě teroristického činu na území ČR.

Zatímco „Harmonogram realizace opatření ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015“ postrádá jakékoliv opatření ohledně výchovy a vzdělávání školní mládeže v přípravě na ochranu za mimořádných událostí, a tudíž neukládá v tomto směru Ministerstvu vnitra za součinnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy žádný úkol, „Harmonogram realizace opatření ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020“ již Ministerstvu vnitra za součinnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva dopravy bodem č. 8 ukládá vytvořit Program výchovy a vzdělávání obyvatelstva k jeho bezpečnosti a ochraně při mimořádných událostech a krizových situacích. Dle harmonogramu měl být program připraven do roku 2010, avšak do konce roku zpracován nebyl. Ministerstvu vnitra za součinnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva dopravy harmonogram ukládá bodem 9. zařadit ochranu člověka za mimořádných událostí do studijních programů pedagogických fakult. Tento

bod byl dle konstatování usnesení vlády ČR č.734 z 5. října 2011 splněn, i když ne v původně stanoveném termínu do konce roku 2010.

Nelze pominout zásadní dokument „Strategie boje proti terorismu pro léta 2010-2012“ zpracovaný v roce 2010 Ministerstvem vnitra České republiky v rovině opatření, zaměřených na minimalizaci rizik a dopadů potenciálních teroristických útoků na území České republiky a proti zájmům České republiky v zahraničí a vycházející z „Národního akčního plánu boje proti terorismu – aktualizovaného znění pro léta 2007-2009“. Kapitola 2. dokumentu je věnována ochraně obyvatelstva, kritické infrastruktury, respektive jiných cílů, potenciálně zranitelných teroristickým útokem. Je koncipována krom jiného na základě analýzy charakteristik dosavadního stavu v oblasti ochrany obyvatelstva v České republice a návrhů na řešení stávajících problémů „Konceptů ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020“ v konkrétní rozpracovanosti „Harmonogramem realizace opatření ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020“. Systémová příprava pracovníků veřejné správy v oblasti krizového řízení je řešena „Konceptů vzdělávání v oblasti krizového řízení“. Velice závažným je konstatování nezbytnosti věnovat **zvýšenou pozornost prevenci teroristických útoků na místech s větší koncentrací obyvatelstva** a prvkům kritické infrastruktury. Autoři obracejí pozornost zejména na kapitolu 3., v níž je konstatováno, že problematika ochrany člověka za mimořádných událostí a poskytování první pomoci začlenily do svých učebních plánů či vzdělávacích programů všechny základní školy a výrazná většina středních škol.

3.1 Revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

Na počátku školního roku 2012/2013 dopracovalo MŠMT, jež bylo garantem činnosti mezirezortní odborné komise, sestávající především z pracovníků MŠMT a MV GR HZS ČR, podstatně důkladnější materiál, zabývající se problematikou přípravy žáků I. školního cyklu (základního vzdělávání) v problematice „ochrana člověka k jeho ochraně za běžných rizik a za mimořádných událostí“, jímž v nezbytném rozsahu došlo k revizi původního Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVPZV).

Po prostudování změn a doplňků, zapracovaných do současného návrhu RVPZV jeho revizí, lze ocenit skutečnost, že se od roku 1991 jedná o první právní rezortně závazný materiál (dokument), zabývající se problematikou výchovy člověka k jeho ochraně za běžných rizik a za mimořádných událostí, pouze okrajově též i problematikou obrany státu. Materiály po desítilétém vakuu od roku 1991 za poslední desítiletí vydané, měly charakter metodických materiálů či doporučení, jejichž závaznost byla přinejmenším sporná a jejichž neakceptování bylo prakticky nevymahatelné a nepostižitelné.

Problematika je zapracována do textu jednotlivých vzdělávacích oblastí, a to s respektováním klíčových kompetencí do jejich charakteristik, cílových zaměření, formulací obsahu učiva i očekávaných výstupů. Výrazné obohacení o sledovanou problematiku lze spatřit ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (část C, 5.4 RVPZV), Člověk a společnost (část C, 5.5 RVPZV), kde v cílovém zaměření je též formulován požadavek „poznávání otázek obrany státu“ jako jeden z dílčích vzdělávacích prvků utváření a rozvíjení klíčových kompetencí, zejména ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví (část C, 5.8 RVPZV). Zde demonstrativně zdůrazňuji v obsahu učiva pro 2. stupeň „rizika

ohrožující zdraví a jejich prevence“ vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví (5.8.1) – ochranu člověka za mimořádných událostí – ochrana obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události, prevence vzniku mimořádných událostí, klasifikace mimořádných událostí, varovné signály a jiné způsoby varování, základní úkoly ochrany obyvatelstva, ochrana sebe a okolí při mimořádné události, evakuace, činnost po mimořádné události, terorismus. Zajisté cenné je též obohacení učiva 2. stupně předmětu „tělesná výchova“ (5.8.2) v učivu – turistika a pobyt v přírodě – o učební prvky: přežití v přírodě, orientace, ukrytí, nouzový přístřešek, zajištění vody, potravy, tepla, základní pomůcky.

Posuzovaný materiál je bezesporu přínosem pro pedagogickou praxi základního školství v oblasti přípravy člověka na jeho ochranu za běžných rizik i za mimořádných událostí. Dosud vcelku nesměle a nespecifikovaně se dotýká též problematiky obrany státu. Materiál do určité míry zaplňuje právní a věcné vakuum vzniklé zrušením zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově, v roce 1991. Je reflexí společenské potřeby přípravy obyvatelstva nejen na situace vznikající v běžném životě, ale zejména na situace nesoucí s sebou tzv. mimořádné události nejrozumnějšího původu, druhu, trvání i intenzity. V souvislosti s permanentní naléhavostí věkové a časové kontinuální přípravy člověka na veškeré podmínky života, v němž žije a bude žít, jež lze pochopitelně pouze do určité míry předjímat, avšak s povinností státu této predikce na základě historických i současných zkušeností se stále naskytá aktuálnost úvahy o koncipování speciálního předmětu. Dle názoru autorů žádoucí úvahy, byť by přineslo s sebou potřebu řešení problémů, jako příkladně časové dotace předmětu a učitelské kvalifikace. Snad, i bez případné úvahy o zřízení takového předmětu, kdy by se jevílo jako optimální řešení problému učitelské kvalifikace zřízení příslušné studijní aproby učitelství na pedagogických fakultách, v příslušné relaci učitelské kvalifikace za současné výchovně vzdělávací koncepce, je namístě úvaha o tom, zda při průniku sledované problematiky do jednotlivých vzdělávacích oblastí i vyučovacích předmětů a jejím specifiku všichni učitelé jsou a případně za jakých podmínek budou schopni žáky kvalifikovaně v ní připravovat.

Autoři předkládají k úvaze pojetí problematiky přípravy k ochraně člověka za běžných rizik, za mimořádných událostí, koncipovat jako průřezové téma. Dominantní charakteristikou tohoto téma je jeho průnik (průřez) všemi vzdělávacími oblastmi, ale zároveň průnik (průřez) všemi vymezenými průřezovými tématy, tedy osobnostní a sociální výchovou, výchovou demokratického občana, výchovou k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní, environmentální i mediální výchovou.

Nicméně i s výše uvedenými koncepčními úvahami závěrem lze konstatovat, že úpravy provedené v RVPZV je možno jednoznačně hodnotit jako pozitivní.

Závěr

Problematika ochrany člověka za krizových situací vzniklých v důsledku mimořádných událostí různého charakteru, ať již vzniklých v důsledku činnosti člověka (průmyslové havárie, terorismus), anebo v důsledku působení přírodních sil, a důmyslně propracovaná koncepční příprava člověka na chování a jednání za těchto situací, je jedním z vysoce závažných úkolů společnosti. Charakter a závažnost nebezpečí pro život, zdraví i majetek občanů i pro životní prostředí hrozících z mimořádných událostí jednoznačně vyžadují přípravu kontinuální a zahrnující veškeré vrstvy obyvatelstva. Od roku

1991 po dobu deseti let příprava člověka na mimořádné události nebyla upravena žádným speciálním zákonem. Do počátku školního roku 2012/2013 nebyla příprava školní mládeže (škol a školních zařízení I. a II. cyklu) na mimořádné události upravena závazným způsobem. Do současnosti však nemá tato příprava speciální zákonný podklad a po většině není součástí přípravy vysokoškolských studentů. Přes uvedené lze alespoň s částečným uspokojením konstatovat, že tato příprava je předmětem zájmu jak vlády České republiky, tak Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy i Ministerstva vnitra. Dle názoru autorů však rozsah přípravy, který je dán dotací vyučovacích hodin (nejméně 6 hodin ve školním roce), jíž jsou učitelé povinni věnovat těmto tématům svou odbornou pozornost, je pro rozsah i rozmanitost problematiky nedostatečný. Jak vyplývá i ze stanovisek nezanedbatelné části učitelů, problematika vyžaduje zvláštní předmět a učitele specializované odbornou učitelskou kvalifikací k výuce této problematiky a jak vyplynulo z empirického průzkumu názorů posluchačů vysokých škol, konaného v závěru roku 2010, převážná většina respondentů se cítí být buď vůbec, anebo pouze nedostatečně připravována.

Autoři zároveň závěrem prezentují svůj názor žádoucnosti odborné diskuze o zákonné úpravě koncepční přípravy školní mládeže k ochraně člověka za mimořádných událostí zvláštním zákonem.

Použité zdroje a literatura:

- MARTÍNEK, B. et al. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. Příručka pro učitele základních a středních škol. 2. vydání. Praha: MV - Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003.
- MIKA, O., PADRNOS, J. *Zákon o ochraně obyvatelstva*. Odborný článek. Konference o ochraně obyvatelstva, DEKO 2013.
- PADRNOS, J. *Sociální potřeba koncepčního vzdělávání k ochraně člověka za mimořádných událostí*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, s.r.o., 2011. 260 s. ISBN 978-80-86775-25-8.
- PADRNOS, J. *Potřeba biodromální koncepce přípravy občanů k jejich ochraně za mimořádných událostí*. *Vojenské rozhledy*, 2012, roč. 21 (53), č. 4, s. 99-110, ISSN 1210-3292.
- PADRNOS, J. *Recenze Revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2013.
- SLÁVIK, D. *Výsledky experimentu na základních a středních školách*. *Zpravodaj civilní ochrany*, 1998, č. 1., s. 30-31.
- Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015*. Praha: MV - Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003.
- Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů*, čj. 34776/98-22, ze dne 4. května 1999. *Věstník MŠMT ČR*, č. 6.
- Pokyn Ministerstva školství k začlenění problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů a Dodatek k učebním dokumentům pro základní školy, střední školy, speciální školy a vyšší školy – ochrana člověka za mimořádných událostí*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, čj. 12050/03-22, v Praze 4. 3. 2003.
- Pokyny pro organizaci civilní ochrany ve školách a školských zařízeních*. *Věstník MŠMT ČR* č.10-12 z 18.12. 1992.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007, dostupné na <http://www.vup-praha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVZP_2007-07.pdf>.
- Usnesení vlády České republiky*, č. 126, ze dne 17. března 1993.
- Zpráva České školní inspekce zaměřená na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí*. Česká školní inspekce, Praha, 2002.
- Zpráva České školní inspekce zaměřená na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí*. Česká školní inspekce, Praha, 2004.

Seznam zkratk a odborných latinských výrazů:

Sb.	Sbírka zákonů
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
SM	směrnice ministerstva
CO	civilní ochrana
ČŠI	Česká školní inspekce
SOU	střední odborná učiliště
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor
MV GR HZS ČR	Ministerstvo vnitra Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky
ČČK	Český červený kříž
de lege lata	podle současně platné právní úpravy
RVPZV	rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání
ad futurum	do budoucna, v budoucnosti
predikce	předvídání, předjímání

Politicko-vojenské ambice

Ozbrojené síly jsou mimo území ČR nasazovány pouze v souladu s ústavním pořádkem a příslušnými zákony ČR a v souladu s principy Charty Organizace spojených národů (OSN). Nasazení probíhá v rámci širšího úsilí mezinárodního společenství a v celém spektru operací vedených NATO, EU, OSN nebo ad hoc koalicemi.

Pro kolektivní obranu v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy poskytne ČR pozemní a vzdušné síly ze souboru sil předurčených v rámci obranného plánování NATO, jejichž hlavní částí je brigádní úkolové uskupení na bázi mechanizované brigády středního typu. Při ozbrojeném konfliktu takového rozsahu, kdy bude ohrožena svrchovanost a územní celistvost ČR, budou nasazeny všechny síly a prostředky profesionálních ozbrojených sil včetně využití všeobecné branné povinnosti.

Při vojenských operacích mimo článek 5 Severoatlantické smlouvy:

- a) mohou ozbrojené síly ČR postupně nebo souběžně plnit úkoly spojené s vedením bojové činnosti i úkoly humanitární a pomáhat při postkonfliktní stabilizaci a obnově země;
- b) je ČR schopna se souběžně účastnit těmito uskupeními:
 - i. brigádním úkolovým uskupením po dobu šesti měsíců bez rotace,
 - ii. praporem úkolovým uskupením s rotací po šesti měsících. V rámci nasazení praporem úkolového uskupení jsou ozbrojené síly schopny až na jeden rok poskytnout velitelství pro mnohonárodní brigádní úkolové uskupení,
 - iii. rotním úkolovým uskupením s rotací po šesti měsících,
 - iv. v období, kdy nebude nasazeno brigádní úkolové uskupení, uskupeními do hodnoty praporu určenými do pohotovosti v rámci sil rychlé reakce NATO (NRF - NATO Response Force,) nebo EU (BG - Battle Group);
- c) je ČR schopna přispívat i speciálními uskupeními nebo skupinami odborníků, a to například speciálními jednotkami a odřady, nebo expertními týmy v oblasti výcviku a poradenství či skupinami vojáků do mezinárodních štábů a pozorovatelských misí.

Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3, s. 29-31.

Evropské četnické síly – mýty a skutečnost

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 182–193, ISSN 1210-3292

European Gendarmerie Force – Myths and Reality

Abstrakt:

V průběhu první poloviny roku 2010 se na řadě internetových serverů v češtině i dalších jazycích objevila řada alarmujících článků o platformě, nazývané evropské četnické síly, EUROGENDFOR respektive EGF. Jejich autoři tuto složku označují za základ nové „Svaté aliance“, kdy četnictvo z jednoho členského státu bude potlačovat nepokoje v jiném členském státě, pokud domácí síly takový úkol odmítnou. Příspěvek tyto spekulace uvádí na pravou míru a sumarizuje dostupné informace o tomto tělese.

Abstract:

During the first half of 2010, many Internet sites in the Czech Republic and abroad published a number of alarming articles about the platform, called the European Gendarmerie Force (EUROGENDFOR, EGF). Their authors refer to this unit as the basis for a new “Holy Alliance“, when the gendarmerie from one member state will be going to suppress unrests in another member state – if the local task forces refuse to do so. This paper is trying to correct such speculations and summarizes available information about the respective unit.

Klíčová slova:

Evropské četnické síly, EUROGENDFOR, vojenská policie, stabilizace a rekonstrukce.

Key words:

European Gendarmerie Force, EUROGENDFOR, military police, post-conflict stabilization and reconstruction.

Úvod

Evropské četnické síly byly sice založeny již v r. 2007, ale z počátku jim nebyla věnována skoro žádná pozornost. Až v souvislosti s nepokoji a protivládními demonstracemi v Řecku se objevila řada článků, které jim podsouvaly všechno možné, jen ne to, pro co byly původně vytvořeny. Ať už se jednalo o internetové stránky provozované stoupenci krajní levice, např. Komsomol.cz, Rudý drak, [1, 2, 3] krajní pravice, Waffen SS, [4]

zásadních odpůrců evropské integrace (Eurabia) či jiných, obecně nonkonformních webů, Zvědavec.org, Britské listy, [5, 6, 7] bylo zřejmé, že autoři čerpali ze stejných zdrojů, respektive že jednotlivé příspěvky vypadaly prakticky identicky. Klíčovou myšlenkou těchto příspěvků bylo, že tato jednotka, označovaná nezřídka za „tajnou policii“, bude co nevidět nasazena v Řecku, aby potlačila pouliční nepokoje, které tehdy přinesly i několik obětí na životech. Úvahy v angličtině na totéž téma byly již o několik let starší, viz např. [8, 9, 10]. Zde se ale nejednalo přímo o kritiku existence EUROGENDFOR, ale o obavy z vytvoření jednotného policejního sboru v Anglii a Walesu, který by pak údajně mohl žádat mimo jiné i o členství v řadách EUROGENDFOR.

Pravděpodobně prvním zdrojem v češtině – ze kterého ostatní informaci přejímali a dále je rozvíjeli – je server Osud.cz, [11] soustřeďující se převážně na konspirativní teorie:

„Víte, že v italské Vicenze sídlí velení útvaru evropské speciální jednotky o počtu 3000 mužů? Byla pokřtěna krásným jménem EUROGENDFOR a před časem zřízena na pokyn dřívější francouzské ministryně obrany Alliot-Marie kvůli stále častějším francouzským nepokojům přistěhovaleckých muslimských mladíků, kteří na ulicích vyvolávali nepokoje a rabování. Tato paravojenská skupina má ve spolupráci s evropskými vojáky obnovit pořádek v nepokojných částech Evropy. Jejím úkolem bude v roli policejní skupiny zlikvidovat všechna ohniska odporu. Stále více zemí přistupuje k EUROGENDFOR. To není nic jiného než paravojenská policie, která v krizových situacích bude nasazována místo vojska, aby se předešlo tomu, že vlastní armáda snad odmítne střílet do vlastních občanů. Právě z tohoto důvodu byla skupina EUROGENDFOR zřízena. Tato evropská policejní jednotka bude nasazena všude tam, kde bude Evropská unie spatřovat krizová místa, například také tam, kdyby některá z členských zemí odmítla podepsat Lisabonskou smlouvu, anebo též některé národní centrální bance, pokud by se postavila na odpor bruselskému centrálnímu řízení. Tak to stojí ve Smlouvě z Velsen, která právně řeší nasazení jednotky EUROGENDFOR.“ [12]

„Tak se nám EU začíná vybarvovat. V tichosti, aniž by o tom kdo věděl, byla vytvořena speciální evropská jednotka, která bude zasahovat všude tam, kde by mohly vzniknout nepokoje proti politice EU. V neposlední řadě se jedná o brzké nasazení v Řecku, které nesouhlasí s karatelstvím Bruselu a Německa a bouří se (...) Pes Baskervilský ve službách bruselské hydry. Tady už nejde jen o demokracii, ale v první řadě o svobodu projevu a svobodu jednotlivce a společnosti, o vlastním rozhodnutí se, kterou cestou se vydat. Jako by měli pravdu všichni ti, kdo tvrdí, že projekt EU je projektem Bilderberg group. Stejně jako jednotky SS a SA měly za úkol, bránit ideu nacionálního socialismu, tak tato policejní jednotka EU má za úkol zasahovat všude tam, kde by byly ohroženy zájmy a příkazy Bruselu, pod záminkou nepokojů anebo údajného ohrožení demokracie v členských státech (...) Evropská unie je politická kvazi-demokracie, založená na pomyslné svobodě jedince a jeho právech, kdy nevolení byrokraté určují směr bez ohledu na občany tohoto umělého soustátí. Stále více se EU podobá fašistickému státu, a to ve všech atributech, kdy stát ovládá průmysl a soukromý sektor, přestože zdánlivě existuje svoboda podnikání (...) Při složení Evropské komise, kde předsedajícím je bývalý maoista Barroso a zbytek členů jsou anarchisté, socialisté a komunisté, není problém, že by se tento plán neprosadil.“ [13]

Evropská unie posílá do Řecka svou zásahovou jednotku a chce centrálně řídit ekonomiky členských zemí EU z Bruselu. Jak oznámil britský list Express, podle svého předsedy Barrosa je Evropská unie odhodlána silou Lisabonské smlouvy vynutit ekonomickou kontrolu nad každou ze zemí Evropské unie. O tom, že Barroso nemluví do větru, svědčí i utajené zprávy o tom, že Bruselská centrála vysílá do Řecka svou vojenskou zásahovou jednotku (...) Den ode dne jsou protesty lidí čím tím brutálnější. Ve vší tichosti je připravována schopnost nasazení jedné tajné EU skupiny k otestování. Je určena pro likvidaci jakýchkoli povstání. Tato tajná složka EU se jmenuje EUROGENDFOR, má sídlo v severní Itálii a v současné době je již připravena na odjezd do Řecka, kde se uskuteční její první velký zásah proti obyvatelstvu jedné ze zemí EU (...) Brusel je již rozhodnut poslat tuto skupinu na pomoc řecké vládě a zlikvidovat tak odpor řeckých občanů. Většině Evropanů tato tajná vojenská jednotka zůstává neznáma.“ [14]

„Jakou úlohu má tedy ještě v dnešní době v euroměnofondovém scénáři národní stát? Pročteme-li Lisabonskou smlouvu a srovnáme-li ji s realitou, zjistíme, že mu zbyly v podstatě dvě funkce: zajistit aplikaci direktiv EU a požadavků MMF a formálně legitimovat nasazení vojenských sil v boji o světové trhy (účast na tzv. humanitárních misích). Co ale kdyby represivní úloha státu selhala, kdyby sociální nepokoje nabyly takové míry, že je „národní“ policejní síly nebudou schopny zvládnout? I zde myslela „Evropa“ na vše a vytvořila ozbrojenou složku evropské integrace s názvem EuroGendFor/Eurogendfor (EGF). Tato speciální jednotka z unijního pološera o síle přibližně 3300 mužů sídlí v italské Vicenze a tvoří ji příslušníci policejních sborů Francie, Itálie, Španělska, Portugalska, Nizozemí a Rumunska. Polsko a Turecko (!) má statut pozorovatele, o totéž se uchází i Ázerbajdžán (!!). Duchovní matkou tohoto paravojenského multikulti uskupení je bývalá francouzská ministryně obrany Michèle Alliot-Marie, která její založení iniciovala v roce 2003. Jeho konstituce byla završena 18. října 2007 tzv. smlouvou z Velsenu, která umožňuje nasazení EGF v členských i nečlenských státech unie v případech, že by „domácí“ policejní jednotky nebyly schopny či ochotny zvládnout situaci samy. A nyní pozor: EGF je součástí „mezinárodního společenství“, v první řadě v rámci EU, ale i OSN, NATO (!) a nebo koalicí „ad hoc“ (sic!!). O nasazení rozhoduje „válečná rada“ složená z ministrů obrany a vnitra zúčastněných států plus státu postiženého. §4 zakládající smlouvy praví doslova, že EGF byl vytvořen za účelem „ochrany obyvatel a majetku a udržení pořádku během veřejných nepokojů“. Otázkou tedy je, zda Řecko bude první zemí, ve které se tento evropský „crashtest“ provede. Před bankrotem stojí Portugalsko, Španělsko, Itálie, Irsko a Velká Británie, ale sociální nepokoje se vzhledem ke stejnému vývoji očekávají i v dalších zemích. EGF je represivní složka Evropské unie, která není zodpovědná de facto nikomu. Lisabonská smlouva kvazi ústavně konstituovala nadřazenost evropského práva a evropských institucí nad jejími národními protějšky a velsenská smlouva, která z této pozice vychází, staví EGF mimo dosah národního práva. Kdekoliv by byla tato „power of Europe“ nasazena, přestávají působit národní orgány a instituce. Ustanovení nadnárodní paravojenské jednotky má z hlediska evropské oligarchie logiku. Národní ústavy nedovolují nasazení armády na potlačení lidových nepokojů a bylo tedy otázkou, kdo zachová panující politicko-ekonomický pořádek, když domácí policie situaci nezvládne a věc se vymkne „demokratické kontrole“. [15]

Tolik emotivní citace. Tyto a podobné informace na vzájemně se doporučujících stránkách jsou zarámovány do diskuzních příspěvků typu „dostal jsem informaci“ (nevíme od koho) a „zahraniční noviny píš“ (nevíme které, ani kdy). Krajní levice těleso považuje za prodlouženou ruku krajní pravice a vice versa.

Téma je průběžně přiživováno nepodloženými spekulacemi – ty prozatím poslední pochází z února, dubna a října roku 2012. [15, 16, 17, 18]

V jednom případě zazněla dokonce výslovná zmínka o České republice, a to dokonce jako „dementování“ výsadku „mlátiček“ EUROGENDFOR v Řecku, ze kterého se údajně „vyklubali“ příslušníci Armády České republiky, mířící do Bosny a Hercegoviny. [19]

Jaká je tedy skutečnost? Mnohem prozaičtější. Ano, platforma EUROGENDFOR už určitou dobu existuje. Tajná ale rozhodně není a informací otevřeného charakteru o ní existuje celá řada. Ostatně mj. i časopis „Vojenské rozhledy“ v roce 2007 o této platformě informoval, a to mnohem střídlivěji. [20]

Nechme na chvíli promluvit rubriku „Často kladené otázky“ z jejích oficiálních stránek. [21, 22]

EUROGENDFOR svými vlastními slovy

■ Otázka č. 1: Co je to EUROGENDFOR?

Pod pojmem EUROGENDFOR (evropské četnické síly) se v obecném smyslu rozumí iniciativa několika evropských zemí – na počátku iniciativy stály Francie, Itálie, Nizozemsko, Portugalsko a Španělsko – k posílení mezinárodních kapacit pro řešení krizí prostřednictvím vytvoření společné nadstavby. Touto nadstavbou se rozumí „mnohonárodnostní policejní síla s vojenským statutem“.

Existuje předpoklad pro nasazení této síly zejména mimo hranice členských států Evropské unie, „tam, kde armáda urovnala konflikt, ale k zajištění bezpečnosti je nadále nutná přítomnost bezpečnostních sil“, respektive tam, kde vývoj bezpečnostní situace dovoluje „postupné nahrazování vojenských sil policejními silami“. Tyto síly tak umožní „překlenout mezeru mezi skončením vojenského bojového zásahu, operací na podporu míru či záchrannou operací a znovuoobnovením fungování civilních úřadů“. [10, 23]

S tím souvisí i motto EUROGENDFOR, které zní: *Lex paciferat – Zákon přinese mír*. To je vykládáno tak, že přísné prosazování práva znamená obnovu bezpečného prostředí.

■ Otázka č. 2: Jaká byla chronologie vytváření platformy EUROGENDFOR?

Vize vytvoření společné evropské policejní jednotky, respektive společného postupu při zvládání krizí a zapojování se do operací na podporu míru, je obsažena již v textu Smlouvy o Evropské unii ve znění Smlouvy z Nice (podepsaná 26. února 2001), článek 17(2). Téma zmínila i ministerská konference ve vypjaté době po teroristických útocích v USA (Brusel, 19. listopadu 2001). Související itinerář dalších kroků byl podepsán v Bruselu 17. prosince 2003. Konference ze dne 22. listopadu 2004 otevřela koncept integrované policejní jednotky (IPU, viz níže). Reálné kroky však byly postupně relativizovány a odkládány. Koncepce budování EUROGENDFOR koalicí ochotných zemí tak zůstává zatím nejhmatatelnějším plněním tohoto deset let starého závazku. Celý proces je možné stručně popsat za pomoci následujících milníků:

- *září 2003*: ministryně obrany Francie, Michèle Alliot-Marie, zřejmě poprvé veřejně zmínila možnost ustavení síly, z níž se nakonec stal EUROGENDFOR,

- *říjen 2003*: delegace Itálie tutéž myšlenku otevřela na setkání ministrů obrany členských států Evropské unie,
- *září 2004* (17. září): v Noordwijku, Nizozemsko, byla v rámci schůzky ministrů obrany EU pěti zainteresovaných zemí těmto ministry podepsána Deklarace o záměru vybudovat EUROGENDFOR, [10, 24, 25, 26, 27]
- *leden 2006* (23. leden): první personál EUROGENDFOR se začal stěhovat do prostor kasáren Chinotto ve Vicenza v Itálii (Antonio Chinotto byl generál, který padl ve službách Itálie v průběhu první světové války), zde dnes sídlí velitel EUROGENDFOR a stále velitelství o síle 36 osob, které může být v případě potřeby navýšeno až na 50 osob,
- *červen 2005*: EUROGENDFOR absolvoval první štábní cvičení (CPX),
- *duben 2006*: EUROGENDFOR absolvoval druhé štábní cvičení (CPX),
- *červenec 2006* (20. červenec): na vysokém meziministerském setkání v Madridu byl EUROGENDFOR označen za plně akceschopný,
- *říjen 2007* (18. říjen): ve Velsen v Nizozemsku byla podepsána pětistranná smlouva o ustavení EUROGENDFOR,
- *listopad 2007 – říjen 2010*: působení EUROGENDFOR v rámci Bosny a Hercegoviny v roli vedení kontingentu IPU – viz níže, [28]
- *2010*: síly EUROGENDFOR byly vyslány na Haiti k ochraně dalšího zasahujícího personálu, [29]
- *květen 2010* (5. květen): otevření knihovny EUROGENDFOR, určené pro výměnu praktických zkušeností a informací mezi zástupci zúčastněných zemí.

■ Otázka č. 3: Jaká je členská základna EUROGENDFOR?

Členství v EUROGENDFOR je otevřeno členskými státy Evropské unie, kde působí policejní síly s vojenským statutem nebo sbory vojenské policie, které jsou na základě zvláštních právních předpisů oprávněny zasahovat v civilním sektoru.

Přístup každého nového člena přitom musí schválit všichni dosavadní plnoprávní členové (článek 42 Smlouvy z Velsenu).

Kandidátské země Evropské unie – které jinak plní výše uvedené požadavky – mohou usilovat o status pozorovatele, oprávněného vyslat do sídla EUROGENDFOR styčného důstojníka. O statut partnera mohou usilovat vojenské sbory, které vykonávají alespoň omezený rozsah policejních činností, tedy *de facto* vojenské policie, (článek 43 a 44 Smlouvy z Velsenu).

Členská základna EUROGENDFOR v současnosti (leden 2011) sestává ze zástupců devíti zemí (sborů). Šest z nich mají postavení řádného člena:

- Národní četnictvo (Gendarmerie Nationale): Francie, zakládající člen.
- Četnictvo (Carabinieri): Itálie, zakládající člen. [30]
- Královské četnictvo (Koninklijke Marechaussee): Nizozemsko, zakládající člen.
- Národní republikánská garda (Guarda Nacional Republicana): Portugalsko, zakládající člen.
- Civilní garda (Guardia Civil): Španělsko, zakládající člen.
- Četnictvo Rumunska (Jandarmeria Română): Rumunsko, od 1. ledna 2007 statut pozorovatele, řádné členství od 3. března 2009.

Pozorovatelský status v současnosti náleží jedinému sboru, kterým je Četnictvo Turecka (Jandarma Genel Komutanlığı).

Další dva subjekty jsou v postavení partnerského sboru:

- Vojenské četnictvo (Żandarmeria wojskowa): Polsko (od října 2006).
- Veřejný bezpečnostní úřad (Viešojo Saugumo Tarnyba): Litva.

■ **Otázka č. 4: Jaké je organizační uspořádání EUROGENDFOR?**

Na vrcholu hierarchie EUROGENDFOR stojí mezirezortní výbor vysoké úrovně (CIMIN - Comité InterMinistériel de haut Niveau). Ten se schází ke svým jednáním periodicky. Zatím poslední jednání tohoto orgánu proběhlo v červnu 2012 v Portugalsku (Faro). Další je naplánováno na duben 2013. Jednotlivé státy jsou na jednání CIMIN zastupovány vysokými představiteli ministerstev zahraničí, ministerstev obrany nebo ministerstev vnitra účastnických států. Jednání se účastní také velící důstojníci nebo ředitelé četnických sborů účastnických států. CIMIN tvoří zhruba třicet osob, zastupujících zainteresované členské státy, podle principu rovnoměrné mezinárodní dělby funkcí. Na jeho odpovědnosti jsou zásadní politická i logistická rozhodnutí, stejně jako stanovování plánů výcviku a školení, komunikace s relevantními mezinárodními platformami a vyhodnocování dosavadních aktivit sboru (článek 8 Úmluvy z Velsen). [31]

Sbor jako celek pak tvoří – v současnosti – okolo 800 příslušníků, určených v rámci sborů jednotlivých členů, kteří jsou zapojováni podle potřeby do konkrétních misí. Tyto osoby nejsou stabilně přítomny v rámci velitelství ve Vicenze a jsou souhrnně nazývány „síly“ (forces). V případě potřeby – respektive závažného zhoršení mezinárodní bezpečnostní situace – existují scénáře, které by kapacity EUROGENDFOR zvýšily až na 2300 osob.

EUROGENDFOR si vyhrazuje právo pro potřeby svých aktivit angažovat další specializovaný personál, například vědce (článek 32 Úmluvy z Velsen).

■ **Otázka č. 5: Jaké jsou schopnosti a náplň činnosti sil EUROGENDFOR?**

Schopnosti EUROGENDFOR je možné popsat následujícím způsobem:

- Přípravenost rychle, během třiceti dnů, vytvořit a nasadit relativně silný expediční sbor o síle až 800 četníků.
- Sbor může fungovat jak pod civilním, tak vojenským velením, přičemž využívá výhody obou přístupů.
- Základním rysem sboru EUROGENDFOR je vojenský status jeho sil (struktura velení), zároveň posílený policejní přípravou a pravomocemi v policejní oblasti. Sbor se může v případě potřeby plně integrovat se systémy vojenského velení (jako jeden z jeho prvků) a těsně spolupracovat s ostatními složkami ozbrojených sil.
- Sbor deklaruje svou schopnost vypořádat se se všemi problémy v oblasti veřejného pořádku a bezpečnosti, stejně jako co se týče rychlé demilitarizace a normalizace situace v konkrétní oblasti.
- Příslušníky sil EUROGENDFOR jsou ve velké míře osoby, které získaly zkušenosti ve všech typech nedávných policejních či vojenských misí.

Charakter těchto sil, jejich výcvik i vybavení, jim dává schopnost působit v jakékoli fázi krizové operace nebo konfliktu.

V počáteční fázi konfliktu, kde dominantní roli hrají pravidelné vojenské síly, může EUROGENDFOR své úkoly plnit bok po boku armády. Ve druhé fázi operace může EUROGENDFOR své úkoly plnit „vedle“ armády, například co se týče spolupráce

s místní policií a s mnohonárodními policejními jednotkami v rámci operace. V konečné fázi operace – kdy je moc předávána civilním orgánům – je armáda zpravidla nepřítomna a EUROGENDFOR vyvíjí činnost samostatně. Tato fáze operací je zpravidla zároveň nejdelší. Domácím (místním) policejním silám přitom EUROGENDFOR slouží jako předvoj či těsně spolupracující pomocník (substitution missions) nebo jako poradní či výcvikový partner (strengthening missions).

V rámci EUROGENDFOR (s ohledem na jeho maximální stav 2300 osob) se nachází personál, který lze dělit do tří základních komponent (okruhů činností): [32]

- operační součást – tedy udržování veřejného pořádku,
- vyšetřovací součást – včetně specialistů na vyšetřování širokého spektra trestné činnosti, viz článek 4 Úmluvy z Velsen,
- logistická součást – výkon řady činností v souvislosti se zásobováním, dopravou, lékařskou péčí (pro zbývající personál mise, případně i pro širší veřejnost v místě nasazení sboru) atd.

Vedle výše uvedeného je o EUROGENDFOR řeč v souvislosti s úkoly jako řízení dopravy, provozování hraničních kontrol, plnění zpravodajských úkolů, výcvik pro potřeby místních policejních sil, vyšetřování válečných zločinců, aktivity v oblasti informování veřejnosti a ochrana účastníků z jiných civilních misí.

■ **Otázka č. 6: Kdo rozhoduje o nasazení sil EUROGENDFOR?**

EUROGENDFOR může být považován za integrální policejní nástroj, určený k provádění policejních misí v různých prostředích respektive regionech, včetně těch označovaných za destabilizované, na podporu úsilí Evropské unie, Organizace spojených národů, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Severoatlantické aliance nebo určité ad hoc koalice

O nasazení sil EUROGENDFOR musí vždy jednomyslně rozhodnout CIMIN (o tom, zda se sbor jako celek vůbec zapojí do konkrétní mise). Pokud je o zapojení se do konkrétní mise rozhodnuto, o své míře příspěvku pak rozhodují jednotlivé zainteresované země (článek 6 Úmluvy z Velsen).

V případě souhlasu se zapojením EUROGENDFOR do mise navržené jinou mezinárodní platformou než je Evropská unie (Organizace spojených národů, Severoatlantická aliance, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě), je nutné vypracovat konkrétní pravidla průběhu této mise, tj. mezi CIMIN a konkrétní mezinárodní organizací (článek 5 Úmluvy z Velsen).

Každá členská země před zahájením akce, pokud se do ní zapojí, přispěje jednotkou předem dané velikosti. Otázka financování mise je řešena před zahájením každé operace. Příprava a výcvik sil – podle společných standardů – probíhá v jednotlivých zemích (článek 2 Úmluvy z Velsen).

■ **Otázka č. 7: Jakým způsobem mohou být síly EUROGENDFOR nasazeny?**

Síly EUROGENDFOR lze nasadit na žádost a na základě pověření od mezinárodních organizací, jako je Evropská unie, Organizace spojených národů, Severoatlantická aliance nebo Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, a to buď samostatně, nebo společně s dalšími vojenskými a/nebo policejními útvary. Strategické řízení a politická kontrola je v případech konkrétního nasazení v rukou příslušného orgánu mezinárodní organizace nebo určité ad hoc koalice.

■ **Otázka č. 8: Jak se EUROGENDFOR týká Evropské unie?**

EUROGENDFOR je s Evropskou unií propojen třemi způsoby:

1. Do jeho činnosti se mohou zapojit všechny členské státy unie.
2. Jeho kapacity jsou v první řadě k dispozici k řešení priorit stavených Evropskou unií.
3. Vytvoření EUROGENDFOR je jednou z možností plnění závazků unijních členských států, zakotvených v dokumentech, vytvářených od roku 2001 (viz níže).

■ **Otázka č. 9: Jaké jsou předpoklady a podmínky ke vstupu konkrétního sboru do EUROGENDFOR?**

Členství je otevřené pro všechny členské státy EU, kde existují vojenské síly s plnými policejními pravomocemi. Tyto země (síly) se vstupem do EUROGENDFOR zavazují, že budou s to reagovat na celé spektrum možných bezpečnostních výzev a bez dostatečných důvodů se nevyhýbat zapojení do konkrétních misí. Konkrétní žádosti o vstup do EUROGENDFOR posuzuje CIMIN individuálně.

■ **Otázka č. 10: Může se členem EUROGENDFOR stát civilní policejní sbor?**

Ne. Může ale za určitých podmínek s EUROGENDFOR spolupracovat při plnění konkrétních misí či jiných úkolů (logisticky, zajišťování informací atd.).

■ **Otázka č. 11: Může se členem EUROGENDFOR stát sbor vojenské policie?**

Zpravidla platí, že sbory vojenská policie nedisponují širším spektrem pravomocí policejního charakteru. Proto se nepředpokládá řádné zapojování těchto sborů do řad EUROGENDFOR. Sbory vojenské policie se však mohou účastnit mezinárodních misí, kde EUROGENDFOR bude působit, a to za stejných podmínek jako kterékoli jiné vojenské jednotky.

Závěr

Platforma EUROGENDFOR nevznikla jako blesk z čistého nebe, a už vůbec ne v kontextu nedávných nepokojů, souvisejících s rozkolísáním ekonomiky evropských zemí. Její kořeny sahají řadu let nazpět.

EUROGENDFOR je možné označit za tzv. *koalici ochotných*, sdružující navíc jen země se sbory pro prosazování práva s vojenským statusem. [33, 34] Tak či tak, zní lépe, když je do konkrétní krizové oblasti vyslán policista nebo četník, než když se jedná o ryze vojenskou misi. [35] Ačkoli nasazení EUROGENDFOR proti masivním pouličním nepokojům ve členských zemích nelze nikdy plně vyloučit, nejedná se rozhodně o stěžejní důvod, proč tento útvar vznikl. Sbor ostatně zatím působil výlučně ve třetích zemích, západním Balkánu, v Afghánistánu a na Haiti. [36]

Tento text vznikl v rámci projektu „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a České republice – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém České republiky“ s identifikačním kódem VG20102013009.

European Gendarmerie Force

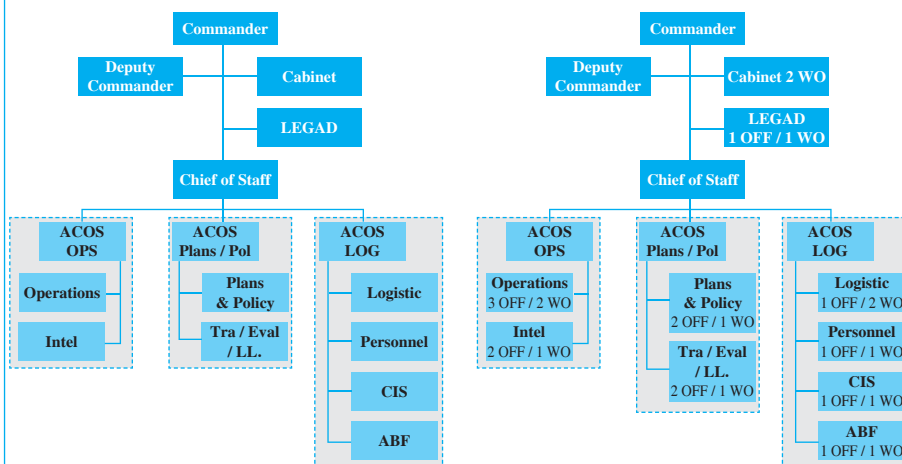
www.eurogendfor.eu

www.eurogendfor.org

Obr. 1: Různé varianty loga a vizuálů EUROGENDFOR. [16]

the Permanent Headquarters

Legenda k obr. 2:

Permanent Headquarters	stálé velitelství
Commander	velitel
Deputy Commander	zástupce velitele
Chief of Staff	náčelník štábu
Cabinet	kancelář
LEGAD	právní poradce
ACOS OPS	zástupce náčelníka štábu pro operace
Operations	operační oddělení
Intel	zpravodajské oddělení
ACOS Plans/Pol	zástupce náčelníka štábu pro plánování a operace
Plans & Policy	plánovací a politické odd.
Tra / Eval / LL.	oddělení pro výcvik, školení a vyhodnocování zkušeností
ACOS LOG	zástupce náčelníka štábu pro logistiku
Logistics	logistické oddělení
Personnel	personální oddělení
CIS	oddělení pro komunikační a informační systémy
ABF	oddělení pro administrativu, rozpočet a financování

Obr. 2: Srovnání současného (nahore leden 2013) a staršího (dole konec roku 2010) organizačního uspořádání (respektive dělby či rotace mezi jednotlivými řádnými členskými státy) platformy EUROGENDFOR.

Bibliografie a poznámky:

- [1] Bruselská paravojenská policie. *Komsomol.cz* [online]. 9. V. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <http://www.komsomol.cz/clanky/1052_recko.html>.
- [2] Krize kapitalismu v Řecku – posuďte sami. *Komunistická strana Slovenska* [online]. 9. 5. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <http://ja-jp.facebook.com/note.php?note_id=394461682865>.
- [3] Vrcholí přípravy na nasazení speciálních zásahových jednotek EU v Řecku. *Rudý drak* [online]. 11. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.rudydrak.cz/articles/vrcholi-pripravy-na-nasazeni-specialnich-zasahovych-jednotek-eu-eurogendfor-v-recku/>>.
- [4] EU chce vyslat do Řecka vojenskou zásahovou jednotku. *EU Portal* [online]. 12. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.euportal.cz/printarticle/5799-eu-chce-vyslat-do-recka-vojenskou-zasahovou-jednotku.aspx>>.
- [5] Brusel chce proti Řekům vyslat speciální komando. *První zprávy* [online]. 31. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/z-evropske-unie/brusel-chce-proti-rekum-vyslat-specialni-komando/highlightsearch=abb/>>.
- [6] EU chce do Řecka vyslat zásahovou jednotku. *Cez okno* [online]. 11. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.cez-okno.net/clanok/konspiracie-nwo/eu-chce-vyslat-do-recka-zasahovou-jednotku?page=1118>>.
- [7] Šéf Evropské unie chce řídit ekonomiku z Bruselu: Barroso chystá převzetí moci. *Zvědavec* [online]. 7. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.zvedavec.org/komentare/2010/03/3570-sef-evropske-unie-chce-ridit-ekonomiku-z-bruselu.htm>>.
- [8] BODISSEY, Baron. The Armed Enforcers of the Fascist European Superstate. *Wordpress* [online]. 9. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://centurean2.wordpress.com/2010/03/10/the-armed-enforcers-of-the-fascist-european-superstate/>>.
- [9] COLE, Martin. Part Two Lisbon and Velsen (Towards a Police State). *Ironie-s-Too* [online]. 2008 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://ironiestoo.blogspot.com/2008/01/part-two-lisbon-and-velsen-towards.html>>.
- [10] V Evropské unii vzniká četnický sbor pěti zemí. *ČTK*. 17. IX. 2004.
- [11] An Integrated Civil Police Force for the European Union. *Euractiv* [online]. 29. 1. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.euractiv.com/en/security/integrated-civil-police-force-european-union/article-110053>>.
- [12] Evropská unie posílá do Řecka svou zásahovou jednotku a chce centrálně řídit ekonomiky členských zemí EU z Bruselu. *Osud.cz* [online]. 8. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.osud.cz/evropska-unie-posila-do-recka-svou-zasahovou-jednotku-chce-centralne-ridit-ekonomiky-clenskych-zemi>>.

- [13] Unijní milice EUROGENDFOR. *Christianitas* [online]. nedatováno [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.christianitas.cz/?p=25>>.
- [14] Evropská unie posílá do Řecka svou zásahovou jednotku a chce centrálně řídit ekonomiky členských zemí EU z Bruselu. *Nová doba* [online]. 8. 3. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <http://www.nova-doba.estranky.cz/clanky/lide-probudte-se/_evropska-unie-posila-do-recka-svou-zasahovou-jednotku-a-chce-centralne-ridit-ekonomiky-clenskych-zemi-eu-z-bruselu>.
- [15] Silenzio su Eurogendfor, la strana super-polizia europea. *LibreIdee.org* [online]. 19. 10. 2012 [cit. 2013-01-21]. Dostupný z: <<http://www.libreidee.org/2012/10/silenzio-su-eurogendfor-la-strana-super-polizia-europea/>>.
- [16] Eurogendfor: The Private Army of the EU, Ready to March to Greece. *Current Concerns* [online]. 13. 4. 2012 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z <<http://www.currentconcerns.ch/index.php?id=1723>>.
- [17] Greece: Secret Preparations for the Intervention of EUROGENDFOR, the European Special Force. *AntiNWOAlliance* [online]. 13. 2. 2012 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z <<http://www.antinwoalliance.com/greece-secret-preparations-for-the-intervention-of-eurogendfor-the-european-special-force/>>.
- [18] What is Eurogendfor and what is it doing in Greece? *Wikileaks Discussion Forum*. [online]. 13. 10. 2011 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z <<http://www.wikileaks-forum.com/index.php?topic=5353.0>>.
- [19] „According to a very reliable source, the “Eurogendfor” hit-men allegedly in Greece to combat riots... were in fact ...Czech soldiers from the “Balkan Brigade” of SEEBRIG, the Multinational Peace Force South-Eastern Europe Brigade. The soldiers arrived in Greece via Igoumenitsa , were transported to Tyrnavos in Central Greece and then moved with buses to Bosnia!“ In: Eurogendfor Hit-Men Took Off Their Riot-Helmets. *Greek News in English* [online]. 14. 10. 2011 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z <<http://www.keeptalkinggreece.com/2011/10/14/eurogendfor-hit-men-took-off-their-riot-helmets/>>.
- [20] PACEK, B. - PLONKA, P. Evropské četnické síly: Budoucnost vojenských a politických aktivit v zahraničních misích a operacích. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), č. 3, s. 132-134, ISSN 1210-3292.
- [21] European Gendarmerie Force. *EUROGENDFOR* [online]. nedatováno [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.eurogendfor.org>>.
- [22] Treaty between the Kingdom of Spain, the French Republic, the Italian Republic, the Kingdom of The Netherlands and the Portuguese Republic, establishing the European Gendarmerie Force EUROGENDFOR. *Statewatch* [online]. nedatováno [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.statewatch.org/news/2007/oct/eu-gendarmerie-treaty-sept-2007.pdf>>.
- [23] EUROGENDFOR: Constabulary Forces and Postconflict Transition: The Euro-Atlantic Dimension. *EUROGENDFOR* [online]. nedatováno [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.eurogendfor.org/documents/pdf/strategic%20forum%20218.pdf>>.
- [24] Evropská unie chystá společný četnický sbor. *Právo*. 18. 9. 2004.
- [25] Odpolední plán ČTK na pátek 17. 9. ČTK. 17. 9. 2004.
- [26] Politické kontakty našich zemí nabyly na intenzitě. *Právo*. 2. 12. 2005 (rozhovor s ministryní obrany Francie, paní Alliot-Marie).
- [27] Souhrn zpráv ČTK ze zahraničí. ČTK. 17. 9. 2004.
- [28] EGF Participation to Althea. *EUFOR* [online]. 14. 7. 2007 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.euforbih.org/eufor>>.
- [29] European Gendarmerie Force. *Wikipedia* [online]. nedatováno [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/european_gendarmerie_force>.
- [30] Eurogendfor, la forza di gendarmeria europea. *Governo.it* [online]. nedatováno [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <http://www.governo.it/governoinforma/dossier/gendarmeria_europea/>.
- [31] Five EU Countries Launch the European Gendarmerie Force. *Euractiv* [online]. 27. 1. 2006 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.euractiv.com/en/security/eu-countries-launch-european-gendarmie-force/article-152007>>.
- [32] BEBENSEE, Andreas. Von Vicenza nach Lehnin: Internationale Polizeiübung 2010. *EuroPolice* [online]. 20. 5. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://euro-police.noblogs.org/2010/05/von-vicenza-nach-lehnin/>>.
- [33] Úřední věstník Evropské unie, C 328/I [online]. 30. 12. 2006 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=oj:c:2006:328:0001:0211:cs:pdf>>.
- [34] Úřední věstník Evropské unie, C 328/211 [online]. 30. 12. 2006 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.europarl.europa.eu/qp-web>>.
- [35] Military Transition Team. *Wikipedia* [online]. nedatováno [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/military_transition_team>.

[36] EGF Invited as Observer in the Kandak Operation. *EGF News* [online]. 18. 8. 2010 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z <<http://www.scribd.com/doc/31810917/eurogendfor>>.

Seznam některých zkratk:

ABF	administration, budget, finances	administrativa, rozpočet, financování
ACOS	assistant chief of staff	zástupce náčelníka štábu (NATO)
AEPC	Association of European Police Colleges	Asociace evropských policejních škol
CEPA	Central European Police Academy	Středoevropská policejní akademie
CIMIN	Comité InterMinisteriel de haut Niveau High Level Interdepartmental Committee	mezirezortní výbor na vysoké úrovni (tj. na úrovni ministerstev)
CIS	communication and information system	spojovací a informační systém
CPX	command post exercise	velitelsko-štábní cvičení
EGF	Eurogendfor, European Gendarmerie Force	evropské četnické síly
EUCIVPOL	Integrated Civil Police Force for the European Union	integrovaný civilní policejní sbor Evropské unie
Eval	evaluation	hodnocení
FTX	field training exercise	taktické cvičení
intel	intelligence	vojenské zpravodajství
IPU	integrated police unit	integrovaná policejní jednotka
LEGAD	legal advisor	právní poradce
LL	lessons learned	získané zkušenosti
LOG	logistics	logistika
MNMPBAT	multinational military police battalion	mnohonárodní prapor vojenské policie
OPS	operations	operace
POMLTs	police operational mentor and liaison teams	policejní, operační, poradní a styčné týmy
SA	Sturmabteilung	úderné či útočné oddíly (z éry nacistického Německa)
SS	Schutzstaffel	ochranné oddíly (z éry nacistického Německa)
Tra	training	výcvik
UNCIVPOL	United Nations Civilian Police	civilní policie Organizace spojených národů

Using Muzzle Velocity Sensors under Conditions of Czech Artillery

Abstrakt:

V článku jsou uvedeny nové způsoby určování změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně v podmínkách dělostřelectva AČR. Po provedeném zhodnocení současného stavu zjišťování hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně, pomocí přístroje pro měření vložné hloubky nábojové komory, článek doporučuje použití snímačů úst'ové rychlosti a případně i stanovení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně na základě počtu uskutečněných výstřelů se započítáním upřesňující opravy.

Abstract:

This article deals with new methods able to establish the change of initial projectile velocity, caused by barrel attrition within the artillery of the Army of the Czech Republic. After the evaluation of current situation with the use of the device for measuring the loading depth, this article recommends to implement the muzzle velocity sensor or to establish the change of initial projectile velocity, caused by barrel attrition, taking into account and using the clarifying correction.

Klíčová slova:

Počáteční rychlost střel, změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně, snímač úst'ové rychlosti, dělostřelectvo AČR

Key words:

Initial projectile velocity, change of initial projectile velocity, change of initial projectile velocity caused by barrel attrition, muzzle velocity sensor, field artillery of the Army of the Czech Republic.

1. Úvod

Určení změny počáteční rychlosti střel se realizuje v průběhu procesu přípravy řízení palby dělostřelectva jako jedno z dílčích opatření balistické přípravy. Změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně (Δv_{0d}) je dílčí složkou celkové změny počáteční rychlosti střel (Δv_0). Celková změna počáteční rychlosti střel je kromě změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně (Δv_{0d}) tvořena také změnou počáteční rychlosti střel způsobenou vlastnostmi série prachové náplně (Δv_{0n}).

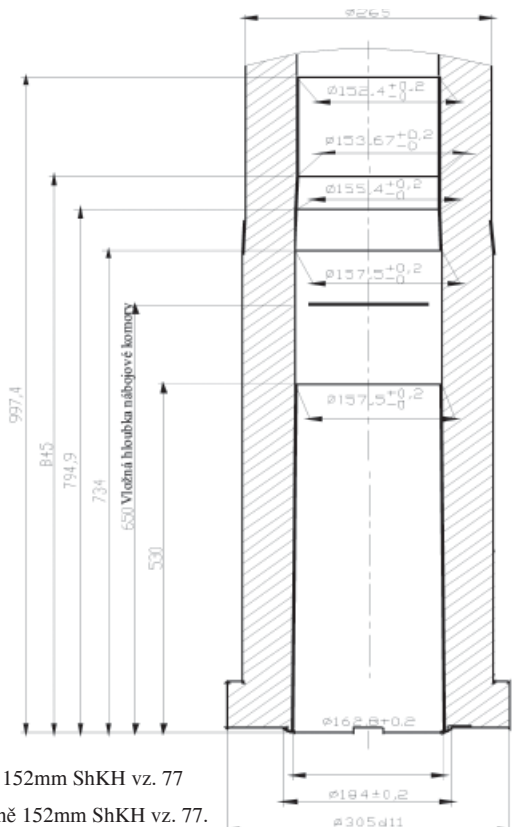
Celková změna počáteční rychlosti střel (Δv_0) ovlivňuje dálku střelby, a proto je nutné ji zahrnovat při výpočtu prvků pro střelbu dělostřelectva. Celková změna počáteční rychlosti střel se používá při výpočtu opravy dálky pro celkovou změnu počáteční rychlosti střel.

2. Současný stav opotřebení hlavní dělostřelectva AČR a zjišťování hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně

U minometů je vzhledem k hladkému vývrtu hlavně změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně zanedbatelná (na hranici použitelnosti hlavně může dosahovat 0,2 % v_0). Změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně se u 152mm ShKH vz. 77 určuje podle výsledků měření vložné hloubky nábojové komory pomocí přístroje pro měření vložné hloubky nábojové komory (PMNK) vždy před každými střelbami. Zjištěnému prodloužení nábojové komory vzhledem k normální (tabulkové) účinné vložné hloubce nábojové komory odpovídá úbytek počáteční rychlosti v procentech počáteční rychlosti střel (v_0) uvedený v tabulkách střelby ([1]) a pravidlech střelby ([2]).

Publikace [1] a [2] uvádějí pro tříštivo-trhavé střely OF a OF-540 u 152mm ShKH vz. 77 hodnotu účinné vložné hloubky nábojové komory 657 mm. Z technických výkresů hlavně 152mm ShKH vz. 77 (obrázek 1) a rovněž i z výsledků měření vložné hloubky nábojových komor u 13. dělostřelecké brigády v kalendářním roce 2011 (tabulka 1) je však patrné, že hodnota vložné hloubky nábojové komory uváděná v platných tabulkách střelby a pravidlech střelby (ale i dalších publikacích, které tuto hodnotu opisují) je chybná. Skutečná hodnota vložné hloubky nábojové komory je **650 mm**. Předpisy, uvádějící nesprávnou hodnotu, by měly být aktualizovány příslušnými doplňky.

Vždy, když změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně dosáhne celého procenta,

Zdroj: technická dokumentace 152mm ShKH vz. 77

Obr. 1: Technický výkres hlavně 152mm ShKH vz. 77.

Tab. 1: Výsledky měření vložné hloubky nábojových komor 152mm ShKH vz. 77 u 13. dělostřelecké brigády v kalendářním roce 2011

Pořadové číslo děla	Počet výstřelů	Vložná hloubka nábojové komory (mm)	Pořadové číslo děla	Počet výstřelů	Vložná hloubka nábojové komory (mm)
1	136	655	23	307	653
2	68	655	24	57	655
3	69	656	25	50	655
4	93	655	26	94	656
5	147	656	27	211	652
6	143	657	28	252	654
7	124	655	29	23	656
8	66	NEMĚŘENO	30	105	655
9	122	654	31	116	654
10	95	NEMĚŘENO	32	85	655
11	161	656	33	182	NEMĚŘENO
12	114	655	34	178	655
13	193	654	35	166	655
14	171	655	36	218	655
15	170	655	37	244	654
16	204	NEMĚŘENO	38	242	655
17	110	655	39	236	654
18	113	NEMĚŘENO	40	0	NEMĚŘENO
19	84	655	41	0	NEMĚŘENO
20	160	654	42	0	NEMĚŘENO
21	266	654	43	neznámý údaj	654
22	98	655			

Zdroj: vlastní.

odesílá se dělo na polní balistickou stanici (PBS) k určení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně polní balistickou stanicí. Srovnávací střelbou pomocí PBS se pak určí hodnota upřesňující opravy ($\partial\Delta v_{0u}$), která se do dosažení dalšího celého procenta úbytku počáteční rychlosti střel připočítává k hodnotě zjištěné pomocí PMNK.

Při opotřebení hlavně na samé hranici možnosti jejího použití může změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně dosahovat až 10 % v_0 . Při změně počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně dosahující 6 % v_0 se dělo odesílá na generální opravu. Tohoto opotřebení hlavně u dělostřelectva AČR zdaleka nedosahují a do konce životnosti děl v žádném případě nedosáhnou.

Na základě poskytnutých materiálů skupiny zabezpečení a technické služby 13. dělostřelecké brigády bylo zjištěno, že hlavně 152mm ShKH vz. 77 vykazují minimální opotřebení. Změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně dosahují pouze několika desetin % v_0 . Je tomu tak proto, že do výzbroje palebných jednotek byla zařazena děla z nedotknutelných zásob, která byla ke střelbě používána v malé míře. Upřesňující oprava změny počáteční rychlosti střel se proto v současnosti neurčuje.

Čl. 82. publikace [2] zmiňuje možnost určení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně u 152mm ShKH vz. 77 i na základě počtu vystřelených ran.

K tomu však nejsou u dělostřelectva AČR zpracovány příslušné podklady a jednotliví výrobci zbraňových systémů zpravidla nedefinují závislost úrovně opotřebení hlavně (prodloužení vložné hloubky nábojové komory) na počtu výstřelů. Problémem je, že stupeň opotřebení hlavně závisí rovněž i na velikosti náplně, se kterou jsou jednotlivé rány vypáleny (čím větší je náplň, tím větší je opotřebení hlavně). Naposledy se úroveň prodloužení nábojové komory vzhledem k počtu výstřelů určovala u dělostřelectva AČR u 122mm tažených houfnic D-30 a 122mm samohybných houfnic 2S1. Tato děla však již byla vyřazena z výzbroje.

Změnu počáteční rychlosti střel lze rovněž určovat snímači úst'ové rychlosti (podle ISO 9001 a ČOS 137701 to mohou být různé dopplerovské radary, světelná hradla, optická hradla, optoelektrická hradla, magnetické cívky a indukční cívky), které v průběhu střelby změří úst'ovou rychlost každé střely. V současné době jsou nejčastěji využívány dopplerovské radary, které pracují na tzv. Dopplerově principu, kdy je frekvenční posun signálu odraženého od letící střely úměrný radiální rychlosti střely. Trendem vyspělých zahraničních armád je, aby všechna děla byla vybavena těmito snímači (dopplerovskými radary). Zbraňové systémy dělostřelectva AČR snímači úst'ové rychlosti zatím nedisponují.

Některými snímači úst'ové rychlosti (dopplerovskými radary) je možné určit celkovou změnu počáteční rychlosti střel s přesností do 0,1 % v_0 . Přesnost určení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně pomocí přístroje PMNK je charakterizována pravděpodobnou chybou 0,2 % v_0 při $\Delta v_{od} \leq 1 \% v_0$, 0,4 % v_0 při $1 \% v_0 < \Delta v_{od} \leq 3 \% v_0$, 0,7 % v_0 při $\Delta v_{od} > 3 \% v_0$ a se započítáním upřesňující opravy pravděpodobnou chybou 0,3 % v_0 . Použití snímačů úst'ové rychlosti má tedy při určování celkové změny počáteční rychlosti střel významný vliv na přesnosti, a proto bude vhodné těmito snímači vybavit i zbraňové systémy dělostřelectva AČR.

3. Nové způsoby určování změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně

Problematické zjišťování změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně není v současné době, vzhledem k minimálnímu opotřebením hlavní dělostřelectva AČR, věnována odpovídající pozornost a o implementaci efektivnějších způsobů zjišťování změny počáteční rychlosti střel, způsobené opotřebením hlavně, se příliš neuvažuje. Místo používání přístroje pro měření vložné hloubky nábojové komory jsou vhodné následující způsoby zjištění hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně:

- pomocí snímače úst'ové rychlosti,
- podle počtu vystřelených ran se započítáním upřesňující opravy stanovené snímačem úst'ové rychlosti.

3.1 Určení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně pomocí snímače úst'ové rychlosti

Snímače úst'ových rychlostí snímají úst'ovou rychlost v_u (v m.s⁻¹) všech střel, z nichž se pak zpětnou extrapolací vypočítají skutečné počáteční rychlosti střel v_0 (v m.s⁻¹).

Změna počáteční rychlosti střel (v % v_0) se pak vypočítá podle rozdílu skutečné počáteční rychlosti střel a normální (tabulkové) počáteční rychlosti střel. Výsledná změna počáteční rychlosti střel je aritmetickým průměrem všech zjištěných změn počátečních rychlostí střel během střelby. K získání nezkrácených hodnot změn počátečních rychlostí střel je při jejich výpočtu zapotřebí vyloučit i dílčí vlivy na počáteční rychlost střely (teplotu prachových náplní, balistické charakteristiky střely aj.). Snímači úst'ové rychlosti mohou být vybavena buď všechna děla, nebo lze používat pouze jeden přenosný snímač (dopplerovský radar) pro celou palebnou baterii.

a) Všechna děla budou disponovat snímači úst'ové rychlosti

Ideálním řešením je vybavit všechna děla snímači úst'ové rychlosti (dopplerovskými radary). Změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně každého děla se pak určí (vypočítá) výhradně těmito snímači (výpočet změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně provede počítač automatizovaného systému řízení palby na základě změřených hodnot úst'ových rychlostí střel snímačem úst'ové rychlosti). Počítač automatizovaného systému řízení palby každého děla si zapamatuje poslední zjištěnou hodnotu změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně (z posledních provedených střelby). Tato hodnota se pak zahrne při výpočtu počítané dálky cíle daného děla pro první ránu. Hodnotu změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně je nutné po každých provedených střelbách evidovat i mimo počítač automatizovaného systému řízení palby (například zápisem do dělové knihy) pro případ jeho nefunkčnosti. Vybavit všechna děla snímači úst'ové rychlosti (dopplerovskými radary) však bude poměrně finančně náročné.

b) Každá palebná baterie bude disponovat pouze jedním přenosným snímačem úst'ové rychlosti

Z ekonomických důvodů a rovněž i z hlediska celkového počtu uskutečněných výstřelů jednotlivými palebnými prostředky za dobu jejich používání lze uvažovat i variantu, že každá palebná baterie bude disponovat jedním přenosným snímačem úst'ové rychlosti (dopplerovským radarem). Jelikož absolutní hodnota změny počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně roste v závislosti na počtu provedených výstřelů poměrně zvolna, není potřebné znát hodnotu úst'ové rychlosti každé vystřelené rány. Je postačující, pokud u daného děla budou měření provedena s určitým časovým odstupem (po několika provedených výstřelech).

Palebné baterie bude vhodné vybavit dopplerovským radarem na přenosném stavu, který se během střelby umístí pro několik výstřelů vedle daného děla. V průběhu střelby daného děla bude snímat úst'ovou rychlost všech vypálených střel. Dopplerovský radar bude propojen s počítačem automatizovaného systému řízení palby, který provede výpočet změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně a zjištěnou hodnotu uchová ve své paměti. Tato hodnota bude vždy přiřazena k danému dělu (k evidenčnímu číslu daného děla).

Po několika provedených měřeních (vzhledem k uváděné přesnosti měření pomocí dopplerovských radarů do 0,1 % v_0) bude postačující provést měření u 2 až 3 ran, bude-li to možné, pak u všech ran během jednoho palebného úkolu) se radar přemístí k dalšímu dělu a připojí se k jeho počítači automatizovaného systému řízení palby. Nový automatizovaný systém řízení palby musí umožnit zpracování výsledků měření úst'ových

rychlostí pomocí snímačů úst'ové rychlosti. Provede se další série měření a systém opět uchová hodnotu procentuální změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně u příslušného děla. Tento postup se bude opakovat u celé baterie.

3.2 Určení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně podle počtu vystřelených ran se započítáním upřesňující opravy stanovené snímačem úst'ové rychlosti

Tento způsob určení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně představuje náhradní způsob určení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně snímačem úst'ové rychlosti. Využije se pouze v případech, kdy dělostřelectvo AČR nebude disponovat dostatečným počtem snímačů úst'ové rychlosti (dopplerovských radarů) k provádění pravidelných měření (alespoň jedním na palebnou baterii).

Při zavádění nových zbraňových systémů do dělostřelectva AČR je potřebné, aby v dokumentaci každého zbraňového kompletu byla uvedena závislost úbytku počáteční rychlosti střel na počtu vystřelených ran a případně i na velikosti použitých náplní. Tato závislost může být stanovena buď konkrétními hodnotami, nebo vyjádřena matematickou funkcí. Jestliže tato závislost nebude součástí dokumentace zbraňového kompletu (poskytnuta výrobcem), může být stanovena v průběhu jeho používání. Stanovení závislosti se provede u těch děl, která budou používána nejčastěji (aby bylo možné využít výsledky i u děl používaných méně často). K tomu musí být pečlivě evidovány počty výstřelů a velikost použitých náplní u jednotlivých děl pro stanovení vhodných aproximačních funkcí popisujících závislost hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně na počtu vystřelených ran a případně i velikosti použitých náplní.

Hodnotu změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně stanovené pouze podle počtu vystřelených ran je však nutné brát jako orientační údaj. Vyplývá to ze skutečnosti, že v současné době, v mírových podmínkách, je počet vystřelených ran i po řadě let používání děla (hlavně) poměrně nízký. Tato hodnota může být použita jen při náhradním způsobu stanovení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně. Hodnotu změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně stanovené podle počtu vystřelených ran je proto nutné upřesnit. K upřesnění této hodnoty budou využity výsledky z posledních měření úst'ových rychlostí dopplerovským radarem.

Během posledního měření úst'ových rychlostí střel daného děla se stanoví hodnota změny počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně zjištěná snímačem úst'ové rychlosti – $\Delta v_{0d(s)}$. Tato hodnota bude automatizovaným systémem přiřazena ke konkrétnímu palebnému prostředku (k evidenčnímu číslu hlavně děla) a uložena v paměti počítače. Automatizovaný systém řízení palby bude zároveň disponovat podklady (matematickými funkcemi, intervaly počtu vystřelených ran) pro stanovení změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně podle počtu vystřelených ran a případně i velikosti použitých náplní – $\Delta v_{0d(r)}$. K tomu je vhodné, aby počty vystřelených ran a velikosti jednotlivých náplní byly trvale ukládány do počítače automatizovaného systému řízení palby daného zbraňového systému. Jestliže nebudou tyto hodnoty v paměti počítače k dispozici (dojde k jejich ztrátě, nebo při výměně počítače),

musí se do počítače automatizovaného systému řízení palby vložit ručně (podle zápisů v dělové knize).

Současně se zjištěním hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně snímačem ústové rychlosti $\Delta v_{od(s)}$ určí automatizovaný systém i hodnotu změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně podle počtu vystřelených ran $\Delta v_{od(r)}$ a rozdíl těchto hodnot $\partial \Delta v_{od}$ (všechny hodnoty jsou v ‰ v_0):

$$\partial \Delta v_{od} = \Delta v_{od(s)} - \Delta v_{od(r)} \cdot (1)$$

Tento rozdíl hodnot změn počátečních rychlostí střel způsobených opotřebením hlavně $\partial \Delta v_{od}$ se uloží v paměti počítače a spolu s hodnotou $\Delta v_{od(s)}$ se zapíše do dělové knihy.

Při následujících střelbách bude hodnotě změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně odpovídat pouze hodnota $\Delta v_{od(s)}$. Jestliže se daným dělem provede od posledního zjištění hodnoty $\Delta v_{od(s)}$ více výstřelů, než je stanovený maximální počet výstřelů pro použití dané hodnoty $\Delta v_{od(s)}$ (hodnotu maximálního počtu výstřelů je potřebné stanovit na základě závislosti opotřebením hlavně na počtu vystřelených ran), hodnota změny počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně se stanoví podle vztahu:

$$\Delta v_{od} = \Delta v_{od(r)} + \partial \Delta v_{od}, (2)$$

kde: Δv_{od} je změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně;
 $\Delta v_{od(r)}$ je změna počáteční rychlosti střel způsobená opotřebením hlavně stanovená podle počtu vystřelených ran (a případně i velikosti použitých náplní);
 $\partial \Delta v_{od}$ rozdíl hodnot změn počátečních rychlostí střel způsobených opotřebením hlavně.

Ze vztahu (2) je zřejmé, že rozdíl hodnot změn počátečních rychlostí střel způsobených opotřebením hlavně $\partial \Delta v_{od}$ představuje upřesňující opravu změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně stanovené podle počtu vystřelených ran $\Delta v_{od(r)}$.

4. Závěr

Stávající způsob zjišťování opotřebením hlavní měřením vložné hloubky nábojové komory pomocí mechanických přístrojů je již zastaralý. Z poskytnutých materiálů skupiny zabezpečení a technické služby 13. dělostřelecké brigády bylo navíc zjištěno, že měření v podmínkách dělostřelectva AČR je prováděno často nedůsledně, a proto jsou výsledky měření nepřesné. U některých děl například byly při následujících měřeních, a tedy po větším počtu výstřelů z daného děla, paradoxně naměřeny menší hodnoty vložné hloubky nábojové komory než u předchozích měření (i o několik milimetrů).

Minimální opotřebením hlavní dělostřelectva AČR má za následek, že před střelbami nejsou prováděna měření vložné hloubky nábojové komory a o implementaci nových způsobů zjišťování změny počáteční rychlosti střel způsobených opotřebením hlavně se neuvažuje.

Trendem vyspělých armád je vybavit všechny palebné prostředky snímači ústové rychlosti. Vzhledem k četnosti používání zbraňových systémů u dělostřelectva AČR a rychlosti růstu absolutní hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené

opotřebením hlavně je postačující, aby každá palebná baterie disponovala alespoň jedním přenosným snímačem ústové rychlosti. Měření ústové rychlosti střel se v rámci celé baterie bude provádět postupným přemísťováním snímače ústové rychlosti mezi jednotlivými děly. Z výsledků měření ústových rychlostí pak budou vypočítány změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně. Tento postup je účelné realizovat jako hlavní do provedení modernizace stávajících nebo do pořízení nových děl. Poté jej bude vhodné využívat jako náhradní způsob.

U nově zaváděných zbraňových systémů do dělostřelectva AČR bude rovněž potřebné, aby v dokumentaci každého zbraňového systému byla uvedena i závislost úbytku počáteční rychlosti střel na počtu vystřelených ran a případně i na velikosti použitých náplní. Jestliže tato závislost v dokumentaci palebného prostředku uvedena nebude, je potřebné ji stanovit během jeho používání. Stanovení hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně podle počtu vystřelených ran bude vhodné zejména tehdy, jestliže u dělostřeleckých útvarů nebude k dispozici dostatečný počet snímačů ústové rychlosti (alespoň jeden na palebnou baterii). Z posledního provedeného měření ústových rychlostí pomocí snímačů ústové rychlosti se pro dané dělo stanoví upřesňující oprava, která se použije k upřesnění hodnoty změny počáteční rychlosti střel způsobené opotřebením hlavně stanovené podle počtu vystřelených ran a případně i velikosti použitých prachových náplní.

Použitá literatura:

- [1] FMO ČR. Tabulky střelby a horské tabulky střelby pro 152mm samohybnou kanonovou houfnici vz. 77. *Děl-11-66*. Praha: 1991, 694 s.
- [2] VELITELSTVÍ SIL PODPORY A VÝCVIKU. *Pravidla střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva (dělo, četa, baterie, oddíl)*. Pub-74-14-01. Praha: AVIS, 2007, 256 s.
- [3] ÚŘ OSK SOJ. *Měření rychlostí střel*. ČOS 137701. 2. vydání. Praha: 2007, 112 s.

Vymezení obsahu a odpovědnosti za obranu

Hlavním úkolem ozbrojených sil je připravovat se k obraně suverenity a územní celistvosti ČR a bránit ji před vnějším napadením. Mohou být nasazeny i při záchranných pracích, k likvidaci následků živelních katastrof a v mezinárodních operacích na prosazení, podporu a udržení míru a záchranných a humanitárních akcích.

Zajištění úplné a všestranné obrany území ČR je možné pouze v rámci sdílené odpovědnosti a vzájemné pomoci v systému kolektivní obrany NATO. S členstvím v tomto systému Česká republika převzala příslušný díl odpovědnosti za bezpečnost a obranu svých spojenců, stejně jako spojenci přebírají část odpovědnosti za obranu České republiky. Členství v mezinárodních organizacích však z České republiky nesníhá její prvotní odpovědnost za vlastní obranu.

Pro zajištění obrany a bezpečnosti České republiky je též významné členství v Evropské unii. ČR podporuje vytváření vojenských schopností EU, a to v souladu s budováním schopností NATO.

Odpovědnost za obranu České republiky má vláda. Zajišťuje ji prostřednictvím ozbrojených sil. V širším smyslu mají tuto odpovědnost další instituce státní správy a samosprávy a všichni občané.

Bílá kniha o obraně. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str. ISBN 978-80-7278-564-3, s. 29.

Plukovník Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D.

Bojovat jako český král

Vzájemné ovlivňování jazyků v kontextu společenských změn

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 202–218, ISSN 1210-3292

To Fight Like King John of Bohemia

Mutual Influencing among Languages in the Context of Social Changes

Abstrakt:

Při zkouškách podle normy STANAG 6001 se u vyšších stupňů znalosti jazyka vyžaduje znalost reálií testovaného jazyka. Bez kulturních znalostí, které jsou základem porozumění v každodenním životě, dochází při komunikaci k nedorozumění. Zatímco některé anglicismy v češtině již zdomácněly (revolver, torpédo, tank, tanker, tramvaj, džem, sejf atd.), jiné teprve prochází tzv. procesem počešťování. V oblasti přejímek respektive výpůjček vždy sehrávalo velkou úlohu tzv. vojenské společenství. Následující příspěvek proto zkoumá některé, původem české nebo češtinou ovlivněné, vojenské, ale i nevojenské termíny, které se v angličtině používají anebo užívaly.

Abstract:

The higher levels of STANAG 6001 examinations assume the knowledge of English life and institutions, i.e. the country of tested language. Without knowing cultural context, complementary to everyday life, some misunderstandings might come into existence. Some English words have become established in Czech (revolver, tank, tanker, tram, jam, safe), whereas others are still being adapted. A particular role in this process is ascribed to military community. The following text makes therefore some enquiries into English words of Czech origins or with Czech background, both military and civil ones, in the past or still in use.

Klíčová slova:

STANAG 6001, vojenská terminologie, reálie, vojenské společenství, revolver, pistole, tábor, výpůjčky a přejímky.

Key words:

STANAG 6001, military terminology, life and institutions, military community, revolver, pistol, camp, borrowings and takeovers.

Krásná, čistá, svatá řeč mateřská. Záhřevná jak samo slunce a jako jaro i léto plodná a živná.

Jan Neruda

„Čeština jako živý jazyk je nástroj verbální komunikace (jazykového dorozumívání) příslušníků českého národního společenství, popř. i dalších lidí, kteří ji ovládají.“ (Čechová a kol., 1996.) Tento nástroj verbální komunikace v sobě zahrnuje obsáhlou slovní, lexikální, zásobu, která je v neustálém pohybu. Bez kulturních znalostí, které jsou základem porozumění v každodenním životě, dochází při komunikaci k nedorozumění. V rodném jazyce si rozsah vědomostí neuvědomujeme, protože jsme je získávali postupně, studiem a četbou. V jazyce, který se učíme, nemůžeme získat vyšší stupeň znalosti, než takový, jaký máme v rodném jazyce. Jinými slovy, znalost mateřského jazyka a kultury přímo koresponduje s úrovní, jakou můžeme dosáhnout při studiu cizích jazyků.

V průběhu tohoto pohybu některá slova zastarávají a zanikají, jiná mění svůj původní význam a další vznikají anebo se přejímají z jiných jazyků. To přímo souvisí s rozvojem společnosti a její kultury, s rozvojem technologií, politiky a vojenství. Jinými slovy můžeme konstatovat, že takovýto lexikální pohyb je odrazem společenského vývoje.

Pokud nahlédneme do oblasti vojenství, zjistíme, že slova jako například sudlice, samostříl, kuše, tulich, palcát, řemdih, halapartna, cep, verbíř, švaliér, arkebuzír, lancknecht, mušketyr, dráb, dragoun, hulán, kyrysar, platněř, tambor atd., [1] která byla frekventovaná ve středověku či v době o trochu pozdější, zanikl právě ve spojitosti s výše uvedeným rozvojem nových technologií a s vývojem ve společenských vztazích. Další v souvislosti s tímto vývojem zastarala a byla nahrazena synonymickými výrazy (regiment > pluk).

Některé lexikální jednotky změnil v průběhu historického vývoje sémantický význam a jejich původní význam mohou dešifrovat osoby, které se zabývají etymologií. Například původně bodná zbraň pikl se zachovala v pozměněné podobě jako součást frazeologismu kout pikle a prvotní význam názvu této zbraně zanikl.

Jiným, doslova školním příkladem sémantické změny je slovo kluk, které původně označovalo opeřený šíp. Ale již v době staročeské se začalo používat sousloví „ty kluku nepeřený“, jako hanlivé označení lenocha, nebo člověka, který se k ničemu nehodí. Zde je zřejmá konotace toho, že šíp, který je bez stabilizačních křidélek (peří) na konci dřívku, letí bezcílně, a je vlastně k ničemu. V pozdější době z této fráze odpadlo adjektivum nepeřený a zůstala pouze lexikální jednotka kluk, jejíž hanlivý význam postupně slábnul, a tak dnešní kluk je pouze familiárnější označení chlapce.

Nová slova, neologismy, která si jazyk pro potřeby komunikace vytváří, mohou vznikat několika způsoby. Buď vznikají morfologicky, tj. derivací, kompozicí a abreviací, nebo syntakticky (tvořením víceslovných pojmenování např. sametová revoluce), anebo sémanticky. To znamená metaforickým a metonomickým přenášením významů, zpřesňováním těchto významů, přejímáním slov z jiných vrstev stejného jazyka, například ze starších vývojových stadií, nebo přejímáním z cizích jazyků.

„Přejímání je důsledkem kontaktů jazyků a jejich vzájemné ekonomické, politické a kulturní situace, důsledkem poznávání cizích skutečností a potřeby pojmenovat je. Mezi přejatými slovy převládají substantiva. Cizí vlivy se projevují především na úseku terminologie, dnes zvláště výrobní, technické, obchodní, ale i sportovní a hudební. Cizí

slova se objevují také v překladech, a protože jsou většinou příznaková a charakterizují jisté prostředí, stávají se i prostředkem synonymického odstiňování a diferenciace.“ (Filipec, Čermák, 1985.)

Přejímání (výpůjčky) z cizích jazyků do češtiny

Neumí česky? My ho to naučíme! Máte problémy s implementací češtiny na Vašem osobním počítači a tiskárně? Umožníme Vám to rezidentními ovladači i technickými úpravami zobrazovacích adaptérů.

Ivana Bozděchová, Vliv angličtiny na češtinu

„Vliv cizích jazyků na češtinu je jev závažný nejen z hlediska dnešní komunikace, ale především z hlediska perspektivy češtiny jako národního jazyka. Jak mluvčí češtiny zvládají tento vliv? Jsou na něj dostatečně připraveni? Zdá se, že nikoliv (snaží se to dohonit, a tak se od počátku 90. let téměř každý učí nějaký jazyk, hlavně angličtinu). Snad i proto mnohdy dochází k ukvapenému napodobování cizích vzorů a k užívání cizích výrazů, především anglických nebo přes angličtinu přejatých bez přesnějších znalostí jejich významu, pravopisu, výslovnosti.“ (Bozděchová, 1997.) Bozděchová fundovaně a pregnantně popisuje současné enormní působení cizích jazyků na češtinu. Tento vliv byl i v minulosti, ale v menší míře.

V průběhu svého vývoje přejala čeština z různých jazyků množství slov, u kterých si už ani neuvědomujeme jejich cizí původ a ani jejich původní význam. Slovo decimovat se dnes používá ve významu něco zničit, nebo zahubit. Původní význam, který dnes již nevnímáme, znamenal v antickém světě kolektivní trest popravou každého desátého vojáka za zradu, vzpouru nebo zbabělost.

Některá slova v češtině jsou přejatá ze slovanských jazyků (chrabrý, vojín, vzduch, kosmonaut, prověrka, politruk, sumka, palpost, samochodný, věda, vzor, výraz, úvaha, četa, četník), další z germánských jazyků (rytíř, oficír, soldát, lajtnant, flinta, ešus, hejtman, policajt), jiná z románských jazyků (generál, armáda, regiment, bambitka), některá z latiny, případně z řečtiny (akademie, autor, tabule, děkan, nemesis, teleskop, periskop) a samozřejmě i jazyků dalších, například z arabštiny admirál, algebra, alkohol, cifra (číslice, šifrovat) atd. [2]

Z germánských jazyků na češtinu nejvíce a dlouhodobě působí němčina a angličtina. Zatímco vliv němčiny se snížil, vliv angličtiny neustále roste a obzvláště po roce 1989. Příklady můžeme najít doslova na každém kroku. Z vojenského prostředí lze například uvést kazetovou bombu, checkpoint, inkompatibilitu, hi-tech, ekoteroristu a další. Už v šedesátých letech se u školních jednotek našeho letectva používaly běžné výrazy, jako jsou kokpit, briefing/brífink/debrífink. [3]

Zatímco některé anglicismy v češtině již zdomácněla (revolver, torpédo, tank, [4] tanker, tramvaj, džem, sejf ap.), jiné teprve prochází tzv. procesem počesťování. To znamená, že doposud není ustálena jejich forma (pravopis a výslovnost). V některých případech není ještě ustálen ani jejich obsah.

V oblasti přejímek (výpůjček) vždy sehrávalo velkou úlohu tzv. vojenské společenství. „Vojenské řečové společenství musíme brát vážně, neboť armády byly v raně novověké době mnohojazyčné, velmi mobilní, a také během této doby počet vojáků prudce narůstal. Na rozdíl od sociálních dějin vojenství, které jsou studovány

podrobně a nahlíženy z různých úhlů, vojenský jazyk dosud unikal pozornosti historiků raně novověké Evropy, a dokonce i pozornosti lingvistů. Především je třeba připomenout, že raně novověké armády byly často mezinárodní. Například ve španělském vojsku v Nizozemí bychom našli Angličany, Iry, Němce a Italy. Vojenský jazyk se odsud patrně dál šířil ‘vojenskými koridory’ flandereské armády, včetně proslulé ‘španělské cesty’ spojující Milán a Brusel. V době, kdy vojáci nocovali spíše v domácnostech civilistů než v kasárnách, se vojenské výrazy jistě šířily i mezi ostatní populaci, ať už to byly názvy hodností, od kaprála po polního maršála, technické výrazy, například názvy zbraní jako arkebuza nebo bajonet, a také neoficiální, slangové výrazy – ‘spížování’, ‘plundrování’ nebo ‘dezertér’.“ (Burke, 2011.)

„Z oblasti vojenství přišlo např. slovo kumpán, které se k nám dostalo přes staroněmecké kumpan, jež pochází ze středověkého latinského tvaru *companionem* s významem ‘kdo se s někým dělí o chléb’ (latinsky *cum panem*); dnes se užívá ve významu ‘kamarád’, ‘přítel’. Slovo kamarád, které jsme právě použili, pochází rovněž z vojenského jazyka, tentokrát španělského, kde *camarada* znamená ‘společníci z pokoje’.“ (Černý, Holeš, 2004.)

Maršál [5] je další příklad slova z vojenského prostředí, které bylo přejato z němčiny. Pochází ze starogermánského slova *marschalk* a původně se jím označoval podkoní, tedy osoba, která se starala o koně. Vzhledem k důležitosti koní ve středověkých armádách se postupně význam této osoby zvyšoval a název začal postupně označovat správce královských stájí a nakonec se toto slovo začalo používat ve významu vojenské hodnosti.

Výraz **mentor**, který původně souvisel s vojenstvím jenom velmi vzdáleně, jsme přejali z řečtiny. Tento termín se ale v poslední době stal módním ve vojenské angličtině a postupně i v češtině. Příslušníci AČR, kteří se účastní zahraničních misí, se tímto výrazem mohou setkávat při svém působení v Iráku, v Afghánistánu, ale i v evropských strukturách NATO, jak je mimo jiné vidět například v názvu poradního a výcvikového týmu OMLT (OMLT - Operational Mentoring and Liaison Team).

Mentor byl přítel ithackého krále Odyssea a byl také vychovatelem jeho syna Télemacha. Zamarovský (1982) o něm píše: „Když Odysseus odjížděl do trojské války, svěřil mu výchovu mladého Télemacha. Mentor plnil svůj úkol zodpovědně a s úspěchem. Byl moudrý a rozvážný, vždy dbal Odysseových i Télemachových zájmů a Télemachos ho poslouchal jako otce. Získal si u něho takovou vážnost a důvěru, že když bohyně Athéna chtěla Télemachovi něco poradit, brala na sebe Mentorovu podobu.“ Zamarovský dále pokračuje: „Mentorovo jméno dodnes žije: označuje se jím poučovatel, karatel, mravokárce – ovšem v ironickém nebo hanlivém smyslu, jaký Mentorovi u Homéra nikdy nepříslušel.“ Tato negativní konotace je obdobně vyjádřena i v osmidílném slovníku spisovného jazyka českého kde je substantivum *mentor* definováno jako poučovatel, karatel nebo mravokárce. Jako verbum, *mentorování*, je definováno následovně: poučovat, kárat, mistrovat, napomínat. V angličtině má ale *mentor* pouze konotaci pozitivní. Vyjadřuje zde zkušeného a moudrého rádce, případně instruktora. Negativní konotaci na rozdíl od češtiny a některých dalších jazyků nemá. A právě proto by se jeho aktivní, ale i pasivní používání měla v cizích jazycích věnovat pozornost tak, aby nevznikala zbytečná nedorozumění.

Vliv češtiny na cizí jazyky

Jazyk je jediný nástroj, který se stálým užíváním ostří.

Washington Irving

Stejně tak jako na slovní zásobu češtiny neustále působí jazyky okolní i vzdálené, tak také český jazyk v průběhu svého vývoje obohatil a stále obohacuje ostatní jazyky. Některá slova zůstala u našich sousedů, další obohatila jazyky vzdálenější, z jiných se postupně stala slova mezinárodní, internacionalismy.

Díky úspěchům české vědy a výzkumu, díky českým osobnostem na poli literárním, obohatila čeština mezinárodní společenství o množství slov, převážně eponym. V poslední době například na vtm.zive.cz uveřejnil Kubala (2012) článek *Česká jména ve vesmíru: Sluneční soustava je plná českých jmen*. [6] Od Smetany na Merkuru, přes Bečváře na Měsíci, až po Cheb na Marsu. Jsou tam eponyma jako Mendel, Purkyně, Heyrovský a mnoho dalších.

Vliv češtiny na okolní jazyky je ale již zaznamenán ve středověku. Například Pavel Eisner (1946) píše „Durdí se starý Seifried Helbling (13. století), jak značně proniká čeština mezi rytířstvo země rakouské; praví, že unser friunde gruezen ‚tobroytra‘ des morgens. A byl to muž dosti tušivý, neboť i do vídenštiny novověké přešlo leckteré české slovo. Jiná přešla i do němčiny spisovné, tak např. die Peitsche (bič), das Petschaft (pečeť), die Haubitze (houfnice), der Hallunke (holomek). Zás jiná přešla do německých nářečí: tak např. die Plautze (plíce), die Kretscham (krčma), die Mauke (mouka), der Kasch (kaše), die Povidl (povidla, dokonce jako německý plurál, tedy se zachováním české pomnožnosti). Stejně jako Buchten a jejich zdobnělina Buchteln a Wuchteln, Liwanzen aj.“

Největší vliv češtiny na ostatní jazyky byl v době husitské a pohusitské. Čeština se šířila ve funkci spisovného jazyka v oblasti administrativní ze Slezska do Polska (např. pan, obec, praca, stráž), a jeho prostřednictvím se tento vliv dostal na Litvu, Bílou Rus, Ukrajinu a do severního Moldavska (Bukovina). V těchto oblastech se čeština dostávala na úroveň diplomatických jazyků. Kromě toho se češtiny užívalo jako kulturního a diplomatického jazyka ve slovenských oblastech tehdejších Uher. Slovní zásoba vojenská a náboženská měla vliv na většinu evropských jazyků. Ze slov pistole a s trochou nadsázky i ze slova houfnice a Tábor se staly internacionalismy. Hákovnice byla kalkována do němčiny, polštiny, francouzštiny a rumunštiny. Tarasnice byla rovněž kalkována němčinou a dalších jazyků.

Po bitvě na Bílé hoře v roce 1620 se však tento vliv češtiny na ostatní jazyky výrazně omezil. Teprve s nástupem národního obrození dochází opět k přejímání některých slov do jiných jazyků. Nejdříve pouze sporadicky, později je výskyt přejímek vyšší a to převážně na okolní jazyky. Pavel Eisner (1946) uvádí: „Nejvydatnějším prameništěm bohemismů byla pro sudetskou němčinu za první republiky československá armáda, v níž s českými vojíny sloužili také Němci. Ze slyšených technických termínů vojenského života vznikaly pak neméně četné bohemismy. Mnohé z nich byly pravou jazykovou pochoutkou. Tak např. esšálek. Je to slovo, které si za Rakouska-Uherska utvořil český voják z německého die Esschale. Slovo žilo pak mezi českými vojáky i v československé armádě, a tam je slyšeli i němečtí branci. Převzali je, zachovali mu rod, a pračeskou koncovku, jen mu, jak se v němčině sluší a patří, přidali člen a říkali der Esschalek.“

Z Československé vlastivědy III 363 (Fr. Oberpfalcer) si uveďme dvě rozkošné věty. „Německý desátník v čsl. armádě poučuje nováčka: Aus den Slammíkem darf das Stroh nicht herausschaun, sonst kriegst du Domácn (domácí vězení). – Hlídka německých vojáků hlásí na cvičení: Die feindlichen pěchota – vaříče glänzen vom pšední voj, der kommt am waldokraj.“ (Eisner, 1946)

Vliv češtiny na angličtinu

Tak, jak bylo výše uvedeno, čeština se podílí na obohacování nejenom sousedních jazyků, ale také jazyků geograficky vzdálenějších. Jedním z těchto vzdálenějších jazyků je angličtina. České výrazy se do anglického jazyka přejímají buď přímo, nebo prostřednictvím dalších jazyků.

Slova, která pronikají do anglického jazyka přímo, vznikají kontaktem Čechů s anglickým prostředím. Takový kontakt byl v minulosti způsoben emigračními vlnami, a to převážně do Spojených států.

Tyto vlny byly spojeny s neutěšenými domácími poměry převážně koncem 19. a počátkem 20. století, se změnou politického systému v Československu po druhé světové válce a později s politickými poměry po obsazení Československa v roce 1968.

Tradice, které přistěhovalci udržují, mají na popularizaci českého lexika nezanedbatelný vliv. Ve Spojených státech najdeme mnoho měst, která nesou česká jména. V například Texasu najdeme Prahu a na Floridě najdeme pro změnu Masaryktown. V roce 1987 bylo městečko Wilber v Nebrasce oficiálně prohlášeno prezidentem Ronaldem Reaganem jako hlavní české město v USA. Každoročně se zde pořádají české festivaly propagující českou kulturu.

Texaskému městečku West [7] se s trochou nadsázky říká, že je hlavní město koláčů v Texasu (the kolache capital of Texas). V texaském San Antoniu je zase v muzeu kulturního dědictví také trvalá expozice dokládající folklorní zvyky a tradice českých přistěhovalců.

Kromě mnoha dalších podobných festivalů a muzeí Češi a Slováci žijící ve Spojených státech vydávají po celé generace časopisy, které udržují v těchto komunitách znalost rodné řeči, napomáhají udržovat tradice předků, ale mají také určitý jazykový vliv na superstrát, tj. angličtinu. Jedná se například o časopisy Našinec, vydávaný v Gran-

ger v Texasu, Rolník, Národní Noviny, Slovan, Slavie a mnoho dalších.

Můžeme konstatovat, že vliv české populace na anglický jazyk byl tak velký, že se česká slova, která byla ve Spojených státech koncem 19. a počátkem 20. století používána, objevila také v obsáhlém díle o americkém jazyce (Mencken, 1937) s poznámkou, že většina těchto slov měla v angličtině krátkou životnost. Jedno z prvních

slov, které se objevilo ve slovníku Webster's New International Dictionary je slovo kolach/koláč: variety of kuchen made esp. by Bohemians. [8] Mezi další, místně používaná slova, patří: rohlík (a roll brushed with egg-yolk, salted, and sometimes sprinkled with caraway or poppy seeds), povidla (a prune marmalade), buchta (a coffee-cake), počkej (wait, hold on), sokol (literally, a falcon, but used to designate an athletic association), na zdar (good luck), a to soč (from verb *sočiti*, meaning to scold or grumble). V New Yorku se používalo slovo *pantáta* k označení zkorumpovaného policejního kapitána (literally, Mr. Father, and signifying a father-in-law).

Prozkoumejme některé, původem české, nebo češtinou ovlivněné, vojenské, ale i nevojenské termíny, které se v angličtině používají anebo které se v angličtině udržely delší období.

I once heard a second-generation university man use the sentence, "He will not live over it," meaning "He will not get over it." The Swedish is *Det kommer han inte att överleva*.

In the same way Czech words have got into American and Czech idioms have influenced usage in the regions wherein Bohemian immigrants are numerous. One of the former is listed in "Webster's New International Dictionary" (1934). It is *kolach*, and it is defined as "variety of kuchen made esp. by Bohemians." Why the German word *kuchen* is used in this definition I don't know. *Kolach* is the Czech *koláč*, with its accent lost in the melting-pot. Other Czech loan-words and phrases that are in local use are *rohlík* (a roll brushed with egg-yolk, salted, and sometimes sprinkled with caraway or poppy seeds), *povidla* (a prune marmalade), *buchta* (a coffee-cake), *počkej* (wait, hold on), *sokol* (literally, a falcon, but used to designate an athletic association), *na zdar* (good luck), and *to soč* (from the verb *sočiti*, meaning to scold or grumble). Another is *pantáta* (literally, *Mr. Father*, and signifying a father-in-law). This last was apparently in use in New York at the time of the Lexow investigation to designate a corrupt police-captain, but it has gone out.¹ In Bristol county, Massachusetts, where there are many Portuguese immigrants, a number of Portuguese loan-words are encountered, e.g., *cabeca* (head), *lingreese* (Port. *linguica*, a sausage), and *jick* or *jickie* (Englishman).² If *cuspidor* is actually an Americanism, which seems probable, then it most likely came from the Portuguese verb *cuspir* (to spit). The Oxford Dictionary's first example of its use (spelled *cuspadore*) is taken from Forrest's "Voyage to New Guinea," dated 1779, but after that there is no quotation until 1871, at which time an Englishman named Heath took out a patent for "an improvement in *cuspidores*." The word seems to have been in general use in the United States before 1870.³ In New York City the high density of Eastern Jews in the population has made almost every New Yorker familiar with a long list of Yiddish words, e.g., *kosher*, *shadchan*, *matzoth*, *mazuma*,⁴ *yom kippur*, *mesbuggab* and

¹ See Czech Influence Upon the American Vocabulary, by Monsignor J. B. Dudek, *Czecho-Slovak Student Life* (Lisle, Ill.), June, 1928.
² I am indebted here to Mr. Charles J. Lovell. The prevalence of Dutch loan-words in the Hudson river region has been remarked in Chap-

ter III, Section 1, and of Spanish loan-words in the Southwest in Chapter IV, Section 3.

³ I am indebted here to Mr. Arthur R. Coetho.

⁴ According to H. Heshin (*American Speech*, May, 1926, p. 456) *mazuma* is derived from a Chal-

Přejímky vojenských a s nimi spojených termínů do angličtiny

Kniha je nejmocnější zbraní národa. Národ, který si váží knih, váží si zároveň své duchovní nezávislosti a neztratí ji, dokud bude mít svou literaturu.

Karel Čapek

Pokud se podíváme do historie, a zaměříme se na vojenské výrazy, zjistíme, že jeden z prvních případů, kdy čeština, respektive udatnost českého krále, měla vliv na angličtinu, byl vznik rčení „To fight like King John of Bohemia“. Tato fráze se začala v Anglii používat již ve středověku ve spojení se jménem Jan Lucemburský (10. srpen 1296 až 26. srpen 1346), který byl známý také pod přívískem Slepý. [9] Tato fráze původně znamenala „bojovat slepý“, ale později získala konotaci „bojovat odvážně, riskantně, slepě“.

Pokud budeme dále procházet historií, zjistíme, že velký podíl na pronikání vojenské terminologie českého původu do angličtiny a samozřejmě i do jiných jazyků měla doba husitská. Byly to úspěchy utrakvistů a jejich, v té době moderní taktika, kterou husitští hejtmáné vypracovali a zavedli. To vedlo k rozšíření některých vojenských

a válečných termínů. Z tohoto období byla do angličtiny buď přejata, nebo kalkována slova jako jsou defenestrace, píšťala (pistole), houfnice, vozová hradba a tábor. U některých, například tarasnice a hákovnice, se ověřuje jejich skutečná etymologie a jejich případný vliv na další jazyky.

Výraz **defenestrace (defenestration)**, které se používá ve významu vyhodit z okna, neobsahuje sice prvky českého jazyka, ale asi by nevzniklo, kdyby v historii českého národa nedošlo k několika signifikantním událostem, které se o jeho vznik zapřičinily. Toto slovo je vytvořeno z latinské předložky *de* (ve významu *z*, *pryč*) a *fenestra* (okno) a je doloženo v anglických textech už v roce 1620. Při tzv. první pražské defenestraci (30. 7. 1419) byly z oken Novoměstské radnice vyhozeni konšelé a touto událostí se označuje počátek husitských válek. Při druhé pražské defenestraci (24. 9. 1483) byl z okna Staroměstské radnice vyhozen purkmistr a utrakvisté [10] se chopili moci ve třech pražských městech. A při třetí pražské defenestraci (23. 5. 1618) byli z oken Pražského hradu, tzv. Ludvíkova křídla, vyhozeni dva místodržící císaře a jejich písař. Touto událostí se označuje začátek třicetileté války v Evropě.

Píšťala (pistol) byla střelná zbraň, která připomínala tvarem pastýřskou píšťalu. Už ve dvacátých letech 15. století je ve slezských pramenech doloženo znění *pischezalen*, pak na německém území podoba *pischol* a *pettstole*. Okolo roku 1540 je doložen název ve francouzštině, kde dochází k hláskové změně na podobu *pistole*. Později se tento název zbraně začal psát s koncovým *t* na konci > *pistolet*. *Pistole* byl totiž také název pro zlatou minci a vzhledem ke stejnému pravopisu a výslovnosti, docházelo k nedorozumění. Z francouzštiny se tato podoba dostává do angličtiny v podobě *pistol* a v období třicetileté války se slovo *pistole* vrací zpět do Čech (jedná se o tzv. zpětné přejetí).

Další střelná zbraň z tohoto období byla **houfnice (howitzer)**, která vrhala „houf“ střel najednou. [11] V 15. století se tento název dostává do němčiny v podobě *hauffenitz*. Podoba slova se postupně mění na *haubitze*. Do angličtiny se termín *houfnice* dostal prostřednictvím holandské podoby *houwitser*.

Vozová hradba (the Wagenburg) je další termín z období husitských válek, který byl kalkován [12] přes němčinu do angličtiny. Vozová hradba byla pro husity důležitá vojenská formace, kterou později zavedení mobilního dělostřelectva učinilo zastaralou a analogicky zastaral i tento termín. I dnes se však stále objevuje v anglické odborné a historické literatuře.

Ve stejném období se začalo v angličtině používat slovo **tábor (tabor)**. Tábor, původně jméno biblické hory Thabor u Nazaretu v Palestině, je dnes město na jižním okraji Středočeské vrchoviny. Na místě dnešního Tábora stála původně osada Hradiště, založená v druhé polovině 13. století králem Přemyslem Otakarem. Po jejím vypálení v roce 1277 byla osada obnovena až ve 14. století a pojmenována Hradiště Ústské (podle příslušnosti k Sezimovu Ústí). Husitští kněží pojmenovali r. 1419 zprvu horu a pak osadu Hradiště hory Tábor. Později zůstal jenom název Tábor. Z osady vzniklo roku 1420 město a už v roce 1437 bylo povýšeno na královské město. Tento název se v té době používal také jako husitské vojenské ležení.

Slovo *tábor*, které se dnes ještě v češtině používá ve významu dočasného ubytování vojska, nebo dočasného hromadného ubytování v přírodě (ve stanech, srubech, apod.) bylo přejato do němčiny (doloženo 1486), angličtiny (doloženo 1877 v *Daily News*), maďarštiny, srbochorvatštiny a rumunštiny ve významu „vojenské ležení, opevnění. V dnešní době je však používání tohoto slova v angličtině zastaralé. Přejímání

vojenských termínů do angličtiny slábne s koncem husitských válek a další obohacování angličtiny vojenským lexikem je již sporadické.

Z doby Albrechta z Valdštejna pochází vojenský signál **čepobití**, [13] v dnešní době večerka, v britské variantě angličtiny tattoo). Výraz byl do angličtiny kalkován přes němčinu a holandštinu. Tento signál se vydával zpravidla trubkou a oznamoval počátek nočního klidu. Jak už sám název napovídá, jedná se o zatloukání (bití), čepu do sudu. V praxi to původně znamenalo konec večerní zábavy a pití. Později byl tento signál povel k večerní přehlídce, nebo pochodu. V druhé polovině dvacátého století vlastní činnost spojená s pochodem postupně ustává a zůstává pouze signál večerka, která se vyhlašuje trubkou nebo hlasem a píšťalkou

Původní slovanské slovo čep přechází do germánských jazyků jako tapp, nebo tap a analogicky má slovo čepobití v němčině podoby zapfenstreich, v dolní němčině tappenstag, v dánštině tappenstreg a v holandštině taptoe. Lze se tedy domnívat, že čepobití přešlo kalkováním z češtiny do němčiny, dále do holandštiny a jejím prostřednictvím počátkem 17. století do angličtiny. Zde bylo původně přejato v podobě jako tapp-too a dalším vývojem se měnilo na taptow, taptoo, až se ustálila dnešní podoba tattoo. [14] Ve vojenské angličtině se objevuje první písemná zmínka v roce 1644: „After the houre of nyne of the clock at night, after the taptoo hath beaten, untill the Revelly hath beaten the next morninge.“ (OUP, 2004)

Další slovo vytvořené v jazyce českém, které je spojeno s armádou a které se rozšířilo v anglofonním světě, je název pomocné vědy historické, která se zabývá studiem řádů a vyznamenání za vojenskou službu. Jedná se o slovo **faleristika** (phaleristics/faleristics). Použil je poprvé štábní kapitán Oldřich Pilz (1900-1945) jako odborný termín po první světové válce. O jeho rozšíření do světových jazyků se svými odbornými publikacemi z této oblasti přičinil pan Václav August Měříčka (1916-2001). Slovo je odvozeno ze starořeckého slova phalera, které označovalo kovové ozdoby na přilbách válečníků. Římané toto slovo převzali pro označení vojenských vyznamenání.

Na rozdíl od předcházejícího výrazu, který je spíše omezen na odbornou veřejnost, slovo robot zná snad každý člověk na tomto světě. **Robot**, název pro umělého člověka, který použil Karel Čapek (1890-1938) ve svém dramatu RUR (Rossum's Universal Robots) postupně přešel do všech jazyků a do angličtiny se dostává prostřednictvím němčiny. První zmínky v anglických textech pochází již z roku 1923. Robot pak postupně vytlačuje anglické slovo automaton, které se ještě dnes objevuje v americké variantě angličtiny. Termín je inspirován slovanským výrazem robota. [15] Za feudalismu nevolnická, poddanská práce. Základ slova rob nacházíme také ve slovech označujících lidské bytosti, rab je otrok, robě dítě, roba žena nebo dívka. A to se také hodilo, protože robot měl připomínat lidskou bytost, vypadat jako člověk, být mechanickým člověkem vykonávajícím úkoly.

Hra RUR byla napsána v roce 1920, premiéru měla v roce 1921. „Tato Čapkova známá hra o Robotech – slovo, které pro svého bratra vymyslel Josef Čapek, [16] se původně psalo s velkým písmenem na začátku – kteří se vzbouřili proti svým lidským pánům, je dodnes svým způsobem pro nás velkou záhadou. Záhadou umělecké geniality a předvídatosti. Když se nad ní totiž zamyslíme, při nejlepší vůli nemůžeme pochopit, jak dva roky po konci první světové války, kdy možnost vytvoření umělé inteligence ještě nikoho nenapadla ani ve snu, mohl Karel Čapek přijít na námet hry, který se vymykal všemu, co tehdy bylo nejen v naší, ale i ve světové literatuře. Tohle nebylo totiž jen domýšlení více či méně pravděpodobného vývoje techniky, jaké známe

z románů J. Verna, ani utopické konstruování představ, jakým se vyznačuje dílo tehdy nejuznávanějšího anglického autora vědecké fantastiky H. G. Wellse. RUR bylo drama vize budoucnosti, a kdybychom se podívali po světové science fiction až po dnešek, zjistili bychom, že tuto vizi od Čapka v různých obměnách přejímaly desítky, možná stovky autorů.“ (Chaloupka, 2005.)

Spisovatel Isaac Asimov se v povídce „Hra na honěnou“ (Runaround) inspiroval slovem robot a zavedl termín *robotika* (robotics), což je dnes věda o robotech, jejich designu, výrobě a aplikacích. V dalších vědecko fantastických povídkách a románech rozšířil tento význam v tzv. zákonech robotiky také na pravidla chování robotů. Plodnou literární činností se Asimov přičinil o rozšíření tohoto termínu, který později převzala i armáda USA a zavedla do praxe poměrně důležitý termín, který má vlastně své české kořeny, **military robotics**. [17] S postupným rozvojem vědy, zvláště v oblasti vojenskosti, se i v češtině začínají používat termíny odvozené od slova robot jako například robotické vozidlo, robopták a další.

Se zavedením internetu a jeho mezinárodním rozšířením začaly vznikat různé internetové hrozby. Také zde našlo slovo robot, spolu s dalšími modifikacemi a odvozeninami, své uplatnění. Nejříve vznikl termín internetový robot, který se postupně zkrátil na slovo bot. S rozvojem dalších kybernetických útoků se bot rozšířil na poněkud negativní název **botnet**. Tento název označuje síť počítačů, které jsou infikovány a tato síť se pak dále podílí na různých typech cyber útoků nebo v lepším případě pouze rozesílá spamy. Vznikají další neologismy jako například IRC bot, spambot, chatterbot, HerculeBot, KamikazeBot, FocBot, IdiomaBot, SoulBot a v neposlední řadě také botnet Chuck Norris. [18]

Další vojenská činnost, ve které částice bot našla uplatnění je produkce malých robotků, kterým se začalo říkat **bugbots**. Využívají se k různým vojenským činnostem. Jejich velikost a tvar se liší v závislosti na účelu jejich využití. Tito bugbots představují nejenom účinnou pomoc při vedení vojenských operací, ale také velkou hrozbu ve službách teroristických organizací.

U posledně jmenovaných výrazů se ze slova robot zachovává pouze část tohoto českého slova a to *bot*.

Následující dva výrazy nepatří sice přímo mezi vojenské přejímky, ale přesto jsou svým způsobem spjaté s válečnou činností, v angličtině se s nimi můžeme setkat, a proto je vhodné je chronologicky do této části zařadit.

Jméno **Lidice** je spojeno s druhou světovou válkou. Tento název se natrvalo zapsal do analů této války. K uctění památky Lidic, které byly nacisty 10. června 1942 vyhlazeny, vznikl krátce po této tragické události ve Spojených státech výbor s názvem „Lidice žijí“. Tento výbor přesvědčil 31 měst a míst ze Spojených národů, aby se na uctění památky přejmenovaly a přijaly název Lidice. Jako první, už 12. července 1942, přijalo tento název místo Stern Park Garden u Joliet v Illinois (později město Lidice). Jako druhé se 30. srpna 1942 přejmenovalo na Lidice San Geronimo v Mexiku a další následovala. Později bylo na památku Lidic přejmenováno také mnoho dalších měst po celém světě, a tak tato vzpomínka žije nejenom u nás, ale vzhledem k výpůjčce tohoto názvu, také v mnoha dalších státech.

Druhý výraz, **Maxwellian**, je adjektivum, které na základě kontextu má buď pozitivní, nebo negativní význam. [19] Ten negativní je bohužel spojen se jménem českého rodáka Jána Ludvíka Hocha (1923-1991), který se přejmenoval na Ian Robert Maxwell. [20] Před vypuknutím druhé světové války z Československa utekl, bojoval ve Francii a později ve Velké Británii. Pracoval také jako zpravodajec a předpokládá se, že po válce dále

působil v MI-6. [21] V průběhu války dosáhl hodnosti kapitána a získal vyznamenání za statečnost (britský válečný kříž), které mu osobně předal generál B. L. Montgomery. Přestože působil jako poslanec v britském parlamentě a později jako podnikatel, byl obviněn ze zpronevřčení finančních prostředků z penzijních fondů (okolo 440 milionů liber). Výraz maxwellian se dnes používá ve spojení s pochybnými obchodními praktikami, zneužíváním veřejných fondů a finančních podvodů.

Podívejme se ještě na několik akronym, bohemismů, které se používají v anglofonním světě, aniž by si uživatelé uvědomili jejich etymologie. **Bren gun** je označení složené z názvu dvou měst – Brno a Enfield. „Bren“ se používá dodnes, ať pro označení konkrétního typu lehkého kulometu vzor Bren, nebo i hovorově, pro jakýkoliv typ lehkého kulometu, a to díky rozšířenosti a popularitě této zbraně. S tímto názvem se i dnes setkáme v odborné literatuře, v beletrii, komiksech a filmech.

V polovině roku 1925 dostala brněnská Zbrojovka zakázku na výrobu zkušební série kulometů Praga. Po konstrukčních změnách v roce 1927 zahájeny výroba „lehkého kulometu vzor 1926“ (později „kulomet vz. 26“). Po dalších změnách dostal upravený kulomet označení ZB 30 (Z-Zbrojovka, B-Brno, 30-rok úpravy) a začal se vyvážet do Rumunska a Jugoslávie. O tento typ lehkého kulometu projevil zájem Velká Británie, která uzavřela se Zbrojovkou v roce 1933 kontrakt na jeho výrobu. Kulomet byl upraven pro střelivo ráže. 303 (7,7 mm) používané v Británii a dostal název ZGB 33 (Z-Zbrojovka, GB-Great Britain, 33-rok úpravy). Anglie zakoupila výrobní práva a zahájila ve zbrojovce v Enfieldu (Royal Small Arms Factory) licenční výrobu kulometu, který vešel do dějin pod názvem Bren (Brno-Enfield). Tento typ se později začal vyrábět také v Birminghamu, v Kanadě a byl jedním z nejrozšířenějších a nejlepších lehkých kulometů v armádách protihitlerovské koalice. Kromě Britů, Kanadánů a Australanů jím byli vyzbrojeni také naši vojáci v Africe i v Anglii. Dostal se i k partyzánům do Jugoslávie a do Bulharska. Britský typ se postupně vyráběl ve čtyřech modifikacích. Poslední byl po úpravě na střelivo 7.62 pod názvem L4A2 přijat také v NATO.

Dalším názvem, akronymem zbraně, které vzniklo také z písmena města Brna je **BESA**. Jedná se o původní název těžkého kulometu ZB 53 vzor 37. Písmena BE jsou počáteční písmena měst Brna a Enfieldu, ve kterých byly umístěny zbrojovky, a zbývající dvě písmena SA představují počáteční písmena názvu zbrojovky v Birminghamu – Small Arms Company.

V druhé polovině dvacátých let se začalo psát o víceúčelové plastické trhavině **Semtex**. Jedná se o české akronymum, které se v angličtině používá od roku 1985. Tato plastická trhavina byla vyvinuta v 50. letech dvacátého století [22] v Československu ve VCHZ Synthesia (dnes Explosia) a začala se vyrábět v 60. letech. Bohužel se neblaze zapsala do dějin lidstva. Výbušnina se jmenuje podle prvních písmen části města Pardubice SEMTín, kde je dodnes výše uvedený chemický závod umístěn, a podle prvních písmen anglického ekvivalentu pro slova výbušnina – EXplosive. [23] Na konci 80. let dvacátého století se název Semtex stal apelvativem pro plastické trhaviny. [24]

Přejímky nevojenských termínů do angličtiny

Kromě výše uvedených termínů, které určitým způsobem souvisejí s vojenstvím, přejala angličtina z češtiny také mnoho nevojenských výrazů. Zmíníme se alespoň o některých z nich. Nezanedbatelný počet takovýchto výrazů se týká eponym. Byla o nich již stručná zmínka výše. Eponyma jsou vlastní jména osob, která slouží k pojmenování

věcí, zeměpisných míst, názvů podniků ap. Podíváme-li se například na názvy aut a automobilek v USA, zjistíme, že mnoho z nich je pojmenováno po zakladateli, majiteli, nebo jiné významné osobě. Například automobil Pontiac je pojmenován po slavném indiánském náčelníkovi kmene Ottawů Pontiakovi, který byl zavražděn v roce 1769. [25] Cadillac je zase nejstarší vyráběný automobil v Detroitu, který je pojmenován na počest po „Antonie de la Mothe Cadillac“ armádním důstojníkovi, který v roce 1701 založil Detroit. Dalším příkladem může být automobilka Chrysler. Ta je pojmenována po Walterovi P. Chryslerovi, který založil tento podnik v roce 1924. A v neposlední řadě je to automobilka Ford. Henry Ford založil Ford Motor Company v roce 1903.

Podobně, tak jako je v angličtině pojmenováno mnoho firem po svém zakladateli, tak je tomu i v češtině. Mezi taková jména, která pronikla do angličtiny a nejenom do ní, je název české automobilky Škoda. [26] Samotné slovo přeložené do angličtiny jako pity nebo shame znamená to, co v češtině – škoda. Tento název také zapříčinil, že před rokem 1989 existovalo v angličtině mnoho vtipů, které se týkaly kvality tohoto automobilu. Výslovnost a často i grafická podoba slova v angličtině byla [škoda]. Ve spojení s produkcí této automobilky pronikl do angličtiny název vozidla Octavia. [27]

Obdobně do cizích jazyků pronikl název nejstarší české firmy Jawa zabývající se výrobou motocyklů, a to už od roku 1929. Název je vlastně akronym, který se skládá z prvních písmen zakladatele firmy Františka Janečka a licence motocyklů Wanderer.

Na rozdíl od aut značky Škoda, na jejichž kvalitu existovalo v angličtině v minulosti mnoho vtipů, si motocykly značky Jawa získaly od počátku popularitu jak kvalitou, tak prodejem. Inzerce těchto motocyklů probíhala mimo jiné i v americkém pánském prestižním časopise Playboy (červenec 1968).

Dnes si už jen málokdo uvědomí, že název květiny kamélie (*Camellia Japonica*) má český původ. [28] Tato rostlina je pojmenována po brněnském misionáři Jiřím Josefu Kamelovi (21. 4. 1661 až 2. 5. 1706). Kamel se narodil v Brně, studoval na Jezuitské misijní škole ve Vídni a na gymnáziu v Brně. V r. 1687 byl vyslán do Španělska, pak odcestoval do Mexika a od roku 1689 působil na Filipínách. Zkoumal účinky tamních léčivých rostlin (v Manile založil první lékárnu) a při svém působení na filipínském ostrově Luzon popsal rostlinu, která byla později podle jeho jména pojmenována. Jeho objevy na Filipínách se dostaly do povědomí Evropanů díky anglickým přírodovědcům Johnu Rayovi a Jamesi Petiverovi, s nimiž si více než 15 let brněnský botanik dopisoval.

Švédský profesor botaniky, Carl von Linné, který se narodil až po smrti Kamela, ve svém díle nejdříve květinu pojmenoval *Thea sinensis* (čínský čaj), ale už ve druhém svazku *Species Plantarum* změnil tento název na *Camellia japonica*. [29] Důvodem byla práce Raye a Petivera se kterou se Linné seznámil a okrasný keř z čeledi čajovníkovitých v roce 1753 pojmenoval na počest Kamela jeho latinizovaným příjmením *Camellia*. [30] Tento název byl postupně přejat do všech jazyků.

Dalším eponymem, které je známé v anglofonním světě, je likér Becher. [31] Název je odvozen od jména Jan Becher, který začal známý likér vyrábět už v roce 1807, a v průběhu doby se tento nápoj stal známý po celém světě milovníkům bylinných drinků. [32]

Jméno spisovatele Kafky [33] a jeho dílo je známé po celém kulturním světě. Adjektívum *kafkovský* a jeho anglický ekvivalent *Kafkaesque* znamená nesmyslný, hloupý, matoucí, má také význam pocitu bezvýchodnosti nebo význam paradoxní situace. Popisuje situace, se kterými se dnes a denně setkáváme i ve vojenském životě. Použití tohoto adjektiva je v angličtině poprvé zaznamenáno v roce 1947. [34]

Velmi známý je v zahraničí název pilsenského piva Pilsner Urquell. [35] Pivo je staré slovanské slovo označující „nápoj nejobyčejnější a nejrozšířenější“. [36] Urquell znamená Prazdroj, původní pramen, jiným slovem originál. Pils je zkratkou slova Pilsen, anglického názvu města Plzně.

Můžeme se také pochlubit, že název dnešní americké měny dolar byl ovlivněn češtinou. Vznikl z původního českého slova *tolar*. Toto historické jméno německých stříbrných mincí, se původně označovalo *Joachimstaler*, [37] protože se tyto mince svého času razily hlavně v Jáchymově (*Joachimstal*) v Čechách. Hornoněmecký ekvivalent pro *tolar* byl/je *Thaler* nebo *Taler*. První mince (z roku 1484) byla pojmenována *joachimsthaler*. Název měny se rychle rozšířil a brzy se jí začalo říkat zkráceně *thalers* (*taler*), česky *tolar*. V angličtině se označení ujalo v podobě slova **dollar**, který je od roku 1785 v USA používán jako oficiální platidlo. [38] Takže společný prapředek všech dnešních i dřívějších dolarů, které v průběhu pěti století pronikly v různé podobě skoro do všech koutů světa, se zrodil v Čechách.

Další slovo, které bylo přejato do angličtiny je **polka**. Tento český tanec vznikl v první polovině 18. století na Hradecku a je doloženo, že *polka* se v Praze poprvé tančila v roce 1831. Jméno tance je totožné s výrazem *Polka* (polská žena). Není to náhoda. Tanec byl takto pojmenován na počest neúspěšného povstání Poláků, trpících pod carským útlakem, proti Rusku v roce 1830. Název pronikl do většiny evropských jazyků a do angličtiny se dostal prostřednictvím němčiny a francouzštiny. Ve Spojených státech se stal tak populární, že se pod tímto jménem prodávaly různé druhy potravin, klobouky, svetry a další. V roce 1884 se v USA začala prodávat pod názvem *polka dot*, [39] látka s kulatými puntíky. Tato puntíkováná látka, která se používá k výrobě šatů, se stala součástí americké lidové tradice.

Méně známý český tanec je *rejdvák*, rozšířený v 40. letech 19. století. Po jeho úpravě pro salonní tanec se začal vznešeně jmenovat **redowa** a prostřednictvím francouzštiny se tento název dostal také do angličtiny. [40]

Tunelování /tunnelling, ale ne ve významu hloubení tunelů, je slovo se zápornou konotací, vztahující se k naší poměrně nedávné historii. Jeho význam převádět peníze odněkud někam jinam je znám většině současné generace. V angličtině se toto slovo objevilo v oxfordském slovníku neologismů, ale doufejme, že bude mít krátkou životnost a vymizí nejenom z anglického, ale i z českého lexikonu.

Závěr

Můžeme konstatovat, že Wilhem von Humboldt [41] vystihuje podstatu tohoto článku slovy „Tvořivým subjektem je národ, který prostřednictvím jazyka vyjadřuje svého národního ducha, svou specifickou psychiku, kulturní orientaci, a proto můžeme studiem jazyka poznávat typické vlastnosti a dokonce i úroveň příslušného národa.“ Bez kulturních znalostí daného národa, jehož jazyk se učíme, nelze studovaný jazyk zvládnout dokonale. Pokud zde hovoříme o dokonalém zvládnutí jazyka, bereme do úvahy Stanag 6001 a znalost jazyka na úrovni jazykového profilu 3,3,3,3. V tomto kontextu bychom měli mít povědomí o historickém vývoji vlastního jazyka, jazyka, který se učíme a povědomí o vzájemné interakci obou jazyků.

Současně bychom si měli být vědomi toho, že některé výrazy, které angličtina sice z češtiny přejala, zastaraly a dnes se buď nepoužívají, nebo se používají pouze zřídka anebo se používají pouze v určitém specifickém kontextu. Jedná se například o frázi „to

fight like King John of Bohemia,“ název organizace Sokol, [42] v lingvistice označení pro diakritické znaménko háček, ang. háček i haček [ha:tʃek], název léčebné metody naprapathy, [43] označení pro státní správu, která zavádí nesmyslná, absurdní nařízení kafkovský – Kafkaesque [33, 34], moldavite (vltavín) a další.

Při studiu této oblasti si musíme také být vědomi toho, že některé prameny mohou uvádět mylně slova, která se v angličtině používají, ale nemají český původ. Vznikla jinde a do angličtiny přešla jinou cestou než autoři těchto pramenů tvrdí. Z mnoha jmenujme například slova šavle, hokus pokus, slivovice, car, vampýr a gherkin. [44]

Poznámky k textu:

- [1] **Dragouni** byli české jízdní vojsko, jezdili na koni. Jejich pojmenování mohlo vzniknout z fr. *dragon*, které mělo význam „vojenský odznak, standarta“. Ale původně znamenalo „drak“, pocházelo z lat. *draco*. Mnohé francouzské jízdní oddíly totiž měli v 16. století na praporci jakéhosi draka. (Styblík, 2006); Název **hulán** byl do rakouské armády přejat z pol. *ulan*. Polští *ulani* jezdili na koních, měli pestřejší uniformu a zdokonalené kopí, jehož původ se spojuje s mongol. *ulan* ve významu „červený“. Uvádí se, že mongolská jízda měla červené kabáty, nebo jde o město, viz např. jméno hlavního mongolského města *Ulánbátar*, z něhož přeneseně vznikl význam „stráž městské brány“ a z toho pak „voják mongolské jízdy“. (Styblík, 2006); **Kyrysar** neboli *kyrysník* byl jízdní voják obrněný *kyrysem*, tj. plátovým ochranným oděním kryjícím prsa a někdy i záda. Slovo *kyrys* ve významu „brnění“ jsme přejali z němčiny, tam přišlo z francouzštiny. Původ je v latinském *corium* [kórijum], kůže. Slovo *kyrys* je etymologicky příbuzné se slovem *kůže*. Brnění bylo totiž původně z kůže, nikoli z kovu. (Styblík, 2006); **platněř** - řemeslník, který vyráběl pláty na brnění; **tambor** - vojenský bubeník.
- [2] **Šifra** - původní arabský název *sifr* (prázdný) ve významu nula byl přejat do evropských jazyků jako *cifer*, a také jako *zero*. Český výraz pro nulu je z latinského *nullus* (žádný).
- [3] „Major L. Chaloupský (ret.), however, who joined the Air Force in 1946 was of greater assistance. Whilst he did not recall any English slang expressions, he did confirm that English words such as 'koptik, koptik drill, brifink, debriefing, redžiment,' had been in regular use and that all these expressions had been officially included in preflight briefings. In the 1960's they were also using the word 'seržant' (sergeant) albeit, as with most of the loans, written in Czech.“ (Chaloupský, 2005) V mnoha dnešních odborných publikacích je mylně uváděno, že tyto slova byla přejata do češtiny až po r. 1989.
- [4] **Revolver** má otáčecí bubínek. Slovo je z anglického *revolver* s významem „otáčecí“, od lat. *revolvere* = otáčet (Styblík, 2006); **Torpédo** je střela s vlastním pohonem. Z lat. *torpedo*, ztrnulost. **Tank** - původní význam byl pouze nádrž, cisterna. V průběhu první světové války se slovo *tank* použilo jako krycí název pro výrobu prvních obrněných vozidel tohoto typu. Zámysl byl přesvědčit německou rozvědku o tom, že v továrně se vyrábí pouze nádrže. První prototyp tanku byl vyroben v roce 1915 a byl pojmenován Little Willie. Prvním vyráběným vozidlem se už začalo říkat Big Willie, ale oficiální označení bylo Mark I.
- [5] **Maršál**. Při překladu tohoto slova z jiných jazyků je nutná opatrnost. Ve francouzštině se toto slovo také používá pro označení podkováře. Při překladech se z angličtiny se musí brát do úvahy kontext, protože i zde má toto slovo více významů. Např. informace, že v letadlech jsou přítomni (letečtí/létající) maršálové, kteří se starají nejenom o bezpečnost cestujících, ale také samotná letadla hlídají, je matoucí. V tomto případě se jedná o téměř školní ukázkou nesprávného překladu. *Marshal* sice v některých armádách znamená vojenskou hodnost, ale v tomto případě se podle kontextu jedná o policejního důstojníka, strážce nebo ochranku (*air-sky marsal*).
- [6] O pojmenování nebeských těles a útvarů na těchto objektech rozhoduje Mezinárodní astronomická unie (IAU).
- [7] V dubnu 2013 došlo v městečku West k výbuchu v továrně na hnojivo. Zpráva o tom oblétna doslova celý svět. Zemřelo 15 lidí, byly stovky zraněných, 50-70 zničených domů, byla rozbита okna v okruhu zhruba 16 km. Městečko má asi 3000 obyvatel, tři čtvrtiny jsou českého původu, z nich většina je z Valašska. Zdroj: *Novinky.cz*.
- [8] **Koláč**, původně pečivo velkých rozměrů podoby kola, ve středu prázdné (tedy jako ohromný precílík); pečivo obřadové (obětní pokrm bohům), pro štěstí (kolo je symbolem štěstí). Toto slovo, na rozdíl od mnoha dalších, se v angličtině dodnes udrželo, i když původní motivovanost tohoto slova postupně zaniká. Pod názvem kolace/kolache/kolaches se mohou skrývat různé tvary a někdy i masem plněné pečivo.

- [9] V posledních letech života Jana Lucemburského postihla oční choroba, kvůli které v roce 1339 oslepl, a jeho účast v bitvě u Kresčaku (fr. Crécy) 26. srpna 1346, kde bojoval na straně Francouzů, znamenala spíš dobrovolnou smrt. Nechal svého koně upoutat mezi koně svých dvou rytířů, kteří ho zavedli do nejprudší bitevní vřavy. Jeho smrt bývá proto považována za jakousi nepřímou, ba přímo vznešenou formu sebevraždy. Vzhledem k Janově vztahu k českým poddaným, kdy se spíše báli jeho příjezdu, protože bude následovat výběr daní, jsou zvláštní poslední slova, která jsou mu připisována: „*Toho Boh dá nebude, aby český král z boje utkal.*“ V bitvě, kterou lze považovat za první velkou bitvu stoleté války, zemřel ve stejný den jako o téměř sedmdesát let dříve jiný velký český král Přemysl Otakar II. Janovi se podařilo rozšířit území království a dal titulu českého krále velký mezinárodní lesk.
- [10] **Utrakvisté**, kališníci. Utrakvismus je původem z latinského *sub utraque specie*, pod obojím způsobem.
- [11] **Houfnice**. Některé prameny uvádějí, že původ slova je odvozen od toho, že se střílelo do houfu.
- [12] **Kalk** je lexikální jednotka tvořená z domácích prvků přesným překladem slovtvorných částí cizích slov (mrakodrap - skyscraper, strojvedoucí - maschinenfuhrer).
- [13] Ottův slovník naučný uvádí: **Čepobití**, čeporaz, rus. *večernjaja*, franc. *retraite*, ital. *ritarata*, něm. *Zapfenstreich*, ve vojských večerní bubnování na ukončení denní práce a na uložení vojínů ke spaní. Výraz č. pokládán za pouhý překlad z němčiny a nahrazován slovy večerka vojenská, čímž nabývá platnosti i pro troubení k stejnému účelu. Po č. žádnému prostému vojínovi mimo výkon služební a mimo zvláštní povolení není volno dlíti mimo místnost, kde bydlí. (str. 590)
- [14] Hononymní slovo **tattoo**, jehož prvotní podoba byla tattow, ve významu tetování, bylo zavedeno do angličtiny z polynésštiny (1769) kapitánem J. Cookem. Ve významu indický poník bylo přejato do angličtiny z hindštiny (1784).
- [15] Od slova **robot** je odvozen například slovenský *robotník* nebo ruský *рабоѣй*.
- [16] Podle vlastního svědectví Karla Čapka byl původcem bratr Josef, na kterého se autor RUR obrátil o radu, jak nazvat umělé lidi v dramatu. Měl už pro ně sice název – laboři – ten se mu však zdál příliš vyumělkovaný. Aniž přerušil malování, zabručel Josef, sedící za štaflemi s rozpracovaným plátnem: „Tak jim řekej roboti...“. A nové slovo bylo na světě. (Souček, 1981.)
- [17] **Military robotics**. The application of the science of robotics to military uses, such as remotely piloted vehicles, automated ammunition and supply handling, and the like. *Oxford Dictionary of the US Military*. Dostupné na <http://www.answers.com/topic/military-robotics>.
- [18] **Botnet** napadá web kamery, satelitní přijímače, modemy aj. Byl odhalen v rámci projektu CYBER, který vychází z Koncepce obranného aplikovaného výzkumu a vývoje do roku 2015 MO ČR.
- [19] Termín **pozitivní** se ve vědeckém světě vztahuje ke skotskému fyzikovi James Clerk Maxwell (1831-1879) a jeho elektromagnetické teorii.
- [20] J. L. Hoch, Robert Maxwell, zemřel za dosud nevyjasněných událostí.
- [21] Existují ale teorie, podle kterých Maxwell spolupracoval s izraelským Mossadem a ten ho zavraždil, protože Maxwell tuto organizaci vydíral. Jiné prameny zase obviňují z vraždy KGB. Druhá pitva odhalila nejméně 13 podlitin a zranění, byla uskutečněna v Izraeli před oficiálním státním pohřbem, kterého se Maxwellovi dostalo. (Srnčka, 2010)
- [22] Jiné zdroje uvádějí jako rok vynálezu Semtexu 1966 a za jeho vynálezce Stanislava Breberu.
- [23] Dr. John Ayto uvádí také možnost prefixu EX odvozeninou ze slova export.
- [24] Semtex se používal se jako komerční trhovina při demolicích a pro vojenské účely. Je známý pro svou popularitu mezi teroristy kvůli své špatné zjištělosti a byl jimi použit na Blízkém východě a v Severním Irsku. V roce 1988 zhruba 400 gramů Semtexu zničilo letadlo společnosti Pan American nad městečkem Lockerbie. V roce 1981 byl zakázán jeho export do rizikových oblastí a vyvážel se jen do zemí Varšavské smlouvy. V roce 1989 byl vývoz Semtexu zcela zakázán.
- [25] Přesné datum narození indiánského náčelníka Pontiaaka není známo. Předpokládá se rok 1720. Po porážce Francouzů vedl Pontiac v letech 1763 až 1766 povstání proti Britům kterému se říká Pontiakovo povstání. Podařilo se mu srovnat se zemí všechny britské pevnosti v pohraničních oblastech, s výjimkou Detroitu a Pittu.
- [26] Emil Škoda byl majitel firmy, slévárny a strojírny v Plzni od roku 1869. Firma se později pojmenovala na Škodovy závody. Po roce 1899 orientovala na výrobu zbraní. Po vzniku Československa v roce 1918 začala vyrábět lokomotivy, letadla, lodě a v roce 1925 také automobily. To, když se spojila s továrnou značky Laurin & Klement.
- [27] Automobil Oktávie nebyl pojmenován po ženě, ale byl to v pořadí osmý model, který továrna vyrobila.
- [28] Původ jména **kamélie** se mylně připisuje kurtizáně Madelaine du Plessis. Ta měla tyto květiny v oblíbenosti, často je nosila, a proto měla přezdívku dáma s kaméliemi. Alexandr Dumas mladší, který byl paní du Plessis inspirován, napsal v roce 1851 román „Dáma s kaméliemi“. Jméno Madelaine du Plessis změnil na Margueritu Gautier.

- [29] Camellia. Protože rostlina pochází z Japonska má analogicky druhové jméno japonica.
- [30] Latinská abeceda nemá písmeno K.
- [31] V současnosti patří podnik společnosti Pernod Ricard.
- [32] V souvislosti s tímto líkěrem je lingvisticky zajímavé akronymum *beton*, které označuje *becherovku* smíchanou s *tonikem*.
- [33] Franz Kafka (3. července 1883, Praha až 3. června 1924, Kierling u Klosterneuburgu) je autorem románů a příběhů, které vystihují pocit odcizení, zoufalství a bezvýchodnosti. Připisuje se mu vynález první bezpečnostní helmy pro civilisty, a to z doby, kdy pracoval pro Českou dělnickou úrazovou pojišťovnu. Význam slova *kafka* v češtině má poněkud odlišný význam. Vystihuje ironii, absurditu, tragičnost.
- [34] Ještě před prvním použitím tohoto slova je v angličtině zaznamenáno v roce 1936 použití samotného jména Kafka: „This is the perfect Kafka situation.“
- [35] První pivo bylo uvařeno v Plzni 5. října 1842.
- [36] V roce 1357 svatý Václav, patron země české, byl údajně přidělen jako patron sladovníkům a pivovarníkům Karlem IV. Ústředním motivem cechovního odznaku sladovníků královského města Prahy je svatý Václav se zbrojí.
- [37] Joachimstaler znamená v doslovném překladu Jáchymovčan.
- [38] V roce 1784 podal Thomas Jefferson návrh, aby dolar byl oficiální název, a zároveň měnou ve Spojených státech. Do této doby se stále používala anglická libra.
- [39] Dot znamená v angličtině tečku nebo také puntík.
- [40] Tento upravený tanec se tancoval v 3/4 taktu, tempem volnějším než původní rejdrovák. S názvem Redowa složil Karel Link salonní čtverylku o pěti figurách. Oba tance, *polka* a *redowa*, se někdy mylně považovaly za stejný tanec.
- [41] Wilhelm von Humboldt (1767-1835), filolog, diplomat, velvyslanec v Římě, Vídni, Londýně, ministr školství.
- [42] První doložená zmínka v anglickém textu je v „Bohemia“ od W. S. Monroa, zatím poslední v Chicagských novinách v 1978. He is a kind of Sokol – člověk, který se udržuje v kondici, rázná osoba.
- [43] Léčebná metoda **naprapathy**. Tento název pochází z českého slova napravit.
- [44] Slovo *sabre*, které v angličtině znamená **šavle** má původ v polštině jako szabla. Odtud se slovo dostalo do němčiny v podobě *sabel*, počátkem 17. století se slovo dostává do francouzštiny a v podobě *sabre* je přejímáno do angličtiny. **Hokus pokus**. Fráze *hocus pocas* se v angličtině začala používat v první polovině 17. století k označení osob, které předváděly triky a kouzla. Později, už v pozměněné podobě, používali frázi *hocus pocus* kouzelníci, aby zapůsobili na obecenstvo. První písemná zmínka o této frázi se datuje z roku 1774. Původní latinská fráze zněla *hax pax max Deus adimax*. Anglické slovo *hoax* pravděpodobně vzniklo jako zkrácená verze první části fráze *hocus*. *Mass Hoc est corpus meum* (this is my body). Titul **car**. Původní latinské slovo *Caesar* se dostává do praslovanštiny v podobě *tsěsari*. To se vyvinulo do srbochorvatského, bulharského a ruského slova *tsar* a odtud se dostává do angličtiny. V americké variantě angličtiny se setkáváme také s *psanou* podobou *czar*. V němčině dostalo slovo podobu *kaiser*. **Vampyr**. Slovo *ubyr* ve významu *vampír* se dostává z *kazaštiny* do *ruštiny* jako *upyr*. Odtud putuje do *maďarštiny* jako *vampir* a do angličtiny se dostává buď přes francouzskou podobu slova *vampire*, nebo německou podobu slova *vampir*. Slovo **gherkin** má pravděpodobně původ v perském *angūr*, dostává se do *řečtiny* jako *ágouros*, kde změnilo ve středověku podobu na *angoúron*, dostává se do *polštiny* jako *ogórek*, odtud přes *litevštinu* jako *agurkas* do *holandštiny*. Zde přejímá podobu *gurkkijn* a postupně proniká do angličtiny.

Bibliografie:

- AYTO, J. *Twentieth Century Words*. Oxford: OUP (Oxford University Press), 1999.
- BAUER, A. *Čeština na dlani*. Olomouc: Rubico. 2000.
- BEYER, R. *The Greatest War Stories Never Told*. HarperCollins Publishers, 2005.
- BOZDĚCHOVÁ, I. Vliv angličtiny na češtinu. In *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
- BURKE, P. *Jazyky a společenství v rané novověké Evropě*. Knihovna Dějin a současnosti, 2011.
- ČERNÝ, J. - HOLEŠ J. *Sémiotika*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-832-5.
- EISNER, P. *Chrám a tvrz*. Praha: SNP, 1983.
- FILIPEC, J. - ČERMÁK F. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- FUNK, W. *Word Origins*. New York: Bell Publishing Copany, 1978.
- HUGHES, G. *A History of English Words*. Blackwell Publishing Ltd., 2003.
- ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: nakladatelství ISV, 1996.

- CHALOUPSKÝ, L. *A Sociolinguistic Interpretation of Military Slang and Vernacular Expressions*. Brno: FF MU, 2005.
- CHALOUPSKÝ, L. Problematika překladu vojenských hodnot. *Vojenské rozhledy*, 2012, roč. 21 (53), č. 3, s. 89-105, ISSN 1210-3292.
- KLŮNA, J. - HRUBÝ, V. *Technika a vojenství včera, dnes a zítra*. Praha: Naše vojsko 1989.
- LUTTERER, I. - KROPÁČEK, L. - HUŇÁČEK, V. *Původ zeměpisných jmen*. Praha: Mladá fronta, 1976.
- LUTTERER, I. - ŠRÁMEK, R. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2006.
- MARVAN, J. *Brána jazykem otvíraná*. Praha: Academia, 2004.
- MENCKEN, H. L. *The American Language*. New York: Alfred A. Knopf, 1937.
- PEPRNÍK, J. *English Lexicology*. Olomouc: FF, Univerzita Palackého, 2001.
- PYLES, T. *The Origin & Development of the English Language*. Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1971.
- RIVKIN, S. - SUTHERLAND, F. *The Making of a Name*. Oxford: OUP, 2004.
- SMRČKA, L. *Rodinné finance: Ekonomická krize a krach optimismu*. Praha: C. H. Beck, 2010.
- SOUČEK, L. *Obrazový opravňk obecně oblíbených omylů*. Praha: Práce, 1981.
- STYBLÍK, V. *Tajemství slov*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006.
- SVOBODOVÁ, D. *Průvodce českou slovní zásobou*. Vade Mecum Bohemiae, s.r.o., 2006.
- ŠADA, M. - DURDÍK, J. - HOLUB, O. - KARLICKÝ, V. - NĚMEČEK, V. *Umlčené zbraně*. Praha: Naše vojsko, 1966.
- ŠLOSAR, D. - VEČERKA, R. *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Praha: FF UJEP, SPN, 1979.
- ŠUMBEROVÁ, V. Česká slova, která dobyla svět. *MF Dnes*, 26. 1. 2006.
- TAYLOR, A. M. *The Language of World War II*. New York: H.W. Wilson Company, 1944.
- TYNDALL, B. G. - SHI E. D. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha: Lidové noviny, 2000.
- URBANOVÁ, L. - VEČERKA, R. a kol. *Uvedení do etymologie*. Praha: Lidové noviny, 2006.
- WEIR, William. *50 Weapons That Changed Warfare*. The Career Press, Inc., 2005.
- WELLS Diana. *100 Flowers and How They Got their Names*. Algonquin Books, 1997.
- ZAMAROVSKÝ V. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Mladá fronta, 1982.

Slovníky:

- ALMOND, J. *Dictionary of Word Origins*. Carol Publishing Group, 1996.
- AZOR, J. *Dictionary of Word Origins*. New York: Arcade 1993.
- BARNHART, R. K. *Dictionary of Etymology*. Chambers, 2005.
- BOWYER, R. *Dictionary of Military Terms*. Second Edition. London: Peter Collin Publishing, 2002, 250 str., ISBN 1-903856-20-5.
- HAIS, K. - HODEK, B. *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Academia, 1985.
- HAVRÁNEK, B. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Academia, 1989.
- HOLUB, J. - KOPEČNÝ, F. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952.
- CHALOUPKA, O. *Příruční slovník české literatury*. Brno: Centa, spol s.r.o., 2005.
- MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia, 1971.
- Army and Air Force Technical Dictionary*. MNO-studijní skupina. Londýn: Evans Brothers Limited 1942.
- Essential Dictionary of the U.S. Military*. Oxford: OUP, 2001
- Manuál lexikografie*. Kolektiv autorů. Praha: H&H, 1995.
- Nová slova v češtině*. Kolektiv autorů, Praha: Academia, 1998.
- Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1888-1909.
- Oxford English Dictionary*. Oxford: OUP, 2004.

Časopisy:

Newsweek, 20 červenec 1942, 5 říjen 1942.

Internetové zdroje:

- <http://cs.wikipedia.org>;
- <http://portal.env.cz/kalendar/detail.php?zaznam=298>;
- <http://www.prazdroj.cz/cz/o-pivu/historie-piva>; http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/149419;
- <http://vtm.e15.cz/ceska-jmena-ve-vesmiru> (Petr Kubala).

Generálmajor Josef Buršík

* 11. 9. 1911 Starý Postřekov

† 30. 6. 2002 Northampton, Velká Británie

PERSONÁLIE

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 219–223, ISSN 1210-3292

Hovoří-li se o perzekuci důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948, vybaví se každému většinou osudy našich letců z Velké Británie nebo příslušníků československé samostatné obrněné brigády od Dunquerque. Jen málokdo si totiž dokáže představit, že pro komunistický totalitní režim představovali stejné nebezpečí i ti příslušníci naší armády, kteří bojovali za svobodu Československa na východní frontě. Přitom i proti nim bylo postupováno se stejnou brutalitou a nenávisť jako proti těm, kdo se vrátili ze Západu. Důvod byl prostý. Prokázali činy, že jsou připraveni za všech okolností bojovat proti nesvobodě a útlaku, a navíc během svého pobytu v SSSR dokonale poznali, co je to komunismus. Patřil mezi ně i Josef Buršík, jeden z hrstky našich vojáků, kteří byli vyznamenáni Zlatou hvězdou hrdiny Sovětského svazu.

Později o tom vypravoval: „*Za svého pobytu v Sovětském svazu jsem se nejen já, ale téměř všichni Čechoslováci přesvědčili, jak velký rozdíl je mezi tím, co komunisté hlásají, a jak si v praktickém životě počínají. Přesvědčil jsem se o tom, že ruský člověk není svobodným člověkem, že není svým pánem a že musí, to zdůrazňuji, bezpodmínečně poslouchat příkazy komunistické strany... V letech, kdy jsme my, českoslovenští vojáci, žili v Sovětském svazu, jsme mnohokrát hovořili o komunistické politice a vždy jsme se shodli na tom, že až přijdeme domů, uspořádáme si své hospodářství a politické poměry po svém. Svobodně a demokraticky.*“

Josef Buršík se narodil ve Starém Postřekově na Domažlicku. Byl tedy Chod, a také se k tomu po celý svůj život hrdě hlásil. Po ukončení měšťanské školy v Domažlicích vystudoval dva ročníky nižší státní průmyslové školy v Plzni a našel si zaměstnání jako stavební asistent u firmy Kuželka v Klenčí. Zde pracoval nepřetržitě až do října 1933, kdy nastoupil vojenskou prezenční službu u plzeňského pěšího pluku 18. Po jejím skončení byl nějakou dobu bez práce, protože se Československo stále ještě potýkalo s následky světové hospodářské krize. Nakonec se mu opět podařilo nalézt místo v oboru, a to navíc při stavbě zařízení, která byla určena pro obranu Československa. Plzeňská firma Ing. Václav Střebný ho totiž zaměstnala jako stavebního asistenta při budování stálého opevnění na Náchodsku.

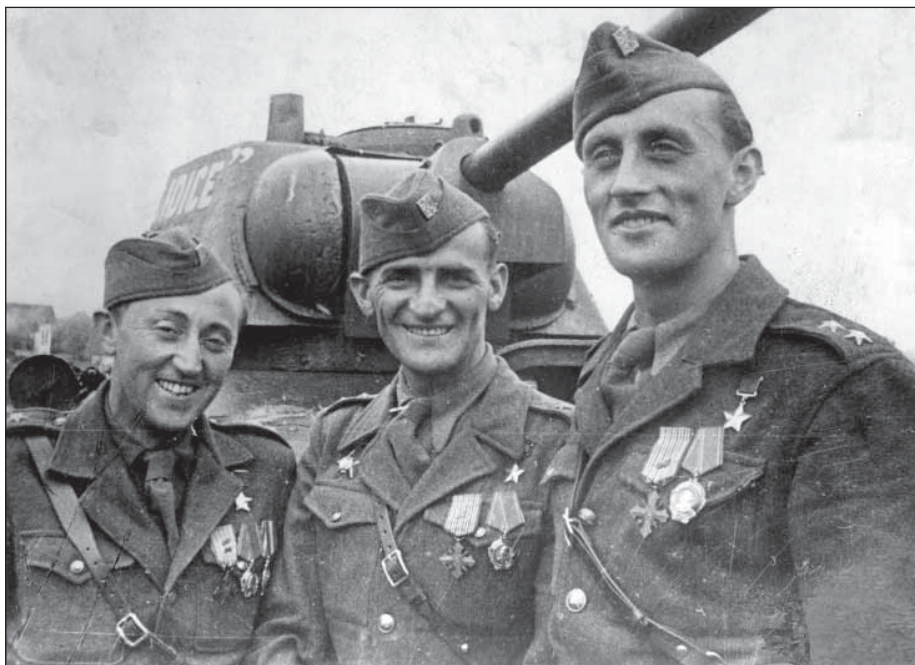
Mezinárodní situace se však zhoršovala obrovskou rychlostí a přišel podzim 1938. Po vyhlášení všeobecné mobilizace se Josef Buršík ihned hlásil u svého pluku v Plzni a byl nasazen jako velitel čety v pohraničním úseku kdesi mezi Chebem a Falknovem (dnes Sokolov). Namísto rozkazu k obraně však přišel rozkaz ke kapitulaci. Pro Josefa Buršíka měly tehdejší události dvojnásob hořkou příchut'. V oblastech odstoupených bez boje nacistickému Německu byla totiž i jeho ryze česká rodná obec. Po demobilizaci se tak vracel „domů“, do třetí říše. Vzápětí byl, podobně jako stovky dalších mladých lidí, pracovní nasazen k německé firmě provádějící stavební práce v okolí Norimberku. Se vzniklou situací se však odmítal smířit a rozhodl se uprchnout do zahraničí, kde by mohl bojovat se zbraní v ruce za osvobození své těžko zkoušené vlasti.

Na konci července 1939 odešel spolu s několika rodáky přes protektorát Čechy a Morava do Polska, kde se v táboře v Malých Bronowicích přihlásili ke službě v čs. zahraniční armádě. Po vypuknutí druhé světové války ustupoval spolu s ostatními směrem na východ, kde byli internováni postupujícími jednotkami Rudé armády. Když na jaře roku 1940 opouštěla část našich vojáků SSSR a odjížděla do Francie, zůstal u tzv. východní skupiny čs. armády v Orankách a později v Suzdal jako instruktor pro budoucí čs. vojenskou jednotku na území Sovětského svazu. Po takřka dvou a půl letech strávených v internačních táborech byl 8. února 1942 prezentován v Buzuluku a v hodnosti desátníka zařazen k zákopnické četě. Vzápětí zde jako schopný a inteligentní poddůstojník absolvoval školu na důstojníky pěchoty v záloze a hned poté instruktorský kurz pro velitele čet. Protože byl navíc vybrán k vyslání do protektorátu, prošel v Moskvě jako člen připravovaného výsadku S-2 speciálním parakurzem. Situace na východní frontě se však právě tehdy změnila, a proto výcvik předčasně ukončil, vrátil se do Buzuluku a s 1. čs. samostatným polním praporem v SSSR odjel v hodnosti rotmistra (povýšen byl 3. února 1943) na frontu. Zúčastnil se i bojů u Sokolova, kde velel 3. četě 1. roty nadporučíka Otakara Jaroše. Již tehdy prokázal v boji statečnost hraničící se sebeobětováním a byl vyznamenán Československým válečným křížem 1939 a sovětským Řádem rudé hvězdy. Pravděpodobně právě pro svou odvahu, povahové vlastnosti a technické nadání byl vybrán do skupiny našich vojáků, kteří byli krátce poté odesláni do tankového učiliště v Tambově. Zde se z obyčejného pěšáka stal tím, čím se pak cítil být až do konce svého života – tankistou.

V polovině května 1943 se dočkal povýšení do první důstojnické hodnosti – na podporučíka – a při vzniku 1. čs. samostatné brigády v SSSR byl dnem 26. července 1943 ustanoven velitelem roty středních tanků T-34. Jeho velitelský tank nesl jméno „Jan Žižka“. Se svojí jednotkou se zúčastnil krvavých bojů o Kyjev, kde se mimořádně vyznamenal a byl vyznamenán nejen druhým Československým válečným křížem 1939, ale i titulem hrdina Sovětského svazu s právem nosit Zlatou hvězdu (současně obdržel i Leninův řád). Společně s ním se stejného uznání dostalo i Richardu Tesaříkovi a Antonínu Sochorovi. V únoru 1944 byl za mimořádné bojové zásluhy povýšen na poručíka a 15. září téhož roku na nadporučíka. Současně prošel funkcemi velitele brigádního tankového kurzu, velitele výcvikového praporu a velitele oddílu samohodných děl. V červnu 1944 převzal velení II. praporu 1. čs. samostatné tankové brigády v SSSR, s nímž se zúčastnil všech významných bojů v karpatsko-dukelské operaci a na Ostravsku, tehdy již v hodnosti kapitána (povýšen byl 7. března 1945). O tom, že byl jeho život nejednou v nebezpečí, a že se neustále pohyboval v první linii, svědčí i to, že byl devětkrát (!) raněn. Prošel nepopsatelnými hrůzami a v boji ztratil desítky výborných přátel.

O smrti dvou z nich s odstupem mnoha let napsal: „*Za jeden jediný den, 6. dubna 1945, jsme ztratili dva vynikající důstojníky našeho praporu. Tvrdě jsme zaplatili za dobytí a udržení té zatracené kóty. Nařídil jsem, aby těla Jirky Lízálka i Štěpána Vajdy naložili na můj velitelský tank. Pomalu jsme se stahovali z dobytých pozic...Bylo mi smutno. Z tankové věže jsem hleděl na své mrtvé spolubojovníky. Přemýšlel jsem o nich a vzpomínal na těžké chvíle, které jsme spolu prožili. Bojovali vždy statečně a se zápalem. Oby byli mladí. Jirkovi Lízálkovi se před několika dny, 2. dubna, narodil syn...Těšil se, ale té zprávy se nedočkal. Chyběly snad jen minuty. Osud dokáže být někdy krutý. Místo na křtiny jsem ho do Tworkówa vezl na pohřeb. Otce syna, který ho nikdy nespatriř. Měl jsem v očích slzy a bezmocně jsem vzteky řval a nadával do hukotu tankového motoru. Proklínal jsem válku, celé to svinstvo, které nejvíce odnesou obyčejní lidé. Kolem nás už bylo všude cítit jaro. Do konce války zbývalo vlastně pár týdnů. A na tanku jsem si odvážel dva mrtvé kamarády...“*

Po skončení druhé světové války byl Josef Buršík povýšen na štábního kapitána a stal se zástupcem velitele 1. tankové brigády ve Vysokém Mýtě. V Československu však příliš dlouho nezůstal. Na podzim 1945 byl totiž vyslán na Vojenskou akademii tankových a mechanizovaných vojsk J. V. Stalina v Moskvě. Zde se však začal pojednou radikálně zhoršovat jeho zdravotní stav a lékaři zjistili rozsáhlou tuberkulózu. V důsledku toho se musel vrátit zpět do republiky a začít se léčit. Nejprve na Slovensku ve Vysokých Tatrách, později v plicním sanatoriu v Jablunkově. Mezitím byla ministerstvem národní obrany zamítnuta jeho žádost o odchod z činné služby a namísto toho byl v již zmíněné hodnosti štábního kapitána aktivován jako voják z povolání. Dnem 30. září 1946 byl přidělen k velitelství tankového sboru v Moravské Třebové, kde poté působil nepřetržitě až do jara 1948.

Mezitím se mu radikálně změnil osobní život. V roce 1947 se totiž oženil se slečnou Naděždou Havrlantovou a brzy se stal otcem malé Nadi. Zdálo by se, že jejich štěstí nic nestojí v cestě, ale politická situace v Československu se začala komplikovat. Únor 1948 pro něj znamenal nejen tragédii republiky, ale i tragédii osobní. Zemřel mu totiž otec.

Josef Buršík o tom vypravoval: „*Tatínek v oněch únorových dnech pomalu nezvedl hlavu od rádia. Velmi prožíval průběh celého puče a zprávy ho velmi rozčílily. V podvečer 25. února mamince řekl doslova: „Než takhle žít, to je lepší umřít!“ A ještě dodal: „Nezapomeň Pepovi říct, že je Chod. Opakuji Ti, nezapomeň*

Pepovi říct, že je Chod!“ Po těch slovech pronesených rozechvělým hlasem, si šel velmi rozrušený otec lehnout. Když už byl v posteli, požádal maminku o hrnek kávy. Usnul, a už se nikdy neprobudil...“

V polovině dubna 1948 se štábní kapitán Buršík sice stal velitelem II. tankového praporu 12. tankové brigády ve Šternberku na Moravě, ale vzhledem ke stále se nelepšícímu zdravotnímu se rozhodl z armády na vlastní žádost odejít. Tou dobou však již žil pod trvalým dohledem všemocného Reicinova OBZ, které vyvrcholilo jeho zatčením 11. listopadu 1949. Vězněn a vyslýchán byl zpočátku v pověstném Domečku na Hradčanech, kde ho pravděpodobně jen nejvyšší sovětské vyznamenání ochránilo od mučení. Nakonec byl převezen na Pankrác, odkud putoval před soud, který ho 21. prosince 1949 na základě smyšlených obvinění odsoudil podle zákona č. 231/1948 Sb. k deseti letům odnětí svobody a pokutě 10 000 Kčs. Poté, co se proti rozsudku odvolal, byl mu trest zvýšen na čtrnáct let, což s ohledem na stále postupující těžkou chorobu vlastně znamenalo doživotí.

K výkonu trestu byl zařazen na obávaný Mírov. Ve zdejších krutých podmínkách se jeho zdravotní stav začal rychle horšit. Jak sám později říkal, začal se tak naplňovat kýmsi schválený likvidační scénář, vycházející z předpokladu „*je to tuberák, proč mu dávat špagát, stejně v base brzy zajde*“.

Vězeňským lékařům se naštěstí podařilo prosadit jeho převoz z Mírova do vojenské nemocnice v Hradisku u Olomouce, odkud se mu podařilo v srpnu 1950 uprchnout a s pomocí přátel se dostal i s manželkou Naděždou do Německa. V Československu však museli zanechat dvě své dcerky – Nad'u a Ilonku, s nimiž se díky iniciativě britského

ministerstva vnitra shledali teprve v roce 1963! V exilu se jim postupně narodily ještě tři další děti, dcera Šárka a synové Ctirad a Alexandr.

V Německu se Josef Buršík bezprostředně po útěku podrobil operaci a následné léčbě, které mu zachránily život. Žil zde poté až do počátku roku 1955, kdy mu bylo umožněno vystěhování do Velké Británie. Zde se trvale usadil, pracoval v projektové kanceláři a žil zde až do konce svého života. Od příchodu do exilu byl však navíc činný v řadě organizací. Již v SRN se zapojil do činnosti Amerického fondu pro československé uprchlíky, ve Velké Británii působil jak v Sokolu, tak i v obnovené Československé obci legionářské v zahraničí. V srpnu 1968 několikrát veřejně vystoupil proti okupaci své vlasti vojsky Varšavské smlouvy a na protest proti ní vrátil na velvyslanectví SSSR v Londýně svá vysoká sovětská vyznamenání.

Byl jedním z mála těch šťastných exulantů, kterým bylo dopřáno dožít se změny politických poměrů v Československu. Na konci dubna 1990 přicestoval poprvé po čtyřech desetiletích do vlasti, kde byl v červenci téhož roku plně rehabilitován. 5. října 1990 povýšen do hodnosti generálmajora. Svobodnou vlast poté navštěvoval pravidelně až do své smrti. Zemřel v britském Northamptonu 30. června 2002 v pozhnaném věku nedožitých jedenadevadesáti let. Místem jeho posledního odpočinku se stala čs. sekce britského vojenského hřbitova v Brookwoodu v hrabství Surrey.

V říjnu 2005 byl generálmajor Josef Buršík posmrtně vyznamenán Řádem bílého lva I. třídy vojenské skupiny.

Plk. PhDr. Eduard Stehlík

Představení autorů tohoto čísla

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 224–227, ISSN 1210-3292

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (plk. v zál.), nar. 1962, absolvent VA, 1983–2001 v armádě, zást. vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO, autor a člen řídících výborů dvou mezinárodních projektů EU/PHARE, 1992–1995 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady braneckých svazů (ECCO), od r. 2001 spolupráce s Centrem pro sociální a ekonomické strategie FSV UK Praha, 2004 vedoucí Střediska bezpečnostní politiky CESES FSV UK. V letech 2008–2009 působil v pracovní skupině „Foresight and Scenarios“ European Security Research and Innovation Forum. Člen vědecké rady generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR. Autor několika desítek odborných studií a článků v oblasti bezpečnostní politiky.

Npor. Ing. Martin Čech, nar. 1984, Univerzita obrany v Brně, působil ve velitelských a štábních funkcích u tankového praporu. Od roku 2006 sloužil u 73. tankového praporu jako velitel zásobovací čety, roty logistiky, náčelník zbrojní služby, náčelník pracoviště logistického zabezpečení personálu a nemovitě infrastruktury 73. tankového praporu. Od roku 2012 slouží u 73. tankového praporu jako náčelník skupiny logistiky. Student kombinovaného doktorského studia na Univerzitě obrany v Brně, studijní obor vojenská logistika.

Luboš Dobrovský, nar. 1932, Filologická fakulta UK (ruština, čeština). Učil v pohraničí, stal se novinářem. Československý rozhlas, redaktor, komentátor, zahraniční zpravodaj, stálý dopisovatel v Moskvě. Pracoval v časopisech *Listy*, *Plamen*. Za normalizace skladník Památníku písemnictví, po podpisu Charty 77 myč oken, topič. Stále pokračoval v novinářské a literární práci, v samizdatu spoluredigoval časopis *Kritický sborník*, podílel se na vydávání samizdatových Lidových novin, přispíval překlady politologických textů z polštiny a ruštiny i vlastními články. Mluví OF, tiskový mluvčí ministerstva zahraničí, náměstek ministra zahraničí, federální ministr obrany, vedoucí Kanceláře prezidenta republiky, čs. velvyslanec v Ruské federaci. Byl členem komise pro přípravu Bílé knihy, pracuje v týmu poradců ministra obrany. Dlouhodobě se věnuje otázkám obrany a bezpečnosti a mezinárodním vztahům.

Bc. Jakub Drmola, nar. 1986, studuje magisterský cyklus bezpečnostních a strategických studií na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity

Brně (FSS MU Brno). Je asistentem oboru manažerská informatika na Fakultě podnikatelské Vysokého učení technického v Brně (FP VUT Brno). Zaměřuje se na otázky kybernetické bezpečnosti, terorismu a dopadu moderních technologií na bezpečnost.

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc., (pplk. v. v.), nar. 1952, VA, ministerstvo národní obrany, 1979–82 československé velvyslanectví v Paříži. V 80. letech se zabýval se vyhodnocováním vojenské politiky ozbrojených sil Francie, 1991–94 Institut pro strategická studia. V současné době pracuje v Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, kde se zabývá problematikou bezpečnosti. Je autorem řady učebních textů: *Mezinárodní bezpečnostní vztahy* (2004), *Terorismus a války na počátku 21. století* (Karolinum, 2007). *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace* (Portál, 2009), *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR* (Karolinum, 2011) atd. Vystupuje v rozhlasu a televizi, publikuje v německých, francouzských a britských odborných časopisech.

Ing. Vlastimil Galatík, CSc. (plk. gšt. v zál.), nar. 1956. Vysokou vojenskou školu pozemního vojska absolvoval v r. 1980. V letech 1980–86 zastával velitelské a štábní funkce u tankového útvaru, 1986–89 postgraduální studium na VA, 1989–1992 interní vědecká aspirantura, 1993 kandidát vojenských věd. Jako náčelník skupiny strategie, operačního umění a dějin vojenského umění katedry řízení obrany státu pracoval v letech 1993–98. V r. 1996 absolvoval vyšší akademický kurz generálního štábu a v r. 1999 C.I.D. (Vševojskovou školu obrany) v Paříži. Od října 1999 zástupce ředitele a od r. 2005 vědecký pracovník Ústavu strategických studií VA a UO v Brně. V současné době pracuje jako vedoucí skupiny vojenského umění katedry celoživotního vzdělávání FEM. Zabývá se teorií vojenského umění, vojenskou strategií a operačním uměním.

Doc. Ing. Pavol Gavlas, CSc. (genmjr. v. v.), nar. 1942, absolvent Voj. školy Jana Žižky v Mor. Třebové. Jako poručík po vyrazení v r. 1962 ve Vojenském učilišti ve Vyškově nastoupil k výsadkové brigádě v Prostějově. Po absolvování VA v Brně působil na štábech v Českých Budějovicích a později, jako absolvent VA GŠ v Moskvě, u 2. msd v Sušici. V osmdesátých letech působil na VA v Brně jako vedoucí katedry vojenského zpravodajství, byl zástupcem náčelníka zpravodajské správy GŠ ČSLA. Po roce 1989 na MO ČSFR náčelník sekretariátu MO. V r. 1990 byl povýšen do hod-

nosti generálmajora. V r. 1990 se stal náčelníkem HS Vojenského obranného zpravodajství, podílel se na založení Institutu strategických studií MO ČSFR, později ČR, a byl jeho prvním ředitelem. Po odchodu z armády přednáší na Vysoké škole mezinárodních a veřejných vztahů v Praze o vnitřní i mezinárodní bezpečnosti. V současné době je odborným konzultantem rektorky. Je členem Klubu vojenských výsadkových veteránů.

Plk. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D., nar. 1955, absolventem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Titul Ph.D. mu byl udělen po absolvování studia filologie, oboru anglický jazyk rovněž na FF MUNI Brno. Během aktivní služby v armádě zastával řadu velitelských funkcí. V letech 1984-1995 pracoval na Vojenské akademii v Brně jako tlumočnicko-překladatel a odborný asistent na Ústavu jazykové přípravy VA. Po návratu ze zahraniční mise se stal náčelníkem oddělení jazykové přípravy v ŠVS MO v Komorním Hrádku. Ve Spojených státech, Velké Británii, v Marshallově centru a v Oberammergau v SRN absolvoval kurzy zaměřené na problematiku jazykového vzdělávání a obranný management. Zúčastnil se mise NTMI v Iráku jako poradce na operačním centru MO. Od roku 2003 je ředitelem Ústavu jazykové přípravy ve Vyškově. Podílel se na zpracování koncepce jazykového vzdělávání v resortu MO, do roku 2011 byl předsedou Metodické rady cizích jazyků, poradního orgánu ředitele ŘePP a členem je řídícího výboru Úřadu pro mezinárodní jazykovou koordinaci NATO (BILC) za Armádu České republiky.

PhDr. Jan Jirěš, Ph.D., nar. 1979, vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obory politologie a historie. Titul Ph.D. v oboru politologie získal v roce 2012 za dizertační práci na téma americké zahraniční politiky vůči střední Evropě. V současné době vede Centrum transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut a vyučuje bezpečnostní studia a mezinárodní vztahy na CEVRO Institutu a na Filozofické fakultě UK. V letech 2010 a 2011 byl členem odborné komise pro přípravu Bílé knihy o obraně. Zabývá se především evropskou bezpečností, transatlantickou bezpečností spoluprací a tvorbou bezpečnostní politiky.

Mgr. Libor Kirsch (pplk. v zál.), nar. 1947, PF MU Brno, odborné způsobilosti v oblasti krizového řízení a ochrany obyvatelstva v VŠE Praha, VAAZ Brno, MV ČR GR IOO Lázně Bohdaneč. Voják z povolání 1971-1995, působnost v MO CO ČR do r. 2000, 2006-2011 lektor-instruktor ve školním a výcvikovém zařízení MV GR HZS ČR, do r. 2011 příslušník MV HZS ČR, v současnosti důchodce. Spoluautorství a podíl na zpracování služebních předpisů CO, vytváření experimentálního teritoriálního záchranného útvaru CO ČR zvýšené pohotovosti, řízení vybudování výcvikového střediska CO JmK, přednášková a výcviková činnost na bran-

ných kurzech studentů VŠ, tvorba metodik, výuka a výcvik zaměřený na získání odborné způsobilosti příslušníků HZS ČR, kvalifikační a rekvalifikační kurzy v určených oblastech ochrany obyvatelstva, krizového řízení, civilní nouzové připravenosti.

Ing. Martin Koller (pplk. v zál.), nar. 1955, VVVTŠ Martin, postgraduální studium oboru informace pro vědeckotechnický rozvoj na FF UK Praha. Technik oddílu u protitankového pluku, rok technik KVS Praha, rozborový a analytický pracovník ÚVIS, správce fondu těžké techniky VHÚ Praha, jeden rok hlavní manažer privátní firmy. 11 let rada licenční správy ministerstva průmyslu a obchodu, rok obchodní rada čs. ministerstva zahraničních věcí v Kuvajtu a Iráku, rok redaktor, v současné době analytik a redaktor na ministerstvu obrany. Ve své práci se věnuje oblasti voj. technologie, voj. historie a bezpečnostní politiky. Publikoval stovky článků v nejrůznějších časopisech, vystupuje v televizi jako komentátor bezpečnostní a technologické problematiky. Je autorem několika odborných publikací zaměřených na oblast vývojových tendencí zbraní a zbraňových systémů a spoluautorem knihy *Od Velké Moravy k NATO*.

Ing. Miroslav Krátký, Ph.D. (plk. v zál.), nar. 1956, VVTŠ ČSSP Liptovský Mikuláš (1979), postgraduální studium/PGS VAAZ Brno (1989). 1979-1986 velitelské a štábní funkce na stupni jednotka až pluk protivzdušné obrany (PVO), 1989-1995 řídící funkce na stupni útvar až svazek PVO. Od roku 1995 na VA, resp. UO Brno od funkcí odborného asistenta po vedoucího katedry systémů PVO. Služební poměr ukončen odchodem do důchodu v květnu 2012; od té doby doposud pracuje jako odborný asistent. V pedagogické činnosti se zabývá problematikou použití a provozu protiletadlových systémů, v oblasti VVI zejména problematikou nestandardních prostředků vzdušného napadení a obrany proti nim.

Mgr. Oldřich Krulík, Ph.D., nar. 1975. Roku 2005 absolvoval doktorský cyklus politologie Fakulty sociálních věd University Karlovy, kde v letech 2001-2005 působil i jako pedagog (doktorand, externí přednášející). 2001-2009 pracovníkem odboru bezpečnostní politiky MV, kde se zabýval problematikou boje proti terorismu; opatřeními proti korupci, oblastí mezistátní policejní spolupráce s důrazem na její regionální přeshraniční rozměr, odstraňování překážek rozvoje cestovního ruchu. Byl spoluorganizátorem i účastníkem řady domácích a zahraničních konferencí, věnovaných různým aspektům prosazování práva. Od r. 2010 působí jako akademický pracovník na katedře krizového řízení Policejní akademie České republiky v Praze.

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. (plk. gšt. v zál.), nar. 1949, VA v Brně, včetně VAK-GŠ, prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních, působil mj. jako vědecký

pracovník Institutu výzkumu operačního umění (IVOU) v Brně a v různých funkcích na katedře řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. Několik let vykonával funkci pedagogického vedoucího kurzu generálního štábu. Vypracoval řadu studijních materiálů a metodických pomůcek pro potřeby výuky studentů a podílel se rovněž na vypracování vědeckých prací a odborných textů z dané oblasti. V současné době pracuje jako akademický pracovník katedry celoživotního vzdělávání FEM. Je vojenským odborníkem v problematice vojensko-strategických a operačních aspektů výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil.

Ing. Vojtěch Májek, CSc. (plk. v zál.), nar. 1956, VSOŠL-VLU Košice, VVTS Liptovský Mikuláš, obor protivzdušná obrana státu. Prošel základními funkcemi na stupni jednotka a dlouho vykonával funkci velitele plro; byl náčelníkem operačního oddělení plrb a zástupcem velitele plrb. Absolvoval interní postgraduální studium na VA Brno, obor velitelsko-štábní, operačně-taktický PVOS. V letech 1991-1993 pracoval jako samostatný vědecký pracovník IVOU-ISS Brno. Dále pracoval jako vědecko-pedagogický pracovník VA Brno na různých funkcích, včetně funkce vedoucího ho vysokoškolské katedry. V současné době působí na katedře systémů PVO UO Brno jako vědecko-pedagogický pracovník.

JUDr. et PhDr. Jaroslav Padrnos, CSc., nar. 1941, Pedagogický institut ve Zlíně, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity (postgraduální studium), Pedagogická fakulta Palackého univerzity (obor etopedie), Právnická fakulta MU (obor právo). Působil na školách všech cyklů, ve druhé pol. 70. let metodik výchovného poradenství v Krajské pedagogicko-psychologické poradně v Brně. V 80. letech se jako vysokoškolský učitel katedry branné výchovy Pedagogické fakulty MU věnoval problematice ochrany a obrany civilního obyvatelstva. Střídavě pracuje v advokacii i jako pedagog na VŠ, od r. 2001 na Vysoké škole aplikovaného práva Praha. Spolupracuje s MŠMT na koncepčním začlenění problematiky výchovy člověka k ochraně za mimořádných událostí a běžných rizik. Je spoluautorem vysokoškolských učebních textů i knižních publikací.

Ing. Josef Procházka, Ph.D. (pplk. v.z.), nar. 1966, VAAZ, 1990-96 praxe u vojsk v oblasti technického a automobilního zabezpečení, 1996-1999 štábní funkce na GŠ a MO v oblasti logistiky a akvizice, 2000-2007 Ústav strategických studií UO v Brně, 2007-2011 sekce obranné politiky a strategie. Od r. 2011 obranný poradce stálého zastoupení ČR při NATO – zdroje a vyzbrojování. Vojenskou kariéru ukončil v roce 2007. Absolvent doktorského studijního programu UO v Brně řízení obrany státu v roce 2005. V letech 1999 a 2004 působil v misích SFOR a EUFOR na území Bosny a Hercegoviny, 1995, 2002 a 2008 absolvoval studijní pobyty v zahraničí v oblasti logistiky, řízení zdrojů a bez-

pečnostní politiky. V roce 2005 absolvent kurzu GŠ UO v Brně. Publikuje v oblasti řízení zdrojů, obranného plánování, logistiky a vyzbrojování.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935; absolvoval vojenskou školu Jana Žižky a pěchotní učiliště. Sloužil šest let u letectva. Vystudoval Filozofickou fakultu UK v Praze, obor filozofie a historie (1961). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích armády. V aspirantském studiu se zaměřil na sociologii. Po srpnu 1968 z armády propuštěn, věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení. V letech 1990-1992 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a v roce 1993 ředitelem Institutu pro strategická studia. Spolupracuje se Střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV UK. Člen autorského kolektivu publikací Vize rozvoje České republiky do roku 2015 (CESES 2001), Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku (CESES 2002) a Putování českou budoucností (CESES 2003). Autor devatenácti románů. Za svou literární činnost dostal řadu cen.

Ing. Ján Spišák (plk. gšt. v zál.), nar. 1958, VVŠ PV ve Vyškově (1983), absolvent praporečnického velitelského kurzu v roce 1997, brigádního velitelského kurzu v roce 2001 a kurzu generálního štábu v roce 2007. 1983-2003 prošel velitelskými a štábními funkcemi u vojsk od úrovně čety po mechanizovanou divizi, 2003-2007 na operačním odboru a na Správě doktrín ŘeVD. 2007-2009 náčelník oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií (ÚOTS) a zástupce ředitele-vedoucí oddělení studií vojenského umění Ústavu strategických a obranných studií (ÚSOS) Univerzity obrany Brno. V současné době pracuje jako akademický pracovník na katedře celoživotního vzdělávání Fakulty ekonomiky managementu UO v Brně. Je členem zpracovatelské skupiny pro novelizovanou Doktrínu AČR. Zabývá se problematikou tvorby a rozvoje koncepcí a schopností, vojenské strategie a operačního umění.

Plk. PhDr. Eduard Stehlík, nar. 1965, FF UK, 1989-2012 Vojenský historický ústav v Praze (zástupce ředitele VHÚ, ředitele muzejně-správního odboru, vedoucího oddělení vzdělávání a vojenské knihovny). 2002-2012 byl zároveň prezidentem České komise pro vojenské dějiny zapojen v CIHM (Commission Internationale d'Histoire Militaire) s ústředím v Bruselu. Od srpna 2012 je prvním náměstkem ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze. Autor či spoluautor řady výstav, z nichž největší ohlas měla výstava „Atentát – Operace Anthropoid 1941-1942“. Pro Čs. televizi připravoval v letech 2006-2008 publicistický pořad Historický magazín, 2011-2012 se podílel na vzniku dokumentárního seriálu „Heydrich – konečné řešení“. Působí jako odborný historický poradce seriálu Čs. televize „Tajemství rodu“. Jeho kniha „Lidice – příběh české vsi“ získala v květnu 2005 v soutěži

Gloria musaealis vyhlášené MK ČR a Asociací muzeí a galerií hlavní cenu v kategorii Muzejní publikace roku 2004. Spoluautor stálé expozice muzea Památníku Lidice „A nevinní byli vinni...“. V říjnu 2006 se stal čestným občanem Lidic.

Jiří Šedivý, M.A., Ph.D., nar. 1963. V letech 1990-93 studoval na FF UK (anglistika, politologie), 1993-94: magisterské studium v oboru válečných studií, Department of War Studies, King's College, Londýn (M.A. 1994), 1995-99 externí doktorandské studium FF UK Praha (Ph.D. 1999). Coby syn disidenta, historika Jaroslava Šedivého (po sametové revoluci velvyslanec ve Francii a ministra zahraničí 1997-98), prošel před rokem 1989 řadou povolání, včetně dělnických. Od r. 1992 pracoval v Institutu politologie FF UK, profesor Centra evropských bezpečnostních studií G.C.Marshalla v Garmisch-Partenkirchen, zároveň přednášel na University of New York Praha. Pracovník a později ředitel Ústavu mezinárodních vztahů, od září 2006 do ledna 2007 ministr obrany. V r. 2007 náměstek místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, 2007-2010 náměstek generálního tajemníka NATO pro obrannou politiku a plánování. Krátce náměstek ministra obrany pro zahraničí a od 15. listopadu 2010 první náměstek ministra obrany. Mimořádným a zplnomocněným velvyslancem ČR při NATO je od 1. 9. 2012.

Npor. Ing. Karel Šilinger, nar. 1985, absolvent Univerzity obrany v Brně, Fakulty ekonomiky a managementu, oboru vojenský management. Od roku 2010 je studentem prezenční formy doktorského studijního programu Ekonomika a management na Univerzitě obrany v Brně. Zabývá se problematikou dělostřelectva, zejména oblastí automatizovaných systémů řízení palby a zjišťováním podkladů k provedení dělostřelecké palby.

Mgr. František Šulc, nar. 1970, vystudoval politologii na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a bezpečnostní studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Od r. 1995 novinář v televizi Prima, v Lidových novinách a v časopisu Týden, od září 2010 vedoucí poradců ministra, od r. 2012 ředitel Kabinetu ministra obrany. Jako novinář působil v řadě konfliktních a postkonfliktních oblastí (země bývalé Jugoslávie, Irák, Pobřeží slonoviny, Afghánistán, Gruzie). Během války v Iráku v roce 2003 byl jediným českým žurnalistou, který postupoval přímo s jednotkami spojenců. Za zpravodajství z konfliktu dostal Cenu Ferdinanda Peroutky. Zakladatel internetových stránek věnujících se bezpečnostní problematice On War | On Peace. Je spoluautorem několika publikací zaměřených na bezpečnostní témata, byl zodpovědný za koordinaci příprav Bílé knihy o obraně.

Mgr. Jan Tvrdek, nar. 1960, Policejní akademie České republiky v Praze. Zastával různé velitelské funkce např. tělovýchovný náčelník Hradní stráže České republiky, bezpečnostní důstojník, právník

odboru bezpečnosti na GŠ Armády České republiky, vedoucí referátu řízení odboru na MO. V současné době působí jako akademický pracovník na katedře krizového řízení, Fakulty bezpečnostního managementu Policejní akademie České republiky v Praze, se zaměřením na analýzu rizik a bezpečnostní management. Dále se zabývá problematikou modernizace vzdělávacího procesu v působnosti Ministerstva vnitra a Policie České republiky v oblasti bezpečnosti a krizového řízení.

Kpt. Ing. Michal Zelenák, nar. 1964, od r. 1984 zastával základní odborné funkce v oblasti výstrojního zabezpečení útvarů. V r. 2004 ukončil studium na VVŠ PV ve Vyškově a následně i magisterské studium na UO v Brně. Od r. 2004 vykonával funkci zástupce velitele roty logistiky a od r. 2008 funkci náčelníka skupiny logistického zabezpečení. Současně je osobou odborně způsobilou v prevenci rizik bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP), požární ochrany (PO) a bezpečnostní poradce pro přepravu nebezpečných věcí ADR (Evropská dohoda o mezinárodní silniční přepravě nebezpečných věcí). Od roku 2011 zastává místo odborného asistenta skupiny logistické podpory na katedře logistiky Fakulty ekonomiky managementu UO v Brně. Zabývá se problematikou zabezpečení služeb v oblasti logistiky, BOZP a PO.

Ing. Pavel Zona, Ph.D. (pplk. v. z.), nar. 1957, v r. 1984 ukončil Vysokou vojenskou školu pozemního vojska, 1984-98 velitelské a štábní funkce u motostřeleckých a mechanizovaných útvarů, 1995-96 studium na VA Brno, 1998-2001 náčelník OVS (ÚVS) Znojmo, 2001-2003 náčelník střediska CIMIC/PSYOPS. Od roku 2003 akademický pracovník Ústavu operačně taktických studií VA a UO v Brně. Od září 2008 akademický pracovník Ústavu strategických a obranných studií Univerzity obrany. Od 1. 1. 2010 akademický pracovník K 111. Zabývá se teorií vojenského umění, vojenskou strategií, a především civilně-vojenskou spoluprací na všech úrovních.

Ing. Pavel Žůna, MSS., Ph.D. (plk. gšt. v zál.), nar. 1962, VVŠ PV Vyškov, absolvent kurzu evropské bezpečnostní politiky při Ženevském centru bezpečnostní politiky a kurzu strategického řízení při americké Válečné škole pozemního vojska. Pracoval jako zástupce přidělenec obrany ČR v Belgii, ve Velké Británii s akreditací v Irské republice, byl ředitelem odboru vojenské diplomacie Vojenské zpravodajské služby, zástupce ředitele Vojenského zpravodajství. V letech 2005-2010 pracovník Institutu doktrín Velitelství výcviku – Vojenská akademie. Od 1. března 2010 vedoucí katedry celoživotního vzdělávání Univerzity obrany. Jako vedoucí katedry se svým kolektivem zodpovídá za další kariérní a účelové vzdělávání důstojníků AČR. Doktorát získal na Univerzitě obrany v doktorském studijním programu Ekonomika a management, studijním oboru vojenský management.

CONTENTS

THE WHITE PAPER ON DEFENCE

Mgr. František Šulc The White Paper and Preparing State Defence	3
Jiří Šedivý, M.A., Ph.D. The White Paper Has the Alliance Qualifications	15
PhDr. Jan Jireš, Ph.D. Czech Defence White Paper: Two Years After	23
Luboš Dobrovský The White Paper as a Description of Armed Forces Emergency	27
Ing. Pavel Zona, Ph.D., Ing. Vlastimil Galatík, CSc. The Goals of Civil-Military Cooperation in the Context of White Paper on Defence	31

20 YEARS OF ACR

PhDr. Antonín Rašek, Doc. Ing. Pavol Gavlas, CSc. The Army Divorce: A Czechoslovak Experience	39
Ing. Josef Procházka, Ph.D. Twenty Years of the Army of the Czech Republic: How to Go On?	48
Ing. Miroslav Krátký, Ph.D., Doc. Ing. Vojtěch Májek, CSc. Air Defence: 20 Years after the Split of Czechoslovakia	59

TRENDS AND PROSPECTS OF SECURITY

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Horizon 2030: The Risk-Laden Future of Global Security	69
Ing. Ján Spišák Operational Concept: Reflections over Solving Military Problem	88
Bc. Jakub Drmola The Conceptualization of Cyberterrorism	94

OPINIONS, CONTROVERSY

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. European Army: Utopia, or Actual Future? ... or better, EU Common Armed Forces "In a Different Way"	103
Ing. Pavel Zůna, MSS., Ph.D. On Command Problems in the Army of the Czech Republic	109

CONTENTS

Capt. Ing. Michal Zelenák, 1Lt. Ing. Martin Čech Organizational Structures in the Field of Logistics	119
--	-----

INFORMATION PAGES

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. Operation Serval 2013: French Forces in Mali	133
---	-----

Ing. Martin Koller A Small War with Large Possible Consequences	150
---	-----

Mgr. Libor Kirsch, JUDr., PhDr. Jaroslav Padrnos, CSc. The Preparation of School Youth in the Czech Republic for Emergencies	168
--	-----

Mgr. Oldřich Krulík, Ph.D., Mgr. Jan Tvrdek European Gendarmerie Force – Myths and Reality	182
--	-----

Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc., 1Lt. Ing. Karel Šilinger Using Muzzle Velocity Sensors under Conditions of Czech Artillery	194
---	-----

Col. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D. To Fight Like King John of Bohemia Mutual Influencing among Languages in the Context of Social Changes	202
---	-----

PERSONAL DATA

Col. PhDr. Eduard Stehlík Major General Josef Buršík	219
--	-----

Who is Who in This Issue	224
---------------------------------	-----

English Contents	228
-------------------------	-----

Contents	230
-----------------	-----

O B S A H

BÍLÁ KNIHA O OBRANĚ

Mgr. František Šulc	
Bílá kniha a příprava na obranu státu	3
Jiří Šedivý, M.A., Ph.D.	
Bílá kniha a má alianční zkušenost	15
PhDr. Jan Jireš, Ph.D.	
Česká Bílá kniha o obraně po dvou letech	23
Luboš Dobrovský	
Bílá kniha jako popis nouzového stavu ozbrojených sil	27
Ing. Pavel Zona, Ph.D., Ing. Vlastimil Galatík, CSc.	
Úkoly civilně-vojenské spolupráce v kontextu Bílé knihy o obraně	31

20 LET AČR

PhDr. Antonín Rašek, doc. Ing. Pavol Gavlas, CSc.	
Rozdělení armády: Zkušenost Československa	39
Ing. Josef Procházka, Ph.D.	
Dvacet let Armády České republiky. Jak dál?	48
Ing. Miroslav Krátký, Ph.D., doc. Ing. Vojtěch Májek, CSc.	
Protivzdušná obrana – 20 let od rozdělení Československa	59

TRENDY A PERSPEKTIVY BEZPEČNOSTI

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
Horizont 2030: riziková bezpečnostní budoucnost	69
Ing. Ján Spišák	
Operační koncepce – zamyšlení nad řešením vojenského problému	88
Bc. Jakub Drmola	
Konceptualizace kyberterorismu	94

NÁZORY, POLEMIKA

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc.	
Evropská armáda – utopie, nebo reálná budoucnost? ... aneb společné ozbrojené síly EU „jinak“	103
Ing. Pavel Zůna, MSS., Ph.D.	
K problematice velení v podmínkách Armády České republiky	109

OBSAH

Kpt. Ing. Michal Zelenák, npor. Ing. Martin Čech Organizační struktury v oblasti logistiky	119
--	-----

INFORMACE

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. Operace Serval 2013: Nasazení francouzské armády v Mali	133
Ing. Martin Koller Malá válka s možnými velkými dopady	150
Mgr. Libor Kirsch, JUDr. et PhDr. Jaroslav Padrnos, CSc. Příprava školní mládeže v České republice na mimořádné události	168
Mgr. Oldřich Krulík, Ph.D., Mgr. Jan Tvrdek Evropské četnické síly – mýty a skutečnost	182
Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc., npor. Ing. Karel Šilinger Použití snímačů ústových rychlostí v podmínkách dělostřelectva AČR	194
Plk. Mgr. Ladislav Chaloupský, Ph.D. Bojovat jako český král Vzájemné ovlivňování jazyků v kontextu společenských změn	202

PERSONÁLIE

Plk. PhDr. Eduard Stehlík Generálmajor Josef Buršík	219
Představení autorů tohoto čísla	224
Obsah v angličtině	228
Obsah	230

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky – Odbor komunikace a propagace MO
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 2/2013

Ročník: XXII. (LIV.)

Datum vydání: 27. června 2013

Rozšiřuje:

OKP MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (šéfredaktor), telefon: (973) 215 733

E-mail: voj.rozhledy@army.cz

Fax: (973) 215 523

Redakční rada: Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (předseda), prof. Ing. Petr Hajna, CSc.,
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., doc. PhDr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D.,
doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., Luboš Dobrovský,
plk. Ing. Jaromír Durna, Ing. Ivan Dvořák, MSc.,
prof. Ing. Aleš Komár, CSc., plk. Ing. Miloslav Lafek,
doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D., mjr. Ing. Petr Marek,
plk. gšt. prof. MUDr. Jan Österreicher, Ph.D.,
pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., pplk. gšt. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.,
kpt. PhDr. et Mgr. Hana Ševčíková, DEA, Ph.D.,
RNDr. Pavel Štalmach, MBA, prof. Ing. Miroslav Vala, CSc.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Adresa pro zasílání pošty: Ministerstvo obrany, Odbor komunikace a propagace,
Vojenské rozhledy, Tychonova 1, 160 01 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

<http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>

Časopis je evidován v databázi České národní bibliografie a Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice:

<http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi>

[http://www.vyzkum.cz/storage/att/F592FC13E99D6CDF6F35DE8F4BB3E384/
Seznam_2009.pdf](http://www.vyzkum.cz/storage/att/F592FC13E99D6CDF6F35DE8F4BB3E384/Seznam_2009.pdf)

Grafická úprava: Andrea Bělohávková

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292